

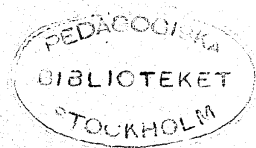
SPPB

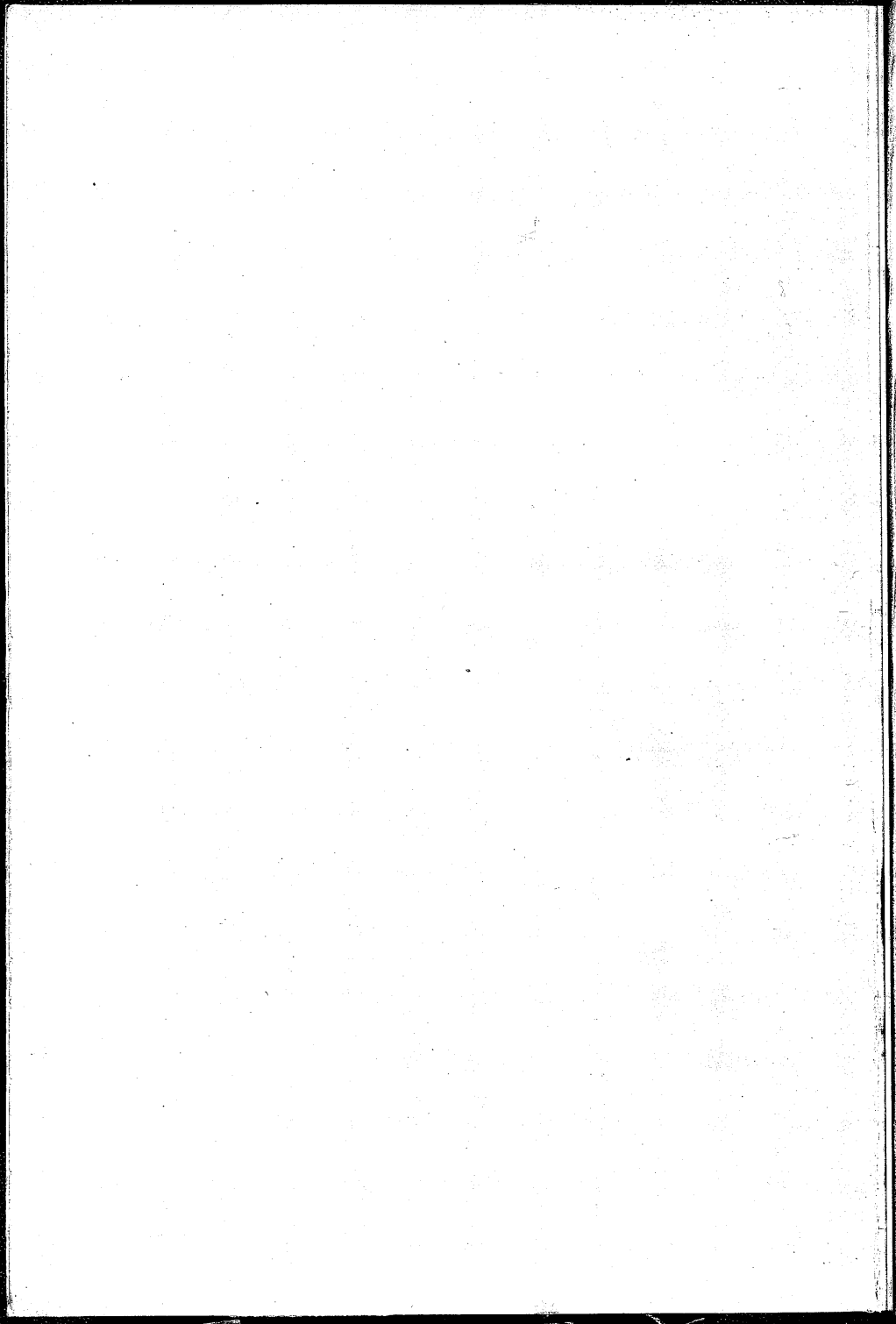
Statens
Psykologisk-
Pedagogiska
Bibliotek
Stockholm

Tidskr.

p

VERDANDI

TIDSKRIFT

FÖR

UNGDOMENS MÅLSMÄN OCH VÄNNER

I

HEM OCH SKOLA

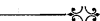
UTGIFVEN

AF

"UFFE" OCH LARS HÖKERBERG

FJORTONDE ÅRGÅNGEN

1896.

STOCKHOLM
LARS HÖKERBERGS FÖRLAG.

STOCKHOLM, CENTRAL-TRYCKERIET, 1897.

INNEHÅLL 1896.

Undervisning och uppfostran.

	Sid.		Sid.
Almquist, S.:		Mazer, Th.:	
Kristendomen och den moderna bildningen	153	Förgårdens kristendom. Några tankar med anledning af Uf- fes återblick i 6:te häftet af Verdandi 1895	37
Antiquus:		Olander, V.:	
Om litteraturläsningen vid våra skolors undervisning i främ- mande språk	79	Ett och annat från Paris' folk- skolor	288
Berg, Hjalmar:		Rödström, P.:	
Om vanartade och sedligt van- vårdade barns uppfostran. Ett referat af motioner och uttalanden i ämnet	121	Några ord om grekiska realia	108
Bergström, L.:		Salomon, Otto:	
Huru bör kristendomsundervis- ningen ordnas för att komma i närmare öfverensstämmelse med religionens och pedago- gikens principer?	225	Från Pestalozzifesten i Stock- holm den 12 Jan. 1896. Tal	1
Bore:		Steenberg, Andr. Sch.:	
Om de sammansatta verben i svenskan	278	Folkebogsamlinger	241
G. A. C.:		Stenkula, A. O.:	
J. O. Ekmark †. Minnesruna	239	Ur hvardagslivets psykologi. Föredrag	201
Hagen, Emilia:		Sundbärg, M.:	
Nyare empiriska studier öfver barnens natur	49, 177	Hvilken ledning kan skolan gifva ungdomen vid dess s. k. nöjesläsning?	215
Lagerstedt, N. G. W.:		Uffe:	
Svenska läroverk i Amerika...	69	Pestalozzi som experimenterande och uppfinnande pe- dagog	19
Om inträdesfordringar och kur- ser i kristendom vid de allm. läroverken	192	Wærn, L. M.:	
—m:		De nya fordringarna för inträde vid Högre lärarinnesemina- rium	32
Böra flickskolorna blifva kom- munalskolor?	273	Å—dh, Aug.:	
		De akademiska sommarkurserna i Uppsala 1895	82

Från pedagogiska sällskap och föreningar.

Kristendomsundervisningen i våra skolor	61, 142
Ett uttalande i språkfrågan	66
Hvilka erfarenheter har man vid undervisningen gjort med afseende på olikheten i gossars och flickors begåfning	164
Danska skolförhållanden	249
Svensk uppsatsskrifning	302

Meddelanden från Sveriges högre flickskolor.

Karlshamns elementarläroverk	Sid. 120
Sundsvalls läroverk	268

Anmälda böcker.

Almquist, Lärobok i skolhygien, sid. 222. — Andersson, Terentius Phormio, sid. 253. — Bergstedt, hufvuddragen af grekernas o. romarnes mytologi, sid. 41. — Boas, Lärobok i djurrikets naturalhistoria, sid. 176. — Borg, Engelska samhällsförhållanden, sid. 114. — Carlberg, Fransk elementarbok, sid. 316. — Carlson och Steffen, Kort lärobok i psykologi, sid. 173. — Cassel, Geometrisk anteckningar för reallärovnns högsta klasser, sid. 256. — Cederschöld och Olander, Svensk uppsatsskrifning på skolans lägre och mellersta stadier, sid. 309. — Descartes, Betragtninger over filosofiens grundlag, sid. 266. — Edström, Moderna franska författare, för goss- och flickskolornas högsta klasser. I, sid. 224. — v. Essen och Jacobsson, Deutsche Grammatik, sid. 315. — Estlander, Allm. historien i berättelser för skolans lägre klasser, sid. 110. — Fredriksen, Den sorte Tavle, sid. 47. — Gullberg — Edström, Fransk skolgrammatik, sid. 113. — Hedqvist, Sallustii Crispi de bello Jugurtino liber, sid. 253. — Hjorth, Tysk grammatik, sid. 43. — Hjorth und Lindhagen, Colberg, Schauspiel von Paul Heyse sid. 175. — Hjorth und Lindhagen, Kleine Schüler-Bibliothek IV, sid. 315. — Holmström, Naturlära, sid. 46. — Hoppe, Tyska synonymer, sid. 315. — Høffding, J. J. Rousseau og hans filosofi, sid. 266. — Jacobson, Helene, Svensk-italiensk parlör, Italienska öfningar sid. 223, 224. — Kipling, The Jungle Book, en ny robinsonad, sid. 170. — Klint, Tysk ordböjning, sid. 315. — v. Koch, Stats-, finans- och rättslärans enklaste grunder, sid. 266. — La Cour och Appel, Historisk fysik, sid. 313. — Landtmanson, Exempel till logiken, sid. 266. — Lindgren, E., Little Lord Fauntleroy by Hodgson Burnett, sid. 175. — Lindgren, H., Sveriges vittra storhetstid, sid. 171. — Lindroth, Sammandrag af de romerska antikviteterna, sid. 41. — Ling, Fransk läsebok för nybörjare, sid. 263. — L—r och F—r, Läs- och betygsbok, sid. 258. — Löfgren, Engelsk språklära, sid. 263. — Martin, C. R., Luthers lilla katekes, etiskt belyst, sid. 264. — Mebius, Fyrställiga logaritmtabeller, sid. 257. — Nordlund, Lösningar af uppgifter i aritmetik och algebra, sid. 257. — Rehmke, Vor vished om udenverdenen, sid. 266. — Rönström, Lärobok i räkning för småskolor, sid. 255. — Schorn och Reinecke, Pedagogikens historia sid. 257. — Schoug, Th., Manuel Français, 2:a uppl., sid. 259. — Secher, Grekisk-romersk konsthistoria, sid. 41. — Skolkalender för läsåret 1895—1896, sid. 47. — Stockhausen, Deutsche Sprachlehre, sid. 224. — Thomassen, Fortegnelse over Dansk pædagogisk Literatur, sid. 259. — Voss, Deutsches Lesebuch für die Mittelschule, sid. 261. — Wallerstedt, Fransk grammatik, sid. 260. — Zimmerman, Samling författningar m. m. rörande allm. läroverken och pedagogierna, sid. 223.

Hvarjehanda.

Feriekurser i Jena och Greifswald	167
Elevhemmet i Stockholm	168
Tabell öfver läskunnigheten	272

Från Pestalozzifesten i Stockholm

den 12 januari 1896.

Hr Otto Salomons högtidstal å Vetenskapsakademiens hörsal.

Lärare och lärarinnor, samlade på Pestalozzis dag!

Det är icke en förmäten tanke, som fört mig hit på denna plats. Jag vet ju fullväl, att inom hufvudstaden finnas tillräckligt med krafter för ett värdigt högtidlighållande af dagens betydelse, men att, då denna fest är afsedd vara en vår för- enings samfällda hyllningsgård, medverkan önskats äfven från oss lärare i landsorten. Det är också i denna anda jag uppfattat kallelsen och gärna efterkommit densamma. Vänta så- lunda icke af mig något bättre än hvad många andra kunna åstadkomma; vänta blott, att jag sökt göra det bästa, som jag själf under befintliga förhållanden måktat. Vänta det af mig hvad föremålet för vår fest säkerligen skulle vänta af hvarje lärare, som ej nöjer sig med att blott bära hans lof på läp- parna utan äfven lifvas af hans anda: en allvarlig sträfvan att icke vilja utföra något en härsmån mindre samvetsgrant eller mindre fullfärdigt än hvad man på sin ståndpunkt och med till buds stående krafter kan göra. Att misslyckas är ursäkt- ligt; ousäktligt är blott att icke uppbjuda allt för att lyckas. Dessa ord äro måhända icke Pestalozzis, men med säkerhet innefatta de dock just den maning vår store förgångsman stäl- ler till hvar och en, som fylkar sig under hans tecken.

Vi äro här samlade till fest. Festprägel finnes i sal; fest- stämning finnes i sinnen. Dock gifvas två slag af fester, de, hvilka göra oss sämre, och som vi därför gärna glömma, de, hvilka göra oss bättre, och som vi därför gärna minnas. Nära nog alla festligheter, den enskildes önskan att förskaffa sig hvad han kallar en glad dag, samkväm mellan kamrater och umgängesvännor, det mera offentliga högtidlighållandet af en bemärkelsedag, allmänna nationalfester sådana som Frankrikes

Bastiljdag, Tysklands Sédandag och Förenta staternas Fourth of July falla under denna indelning. De kunna samtliga gifva upphof till känslor, hvilka stå i samband med vår lägre natur, lika väl som de kunna bringa sådana strängar i dallring, hvilka beröra det bästa, det mest upphöjda inom oss.

Men ingen regel utan undantag. Det finnes, åtminstone synes mig så, fester, hvilka på grund af sin säregna natur stå höjda öfver möjligheten att verka neddragande i stället för upplyftande. Hela den lutherska världens hyllning af Sveriges hjältekonung, troskämpen Gustaf Adolf, var i sanning en dylik fest, så äfven, då den 28 mars 1892 inom alla kulturländer högtidlighölls minnet af Comenius och så slutligen, säkerligen i vidsträcktaste mån, den fest, som här fört oss samman. I vidsträcktaste mån. Ty högt öfver de murar, som skiljaktigheter i afseende på nationalitet, trosbekännelse, samhällsställning, verksamhet byggt upp människor emellan, reser sig uppfostringskonstens mäktiga tornbyggnad, hvars grund hvilat på den gemensamma människonaturens betongbädd, medan dess spets förtonar mot himmelens blå. Uppfostringskonstens hjältar äro därför mänsklighetens hjältar. I dag eller i dessa dagar sammanföras såsom här jorden rundt lärare och lärarinnor, lifvade af enahanda känslor, till firande af samma bragd, och på mångskiftande tungomål täljes samma historia, gifves uttryck för samma vördnad och tacksamhet. Ja, uppfostringskonstens hjältar äro mänsklighetens hjältar, på hvilka ingen enskild bördsrätt kan göras gällande. Hvad de skenbart synas hafva utträttat blott för några få, det hafva de i själva verket utträttat för oss alla. Pestalozzis verksamhet i den lilla undangömda köpingen vid foten af Stanserhorn var säkert en verksamhet till gagn icke blott för ett åttiotal förvildade barn utan för hela mänskligheten. Därföre. En hvar, som känt sig manad att deltaga i vår fest, måste gå till den med pietetfullt sinne och lämna den åtminstone i någon mån bättre rustad att fylla uppfostrarens alltid ansvarsdigra men äfven tack samma värf.

* * *

Nio och sextio vintrar hafva nu i det närmaste förrunnit, sedan det förgängliga af *Johan Henrik Pestalozzi* bäddades ned under snötäcket på Birrs kyrkogård. Det förgängliga af Pestalozzi, ty vi som tro på ett lif äfven hinsidan grafven, vi

veta, att icke allenast hans bild, som vi se, utan i än högre grad han själf, som vi icke se, är vittne till vårt förehafvande i dag. Pestalozzis historiskt vordna fulhet, hans kopparr och fräknar, hans stubbiga skägg och hans flåsande andhämtning; allt det där finnes visserligen icke mera och behöfver därför ej heller gifva upphof till speord eller förargelse. Men det väsentliga och enda väsentliga hos honom, den odödliga, kärleksträngtande och kärleksgifvande anden, dväljes med all säkerhet här ibland oss, såsom den äfven samtidigt är närvarande på många, många andra ställen. Själens, evighetens barn, är — lösgjord från materiens band — oberoende af rum, oberoende af tid. För Pestalozzi i oändlighetens och evighetens rike finnes inga gränser mellan olika land, ingen skillnad mellan hvad för oss står såsom forntid, nutid, framtid. Den åskådning, som kommer honom till del, har intet före, intet efter. Likt den indiske häxmästaren, som, då han i jorden nedmyllat ett frö, ofördröjligen ser det lummiga trädet med af mogna frukter nedtyngda grenar skjuta i höjden, omfattar den här närvarande Pestalozzi i detta samma nu sitt säningsarbete och alla dess redan varande och framgent vardande frukter. *Huru* han ser, förmå: vi på vår ståndpunkt blott ofullständigt ana; *hvad* han ser, det kunna vi däremot något närmare för oss försinnliga, och min uppgift nu är just att söka göra detta. *Före och efter Pestalozzi, en bild från seklets början och seklets slut* blir sålunda mitt närmaste ämne.

* * *

»Jag såg» — så skrifver Pestalozzi på första sidan af *Huru Gertrud undervisar sina barn* — »folkundervisningen som en omätlig sump för mina ögon och vadade tungt i dess dy, ända tills jag lärde känna dess vattenkällor, fick reda på orsaken till deras tilltäppning och gjorde mig förtrogen med de ståndpunkter, som borde intagas för att möjligen hindra eländet.» Åskådlighetens man använder visserligen icke alltid det åskådliga framställningssätt, läsaren af hans pedagogiska skrifter kunde önska. Af intresse blir det därför alltid att med till buds stående medel söka gifva mera konkret form åt den store uppfostrarens egna framställningar. Morf, som otrottligt samlar och hopfogar materialier till en rätt uppfattning af Pestalozzi och hans tid, låter oss äfven få en inblick i den »omätliga sump», hvarom här talas. Det är hufvudsak-

ligen: officiella berättelser och framställningar, hvaraf han begagnar sig, för att teckna den allt annat än tilltalande bild af folkundervisningen i Schweiz, som mötte vid nittonde seklets första uppträdande på världsteatern. Låt om oss här i korta drag under hans ledning frammana densamma.

* * *

Sådan lärare, sådan skola. Då Pestalozzi på ett ställe talar om, att han icke ville gifva sig någon ro, innan hvad han mera kraftigt än höfligt benämner »narrar och skurkar» hindras från att sysselsätta sig med barnundervisning, så gifva dessa uttryck oss icke synnerligen höga tankar om dåtida skolmästare och dåtida undervisningsanstalter. Omdömet — ehuru ovedersägligen hårdt — hade dock skäl för sig. Vi kunna vid seklets slut frimodigt erkänna detta, men vi kunna knappast vänta, att de schweiziska folkskollärarne vid seklets början skulle uppfatta det berättigade däri och känna tacksamhet mot den, från hvars penna detsamma flutit. Det är ju nu en gång så, att vi människor hafva brå mycket lättare att förlåta tillvitelser, som äro riktade mot vår nästa, än sådana, riktade mot oss själfva. Vi hysa icke heller fullt samma beundran för en persons frimodighet, då den gör sig gällande mot våra egna åsikter, som då den går löst mot andras. Hvad framtiden kallar »ett väckande ord», »den heliga elden» eller något dylikt, det har af samtiden måhända betecknats såsom intolerans och hänsynslöshet. Vi anse oss hafva goda skäl att hylla Fader Pestalozzi; folkskolans lärare för hundra år sedan ansågo sig hafva fullgoda skäl att häna och skymfa honom.

Hurudana voro nu dessa folkskolans lärare för hundra år sedan? Ja, därom låter oss Morf få tämligen tydligt besked. Ingen lärarebildning, knappast heller någon lärarepröfning. Att kunna förfoga öfver ett rum, efter den tidens uppfattning lämpligt till skollokal, eller att vilja mot ringare ersättning än andra medsökande tjänstgöra som skolmästare voro omständigheter, hvilka ofta icke allenast togos i betraktande utan äfven blefvo afgörande vid tillsättandet af läraretjänster. Dessa sköttes också oftast mera såsom bisysslor än såsom hufvudsaklig lifsuppgift. Yrkesmän, sådana som linneväfvare, timmermän, bomullsspinnare, murare, strumpväfvare, voro sålunda representerade inom den schweiziska skollärarekåren, och Pesta-

lozzi själf tjänstgjorde en tid i egenskap af underlärare vid en skola i Burgdorf, som till föreståndare hade skomakaren Dysli. På förfrågan upplyser en lärare, att han bland annat äfven »har litet med vin att göra», och en annan, att han tillfölje af bristfälliga ben hade måst lämna sin förutvarande befattning som »Trüll-Meister». Att dylika lärares kunskaper och färdigheter voro af särdeles blygsam beskaffenhet, är ju själfklart. Särskildt lämnade förmågan att i skrift uttrycka sina tankar, att forma bokstäfverna och att sammanställa dem till begripliga ord åtskilligt öfrigt att önska. Inom kantonen Zürich, Pestalozzis födelsekanton, fanns t. o. m. en tjänstgörande skollärare, som icke var i stånd att skriftligen besvara till honom från regeringen framställda frågor. *Krüsi*, Pestalozzis mångårige medhjälpare, omtalar på ett ganska åskådligt sätt, huru han själf kom att blifva skollärare, och hvad som stod i samband med hans antagande härtill. Jag kan icke neka mig nöjet att här inrycka denna tidsbild. Berättelsen lyder ungefär som följer:

Det var en gång — så skall ju hvarje riktig berättelse börja — en varm sommardag, då jag gick öfver Gäbris på min väg tillbaka från Trogen med en tung packe garn. Jag hade just nått upp till bergets topp, där stigen ändrar sin riktning, då riktningen af mina tankar och af hela mitt lif äfven blef ändrad. Jag hade satt ned min börda för att torka svetten ur pannan, då jag igenkändes af Herr Gruber, vid den tiden statskassör.

»Det är mycket varmt, Herman.»

»Ja, mycket varmt.»

»Skollärare Hörten skall lämna Gais; kanhända du skulle kunna förtjäna ditt bröd utan så tungt arbete. Vill du inte söka platsen?»

»Det är väl ändå icke blott en fråga, om hvad jag skulle önska; en skollärare bör hafva reda på saker, om hvilka jag är fullkomligt okunnig.»

»Vid din ålder bör du lätt kunna inhämta allt vi begära, att en skollärare skall kunna.»

»Men hvar och huru? Jag ser ingen möjlighet härtill.»

»Det torde väl ändå finnas någon utväg. Tänk blott på saken och förlora ingen tid.»

Härmed lämnade han mig.

Jag tänkte och tänkte, men kunde ändå icke finna på, huru det skulle låta sig göra. Emellertid steg jag hastigt ned för berget, hvarvid bördan knappt kändes.

Min vän Sonderegger skaffade mig från en skicklig skönskrif-

ware i Altstätt en förskrift, som jag väl hundra gånger kopierade. Detta var min enda förberedelse, men det oaktadt insände jag min ansökan, dock med ringa hopp om att lyckas.

Vi voro blott tvenne sökande. Det förnämsta proftet bestod i afskrifvandet af Herrans bön, hvilket jag gjorde med mycken omsorg.

Jag hade lagt märke till, att stora bokstäfver användes här och där men kände icke reglerna, hvarefter det skedde, utan jag tog dessa stora bokstäfver för ornamenten och ordnade mina på ett symmetriskt sätt, så att några af dem kommo äfven i midten af orden. Ett sakförhållande var emellertid, att ingendera af oss kunde något.

Sedan proftet var öfverständet, blef jag efterskickad, och kapten Schläpfer underrättade mig om, att examinatorena funnit oss båda två skäligen klena, att min medsökande läste bättre än jag, men att min skrifkunnighet var större än hans, att, då jag endast var 18 år, medan han var 40, jag lättare kunde förvärfva de nödiga kunskaperna; att då dessutom mitt rum var större än hans och sålunda lämpligare till skollokal, hade man tilldelat mig platsen.

I all sin enkelhet gifver denna Krüsis berättelse en ganska god föreställning om de kompetensfordringar, hvilka för hundra år sedan uppställdes vid sökande till folkskollärarebetätningar i detta Schweiz, som nu, och säkerligen med rätta, anses såsom ett mönsterland på skolväsendets område. Vi behöfva därför icke känna oss alltför häpnad öfver de sorglustiga exempel på skollärarnes okunnighet, Morf framdrager ur dessa lärares skriftliga svar på af vederbörande minister gjorda förfrågningar. Till och med ett så vanligt ord som *Mädchen* synes hafva varit en förargelseklippa för ett stort antal lärare, hvadan icke allenast ordet finnes förvridet på alla upptänkliga och oupptänkliga sätt, utan äfven af åtskilliga lärare blifvit utbytt mot ett annat ord, nämligen *Tochter*, hvilket ord icke anses bjuda fullt ut lika öfverstigliga svårigheter. Tilläggas bör, att det oaktadt äfven *Tochter* blifvit rätt försvarligt miss-handladt. Nå ja, godt, om det endast varit beträffande stafningen, som flickor och döttrar orsakat hufvudbry för hedervärda skolmästare.

* * *

Men voro fordringarna, man ställde på lärarne, små, voro nog äfven löneförmånerna därefter. Jag tror nu visserligen icke,

att ett arbetes beskaffenhet och den materiella lönen för samma arbete alltid stå med hvarandra i direkt proportion, så att god lön betyder godt arbete och dålig lön betyder dåligt arbete. Det är nog så — och detta länder oss till skam — att människor icke på långt när ger full godtgörelse för den lön han uppbar, men dess bättre — och detta länder oss till heder — kan säkerligen i än flera fall påvisas, att en knappt tillmätt ersättning i penningar eller penningars värde icke behöfver utesluta ett samvetsgrant och fruktbarande arbete.

Lärarelönerna utgingo vanligtvis dels med ett kontant belopp, dels med vissa naturaprestationer såsom spannmål, vin och ved. Lönerna voro för öfrigt icke fastställda utan bestämdes genom frivillig öfverenskommelse mellan vederbörande, hvarvid, alldeles som vid fattighjonens bortackorderande på landsbygden ännu i våra dagar, de sökande underbjödo hvarandra, och platsen lämnades till den minstbjudande. Att under sådana förhållanden den materiella godtgörelsen för arbetet i skolan blef skäligen klen behöfver knappast nämnas. En jämförelse blir emellertid föga upplysande utan i samband med en undersökning om dåtida myntsarters köpkraft. Säkert är, att i detta hänseende nuvarande lärare icke gärna böra kunna tala om den gamla goda tiden. Såsom belysande exempel kan omnämnas, huru en lärare beklagar sig öfver, att hans årslön ej öfverstiger 40 Francs, medan byns getherde för sommaren erhölet 62 Francs och 4 Batzen samt dessutom fri kost. »Dock» — tillägger han med en anstrykning af ironi — »är detta en getherde, medan den andre blott är skollärare.» Det värsta af allt var emellertid, att läraren icke ens kunde påräkna att utfå det öfverenskomna beloppet, så ringa det än var, ity att en del af lönen utgjordes af skolpenningar — ett litet mynt i veckan för hvarje barn. När nu barnen af en eller annan orsak voro frånvarande från skolan, nekade vanligtvis föräldrarna att betala för denna tid, hvarigenom den lilla lärarelönen ytterligare kringskars. Skolpenningarna inflöto också ytterst oregebundet, och vanligtvis först sedan läraren rent af tiggat sig till dem. Detsamma gällde äfven det vedträ, hvarje barn under vintern hade skyldighet medföra till skolrummets uppvärmning.

Skolrummet. Detta ord hade visserligen icke samma innebörd för hundra år sedan som nu. Inom de allra flesta kommuner fanns intet skolhus i vänlig mening, och där sådant verkligen fanns, motsvarade detsamma icke ens de billigaste anspråk på utrymme och anordningar. Följande utdrag ur en

ambetsberättelse torde äfven i detta fall gifva tillbörlig åskådighet: »Knappt har man öppnat dörren till skolstugan, innan en kväfvande ånga slår den inträdande till mötes. Tätt hoppressad sitter i trånga, mörka rum vårt lands största skatt, ungdomen, och inandas till fördärf för sin hälsa tjocka, heta och unkna ångor. Utefter fönstren rinner fuktigheten från det aldrig vädrade skolrummets mångahanda dunster och från den till öfvermått uppvärmda spisen ned på de vid dem sittande barnens stolar och kläder. Barnen äro så trångt sammanpackade, att då något af dem vill lämna eller återvända till sin plats, måste det klifva öfver stolar, bord och bänkar.» Då sålunda en gammal hederlig lärare, som i likhet med många andra af sina ståndsbröder hade en viss svårighet att skriftligen uttrycka hvad han ville framföra, meddelar vederbörande, att i afseende på skolbyggnaden »kommunen sörjer för dess tillstånd och fallfärdighet», så innebär detta en långt större sanning, än hvad han i sin skuld anar.

Såsom nyss nämndes, funnos särskilda skolhus endast i jämförelsevis få kommuner. På de flesta ställen fick lärarens eget boningsrum tjänstgöra som skolsal, och detta samtidigt med att familjen där uppehöll sig och förrättade nödiga husliga sysslor. »Ja» — berättar Morf — »icke sällan kommo grannarne på besök medförande sina spinnrockar, emedan de hos skolläraren hade tillgång till mera värme och bättre underhållning än hemma; såsom billigt var bidrogo de äfven själfva att efter förmåga göra samkvämet så underhållande som möjligt.»

Jag har nu talat något om de *yttre* förhållanden, under hvilka folkskolan i Schweiz arbetade vid tiden för Pestalozzis uppträdande. Hurudan — detta blir nästa fråga — var nu den *undervisning*, som af dessa okunniga, svältfödda lärare meddelades i dessa fullkomligt olämpliga skolsalar, oftast, såsom nyss nämndes, beledsagad af husfolkets och grannarnas stim? Svaret är nära nog själfallet. Vi kunna nämligen knappast vänta annat af en dylik skola, än att den så väl i afseende på läroplan som lärogång skall gifva icke allenast mycket utan allt öfrigt att önska. Den inspektörsberättelse, jag ber att i öfersättning få föredraga, torde härvidlag vara tillfyllest upplysande. Sedd mot sekelslutets skola såsom bakgrund torde denna bild från skolan före Pestalozzi framstå än bjärtare, och vi kunna väl förstå, hvad han menar, då han betecknar sin tids folkun-

dervisning såsom en »omätlig sump» och ser sig själf vada tungt omkring i dess dy.

»Inga bestämmelser» — så heter det i denna berättelse — »finnas gällande vare sig för den ålder, då barnen kunde komma in i skolan, eller för den, då deras skolkurs borde anses avslutad. Detta öfverlämnas helt och hållet åt föräldrarnas godtycke, åt föräldrar, hvilka icke sällan äro nog oförståndiga att sända sina 4- à 5-åriga barn till skolan och sedan åter taga dem därifrån för alltid eller åtminstone för den öfvervägande största tiden, så snart de vid 8 eller 9 års ålder kunna hjälpa till med jordbruksarbeten eller förtjäna något genom att spinna eller spola. Då föräldrarna sålunda taga barnen från skolan, förklara de, att de nu hållit dem tillräckligt länge till lärdom; fem år synes dem vara en ganska vacker tid, och mera — jag har vid öfversättningen använt ett för oss landtbor välbekant uttryck — *makta* de icke. Förnuftiga föräldrar, dessa tillhöra dock mindertalet, låta sina barn något längre erhålla undervisning.»

»Föräldrarnas fåfånga går det oaktadt ut på att framställa de egna barnen såsom synnerligen skickliga. För skickligt gäller det barn, som kan framskrika hela katekesen utan att stappla och utan att göra något afbrott. Den, som därjämte kan utantill och tanklöst nysta ur sig 119:de psalmen och några kapitel ur bibeln, blir begäpad som ett underverk. — Jag vill här inflicka den anmärkningen, att 119:de psalmen med sina 176 verser länge spelat en såregen roll i skolundervisningens historia, och detta icke allenast såsom en pröfvosten på lärdom utan äfven såsom ett med förkärlek använt bestraffningsmedel. — Har lärjungen slutligen bragt det därhän, att han läst igenom hela bibeln — visserligen utan att det ringaste hafva förstått hvad han läst och i den mest tanklösa s. k. böneton — då är det högsta uppnådt.»

»För att ett sådant mål närmelsevis skall kunna nås, är det föräldrarna, som bestämma öfver ordnandet med barnens undervisning. Det är de och icke lärarne, som befalla, om barnet skall stafva, lägga ihop, läsa eller lära sig utantill. Det beror icke heller på läraren, hvilken bok, som härvid skall användas. Barnen taga med sig den, som de själfva eller föräldrarna finna lämpligast. Sedan fortsätter barnet hvarje dag, där det slutade föregående gång. Tid efter annan måste skolmästaren höra upp det sålunda genomlästa. När barnet kommer hem, så frågas strax: 'Huru ofta har skolmästaren hört upp dig?' Utfaller så icke svaret till föräldrarnas belåtenhet, så följer en uppbygglig karakteristik öfver skolmästaren.»

»När nu ett barn första gången kommer till skolan med sin abc-bok, så omtalar läraren, hvad bokstäfverna på första raden i deras sedvanliga ordning heta, samtidigt med att han pekar på dem; därpå får det arma barnet sitta omkring $1\frac{1}{2}$ timme och stirra på bokstäfverna, tills läraren kommer för att efterhöra, om det kan läsa upp dem. På så sätt måste det stackars barnet sitta vecka efter vecka, tills det kan säga namnen på dessa bokstäfver eller riktigare uttryckt räkna upp dem i den vanliga ordningsföljden. Därefter får det öfvergå till stafning och sedan till att lägga ihop. Så måste våra glada små barn mödosamt släpa sig igenom det torra abc-ets öde ökentrakter, där så sällan en svalkande oas och måhända icke en gång deras vägvisares uppmuntrande tilltal stärker dem att fortsätta den besvärliga vägen. Och sedan man sålunda en lång tid plägat dem med det synnerligen tråkiga, onyttiga och skadliga stafvandet af meningslösa och svåra ord, så för man dem slutligen efter många öfverståndna motigheter lyckligen upp på den vanliga skollärdomens första trappsteg till — klåparaktig sammanläsning.»

»Därefter skola katekesen, Davids psalmer samt en mängd sånger och böner läsas utantill, och detta sker på ett så mekaniskt och tanklöst sätt, att barnen ofta icke förstå ett ord däraf utan öfverhoppa hela satser eller skjuta in andra ord. Vanligtvis låter läraren barnet utan vidare åka i väg, emedan rättelser gemenligen äro af intet gagn, och emedan barnets ärelystnad och flit likasom föräldrars och lärares fordringar blott gå ut på, att det ju förr dess hellre må blifva färdigt med denna bok för att kunna taga ihop med en annan på samma sätt.»

En officiell berättelse sådan som denna torde långt tydligare, än hvad jag med mina egna ord skulle hafva förmått, åskådliggöra det i dåtida skolor använda tillvägagåendet vid undervisning i läsning, och vi förstå fullväl, hvad Pestalozzi menar, då han betecknar denna lärdom såsom svampartad och innehållslös. Hvad som gällde läsning, det gällde äfven skolans öfriga ämnen, för så vidt nämligen andra ämnen verkligen ingingo i skolans undervisningsplan. De, hvilka kunde ifrågakomma, voro *skrifning* och *räkning*. Där undervisning i skrifning meddelades, något som visst icke var fallet i alla skolor, var det gemenligen blott de mera begåfvade gossarne, som blefvo delaktiga af denna lärdom; flickorna däremot ansågos kunna åtnöja sig med det muntliga ordet. Vidkommande räkningen, så betraktades densamma på fullgiltiga grunder af

många lärare såsom en onödig lyxkunskap, hvilken — för att anföra en lärares egna ord — »icke är i min skola vanlig».

Ja sådan, Fader Pestaluz, ser du den skola, *som var*, innan ditt väckande ord ej allenast lät den europeiska skolvagnen blifva bättre förspänd utan rent omvände den och förde den in på en helt ny väg. Den folkskola, *som är*, ser du ju afven samtidigt; låtom oss ett ögonblick dröja vid henne.

* * *

Sådan lärare sådan skola, var min utgångspunkt nyss. Jag upprepar utan tvekan denna sats, ty jag känner ingen orubbligare pedagogisk sanning. Huruvida äro väl de lärare och *lärarinnor*, som i dessa dagar jorden rundt hylla Pestalozzis lifsverk? Så synnerligen lätt är det väl icke hvarken för mig eller för någon annan att vid detta tillfälle och i denna krets gifva en uttömmande karakteristik öfver dem, som nu arbeta i folkbildningens tjänst. Att, hvad dem beträffar, seklet icke gått spårlöst förbi, det åtminstone veta vi nog alla. Och vi veta mera. Vi veta sålunda, att Pestalozzis Gertrud, en af världslitteraturens älskligaste skapelser, funnit många efterföljerskor i hemmet, många efterföljerskor i skolan. Huruvida på Pestalozzis tid folkskollärarinnor funnos, är mig obekant, men jag skulle knappast hålla detta för troligt. Troligt, ja alldeles säkert är däremot, att, om sådana funnos, hade de ringa likhet med dem, inför hvilka jag nu har glädjen att tala, och för hvilka jag härmed vågar betyga min vördnad. Helt nyligen såg jag i enpedagogisk en cyklopedi, tryckt i seklets midt, följande: »Ingen skulle väl kunna komma på den tanken att anställa lärarinnor för den manliga ungdomen», och nu, ja nu har ordet *Teacher*, som är maskulinum i en engelsmans mun, redan blifvit femininum i en amerikanskas. I England säger man fortfarande: *the teacher he*, i Amerika säger man nästan alltid *the teacher she*. England är det gamla, Amerika det nya landet. Jag har talat.

Att vår tids lärare på folkskolans område — jag använder här för enkelhetens skull ordet lärare både såsom maskulinum och femininum — gå till denna sin viktiga och ansvarsfulla gärning på helt annat sätt förberedda, än hvad vid seklets början var fallet, är ju något, som vi alla känna. Den viktigaste skillnaden mellan de förra och de senare ligger måhända just däri, att nutida lärare betrakta verksamheten i folkbild-

ningens tjänst såsom ett själfständigt kall, hvaråt de måste ägna icke allenast det hufvudsakliga af sin tid utan äfven det hufvudsakliga af sitt intresse. De hafva fått ögonen öppna för, att blott den bör vara lärare, hvilken känner sig såsom sådan. Jag hyser visserligen ingen fördom mot kroppsarbete och kroppsarbetare. Det framstår dock för mig som något helt olika, att en lärare på lediga stunder utför något nyttigt arbete med händerna, än att snickare, skomakare, skraddare och andra yrkesmän taga skolarbete såsom binäring.

Det har äfven blifvit så där tämligen klart för hvar och en, som vill besvära sig med att något tänka öfver hithörande frågor, att lika litet som man utan nödig förberedelse kan blifva en skicklig trädgårdsmästare eller målare, lika litet kan man utan sådan blifva en framgångsrik lärare. Det är detta Pestalozzi om och om igen har betonat, och det är detta man under senare hälften af vårt snart tilländalupna sekel har med all kraft fört ut i lifvet. Omfånget af och sättet för lärarebildningen i vidsträcktaste bemärkelse äro visserligen frågor, som ännu länge måste ställas under meningsutbyte, innan det rätta finnes, om det verkligen kan utfinnas, men att lärarebildningen under den senare tiden tagit stora steg i rätt riktning, därom är jag fullt öfvertygad. Många anklagelser höjas, och detta från vederhäftigt håll, mot huru densamma icke minst inom vårt land bedrifves. Jag kan för min enskilda del icke instämma i alla dessa anklagelser. Genom min verksamhet har jag under snart några tiotal år haft anledning iakttaga några af de förutsättningar, med hvilka folkskolans lärare gå till sitt betydelsefulla värf. Mycket skulle jag misstaga mig, om icke dessa iakttagelser peka hän på en allt bättre och bättre vorden lärarebildning. Att säkerligen ännu mycket återstår att göra, detta bör icke hindra oss från att tacksamt erkänna det myckna, som redan blifvit gjordt. Folkskolans lärare i våra dagar äro visserligen i stort sedt inga lärda, men de veta numera äfven själfva, att så icke är förhållandet. Mig synes detta vara ett framsteg, hvars räckvidd icke får underskattas.

Men än en sak. Pestalozzi talar icke allenast om narrar utan äfven om *skurkar*. Kunskaper och färdigheter äro väl viktiga för läraren, men de äro dock icke det viktigaste. För att från undervisare höja sig till uppfostrare måste läraren vara en karakter, en personlighet med utvecklade moraliska känslor. Svarta får finnas nog äfven bland folkskolans lärare, likasom sådana finnas inom *alla samhällsklasser*, bland utöfvare af hvarje

yrke, hvarje verksamhet. Jag tvekar dock icke att ställa dem högt såsom människor, de, hvilka i våra dagar arbeta i folkbildningens tjänst. Det finnes personer, som förlora, och personer, som vinna på närmare bekantskap. Mina jämförelsevis rätt omfattande förbindelser med folkskolans lärare och lärarinnor hafva lärt mig att hänföra dem till det senare slaget.

* * *

Mellan *skolstuvan* vid seklets början och *skolpalatset* vid seklets slut är skillnaden nästan så stor, som tänkas kan. Det torde väl knappast vara nödvändigt att särskildt dröja vid den. För hvar och en af oss äro de väl bekanta dessa folkskolehus, städernas, ofta icke blott genom storlek utan äfven genom värdig enkelhet i linjer och utsmyckning mäktigt verkande, landsbygdens i all anspråkslöshet nätta och prydliga, belägna än i en väl vårdad trädgård, än i en skuggande lund, än på en trakten behärskande kulle. Naturligtvis vet jag, att icke alla skolhus äro sådana, som de nu tecknade, men de äro dock typiska och visst icke, hvad man för 20—30 år tillbaka i tiden måhända kunde påstå: enbart utställningsskolhus. Jag anser visserligen icke, att skolbyggnaden är af öfvervägande betydelse, — dåliga skolor finnas nog inrymda i stilfulla byggnader, goda skolor i bristfälliga sådana — men klart är, att skolans arbete är icke oväsentlig mån underlättas och befrämjas genom ändamålsenliga yttre anordningar. Väl inrättade och väl försedda skolhus hafva för öfrigt icke minst betydelse såsom materiella uttryck för den vikt man i det moderna samhället tillägger en väl ordnad och väl ledd folkundervisning. Skillnaden mellan de skolhus, »för hvilkas fallfärdighet kommunen sörjer, och våra dagars väl uppförda och underhållna byggnader till folkbildningens tjänst, mellan dåtidens med grönt glas försedda gluggar och våra höga fönsterlufver, hvilka insläppa dagern fullt och från rätta sidorna, mellan den kolsyremättade, stinkande luften i dåtida undervisningslokaler och våra väl ventilerade höga skolsalar, mellan den rykande spiseln och centraluppvärmingen, mellan den flämtande talgdanken och den strålände elektriska belysningen, mellan långbänken, konstruerad af en på tunnor lagd lös bräda, och våra ställbara enkelpulpet; denna skillnad betecknar äfven en skillnad i uppfattningen vid seklets början och vid seklets slut om folkbildningens betydelse för samhället. Pestalozzis klagan, att »undervisningsväsendets

gyllene huvud höjer sig som profetens bild ända in i molnen, men folkundervisningen är däremot såsom fötterna till denna gigantiska bild, gjord af den eländigaste, odugligaste lera, denna klagan har vunnit genklang, och folkskolan intager därför nu en annan plats, icke allenast i statsbudgetens sifferkolumner utan äfven i det allmänna medvetandet. Goda skolhus äro värda mycket, goda tankar om folkupplysningen och dess frukter värda mera. Vi hafva skäl att glädjas åt båda.

Och så slutligen själfva *undervisningen*, dess omfång och beskaffenhet. Det kan naturligtvis icke falla mig in att här söka gifva en skildring af arbetet i våra folkskolor, dessa människobildningens verkstäder, som de blifvit kallade. Från seklets början till seklets slut har steg för steg icke allenast en utvidgning men äfven en utveckling försiggått på folkundervisningens område. Nya ämnen, nya metoder. De forna läseskolorna hafva blifvit först skrifskolor, så räkneskolor. Den till en början enkla arbetsordningen har småningom svällt ut på längd och bredd. Ruta efter ruta har blifvit fylld. Kristendoms-kunskap, modersmål, geometri, historia, geografi, naturkunnighet, teckning, sång, hälsovårdslära och hvad de allt heta dessa den moderna folkskolans undervisningsämnen, till dels olika i olika länder, men hvart och ett afsedt att räcka barnet *någon* blomma från vetandets vidsträckta ängsmark. Är nu denna utvidgning af folkskolans undervisning i Pestalozzis anda? Detta är en fråga, som jag gärna ville men icke vågar besvara. Bland omdömesgilla personer kunna meningarna icke vara delade om, att sedan århundradets början folkskolan äfven i detta afseende gått framåt, gått i rätt riktning. Dock vet jag, att hos många tveksamhet råder, huruvida hon icke i själfva verket gått *för* långt, huruvida denna ökning af undervisningsämnen hållit jämna steg med barnens förmåga att i sann mening tillgodogöra sig hvad som sålunda af godt hjärta bjudits dem. Jag rosar visst icke den gamla läseskolan, ja icke ens den gamla räkneskolan, men på Pestalozzis dag vågar jag icke heller oförbehållsamt rosa den skola, på hvars läsordningar ämnena trängas om rummet. Att undervisas i mycket är visst icke alltid detsamma som att inhämta mycket. Det gifves säkerligen en gräns, öfver hvilken vi icke få fresta barnen, ty äfven på det intellektuella området finnes för hvarje ståndpunkt ett »Over Ævne». Att närma sig det är en fara, att låta drifva sig dit ett säkert fördärf. Jag fruktar icke mångläseriet i händerna

på en god lärare, men jag fruktar det i händerna på en dålig. Det förefaller mig, som om en koncentration af folkskolans nuvarande undervisningsämnen skulle blott skenbart förminska men i själva verket fördjupa lärjungarnes kunskapsmätt.

På vissa af den nuvarande folkskolans undervisningsämnen kan emellertid Pestalozzi se med särskildt välbehag; jag tänker då närmast på dem, hvilka utveckla människornas *kroppsliga färdigheter*. Kunskafer utan färdigheter betecknar han nämligen såsom den farligaste gåfva, en fientlig genius gifvit hans tid. Gymnastik, trädgårdsskötsel, slöjd, fria lekar och förståndiga idrottsöfningar äro sålunda med all säkerhet undervisningsämnen i Pestalozzis anda. Det vore ytterst frestande för mig att här något närmare ingå på denna del af uppfostringsproblemet, att något orda om hvad i detta hänseende redan blifvit gjordt och hvad som, enligt min mening, ännu är ogjordt. Men det finnes ett Över Ævne äfven för åhörarses tålmod, och jag har måhända alltför länge glömt bort detta. Det önskar jag emellertid betona, att Pestalozzi aldrig ser den fysiska uppfostran såsom något lösryckt; tvärtom — och detta framhåller han med tillräcklig tydlighet — vill han ställa densamma i nära förbindelse med å ena sidan den moraliska och å andra sidan den intellektuella bildningen. Det har om en längesedan förfluten tid blifvit sagdt, att den upptäckt människosjälens; måhända man en gång skall säga om vår, att den på nytt upptäckte människokroppen.

* * *

Dock viktigare än undervisningens *hvad*, är undervisningens *huru*. Åskådning i undervisning, kärlek i uppfostran äro Pestalozzis båda största gåfvor till mänskligheten, och utan öfverdrift torde nu vid seklets slut kunna påstås, att dessa gåfvor blifvit i allmänhet väl förvaltade. Nog är sant, att icke allt, som i våra dagar går under namn af åskådlig undervisning, är detta i Pestalozzis mening; nog är sant, att ännu en del af det, som Pestalozzi benämner »Maulbrechen» och »Lirilariwesen», finnes kvar vid folkskolans undervisning, men sannolikt är dock, att i uppfostringskonstens historia det nittonde århundradet skall framträda såsom ett de förbättrade metodernas århundrade, då många och dugande krafter varit i verksamhet för att enligt Pestalozzis maning söka i möjligaste mån psykologisera undervisningen. »Vi trodde oss» — skrifer han till Stap-

fer — »utså ett frö till föda åt de eländiga i vår närhet, och vi hafva planterat ett träd, hvars grenar utbreda sig öfver jorden, och som kallar samtliga folk under sin skugga.» Detta träd är *åskådlighetens träd*, och förvisso hafva allt större och större skaror samlat sig under dess hägn, skrifvit dess tecken på sin fana. Den, som hade tillfälle besöka sommarens rikhaltiga utställning af undervisningsmateriel, så förträffligt ordnad i en här närbelägen byggnad, kunde få en god öfverblick af de mångfaldiga hjälpmedel, hvilka stå vår folkskola till buds, på det hon må kunna göra sin undervisning åskådlig. Skillnaden mellan förr och nu är i detta afseende häpnadsväckande, steget från Pestalozzis pappskifvor och småsten till dynamon och reliefkartan ett jättesteg. Jämför med hvarandra *abc-boken*, på hvars titelblad den gamla hederlige tuppen tronade, redo att åt små flitiga barn värpa russin och mandlar, med våra dagars illustrerade läroböcker, och man skall se, att det träd, Pestalozzi planterat, redan burit rika frukter. Åskådningen såsom grunden till all undervisning var hans lösen; må den äfven blifva vår.

Och så måhända det viktigaste. Folkskolan vid seklets början var föga annat än en anstalt för inpluggandet af osmältbara kunskaper och rent mekaniska färdigheter; folkskolan vid seklets slut, med dess öfverbyggnader fortsättningsskolan, folkhögskolan och arbetareinstitutet, är väl ännu icke men tenderar starkt till att blifva en *uppfostningsskola*. Undervisningen såsom medel, uppfostningen, den allsidiga utvecklingen af det gudaborna hos människan, såsom mål, är den ledande tankegången i Pestalozzis pedagogik. Ingen torde kunna förneka, att den icke äfven är den ledande tankegången i vår tids sträfvan på folkupplysningens område. Vore det icke så, skulle vi icke vara här samlade. Pestalozzi har måhända mer än någon annan gjort Braut Anunds verk i detta afseende, Pestalozzi har måhända mer än någon annan förvandlat skolorna från andliga och lekamliga tortyrkamrar till verksamhetsfält, belysta och värmda af de från kärlekens sol utgående strålarna. »Dook» — säger han själf — »det är icke mitt verk, det är Guds verk; mitt var kärleken, hvarmed jag sökte det jag icke kände, och tron, hvarmed jag hoppades, där jag icke såg.» Hell honom härför!

Lärare och lärarinnor!

Vår jämförelse i stora drag mellan folkskolan vid seklets början och folkskolan vid seklets slut har visat oss ovedersägliga framsteg. Vi kunna glädjas däråt. Men — detta må aldrig lämnas ur sikte — den skola Pestalozzi måhända mer än någon annan varit med om att framälska har ännu många utvecklingsmöjligheter. Mycket är gjordt, men mycket återstår att göra. Pestalozzi i evighetens rike ser med full åskådlighet, hvad vi blott våga ana och hoppas. Inför hans nu förklarade syn reser sig måhända redan såsom en fullbordad verklighet den skola, hvartill vi ännu blott kunnat göra ett utkast på papperet, alla samhällsklassers folkskola, skolan, som förenar, i stället för skolan, som åtskiljer. Måhända ser han såsom en af alla erkänd sanning, den hvaraf hans lifsgärning egentligen uppbars, nämligen att alla frågor — religiösa, politiska, sociala, ekonomiska — ytterst äro och ytterst måste behandlas som uppfostringsfrågor, måhända ser han . . . nej, jag vågar icke fortsätta; mitt *efter* Pestalozzi skulle då säkerligen bliwa mycket längre än mitt *före*. Synen på forntiden har sin naturliga begränsning; synen på framtiden känner ingen sådan.

Med stora steg närma vi oss den tid, då det nittonde seklets timglas är utrunnet, och täckelset skall snart gå upp för ett nytt århundrade. Hvad det skall bära i sitt sköte, är oss obekant. Det felas icke profetior om lössläppta lidelser, om ett allas krig mot alla, om hatets och våldets tillfälliga triumfer. Må vi hoppas, att dessa profetior skola komma på skam, men, huru som helst, därom kunna vi vara förvissade, Pestalozzis verk är lika oförstörbart som det goda själf, från hvilket det är en utstrålning. Vål kunna skolhusen nedbrännas, lärarne dödas, barnen förjagas, men de pestalozziska tankarna kunna icke genom någon omstörtning, något maktbud från människor förintas. De skola lefva, de skola uppresa nya byggnader, mana fram andra lärare och åter sammanföra de spridda lärjungaskarorna, men hvad mer är, de skola fortsätta att foga sten till sten i det fridens, fördragsamhetens och kärlekens tempel, som städse hägrade för Pestalozzis syn på framtiden.

* * *

Lärare och lärarinnor!

I sanning förfelad vore vår fest, om vi blott sammankommit för att *hålla* tal och *afhöra* tal, för att sjunga och lyssna

till sångerna. Må minnets bågare blifva löftets bågare. Godt är att prisa en mänsklighetens välgörare, långt bättre dock att fullfölja hans verk. »Lefnadskall förpliktar» fullt ut lika mycket som adelskap. Ingen af oss är en Pestalozzi, men hvar och en af oss har inom sig fröen till det, som gjorde Pestalozzi stor. Må vi efter afslutad fest lämna denna sal med än fastare beslut att söka bringa dessa frön till vidare utveckling och att ställa dem och oss själfva i barnens, i fosterlandets, i mänsklighetens tjänst. I dag för jämt femtio år sedan invigdes Pestalozzis minnesvård på kyrkogården i Birr. Där står: »Åt vår fader Pestalozzi af det tacksamma Aargau.» Men vi kunna vara med om att resa en än större minnesvård, ty rundt kring jorden står i osynliga bokstäfver öfver ingången till den skola, där man i tro, hopp och kärlek verkar uppfostrans sak: *Åt vår fader Pestalozzi af den tacksamma mänskligheten.*

Pestalozzi som experimenterande och uppfinnande pedagog.

Hufvudsakligen efter ett föredrag vid Pestalozzifesten i Stockholm
den 12 januari 1896.

Pestalozzis storhet som pedagog ligger däri, att han såsom ingen annan före honom byggt sina uppfostrings teorier på det empiriska studiet av barnets natur.

Han var i ovanligt hög grad ett naturbarn, en ursprungsmänniska, för hvilken det var omöjligt att hålla till godo med det konventionella och det av traditionen givna. Med en hängivenhet, en ödmjukhet och en förutsättningslöshet utan like satte han sig vid naturens fötter för att lära endast av henne. Kanske berodde hans förutsättningslöshet också därpå, att han, som vi veta, aldrig kunde passa sig in i sin tids samhällsmaskineri; följaktligen blev han aldrig tvungen att göra kompromisser eller att på något sätt slå av på sin personlighet.

Bortkastande alla teorier och traditioner frågade han nu sig själv, om det icke gäves någon uppfostringsmetod, som var grundad rent av på naturinstinkter, och som därför kunde betraktas som en naturens vink om den anda, i hvilken uppfostran allt framgent borde ledas. Jo, det gives en sådan rent instinktmässig uppfostran; Pestalozzi fann den i det förhållande, som äger rum emellan modern och barnet på det tidiga stadium, då detta är *fysiskt* beroende av henne. Med den fallenhet att börja från början, som var Pestalozzi så egen, utgick han alltså i sitt pedagogiska tänkande från det *nyfödda barnet*. Han besinnade, hurusom under barnets första månader det är modern, som tillfredsställer alla dess behov; när hon fyller denna sin uppgift samvetsgrant och kärleksfullt, blir barnet lugnt, det försättes i denna »heliga stillhet», som är så nödvändig för dess sunda utveckling. Är modern åter vårdslös eller likgiltig, låter hon barnet ligga och skrika utan att få sina behov tillfredsställda, då uppstår det som Pestalozzi kallar »den onda oron», hvilken innehåller frön till senare framträdande häftighet, bitterhet och våldsamhet. Den *goda* modern väcker däremot till liv hos barnet de allra första känslorna av *kärlek, förtroende* och

tacksamhet. Det känner igen hennes steg; dess ögon stråla, när hon tar det upp till sig, det sträcker sina små händer emot henne. Dessa allra första känslor av kärlek, tacksamhet och förtroende äro hvad Pestalozzi kallar »elementen» till all sedlig uppfostran; på dem skall det sedan byggas vidare. Men barnet växer till och får lära sig, att modern icke alltid tillfredsställer alla dess begär. Det får lära att vänta på, ibland att alldeles försaka uppfyllelsen av sina häftiga önsknings; detta kostar kamp och strid, men barnet lär på detta sätt att övervinna sin själviskhet genom kärleken till modern. Så uppkommer i den sedliga uppfostran ett nytt element, *lydnaden*, hvilken är första grodden till alla strävanden, som gå ut på att övervinna själviskheten genom kärlek till medmänskior.

Barnet älskar först hvar och en som är modern lik, sedan hvar och en som hon älskar; sålunda lär det att älska fadern, och sedan utvidgas dess sympatikrets till syskonen. Särdeles vackert skildrar Pestalozzi den tidpunkt, då barnets fysiska beroende av modern upphör, då dess sinnen börja öppna sig för världen med alla dess lockelser. Då säger modern till sin älskling: »Barn, det finnes en Gud, som du behöver nu, när du icke mer behöver mig; det finnes en Gud, som tager dig i sina armar, när jag icke mer förmår att skydda dig.» — Då höjes barnets bröst av en ousäglig känsla; det gläder sig åt Guds namn, så snart modern uttalar det; känslorna av kärlek, tacksamhet och förtroende, som hava utvecklats vid hennes bröst, vidgas och omfatta hädanefter Gud.

Sålunda ser Pestalozzi i förhållandet mellan moder och barn källan till alla de i barnanaturen gryende sedliga instinkterna. Moderns uppfostran är typen, normen för all naturlig uppfostran. Den är det särskildt i det avseendet, att den *samtidigt och harmoniskt utvecklar barnets fysiska, intellektuella och sedliga krafter*. Se t. ex. på en moder, som ber sitt lilla barn, hvilket nätt och jämt kan gå, att bära fram till henne ett glas fyllt med vatten. Barnet sätter sig i rörelse — och alla dess lemmar få en nyttig och nödvändig övning — modern förmanar det att ej spilla ut vattnet — se, huru det anstränger all sin uppmärksamhet för att lyda henne! — det är dess intellektuella förmögenheter, som nu äro i verksamhet — och så betraktar hon det med ett uppmunrande leende, som avspeglar all hennes kärlek, och som gör barnet lyckligt, väcker den sedliga känslan av glädje över att hava utträttat något godt och nyttigt. *Alla barnets förmögenheter livas till verksamhet genom kärlek*, detta var en annan psykologisk grundlag, som Pestalozzi hade lärt genom sitt aktgivande på moderns sätt att uppfostra, och den blev kanske själva hjärtpunkten i hans pedagogik. För att

rätt utvecklas bör barnet alltid leva i den stämning, som utmärker den goda, kristliga familjen, där hvar och en har sin plats att fylla, sitt arbete att förrätta, men där allt försiggår i lugn och kärlek med ständig hänsyn till allas bästa.

Pestalozzis verk är innerst och egentligast det, att han har velat sätta moderskärlekens uppfostran i system. Allra helst hade han velat samla mödrarna omkring sig för att elda dem till ett troget utövande av deras heliga kall. Han såg nämligen med smärta, hur ofta det hände, att modern, som, ledd av naturens instinkter, varit allt för sitt barn, så länge det var helt litet, sedan lämnade det åt sig själv. Barnet har icke längre någon moder, vi dag har hon haft förargelser, i morgon tar hon emot visiter, i övermorgon har hon kapisers». Mödrarna måste uppfostras att rätt fullfölja det som de, ledda av naturen, så väl begynt, och detta var det mål, som låg Pestalozzi närmast om hjärtat, när han skrev sina böcker. Han tänkte oändligt högt om kvinnan som uppfostrarinna, hvilket bäst framgår av dessa hans ord: »undervisningen måste länge vara hjärtats sak, innan den blir förståndets, länge kvinnans sak, innan den blir mannens.»

Hur enkel var icke denna idé att utgå från moderns uppfostran, hur nära till hands liggande! Hvarför var det först Pestalozzi som skulle finna den? Svaret är detta: det ville en stor ödmjukhet till för att sätta den enklaste, fattigaste moders visdom över alla lärda teorier och djupsinniga spekulationer. Dessutom hade Pestalozzi själv åtnjutit den ömmaste, förträffligaste modersuppfostran och sedan i sin ordning med mycken kärlek ägnat sig åt sin sons uppfostran. Han hade alltså en positiv erfarenhet att bygga på. Men huvudskälet var dock det faktum, att Pestalozzi i sitt slag var ett snille. Snillet uppfinner icke invecklade och komplicerade system, det går tillbaka till de eviga urkällorna för mänskligt liv och mänsklig verksamhet och hämtar därifrån förnyelsens styrkedryck för ett förkonstladt släkte.

Men hvilken himmelsvid skillnad var det icke mellan skolan, sådan den under Pestalozzis tid visade sig, och hemmet, som den dock efter hans åsikt borde likna! Sedan det älskliga lilla barnet under fem år tumlat sig i frihet i hemmet och i fulla drag njutit av naturen, försattes det med ens i ett kvavt, illaluktande rum, där lärjungarne sammanpackades i hopar liksom får och underkastades ett undervisningssätt, som med rätta kunde kallas en tortyr. Hela undervisningen fann Pestalozzi så mycket som möjligt stridande mot naturen. Hvad är barnets naturliga undervisningsmaterial? Det är naturen själv och de föremål i hemmet, kring hvilka det

dagliga livet rör sig; dessa framställas efter hand till åskådning för barnet. Men i skolan bjudes det endast på bokstäver, ord; ord utan åskådning, utan verklighet.

Den döda utanläsningen, som härskade i dätidens skolor — och som väl även i våra icke är alldeles bannlyst — var Pestalozzi en nagel i ögat. Han kunde icke nog livligt protestera mot ordprålet, frasmakeriet, rabblat, mot hela detta undervisningssätt, som lär barnet att »bruka munnen» om allt möjligt, som det icke förstår. Han klagade, att ögonen utbildas endast till »bokstavsögon», människorna endast till »bokstavsmänniskor». I likhet med alla grundligt tänkande psykologer insåg han det djupa sammanhanget, som förefinnes å ena sidan emellan den intellektuella tomhet, som röjer sig i meningslösa ord, och å andra sidan den sedliga haltlöshet, som kallas osanning, fariseism och hyckleri. »Man danar människor, som på alla områden tro sig vara vid målet, därför att deras liv är ett omständligt pratande om detta mål, men de komma aldrig därefter att ens sträva efter målet, ty det har aldrig fått locka dem med den tjusning, som endast åskådningen skänker, och som är oundgängligen nödvändig för att driva en människa till ansträngning.» — »Folket», säger han en annan gång, »har förnedrats till ett ord- och pladderfolk». Han hatade allt lärande i andra hand och säger därom följande gyllene ord: »tron tändes endast genom tro, tänkande lär man sig genom att tänka och ej genom att veta det tänkta eller lära lagarna för tänkandet; kärlek genom att älska och ej genom kunskap om det älskvärda eller om kärleken.»

På grund av hela denna sin uppfattning drevs Pestalozzi att framför allt yrka på, att *åskådning skulle läggas till grund för allt vetande*. Åskådning fattade han i så vidsträckt bemärkelse, att det kom att betyda det samma som »det man har erfärut», »det som man har levat sig in i»; och han talar även om en »inre åskådning», som bör ligga till grund för det sedliga livet.

Pestalozzis liv var i många avseenden tragiskt, icke minst i det fallet, att han först vid 52 års ålder kunde under någorlunda gynnsamma förhållanden få börja att föra ut i det verkliga livet den idé om uppfostrans förbättrande, som han hade burit på allt sedan sin ungdom. Då först var det nämligen, som han sattes i tillfälle att i Stanz upprätta en anstalt för vanvårdade, till stor del

fader- och moderlösa barn. Han hade förut på mångahanda sätt misslyckats; visserligen hade hans folkskrifter, framför allt »Lienhard und Gertrud», väckt stort uppseende, men i alla praktiska företag ansågs han fullkomligt oduglig. Hans vänner och anhängare tyckte ock, att det var orimligt av honom att nu vid så pass framskriden ålder kasta sig in i så många bekymmer och oroligheter. Rörande är det att läsa dessa ord, som han skrev till sin hustru, till hvilken han stod i det innerligaste förhållande, men som vid detta tillfälle också tyckes hava haft sina betänkligheter: »Var nu lugn, hvart ord från dig går mig till hjärtat. Jag kan icke bära din eviga otro. Alltså, skriv förhoppningsfullt till mig! Du har väntat i 30 år, vänta nu ännu ett fjärdedels år!»

Själve Columbus, när han ändtligen efter alla sina vedervärdigheter lade ut från Pálos hamn, var icke mer förväntningsfull, icke mer glödande av upptäcktsiver än Pestalozzi, när han stod bland dessa olyckliga små, som han ville göra till goda, bildade människor, och som till gengäld skulle giva i hans händer den Ariadnetråd, med hvilken han hoppades finna vägen i barnasjärens mysterier och labyrinter. Ty ännu hade han ingen metod, han endast dunkelt anade en sådan. Men hvilken besynnerlig samling var icke detta! Aldrig hade väl en uppfostrare haft ett sämre människomaterial för att därpå pröva sina pedagogiska teorier. Somliga voro magra som benrangel, andra betäckta av utslag och sårnader, med kläder fulla av ohyra, andra hade en av misstänksamhet och ångslan alltid rynkad panna; nästan alla hörde till de både i moraliskt och fysiskt avseende mest urartade varelser man kunde tänka sig.

Han insåg genast, att här hjälpte inga förbud, inga sederegler. Hvad han först ville åstadkomma bland dem var den rätta *stämningen*, en anda av kärlek, ty utan den ansåg han sig intet kunna uträtta. Han måste vinna dessa små eländas kärlek och förtroende, så att de skulle betrakta honom som sin fader. För detta ändamål ådagalade han den mest gränslösa uppoffring. Han åt och drack tillsammans med dem; när de voro friska, stod han midt ibland dem undervisande och ledande; när de voro sjuka, var han deras sjukvårdare, och med egna händer sökte han befria dem från den nästan oöverbärliga orenlighet, som betäckte deras kroppar och kläder. Han sov i deras sällskap, och med den iver, som alltid utmärkte honom, undervisade han dem ofta på deras egen begäran, även sedan de gått till sängs. »Jag ville», säger han, »att hvarje hjälp, hvarje handräkning i nöden, hvarje lärdom skulle de erhålla omedelbart av mig, allt godt både till kropp och själ skulle komma till dem genom mig. Jag hade där inga vänner,

inga anhöriga, jag hade blott dem. Att mitt hjärta hängde vid dem, att deras lycka var min lycka, deras fröjd min fröjd, det skulle mina barn från den tidiga morgonen till den sena aftonen hvarje ögonblick se på min panna och förnimma av mina läppar.

Pestalozzi bland barnen i Stanz är en hjälteedik i uppfostningskonstens historia, en episod som aldrig kommer att glömmas. Hans strävanden lyckades, hans värme tinade upp barnens hjärtan, och inom kort hade han förvandlat dem till en stor familj, fästa med kärlekens band vid honom och vid hvarandra inbördes. »Förrän vårsolen smälte snön på våra berg», säger han, »voro mina barn så förändrade, att man ej längre kunde känna igen dem. För mig voro dessa änglagögen den högsta njutning.»

Han behandlade dem med den största öppenhet och det mest obetingade förtroende. Bland de många beskyllningar, som riktades mot honom, var också den, att han skulle giva barnen dålig kost. Han vädjade då till dem själva och sade: »Barn, sägen mig själva, ären I icke mycket bättre hållna här, än hvad I voren hemma? Viljen I själva, att jag, med de penningar jag har, blott skulle underhålla 30—40 barn i stället för 70—80, som jag nu gör? Vore det rätt?» En annan gång hade han hört, att han beskylldes för att misshandla barnen; detta rykte hade uppkommit därav, att han ibland dessa barn med så i grund fördärvade vanor hade varit tvungen att då och då utdela örfilar. Då samlade han också sina skyddslingar kring sig. »Barn, I veten hur kära I ären mig», sade han, »men sägen mig själva, viljen I, att jag icke mer skall straffa er? Är det möjligt för mig att utan örfilar vänja er av med de oseder, som så länge hava inrotat sig hos er? Kunnen I utan örfilar komma ihåg, när jag säger något till er?» — »Nej, nej, giv oss örfilar!» ropade de små.

Pestalozzi märkte, att det ej var genom snusförnuftiga, jordkrypande sederegler, som man lyckades föra de unga till det goda, utan kraftigare verkade det, när man kunde låta dem värma sig i ljuset av någon stor, hela livet genomträngande idé. Så hände det mången gång, att han slöt någon av de känsligare lärjungarne i sin famn och frågade honom, om icke han också en gång skulle vilja stå på detta sätt ibland de fattiga och elända och arbeta för deras uppfostran. »O», säger Pestalozzi, »hur deras känslor då flammade upp, hur deras ögon fylldes av tårar, när de svarade: »Jesus Maria! Den som dock en gång kunde komma därhän!»

Han blev under den tid, då han arbetade i Stanz, på alla håll misstänkt och missförstådd. Det var icke så underligt, ty han kunde ju icke uppgiva någon *plan* för sin verksamhet, han hade

intet program, och icke heller ville han taga emot råd av välvisa gynnare och vänner. Hur skulle han också kunna ha någon på förhand uppgjord plan, han som just hade ställt sig på denna plats för att treva sig fram till ett nytt uppfostringssystem? Han kunde icke ens anställa någon hjälplärare, ty han hade ju inga föreskrifter att giva en sådan. Det var det djärvaste empiriska förfaringssätt man kan tänka sig. »Ordningen», säger han, »skulle framgå ur mitt förhållande till barnen». — På honom ensam hvilade hela bördan av barnens både vård, uppfostran och undervisning, och det var därför naturligt, att många yttre ting icke kunde befinna sig i ett mönstergillt skick. Många tittade in i hans anstalt och sågo, att där var mindre rent och ordentligt än i deras eget hvardagsrum och kök — och genast klandrade de honom. Pestalozzi ansåg, att den moraliska uppfostran gick framför allt annat, han ville »göra det inre rent först». Detta kunde icke de goda kalkbörnarne förstå.

De erfarenheter, som han gjorde på barnen i Stanz, skänkte honom mycken glädje, ty de bekräftade alla hans aningar. Framför allt hade han funnit, att barnasjälens var mäktig av all den utveckling han hade tilltrött densamma, och han hade funnit människonaturen ännu mer »tillbedjansvärd» än någonsin. Han hade fått bekräftelse på sin åsikt, att undervisning och sedlig uppfostran aldrig kunna skiljas åt. Så hade han t. ex. märkt, hur det första villkoret för en framgångsrik undervisning är att barnet skall hålla sig *stilla*, och huruledes det i själva denna stillhet — särdeles för ett förvildadt och ostyrgt barn — ligger en självövernimmelse av stort *etiskt* värde.

Vidare hade han kommit till den klaraste insikt om den omätliga betydelsen av *begynnelsepunkterna* inom undervisningen, och således kom han även inom metodiken, liksom förut inom uppfostran, att visa sig såsom en den där kan den svåra konsten att börja från början. Det var en orubblig metodisk grundlag den, som han nu hade funnit, att för undervisningen i allmänhet liksom för hvarje kunskapsämne i synnerhet, är det de första stegen, själva begynnelsen som är det allra viktigaste, och att omätliga luckor uppstå, ifall dessa begynnelsepunkter blivit barnet meddelade på ett oredigt, ja endast på ett icke fullkomligt sätt. Han uppställde därför den praktiska regeln, som vi nu tycka tämligen självfallen, men som vi dock så sällan tillämpa, *att man aldrig skall lämna ett kunskapsområde förrän detsamma så fullkomligt blivit lärjungens egen- dom, att han fritt förfogar däröver.* »Alltid», säger han, »var det min grundsats att bringa till fullkomlighet det obetydligaste, som

barnen lärde, och att aldrig låta dem gå tillbaka, aldrig låta dem glömma ett enda ord, som de en gång hade lärt, aldrig tillåta dem att skriva en enda bokstav sämre, än de förut hade skrivit den.»

Pedagogikens mål måste bliva att »sammantränga hvarje undervisningsfack till en enkel begynnelsepunkt, hvarest det är tillgängligt för barnets ännu utvecklade krafter». Från denna begynnelsepunkt uppstiger man sedan utan avbrott genom *gradvis efter svårigheten ordnade serier av föreställningar*. Pestalozzis följande verksamhet gick just ut på att vid hvarje särskildt ämne utfinna hvad som var begynnelsepunkten eller »elementen», och hur de sedan inträdande föreställningsserierna skulle ordnas. Det var detta som han kallade att »psykologisera» undervisningen. Det är hans odödliga ära att hava visat vägen för detta strävande; fullborda det kunde han icke, ty strävandet var så vidtomfattande, att vi ännu, ett sekel senare, vandra i hans spår, men befinna oss långt, mycket långt från målet.

Det var vidare Pestalozzis dröm att kunna *förenkla* undervisningsättet och undervisningsmedlen till den grad, att de kunde handhavas av hvarje — även den mest okunnige — lärare, ja, t. o. m. av hvarje moder. Denna dröm stod i fullaste samklang med Pestalozzis folkliga och människoälskande sinne. Han hade ställt upp för sig som sitt levnadsmål att göra den verkligt goda uppfostran, den som utvecklar alla människans krafter, tillgänglig för den stora massan; han kunde icke lida det dåvarande förhållandet, att endast några få utvalda skulle hava monopol på den. Det var därför han med så mycken iver strävade efter en metod, som skulle vara så enkel och på samma gång så i detalj utarbetad, att den liksom skötte sig själv, nästan oberoende av lärarens större eller mindre kunskap.

Men i Stanz skulle han ej länge få fullfölja dessa erfarenhetsrön, åt hvilka han ägnade sig med ett så lidelsefullt intresse. Tiderna voro krigiska och oroliga, och hans barnhem hade endast varit i verksamhet några månader, då det hus, som varit upplåtet åt detsamma, togs i anspråk för att användas till militärhospital. Anstalten måste upplösas, och med smärta såg Pestalozzi sina skyddslingar skingras. Själv var han vid denna tidpunkt av de oerhörda ansträngningarna så utmattad, att han stundom trodde sig nära döden. Nu blev han också ett mål för förtalet. »Han misslyckades med allting, han kunde ju icke hålla ut med något; det var ju också galet att, därför att en människa hade skrivit en klok bok när han var på trettioalet, inbilla sig att han skulle kunna göra något klokt, när han var på femtioalet». När en tid därefter

barnhemmet i Stanz återupprättades, hette det, att det nu skulle få en »solidare organisation», och man fröjdade sig åt den ordning och renlighet, som nu skulle härska. Under den nya, »solidare» ledningen kom dock anstalten i ett tillstånd, som en iakttagare betecknade med dessa ord: »barnen få sin utfodring och därmed väl».

Pestalozzi ägnade icke mycken uppmärksamhet åt klandret och förtalet; hans sinnelag var sådant, att ingen olycka, som drabbade honom ensam, någonsin i hans liv hade vållat honom egentlig smärta. Hans oro gällde endast den gryende idén och dess framtid. Förtalet och det yttre skeppsbrottet betydde för honom ingenting gent emot den stora lyckan att hava funnit det uppslag, som han sökte. Men, kosta hvad det kosta ville, måste han fortsätta sitt livs gärning. Mer än någonsin ansåg han, att denna sak betydde hvarken mer eller mindre än hela mänsklighetens förädlande. »Jag kunde icke leva utan mitt verk», berättar han senare själv.

Det gällde nu blott för honom att på ett eller annat sätt komma i tillfälle att fortsätta sin undervisning. Slutligen lyckades han bliva lärare i en fattigskola i Burgdorf, d. v. s. underlärare åt skolmästaren, hvilken var skomakare. Pestalozzi måste bo i samma rum som denne och behandlades i allt som en inkräktare. Skolmästaren, som troligen blivit alldeles förskräckt över Pestalozzis åsidosättande av alla läroböcker, t. o. m. av katekesen, satte upp föräldrarna, och dessa kommo snart och förklarade, att *deras* barn finge icke användas som prøvostenar för den nya läran, borgarne kunde gärna pröva den på sina egna. Förskjuten på detta håll, fick han tillåtelse att undervisa i en flickskola i samma stad, och längre fram blev han befördrad till lärare i en skola för mindre gossar. Under dessa olika förhållanden undervisade nu Pestalozzi av all makt. En ny förbättrad metod att lära barn läsa innantill hade han uppfunnit redan i Stanz, den väckte här i Burgdorf stort uppseende, och även i andra ämnen kunde han snart visa resultat, som slogo åhörarne med förvåning.

Undervisningen tycks för övrigt, efter alla beskrifningar att döma, hava gått med järnvägsfart, ty Pestalozzi var alltför mycket en själ av eld och lågor för att under dessa omständigheter kunna tillämpa sin åsikt om den ro och stillhet, som är av nöden vid all uppfostran. Hans iver att få se det efterlängtda resultatet var för stor. Så berättar en av hans elever från denna tid, att han höll i och undervisade utan avbrott från kl. 8 till 11 f. m., talande och skrikande överljudt, så att han redan kl. 10 var alldeles hes. Under hela denna prøvotid levde han i en ständig spänning, uttröttade sin själ med det intensiva tankearbetet att för hvarje dag

göra nya rön och uttänka nya förfaringssätt samt sin kropp genom det oupphörliga talandet och skrikandet. Följden blev också, att hans bröst blev angripet, och åter tycktes hans liv vara i fara. Lyckligtvis räckte denna svåra tid i Burgdorf icke längre än ett år; skickelsen förde i hans väg unga, entusiastiska medhjälpare som besparade honom det praktiska utförandet av hans idéer, och det allmänna förtroendet till dessa senare satte honom i stånd att snart upprätta en egen undervisningsanstalt. Experimenterandets tid var över, det lugnare tillämpandets började.

Han kunde nu låta sina tankar taga bestämda former i arbetsplaner och läroböcker. Men det var icke utan bävan som han, den store fienden till allt bokstavsvesende, sände dessa former ut i världen. Han med sin livliga intuition visste bättre än någon annan, att de skulle missbrukas, och det är eget att se, huru han i företalet till sin »Buch der Mütter» uttalar en formlig förbannelse över dem som skulle göra det. »Jag vet», säger han, »att dessa former, som blott äro metodens fattiga skal, säla av tusenden och tusenden länge, länge anses som dess kärna — — —. Om dessa former falla i händerna på människor, som icke ana och icke söka anden i dem, då skall dess verkan gå förlorad — — —. Metodens ande skall hämna sig, och när den hämnar sig, skall den döda: lika säkert som den gör levande, lika säkert skall den ock döda — —.» Männe man icke kan tolka dessa ord så: när man begagnar Pestalozzis former i strid mot verklighetssinnet, den sanna åskådligheten, då skall denna, som är *anden* i den store reformatorns metod, hämna sig, så att *död* blir följden? Ofta under utvecklingens gång hava dessa profetiska ord besannats, och mig synes, att de i våra dagar äro tillämpliga på åskådningsundervisningen, som ofta har varit ett inexercerande i tomma ord och ett dräpande av den sanna pestalozziska åskådligheten.

Formerna för Pestalozzis idéer utarbetades, som vi nyss sagt, med det huvudsyftet, att de skulle kunna begagnas av den stora massan lärare, ja till och med mödrar. Detta förklarar, att de beständes med en nästan pedantisk noggrannhet och utförlighet. Tydligt är, att det rätta sättet för oss att verka i Pestalozzis ande är att söka på ett självständigt sätt utföra hans huvudtankar, t. ex. den att »psykologisera» undervisningen. Liksom hos alla ursprungsnaturer voro hos honom tankarna så rika, så livfulla, så genomskimrade av inspirationens växlande strålar, att de endast motsträvt låto fångsla sig i systemets Prokrustes-säng, och därför är det icke den rätte och egentlige Pestalozzi, som man träffar i elementarböckerna. Hans tankar voro av den art, som leva tiderna

igenom, men hvarje tid måste uttrycka dem på sitt sätt, kläda dem i sin egen dräkt.

Det är allmänt bekant, att Pestalozzi icke lämpade sig för de yttre bestyr, som tillkomma en föreståndare för en undervisningsanstalt. Hur skulle han också kunna göra det, han, som kunde i de mest bevekande ordalag bedja fattiga föräldrar att *få* uppfostra deras barn — för intet naturligtvis — och tacka, när de medgävo det? Detta förhållande förringar ej i minsta mån hans betydelse som pedagogisk tänkare. Men sorgligt vore det i sanning, om man med rätta kunde säga, att han varit en dålig uppfostrare. Detta var dock icke fallet, tvärtom synes han hava haft en utomordentlig makt över de ungas sinnen, och detta oakadt han var obetydlig och ful till sitt yttre samt högst värdslös i sin klädsel. Det var anden och den brinnande kärleken hos »fader Pestalozzi», som så oemotståndligt fängslade dem. Man kan knappt läsa något intressantare än beskrivningen på hans sätt att utöva religiös självård bland sina lärjungar.

Besökande främlingar förvånade sig över hvad vi nu skulle kalla »stämningen» i hans anstalt. Barnen voro så roade av sitt arbete, att de under lovstunderna talade och resonnerade med hvarandra därom. De behandlades av lärarne med den största öppenhet och förtrolighet och lydde dem därför av kärlek och icke av tvång. Sinsemellan bemötte eleverna hvarandra nästan alltid med vänlighet och syskonkärlek. M:me Staël, som besökte anstalten i Yverdon, förvånade sig icke litet däröver, att arbetet gick med fart och lust utan all retelse av belöningar och straff. Det var naturligt, att Pestalozzi med sin idealitet och sin innerliga människokärlek skulle avsky ett sådant uppfostringssystem, som lägger an på att redan hos barnen väcka känslan av rivalskap, och att göra skolarbetet till en begynnande kamp för tillvaron. — Det var Pestalozzis kärlek och storslagna personlighet, som förmådde värma både lärare och lärjungar och sammansmälta dem så, att en sådan stämning blev möjlig.

Pestalozzi fick på ett rent av typiskt sätt genomgå alla en reformators öden. Först den långa tiden, då ingen trodde på hans idé, och då man höll honom för en drömmare; sedan det ousägligt mödosamma experimenterandets tid, och så den på sitt sätt icke mindre prövande period, då han var på modet, var en av Europas ryktbarheter. Vi sade prövande, ty ryktet lockade till hans anstalt en mängd nyfikna besökande, som störde undervisningens lugna gång, och av hvilka många, saknande både insikt i och sympati för Pestalozzis verk, sedermera utspredo förklenliga rykten om

detta. Han fick också se, huruledes den yttre framgången, som han själv bar så fromt och ödmjukt, hos hans medhjälpare alstrade ett upplåst sinnelag, en sorts övertro på metodens ofelbarhet.

Många verkliga vänner fann han dock bland sina mera djupt anlagda samtida, och deras brinnande hänförelse för åldringens både person och livsgärning skänkte honom stunder av den renaste glädje. Vid sådana sammanträffanden levde man högt i Burgdorf och Yverdon, högt i översvallande kärlek till mänskligheten, i vänskap och hänförelse för idealen. Det låg på det hela över det Pestalozziska uppfostringssystemets tillkomst en förunderlig lyrik, som bjärt kontrasterar mot våra samtidas föreställningar om den pedagogiska torrheten. Kanske har dock aldrig inom någon livssfär en idé blivit stor och betydelsefull för hela mänskligheten, utan att poesien höjt sig över dess vagga.

Härvid bör man också erinra sig, att Pestalozzi aldrig såg i sin metod endast metod — d. v. s. en yrkesmässig förbättring i skolmästaryrket — utan han såg däri ett medel att förädla hela mänskligheten, att bringa sann mänsklig utveckling ner till folkets djupa lager, hvilkas elände hade varit hans hjärtesorger hela livet igenom. Vidare är det en sanning, att alla känslosträngar voro mycket hårdare spända under dessa år, då det adertonde och nittonde seklet möttes, än hvad de nu äro; maniskosjälarna voro redan i normalt tillstånd många grader varmare än våra, och det behövdes blott en enda gnista för att hänförelsens lågor skulle flamma upp. Det var ungefär vid den tiden, som Schiller skrev sina översvinneliga dikter till glädjens och vänskapens lov, det var då man svärmade för »människans värdighet», och då ädla ynglingar ej ville vara något annat än »sann människa». Många av dessa ädla svärmare sågo i Pestalozzi »urtypen för den sanna människan»; de hänrycktes av hans barnliga sinne, som lämnade honom oberörd av allt världsligt, av hans genialitet, hans allt uppoffrande kärlek, kanske ock av hans egenhet. I sitt sublima lugn under motgångar och förtal föreföll han dem hög som en av forntidens store; de liknade honom vid Plato och Pythagoras. En av dem beskriver på följande sätt sina intryck från anstalten i Burgdorf. »Liksom anstaltens uppvaknande i den tidiga morgonstunden ofta hade något för mitt hjärta upplyftande, något för mitt verksamhetsbegär eggande, då jag såg så många krafter rusta sig att i religionens ande åter upptaga ett det mest gagnande arbete, så greps åter mitt sinne av en viss stillhet, en viss andakt i det ögonblick, då ljusen slocknade i detta hus, där under dagen så mycket hade utträttats för den kommande generationens väl, och

där nu sömnens vingar fläktade ro åt utmattade sinnen. Men Pestalozzi själv, då han med faderlighet, rörelse och glädje hade skilt för natten från sina lärjungar, föreföll mig som en rättfärdig, hvilken trött, men glad och full av härliga aningar går in i den eviga hvilan.»

Det var dock icke omgjuten av lyckans solsken som åldringen skulle få gå in i den eviga hvilan. Ingen droppe i lidandets kalk blev honom besparad. Oenighet utbrast mellan hans lärare sinsemellan och mellan honom och dem. En av dem var så pestalozzianskt ortodox, att han av den grunden alls icke kunde gilla Pestalozzi själv — också ett betecknande reformators-öde. Pestalozzis känsliga själ blev av dessa strider med hans så kallade vänner alldeles söndersliten. Anstalten i Yverdon undergrävdes av de ständiga inre striderna, och slutligen år 1825 måste Pestalozzi upplösa den. I sin tillbakadragenhet förföljdes han av smådeskrifter, och hans sista önskan på dödsbädden var att få leva ännu sex veckor för att kunna besvara en av dessa. Sorgen över vänners anfall och misskännande kunde dock aldrig göra honom bitter, därtill var han för mycket genomträngd av kärlekens religion, för mycket kristen.

Pestalozzi var nämligen en djupt religiös personlighet, och under alla livets skiften visade han en orubblig förtröstan till Gud och tro på Hans ledning. Han ansåg sin reformatoriska mission som ett av Gud själv honom givet uppdrag. Det finnes kanske få stora män, i hvilkas utveckling och levnadshistoria man tycker sig så tydligt kunna spåra Försynens ledning. Utan den långa vistelsen på landet som fattig landtbrukare hade han väl aldrig lärt att så sätta sig in i de fattiges villkor och ömma för dem, och han trodde själv, att det var hans egen tafatthet och svårighet för att tillägna sig yttre färdigheter, som lärde honom att göra undervisningen enkel. Ännu mer — hvad var väl hans beryktade opraktiskhet annat än ett tillstängande av några av de förbindelsevägar, genom hvilka världen eljest inverkar på själen? Därför utan skulle han kanske aldrig hava blivit i stånd att så som han gjorde koncentrera sig på det inre och väsentliga. — Genom sin naturlighet, sin naivitet och sin brinnande kärlek till alla de små, elända och övergivna i världen synes han mig hava ett visst tycke med S:t Franciscus, och med skäl torde man kunna säga, att han är helgonet bland pedagogerna.

De former, i hvilka han klädde sina tankar, voro förgängliga, men aldrig skola kommande släkten av lärare växa ifrån den visdomsskatt, som ligger fördold i hans skrifter, en visdom, som icke var hans egen, utan som han hade avlyssnat naturen själv. Och

lika säkert är, att hans levnadshistoria skall aldrig utav uppfostrare kunna läsas utan uppbyggelse och hälsosam förödmjukelse. Det synes hava varit Försynens mening, att genom Pestalozzi en skön, utsägligt djup idé skulle uppträda klädd i en viss förnedringsgestalt. Detta gör endast, att idén framstår så mycket mer härlig och segerrik, och mannen, som var dess verktyg, så mycket mer rörande, så mycket mer värd vår kärlek.

Uffe.

De nya fordringarna för inträde vid Högre Lärarinneseminariet.

Vid början af sistlidna år fastställde Kongl. Maj:t nya villkor för eleverns antagande vid Högre Lärarinneseminariet. Bland dessa villkor, som första gången skola tillämpas vid inträdespröfningen i juni månad innevarande år, äro följande af betydelse att lära känna för allmänheten.

Villkor för att kunna antagas till elev i seminariets första afdelning äro: att den inträdessökande före läsarets början fyller 18 år; ägande likväl Direktionen att efter sig företeende omständigheter till elev antaga den något yngre är;

att hon genom skolbetyg eller särskildt intyg styrkt sig äga färdighet i vanliga kvinnliga handarbeten;

att hon aflägger dels skriftliga, dels muntliga prof enligt följande närmare bestämmelser.

De *skriftliga* profven äro:

a) skrifning efter diktamen af ett stycke svensk prosa;

b) en uppsats på modersmålet öfver ett bland flere uppgifna lättare ämnen;

c) en öfversättning till franska språket af en lättare svensk text;

d) en öfversättning till tyska eller engelska språket af en lättare svensk text.

För att kunna godkännas böra de skriftliga profven ådagalägga:

diktamenskrifningen: förmåga att rätt stafva och interpunktera svensk prosaskrift;

uppsatsskrifningen: förmåga att följdriktigt behandla ämnet och att på ett i grammatiskt afseende tillfredsställande sätt använda språket;

öfversättningarna: god underbyggnad i de särskilda språken.

Den, som underkänts i någondera af de svenska skrifningarna eller i båda öfversättningsprofven, vare från fortsatt inträdespröfning utesluten.

Vid de *muntliga* proven skall inträdessökande ådagalägga godkända insikter i följande ämnen och pensa:

1. Kristendoms-kunskap:

Luthers lilla katekes och den af Kungl. Maj:t stadfästa utvecklingen (till dess innehåll); biblisk historia; genom sammanhängande läsning vunnen kännedom om ett synoptiskt evangelium.

2. Svenska språket och litteraturen:

Innanläsning, som ådagalägger förmåga att riktigt uppfatta innehållet; förmåga att muntligt återgifva hufvudinnehållet af en läst berättelse; säker underbyggnad i grammatik; en i sammanhang med läsning af typiska vitterhetsalster vunnen kunskap om de viktigaste skedena i den svenska litteraturens historia från och med Dalin samt någon kännedom om de mest betydande författarnes lefnadsförhållanden.

3. Franska, tyska och engelska språken:

Riktigt uttal och flytande innanläsning; säkerhet i formläran och i tillämpningen af de viktigaste bland syntaxens regler; förmåga att utan förberedelse till modersmålet öfversätta lättare moderna prosaskrifter; någon öfning att på ett af de främmande språken referera enklare berättelser.

4. Historia och Geografi:

Historia: Allmänna historien i dess hufvuddrag; Sveriges historia fullständigare.

Geografi: Hufvuddragen af den allmänna matematiska, fysiska och politiska geografin; Europas och i synnerhet den Skandinaviska halföns geografi utförligare.

5. Matematik:

Aritmetik: De fyra räknesätten med hela tal och bråk jämte lättare tillämpningar (s. k. regula de tri, procent- och ränteräkning, bolags- och alligationsräkning).

Geometri: Åskådninglära, tillämpad på planimetriska och stereometriska uppgifter.

6. Naturlära:

Fysik: De fundamentala fenomenen och enklaste apparaterna, tillhörande kapiteln om kroppars jämvikt, värmets, elektricitets, magnetismens och ljuset.

Kemi: De enklaste kemiska reaktionsfenomenen, förbränningen samt någon kännedom om de viktigaste djur- och växtämnen.

Astronomi: Grunddragen af läran om jorden; det allmännaste om vårt planetsystem och himlakropparna i öfrigt.

7. Naturhistoria:

Zoologi: Människokroppen; några viktigare typer af däggdjur och fåglar samt 1 à 2 typer af hvar och en bland de öfriga hufvudgrupperna, helst efter iakttagelser å själfva naturföremålen; kort öfversikt af djurrikets system.

Botanik: En genom iakttagelser på levande växter vunnen kännedom om några viktigare typer, tillhörande olika klasser inom Linnés sexualsy-

stem; säker kännedom om detta system; öfning att bestämma lättare fanerogamer; att hafva insamlat och känna 150 växter.

Inträdessökande, som har för afsikt att i seminariet begagna sig af valfrihet i tyska eller engelska, är berättigad att vinna befrielse från inträdesprof i ettdera af dessa språk, därest hon genom intyg styrker sig äga förmåga att läsa detta språk innantill och att med tillhjälp af läxikon till modersmålet öfversätta en lätt text på samma språk.

Vid elevens antagande lände för öfrigt följande till efter rättelse.

1. Elever antagas i den ordning, som de vid inträdespröfningen af gifna vitsorden föranleda, dock att, när skillnaden mellan vitsorden ej är betydlig, afseende må fästas dels vid sökandes föregående tjänstgöring som lärarinna, dels vid hennes ålder, dels vid andra omständigheter, hvilka i förhandenvarande fall kunna anses vara af betydelse.

2. Jämväl sådan sökande, som blifvit underkänd i ett af de ämnen, hennes muntliga prof omfattat, må på lärarekollegiets förslag kunna af Direktionen antagas till elev, därest hon visat sig äga särdeles goda kunskaper i något af de öfriga ämnena.

3. Ej må någon till elev antagas, hvars hälsotillstånd, enligt den af Direktionen utsedde läkarens intyg, är sådant, a) att hon bör från lärarinnekallet afrådas eller b) att hon för det närvarande ej synes kunna utan men för sin hälsa fullgöra hvad elev vid läroverket åligger.

För att kunna intagas som elev vid seminariets andra eller tredje afdelning fordras, att inträdessökande uppfyller villkoren för intagning i första afdelningen samt vid anställda skriftliga och muntliga prof visar sig äga godkända insikter (färdigheter) i föregående afdelnings eller afdelnings obligatoriska pensa. Därjämte fordras för intagning i tredje afdelningen väl vitsordad tjänstgöring såsom lärarinna i skola under minst en termin eller i familj under tid, som motsvarar minst ett läsår; ägande likväl Direktionen att från detta villkor dispensera sökande, som i teoretiskt hänseende är synnerligen väl vitsordad.

Inträdespröfning må äga rum vid *vårterminens slut*, dock med rätt för Direktionen att, om särskilda omständigheter därtill föranleda, anordna dylik pröfning äfven på annan tid.

Ansökningar till elevplatser ingifvas till Direktionen inom den tid, som af Direktionen genom utfärdad annons bestämmes, och bör sådan annons minst två månader före ansökningstidens utgång vara i allmänna tidningarna införd.

Dessa förändrade bestämmelser beträffande fordringarna för inträde vid Högre Lärarinneseminariet skola första gången tillämpas å dem, som under kalenderåret 1896 söka inträde vid läroverket.

Med afseende på vissa bland de anförda bestämmelserna torde en belysande anmärkning vara på sin plats och kunna blifva till gagn för inträdessökande samt de skolor, som bereda för inträde vid seminariet.

Hvad angår inträdesåldern, menas med *läsårets början* dagen för höstterminens början eller den 1:a September det år, då inträde sökes. I fråga om möjlig dispens från den angifna minimi-

åldern, torde Direktionen ej komma att medgifva eller tillstyrka sådan i annan mån än hittills, och hvad hittills medgifvits har varit, att sökande, som under löpande kalenderår fyller 18 år, får deltaga i inträdespröfningen.

Inträdespröfningen är nu uttryckligen — och i öfverensstämmelse med senare tidens praxis — delad i en skriftlig och en muntlig examen och utgången af den förra satt som villkor för tillträde till den senare. Skrifningarnas antal är ökad från 2 till 4, i det att 2 svenska skrifningar och 2 skrifningar i främmande språk skola utföras. Detta innebär en skärpning af inträdesfordringarna i modersmålet, helst som sökande måste vara godkänd i båda de svenska skrifningarna för att få tillträde till den muntliga examen. Men med afseende på de främmande språken har den nya anordningen en annan mening. Enligt den gamla stadgan ingick i inträdesexamen endast *ett* skriftligt öfersättningsprof, näml. till franska språket, och godkänt betyg för denna skrifning var ett nödvändigt villkor för att kunna godkännas i ämnet och därmed för inträde vid seminariet. Denna bestämmelse blef synnerligen betungande för inträdessökande, som fått sin utbildning vid de numera rätt talrika flickskolor, i hvilka tyskan läses som grundläggande språk och franskan inträder som det andra eller tredje språket i ordningen. Enligt den nya stadgan skall inträdessökande prestera dels en skriftlig öfersättning till franskan, dels alternativt en till tyskan eller engelskan, men sökanden kan vinna tillträde till den muntliga examen och således äfven till seminariet, om än blott den ena af dessa skrifningar kunnat godkännas. Godkänt betyg för fransk skrifning är alltså ej längre oundgängligt villkor för tillträde till seminariet, och här i ligger en väsentlig lättnad för många inträdessökande.

En betydlig lindring, särdeles för dem, som sakna anlag för språk, ligger ytterligare däri, att inträdessökande kan helt och hållet undandraga sig inträdespröfning i vare sig tyska eller engelska språket, för så vidt hon genom ett intyg styrker sig äga vissa minimienskaper i samma språk. Med hänsyn till de svårigheter en så pass omfattande examen som den ifrågavarande erbjuder, då den under loppet af några få dagar skall afäggas, innebär nyssnämnda bestämmelse en mycket beaktansvärd fördel.

Ehuru inträdesfordringarna i de särskilda ämnena äro med största möjliga korthet angifna, torde de dock i allmänhet vara tillräckligt klara till sin innebörd. Att döma af åtskilliga förfrågningar gäller detta kanske minst om kursen i geometri. Jag har därför anledning påpeka, att den åsyftade rent elementära kursen

i detta ämne kan inhämtas i de vanliga geometriska läroböckerna för folkskolan, bland hvilka särskildt må nämnas: *Lärobok i Geometri för folkskolan*, N:o 2, af Fr. Berg och Hj. Berg, *Folkskolans geometri i sammandrag* af J. E. Johansson och *Geometriens grunder för folkskolor och nybegynnare* (kap. I och II) af Albr. Segerstedt.

En viktig nyhet är bestämmelsen, att inträdespröfningen skall äga rum — ej vid läsårets början på hösten, utan — *vid vårterminens slut*. Afsikten med denna förändring torde för de sakkunniga och intresserade vara lätt att genomskåda. Det hade alltför ofta visat sig, att nyintagna elever, som under föregående läsår och sommar oafbrutet arbetat under högtryck för att bereda sig till den fruktade inträdespröfningen, började sitt första arbetsår vid seminariet under förhållanden, som för deras utveckling och hälsa voro mycket ogynnsamma. Genom inträdespröfningens tillbakaflyttande har man nu åsyftat att bereda de nya eleverna en sommars lugn hvila efter förberedelsernas och examens ansträngningar och sålunda sätta dem i stånd att med spänstig häg och friska krafter börja arbetet vid läroverket. Den ekonomiska olägenhet, som den nya anordningen kan komma att åsamka vissa inträdessökande, skola föräldrar och målsmän antagligen gärna underkasta sig med hänsyn till den viktiga sanitära vinst, förändringen utan tvifvel skall medföra.

De underordnade myndigheter — seminariets lärarekollegium och direktion — som uppgjorde förslagen till de nya inträdesvillkoren, hade därvid bland annat till ögonmärke, att kunskapsfordringarna för inträdet vid seminariet skulle så nära som möjligt motsvara det kunskapsmått, som kunde anses böra vara målet för en fullständig högre flickskolas verksamhet. Äfven ur denna synpunkt torde således de nya inträdesfordringarna till Högre Lärarinneseminariet förtjäna att uppmärksammas af målsmännen för våra högre flickskolor, och för min del vågar jag uttala den förhoppningen, att de från sakkunnigt håll må blifva föremål för ett bedömande, som ger uppslag till en väl behöflig undersökning och diskussion om det kunskapsmått, hvilket bör ställas såsom den högre flickskolans mål.

L. M. Wærn.

Förgårdens kristendom.

Några tankar med anledning af Uffes återblick på 1895.

Den välkända signaturen Uffe har uti sjetta häftet af Verdandi för det gångna året i en s. k. återblick på 1895 uttalat sina tankar om ett och annat på skolans och lifvets område. Åtskilligt af hvad författarinnan där yttrat innebär blott helt enkelt ett öppet angifvande af hennes egen ståndpunkt gent emot personer och sakförhållanden. Dessa uttalanden må då stå där för den ärade författarinnans räkning. Det faller af sig själf, att andra kunna se både personer och händelser med andra ögon. Härom må vi icke orda. Men i en punkt af sin afhandling vill förf. göra sig till tolk för en hel strömning i tiden. Och därvidlag har hon också inblandat en namngifven person. Enär jag är alldeles förvissad om att förf. missförstått den i frågavarande personens ställning till den af henne åsyftade andeströmningen, och enär af ett sådant missförstånd mycket farliga konsekvenser kunna dragas, anhåller jag att få uttala några ord. Jag ber därvid på förhand förf. om ursäkt, om jag icke skulle lyckas att vid skriftväxlingen i en sak, som ligger mig oändligt varmt om hjärtat, föra pennan med en lenhet, som kan fritaga mig från att af förf. räknas till den kategori af polemici, mot hvilkas sätt att uppträda hon inlägger sin gensaga. Jag är i allmänhet van vid att se snart sagdt hvad som helst försvaras eller tolereras, blott det kommer från ett läger, som stämpats i ett eller annat afseende med liberalismens märke, under det de oskyldigaste utbrott af eld och lif i öfvertygelsen från mot-sidas sidan brännmärkas som uttryck af »odium theologicum».

Men nu till saken! Förf. framkastar de spörsmålen: måste det icke alltid inom kristenheten finnas liksom en inre och en yttre ring, och är det rätt af kyrkan att stöta den yttre ringens människor ifrån sig? I samband härmed uttalar förf. några tankar angående sättet att möta ungdomen, som ju i det stora hela måste komma att tillhöra den yttre ringen.

Om det icke *alltid måste* finnas dessa ringar inom kristenheten? Den frågan kan icke obetingadt besvaras jakande. Men ett närmare utredande af densamma skulle föra in på ett område, främmande för *denna* uppsats. Hvad som däremot är alldeles oemotsägligt är, att de i Guds rikets nuvarande utvecklingsskede finnas, och finnas till följd af utvecklingens egna lagar. Och mig synes det vara lika oemotsägligt, att kyrkan till en väsentlig del missförstår och förfelar sin uppgift i världen, om hon ej tager den allvarligaste och ömmaste hänsyn till den yttre ringen. Att man särskildt bland de unga utan en sådan hänsyn måste göra sig skyldig till missgrepp af en så grundväsentlig natur, att man därigenom i sak blir som uppfostrare helt enkelt fullständigt oduglig, det torde väl också af någorlunda klarseende knappast kunna förnekas. Kyrkan skall i all sin uppfostrande verksamhet både bland unga och gamla lägga i dagen en uppriktig *aktning* (ej blott nedlåtande vänlighet) inför äfven den mest förberedande ståndpunkt, blott den är personligt sann och icke *uppsålligt vill fixera sig i förberedelserna*.

Här hafva vi faran. Och här lyser missuppfattningen fram i Uffes uppsats.

Man kan stå på den kyrkligt-kristliga trons grund och hafva trängt igenom till den »inre ringen». Från en sådan i sak öfverlägsen ståndpunkt kan man i uppriktig broderskärlek ägna sina gåfvor just åt den »yttre ringens» tjänst, och detta utan all själförfärfelse, men med den redligt menade aktning, hvarom ofvan talats. I en sådan ställning måste särskildt en religionslärare träda till den ungdom, han önskar tjäna. Men under detta arbete bibehåller läraren alltid personligen sin djupare ställning till saken, och genom hela hans uppfostrande ledning går såsom en röd tråd uppsåtet att förbereda lärjungarne för en grundligare, rikare och fullare tillägnelse af sanningen. På samma gång således läraren otvetydigt i ord och handling lägger i dagen sin aktning för äfven de svagaste, ännu med misstag och villfarelser behäftade, ärliga ansatserna till en personlig sanningstillägnelse, hänvisar han dock städse, direkt eller indirekt, reflekteradt eller oreflekteradt, till förpliktelsen att gifva de offer, som steg för steg krävas för ett personligt rikare upptagande af sanningens lifsinnehåll.

Skulle nu läraren i svag välmening pruta af på sanningens fordran och såsom fullödigg sanning utgifva eller godkänna det, som dock i grunden var uttryck för en lägre och outvecklade ståndpunkt, då gör han sig skyldig till förräderi mot sanningens sak och gör lärjungarne den allra största otjänst. Och skulle han komma att af öfvertygelse intaga en ståndpunkt, som representerade ett affall

från äkta kristlig tro, då hade han i sak blifvit inkompetent till lärarens kall. Han hade då *fixerat* sig i den »yttre tingen» och därmed uppgifvit sin ställning som verklig lärare.

Men det låter mycket väl tänka sig, att en lärare (i skolan eller i kyrkan) kan såsom redlig *lärjunge* till sanningens Mästare ännu intaga den »yttre ringens» ståndpunkt. Och vare det långt ifrån mig att underskatta betydelsen af hans arbete, om det sker i personlig trohet och ödmjukhet. Äfven från ståndpunkten af »förgårdens kristendom» kan utan tvifvel i våra ringa dagar mycket godt verkas för Guds rike. Ja, jag skall gå så långt, att jag vill medgifva, att t. o. m. en sådan mindre utvecklade kyrkans tjänare på vissa områden och i vissa lägen måhända bättre förstår att tillgodose den »yttre ringens» intressen. Men skulle en sådan »förgårdens» tjänare taga sig före att upphäfvä sig emot den fullödiga kristna tron och förkunnelsen, sägande sig vara kallad att reformera och till *sin* ståndpunkt återföra den gamla kristenheten, då måste man ju i sanningens namn aflägga sin protest mot en sådan oförsynthet.

Jag har härmed velat ådagalägga, att det är en oerhördt stor skillnad mellan att af pedagogiska eller personliga skäl anlägga sin förkunnelse efter en lägre måttstock men med bibehållen lärjungeställning till den kristna tron i fullare bemärkelse — och att fixera sig i en lägre ståndpunkt, kanske därtill under direkta angrepp på den kyrkligt-kristna tron.

Med denna förklaring skulle jag hafva slutat, hade icke förf. i sin framställning inblandat ett namn, som hon velat göra representativt i fråga om förkunnelsen för »förgårdens kristna». Om dömena om den hädangångne prästmännens betydelse hafva i sanning från »liberalt» håll varit så öfver höfvan blottade på sundt sakförstånd, att jag väl å min sida kan känna mig förpliktad att begagna ett så osökt tillfälle som det närvarande för att uttala *min* enskilda mening, hvilken jag dock *vet* delas af många, hvilkas personliga haltfullhet vida uppväger den andra sidans talrikhet.

Jag kände D:r Fehr alltsedan hans andra termin som student. Den sympati, jag vid den första bekantskapen erfor med hans friska, hurtiga och redbara karakter, har jag utan afbrott bibehållit. Men redan som student förstod jag mycket väl, att han ej var eller gärna skulle blifva någon djuptliggande personlighet. Också kom hans utvecklingsgång aldrig att bilda honom till en karakter af fullödig kristlig halt. Fastmera fixerade han sig, särskildt under inflytelsen af den modernaste teologien, till ett reflekteradt motsättningsförhållande till den äkta biblisk-kyrkliga kristendomen. Han hörde med hela sin åskådning till »förgårdens kristna», i hvilkas ståndpunkt

han klart och med öfvertygelse *fixerade* sig. Till följd häraf kunde han icke fylla de *väsentligaste* bland de anspråk, som hans kyrkligt framskjutna ställning i våra dagar måste ställa på ett sådant ämbetes innehafvare. Häraf (skulle jag för min del tro) slitnigarna i hans lif. Han var för redbar och för handlingskraftig för att fatta ställningen som en sinekur; men han var för outvecklad för att kunna fylla den realiter. Att tala om att »både vänner och motståndare kände sig vid hans förtidiga bortgång stå liksom inför ett gapande tomrum» — vittnar därför om mycket svag blick för den verkliga situationen.

Det vittnar också (synes det mig) om svag blick för situationen i det hela att tro, att hemligheten i den dragningskraft, den afidne på så många utöfvade, låg uti någon hans uppgift att vara »målsman för en samlande verksamhet» bland »förgårdens kristna». Det tillkommer oss naturligtvis icke att förneka vare sig sannolikheten eller möjligheten af att många bland hans åhörarinnor, utan känsla af hans motsättningsförhållande till kyrkan, enkelt mottogo uppbyggelse för sin förgårdsställning af förgårdsmannen. Men häruti låg nog icke den attraktionskraft, som *allmänast* gjorde sig gällande. Hvad som drog mängden till honom var utan tvifvel just hans motsättningsförhållande till kyrka och kyrklig teologi. Jag har alltid *föreställt* mig, att Fehr stod *öfver* sin mästare Ritschl i bevarandet af personlig, fäderneärfd fromhet. Men beklagligen hade han indrucket Ritschls lärdom tillräckligt djupt, för att de hjärtetroende innerliga kristna *måste* stötas bort från honom, under det han å andra sidan attraherade icke så mycket de öppna förnekare som fastmer dem, hvilka, såsom han själf, *fixerat* sig i den »yttre ringen» och detta på ett sådant sätt, att de träd i harnesk mot kyrkans trosmedvetande. Jag är alldeles öfvertygad om att Fehr aldrig blifvit så allmänt uppburen, hade han blott i stillhet verkat som förgårdens predikant utan att uppträda mot kyrklig tro och bekännelse.

Härmed har jag — i uppsåtet utan all själfförhåfvelse — uttalat min ställning till ett par viktiga punkter i författarinnans lilla uppsats. En allvarlig och omutlig själfpröfning med blicken fäst på kristendomens ideal skall nog hänvisa oss litet hvar i trängre eller vidare bemärkelse till den »yttre ringen». Åtminstone hyser jag för egen del inga anspråk. Men låtom oss dock i all vår svaghet »hålla idealitetens fana högt». »Idealerna skola förkunnas», säger S. Kierkegaard, »annars är kristendomen i djupaste grund förfalskad». Det var just det, som saknades hos den omtalade hädankallade. Han hade *icke* blick för det kristliga idealet. När vi söka detta ideal, få vi icke börja med att på förhand fixera oss i

»den moderna bildningen». Vi måste börja med att sant fatta kristendomsidealet. I den mån vi personligt af detsamma fattas och bestämmas, få vi nog underkasta oss mer än ett offer af egen vilja, egen föreställning, egen tankegång. Och skulle ock idealets förverkligande kräfva uppgifvandet af mer än en åskådning, som vi tillägnat oss under det allmänna namnet af den »moderna bildningens» resultat, så bör eller får ej heller detta kännas tungt för den, som blott vill tränga fram till *sanningens* verkliga ägande. Men gör man först upp en på den »moderna bildningen» grundad lifsåskådning och sedan fordrar kristendomsförkunnelsens samstämmighet härmed, då är fara värdt, att man blott kommer att tilltalas af en sådan förkunnelse, som inför evighetens dom en gång skall stämplas som falsk.

Th. Mazer.

Bokanmälan.

L. Lindroth: **Kort sammandrag af de romerska antikviteterna.** Fjärde Uppl. Stockholm 1895. 31 sid. stor 8:o.

J. M. Secher: **Grekisk-romersk konsthistoria** till de svenska läroverkens tjänst, öfversatt och bearbetad af *P. Rödström*. Stockholm 1892. 53 sid. 8:o.

Hugo Bergstedt: **Hufvuddragen af grekernas och romarnes mytologi** med illustrationer. Stockholm 1894. 70 sid. 8:o.

Th. O. Joh. Rönström begynner företalet till sin i senaste häftet af denna tidskrift anmälda bok, *Roms Topografi*, sålunda:

»Latinundervisningen vid våra läroverk synes så väl genom den senaste skollagstiftningen som genom den förändrade uppfattning af språkstudier i allmänhet, hvilken börjat göra sig gällande, hafva inträdt i ett nytt skede. I stället för det formella eller rent språkliga, hvarpå förut lagts den största vikten, har ett annat moment med allt större kraf på uppmärksamhet trädt i förgrunden, nämligen det sakliga innehållet. Att detta förhållande efter hand måste inverka på läroböckernas uppställning och beskaffenhet, är naturligt.» Vi tillägga: 1:o) Den enskilde läraren må äga hvil-

ken duppfattning af språkstudier i allmänhet som helst, han må anse hufvudvinsten af den klassiska skolbildningen så eller så — vill han vara laglydig medborgare, och vill han på bästa sätt förbereda sina lärjungar till mogenhetsprofvvet, så måste han, synes det oss, låta grammatiseringen maka åt sig något för utförligare litteraturläsning och meddelande af s. k. realia; 2:o) förändringen i latinstudiet torde ock föra med sig en viss ändring i sättet att läsa grekiska.

Det är därför med glädje man kan konstatera tillvaron af en efter de förändrade klassiska studierna afpassad lärobokslitteratur. Såsom värdiga representanter för den nämna vi ofvanstående böcker, samtliga utgifna på *P. A. Norstedt & Söners* förlag. Läger man härtill den från samma officin utgångna Homeros' *Odyssee* af V. Knös, i hvilken åtskilliga *realia* notiser meddelas, så förekommer det oss, som vore behofvet af läroböcker i klassiska realia väl tillgodosedt.

Den nya upplagan af *Lindroths Antikviteter* är i hufvudsak lik föregående och alltså väl känd och redan bepröfvad. Framställningen är klar och redig. Marginalen inrymmer dels innehållsförteckning, dels hänvisning till auktorerna, dels det latinska uttrycket för det i texten omtalade. En planritning af ett romerskt hus är bifogad denna upplaga.

Sechers bok uppehåller sig — såsom rimligt är — mest med den *grekiska* konsten, men meddelar ock hvad som kan behöfva sägas om den romerska. Ett och annat uttryck kunde måhända sägas tydligare, t. ex. 'Echinus är en cirkelrund kropp med form af en flat skål', där adjektivet 'cirkelrund' tillsammans med kropp förefaller litet gåtligt. Dock medgifva vi gärna, att de talrika hänvisningarna till *Seemans* planschverk erbjuda supplerande förklaringar. Något mera antydningar om den *praktiska betydelsen* af byggnaders delar, där det är fråga om den grekiska arkitekturen, skulle nog ha mottagits med intresse af de ungdomliga läsarne. Pojkar vilja gärna veta, hvad en sak duger till.

H. Bergstedt yttrar i början af sin mytologi: 'I många fall skiner dessa gudaväsens ursprungliga naturbetydelse ännu tydligt igenom; i andra kunna vi endast gissningsvis söka deras upprinelse och sammanhang med naturens företeelser'. — Att så vidt möjligt söka uppsåra denna gudarnes 'naturgrund' och, när den är funnen, icke släppa den ur sikte, synes oss just vara en af förtjänsterna i denna synnerligen väl skrifna bok.

L. Rbg.

Tysk grammatik af *Hj. Hjorth*. Stockholm. W. Billes Bokförlags Aktiebolag.

Den naturliga följden däraf, att språkundervisningen slagit in på nya vägar, har blifvit utgifvandet af nya läroböcker. Inom elementar- och läsebokslitteraturen har tillförseln varit starkast, ja, så stark, att den närmast sig öfverproduktion. Men äfven den grammatiska sidan af undervisningen har blifvit tillgodosedd med åtskilliga nya, värdefulla läroböcker, särskildt i franska. Tyskan synes i detta fall hafva kommit på efterkälken, men om förstärkningen, i och genom föreliggande arbete, kommit sent, har den i stället blifvit så mycket mera efterlängtd och kärkommen. Utgifvaren har tagit steget fullt ut, i det han affattat denna nya grammatik på *tyska*, och synes han oss hafva löst sin allt annat än lätta uppgift på ett sätt, som ger anledning till att lyckönska honom själf, och som bör glädja hvar och en för språkundervisningen intresserad.

Då det väl torde vara alldeles för tidigt — arbetets senare del utkom först för några dagar sedan — att kunna lämna en detaljerad anmälan af boken, inskränka vi oss för tillfället till att i stora drag antyda dess förtjänster och brister, förbehållande oss rätt att återkomma.

Arbetet inledes med en kortare ljudlära af O. Hoppe. Redan de närmast följande kapitlen — *Rechtschreibelehre*, *Interpunktion* etc. — verka särdeles angenämt genom det klara, enkla och dock fullständiga i framställningen. Läran om substantivets deklination har underkastats en välbehöflig förkortning, ehuruval man här liksom på åtskilliga andra ställen måste göra den reflexionen, att boken knappast kan användas till själfstudium utan tvärtom lägger stort ansvar på lärarens omdöme och förutseende af hvad som behöfver prepareras. Så, för att taga ett litet exempel, framställes *Dritte Deklination* på följande sätt:

1. *Maskulina*: der Adl-er, der Pud-el, der Schlitt-en, der Käse.

2. *Feminina*: Die Mutter, die Tochter.

Häraf skall läsaren förstå, att maskulina i allmänhet på *-er*, *-el* och *-en* höra till denna deklination, under det att Käse, Mutter och Tochter äro i densamma enastående — *sat sapienti*, det medgifves, men för lärjungarne näppeligen tydligt nog. — Feminina efter svaga ha förts under den blandade. Det torde praktiskt sedt bero på tycke och smak, om det ena eller andra sättet är att föredraga, men just därför borde kanhända en i formellt afseende så

genomgripande omflyttning helst hafva undvikits. — Vid adjektivens deklination har den förändringen införts, att den blandade inrangerats under de båda andra. Det förefaller oss tvifvelaktigt, huruvida denna anordning är till något gagn. Männe icke en klenare lärjunge oupphörligt skall taga *unsere* för ett böjdt bestämningsord, eftersom *meiner* är det? — Lärnan om pronomina är i sin korthet förträfflig och innehåller åtskilligt nytt af värde. — De oregelbundna verben äro försedda med noter, i hvilka talrika, viktiga upplysningar meddelas, hvilka man förut endast kunnat få reda på i de nyaste lexika.

Vi komma nu till *syntaxen* och måste då medge, att efter det ytterst fördelaktiga intryck, formläran gjort på oss, våra förväntningar i någon mån blifvit svikna. De principer af klarhet och måttfull koncentration, som så lyckligt tillämpats i förra delen, synas ej här hafva så väl kommit till heders. Utgifvaren söker i företalet försvara sig därmed, att läraren kan själf gallra, men om detta vore en lätt uppgift, vore det svårt att förklara, hvarför man sätter sådant värde på en grammatik af måttfulla dimensioner. Säkert är, att detta för en oerfarnare lärare är en verklig prøfvosten, liksom gallringen ur vidlyftigare arbeten måste vara det för utgifvaren af en grammatika.

Ett omständligt uppräknande af de verb, efter hvilka subj. predikatsfyllnad förekommer (sid. 7), tyckes oss alldeles onödigt. — De gamla grammatikornas indelning af genitiven i *possessiv* och *objektiv* hafva vi alltid funnit öfverflödig; utgifv. af detta arbete har ej nöjt sig med dessa två, utan tillfogat *subjektiv*. Hvarför ej kalla alla tre *possessiv*? Om utgifv. är rädd för namnet, kan med skäl frågas, om man har rätt att kalla »Ein Billet erster Klasse» och »Männer seines Standes» för *qualitativ* gen., när om denna upplyses, att den uttrycker en *egenskap*. Helst skulle vi vilja slå ihop allt detta under *ett* namn. Elevens benägenhet att skrifva »Ein Ring Goldes» är däremot ej nog uttryckligt förebyggd. — Den s. k. rektionsläran, som af de flesta lärare hänvisas till fra-seologiens område, har fått en oväntadt stor plats. — Såsom öfverskjutande en vanlig skolgrammatiks ståndpunkt, ehuru i och för sig mycket förtjänstfulla, vilja vi frambålla de vidlyftiga utredningarna om det formella subjektet *es* (hvilket man väl lättare skulle få reda på under *pronomina*), om *imperf.* och *perf.* samt början af konjunktiven (»Es lebe» gent emot »Käme er doch»), hvilket ju alldeles öfverensstämmer med svenskan. — Infinitivens passiva betydelse kunde mera hafva framhållits (sid. 51). —

Ett par detaljer, som vid genomläsandet tilldragit sig vår upp-

märksamhet, vilja vi redan nu anteckna. *Ljudläran*. Vore det ej skäl att använda annan terminologi för de omtvistade uttrycken »öppet» och »slutet» *a*? — Hvad menas (sid. 2) med det »konstlade stockholmska *sje*-ljudet»? Hafva vissa individer i Stockholm ett konstladt *sje*, eller menas därmed det vanliga uttalet i hufvudstaden? I senare fallet förefaller epitetet något egendomligt. — Att skorrningen i tyskan ej är skrapande såsom i skånskan (sid. 2), må medgifvas, men att den är »mild», kan från en viss ståndpunkt ej erkännas. — *Syntaxen*. Sid. 1. »den Egmont» — kan man här säga, att personnamnet blifvit appellativ? En bra vändning för denna sak ha vi funnit vara den att säga, det personens namn användes om något annat än personen själf. — Sid. 27 visar en förbättrad framställning af tidsadverbialets kasus, men invändningar kunna göras. Att, såsom i äldre läroböcker uppgifvits, fem. och plur. ej kunna stå i tidsgenitiv, vederlägges genom exemplen »dieser Tage» och »seiner Zeit», men ett än svårare fel gör sig förf. skyldig till, när han utan vidare uppställer dessa i sitt slag egendomliga uttryck såsom exempel. Lärjungen tror naturligtvis, att hvilket fem. eller plur. som helst kan stå i dylik genitiv. — Sid. 29 (i fråga om das Mädchen etc.) »Nur das Rel. pron. aber pflegt dem grammatischen Genus zu folgen, alle übrigen Pron. dem natürlichen.» Senare delen af denna regel torde få anses för alldeles för kategoriskt framställd, ty undantagen äro ej så få (se talrika exempel i Der Trilpétrisch, utg. af Hjort och Lindhagen, sid. 5 och ff.) Samma är förhållandet med regeln å sid. 41, som säger, att konditionalis ej får förekomma i bisatser. — Vid konstruktionen med dativ, vid verben *ankommen* etc. (liksom vid det engelska *arrive at*) vore på sin plats att påpeka likheten med det svenska *inträffa i*.

Som sagdt, denna nya grammatik utmärker sig på det hela taget för enkelhet, klarhet, innehåller rättelser af gamla misstag och afgjorda förbättringar med afseende på studiet af det modernare språket samt präglas af något visst tilltalande i framställnings-sättet, som inom det torra grammatikstudiet är mindre vanligt. Och det bästa af allt ha vi gömt till sist: den förträffliga exemplsamlingen, som ensam för sig är en verklig skatt för alla, som intressera sig för studiet af tyska språket. I och med införlifvandet af ett sådant arbete i vår lärobokslitteratur är den tid förbi, då vi i en bok måste lära oss, hur det *borde* heta, i en annan, hur det verkligen *heter*.

En sak, som måhända skall göra mången tveksam att använda boken, är den omständigheten, att den är skriven på tyska. Men

hvilken metod man än må använda, måtte det väl ej skada, att eleven får läsa upp sin regel på tyska; däri ligger ingen förpliktelse för läraren att föra hela lektionen eller ens fråga på tyska. Tvärtom, att öfversätta reglerna till svenska vid *förhöret* skulle vi för vår del anse misslyckadt. — Såsom en typografisk absurditet måste vi betrakta det förhållandet, att de rätt talrikt förekommande svenska orden samt och synnerligen försetts med citationstecken. En annan utväg — t. ex. en särskild sorts parentes — hade varit att föredraga.

Nft.

Naturlära. Kort lärobok i fysik, kemi, botanik, zoologi och geologi af *Leonard Holmström*, föreståndare för folkhögskolan Hvi-
lan. 2:dra omarbetade uppl. med 306 figurer. Lund, 1895. 263 sid. Pris 2,50.

Författaren till ifrågavarande arbete utgaf för några år sedan en »Lärokurs i Naturlära och Landthushållning». Det nu anmälda arbetet är en ny upplaga af första delen i denna lärokurs, naturläran. Boken är i främsta rummet afsedd för folkhögskolor, landtmannaskolor och landtbruksskolor. Den vill »utgöra på samma gång en ledtråd för läraren vid lektionerna och för lärjungarne ett stomme, kring hvilket deras anteckningar kunde knyta sig och som därjämte kunde gifva dem en god överblick öfver ämnet samt vara för dem en repetitionskurs vid examina.» Arbetet är sålunda afsedt till lärobok, icke till läsebok. För sitt ändamål synes det i det hela vara mycket lämpligt. För så vidt anmälaren kan se och döma, synes förf. hafva sökt att tillgodogöra sig vetenskapens nyare resultat på olika områden. Att växterna i vissa fall skulle upptaga kväfve »som fritt kväfve ur luften genom bladen» är icke riktigt; uttrycket torde härröra från en missuppfattning af nyare iakttagelser rörande bakteriers betydelse för vissa växters upptagande af luftens fria kväfve. I afseende på svenska växtnamn har förf. följt landtbruksstyrelsens ej längesedan fastställda normalförteckning och svärigen kunnat göra annat, då boken äfven är afsedd för landtbruksskolor, men knappast torde många af de underliga svenska växtnamn, som där blifvit upptagna, komma att användas oftare än det i följd af meddelad föreskrift *måste* ske, t. ex. gråbynke, åkermolke, småbrunell, hampdå, flugminga, läkegro, penningskärf, gåsmura. Vi hemställa till de läsare, botanister och icke botanister, hvilka äro obekanta med normalförteckningen, om de kunna säga hvad därmed menas. I afseende på djuren synes oss sambandet mellan lefnadssätt och organisation hos vissa

arter eller grupper hafva bort mera påpekas. Såsom arbetets fullständiga titel visar, ingår däruti icke astronomien; det vill synas, som om den bort medtagas lika väl som de andra grenarna af naturkunnigheten. Arbetet prydes af många och goda bilder.

N. Ldt.

Skolkalender för läsåret 1895—1896. Anteckningsbok till tjänst för lärare vid högre och lägre läroverk. Stockholm, 1895. P. A. Norstedt & söner. Pris 1 kr.

Innehåller fullständig almanacka till och med juni 1896, blanketter till klassanteckningar, lektions-schemata och afgangsexamina samt en del blott enkellinjerade blad. I det hela synes kalendern vara praktiskt anordnad och uppställd. Med hänsyn till framdeles möjliga utkommande skolkalendrar af samma slag må nämnas, att de vågräta linjerna med fördel kunna stå något glesare, samt att kalendern bör kunna erhållas före höstterminens början, hvilket icke var förhållandet förra året.

N. Ldt.

Kirstine Fredriksen: **Den sorte tavle. I.) Velledning i kridttegning for lærere.** Tegnet af S. C. Holten og E. Konstantin-Hansen.

En god vägledning vid studiet af flera för småskolan lämpade teckningar lämnar utg. i detta arbete, som utgöres af 15 på svart i hvitt och rödt tecknade bilder och af en anvisning. Här finner man teckningar af ko, häst, elefant, tupp, en liten stuga etc.

Af anvisningen tyckes framgå, att utg. hyser den åsikten, att krittegning med större fördel kan användas på det lägre än på det högre stadiet. Hon säger, att vid undervisningen i t. ex. naturalhistoria krittegning kan brukas blott som »nödhjäl», till omväxling för att förtydliga enskildheter. Hon talar vidare om de stora fordringar, som ställas på läraren, om han skall kunna teckna ett blad o. d., så att den klara uppfattningen befrämjas. Häri har hon utan tvifvel alldeles rätt. Men äro ej fordringarna männe lika stora, om ej ofta större, då det gäller att teckna för små barn?

Utg. framhåller, att för läraren i småskolan betyder teckningen mycket mera som *illustration* af det, som talas eller läses. Man måste vara fullt öfverens med henne, då hon säger, att dessa vid undervisningens ögonblickliga behof tecknade bilder äga nyhetens hela behag; barnens uppmärksamhet koncentreras på bildens olika delar, då de se den liksom uppstå inför sina ögon, och deras iakttagelseförmåga splittras ej genom en massa detaljer. Alla dessa

förtjänster tyckes utg. vilja tillmäta kritteckningen, endast då det gäller småskolan, men huru kunna förneka, att kritteckning alltid äger dessa förtjänster?

För att försvara sig mot den anklagelse för motsägelse, som kan tyckas ligga däri, att förebilder lämnas till bilder, som skola improviseras, betonar utg., att dessa förebilder äro ämnade åt dem, som icke af naturen äga förmåga att på svarta taflan fritt återgifva en bild. Dessa, af naturen vanlottade, böra inöfva bilden, så att den »falder let fra handen».

Genom de många goda råd, som lämnas både genom bilderna och genom anvisningen, äger detta häfte sitt stora intresse ej blott för småskolans lärare utan äfven för hvarje lärare.

Utg. utgaf redan 1889 *Anskuelsesundervisning, haandbog for lærere*, i hvilket arbete den för saken intresserade äfven finner många värdefulla råd om teckning med krita i småskolan.

M. A.

Böcker och tidskrifter,

insända till Verdandis redaktion.

Böcker:

- Skrifter af uppfostringskonstens stormän, utgifna af *Otto Salomon*. VIII.
Huru Gertrud undervisar sina barn, af *Henrik Pestalozzi*.
Djurens lif, af *A. E. Brehm*. Förfkortad upplaga af *Carl Cederström*. P. A. Norstedt & Söners förlag. 4—6 häft.
Allmänna historien i berättelser, för skolans lägre klasser, af *B. Eslander*. Gamla tiden. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag.
Den imitativa metoden. *Tysk grammatik* af *Hj. Hjorth*, II. Syntax. W. Billes bokförlags-aktiebolag.
Geometriska anteckningar för realläroverkens högsta klasser af *Gustav Cassel*, v. lektor vid Stockholms högre realläroverk. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag.
Fællsskolen i Norge, Finland og Sverige, af *Hulda Hansen*, Læreminde ved Latin- og Realskolen i Vejle.

Tidskrifter:

- Pedagogisk tidskrift, utg. af *Enar Sahlm* 1895. Häft. 12.
Dagny, utg. af *Fredrika-Bremerförbundet* 1895. Häft. 7, 8. 1896. Häft. 1.
Finsk tidskrift, utg. af *F. Gustafsson* och *M. G. Schybergsson*. 1895. Dec. — 1896. Jan.
Vor ungdom, utg. av *H. Trier* og *P. Voss*. 1895, häft. 6.
Tidskrift utg. af Pedagogiska föreningen i Finland. 1895. Häft. 6.
Svensk läroretidning, utg. af *E. Hammarlund*. 1895. N:r 50—52. — 1896. N:r 1—7.
Höjskolebladet, utg. af *Konrad Jørgensen*. 1895, N:r 50—52. 1896. N:r 1—6.
Kvinden og Samfundet, utg. af *Dansk Kvindesamfund*. 1895, häft. 12. 1896, häft. 1.
Bog og Naal, redigeret af skolebestyrerinde *Th. Lang*. 1895. N:r 12. 1896. N:r 1, 2.
Nyt tidsskrift for Matematik, redigeret af cand. mag. *P. T. Foldberg* og dr. phil. *C. Fuell*. 1895. Häft. 1—8.
Tidskrift för folkskolan och folkhögskolan, utgifven af *P. Nordmann*. Helsingfors 1896. Häft. 1.
Slöjdblåd från Nääs, utg. af *Otto Salomon*. 1895. N:r 10—12. 1896. N:r 1.
The journal of education. 1896. Jan., Feb.

ANMÄLAN.

Verdandi, framgent som hittills ett frisinadt organ för **undervisning och uppfostran**, anmäler härmed sin **14:e** ärgång för 1896.

Det skall fortfarande vara utgifvarne angeläget att följa och till behandling i tidskriften upptaga alla de pedagogiska spörsmål af vikt, som framträda på dagordningen, liksom att därvid söka förmedla en *saklig* och *fruktbarande* diskussion genom att opartiskt inrymma uttalanden af **skilda** pedagogiska läger.

Att, så långt ske kan, vara den enskilde läraren eller lärarinnan till **praktiskt gagn** vid undervisningen utgör afven en af de uppgifter, tidskriften satt sig före; och kommer fördens skull att i densamma bl. a. meddelas fortsättning å de **»geografiska kurser»**, Verdandi sedan åtskilliga år föranstaltat, och hvilka vunnit allmänt och lifligt erkännande. Likaså torde då och då kunna inrymmas praktiskt uppställda förteckningar å lämplig **preparationslitteratur** i olika ämnen, hvarjämte särskilda åtgärder vidtagits för att Verdandi må under år 1896 kunna i större utsträckning än hittills bringa sina läsare orienterande anmälningar af nyutkommen **pedagogisk litteratur**.

För meddelanden från rikets undervisningsanstalter för **kvinnlig ungdom** står tidskriften fortfarande öppen, och torde här böra särskildt påpekas betydelsen af att dessa anstalter sålunda hafva sig ett tillfälle öppnadt att till ömsesidig bättnad träda i en lifigare förbindelse med hvarandra.

Bland kända målsmän för olika arter af undervisningsanstalter i vårt land, hvilkas stöd och medverkan tidskriften sedan länge haft förnämen påräkna, må särskildt nämnas hrr professor **J. A. Lundell** vid universitetet i Uppsala, rektor **Sigfrid Almquist** vid Stockholms högre realläroverk, lektorn vid samma läroverk **Sixten von Friesen**, doktor **Leonard Holmström**, föreståndare för folkhögskolan å Hvilan, samt folkskolläraren **Fridtjuv Berg**.

Prenumerationspriset är för 1895 oförändradt som hittills. Med **3 kr. 75 öre** för hel ärgång om **6** häften, hvilka skola utkomma i midten af månaderna *januari, mars* och *maj* samt *september, november* och *december*, prenumereras i hvilken **bokhandel** eller å hvilken **postanstalt** som helst; men så snart ett flertal [minst 5] exemplar beställes direkt hos utgifvaren, Hökerberg (Klara södra kyrkog. 5 i Stockholm), nedsättes priset till 3: 25 pr ex.; hvarjämte portofri försändelse till landsorten erbjudes.

Stockholm i december 1895.

Utgifvarne.

Utsk. af den Svenska Lärarförbundet 1896. Utg. af den Svenska Lärarförbundet i sam-
 medf. med den Svenska Lärarförbundet med en förening af samfundsmän.

Anspris. för 6 häften 3.75. — Lösa häften a 75 öre

VERDANDI

TIDSKRIFT

FOR

UNGDOMENS MÄLSMÄN OCH VÄNNER

HEM OCH SKOLA

FJORTONDE ÄRGÅNGEN

1896

Andra häftet.

Häftets innehåll:

	Sid.
Nyare empiriska studier öfver barnens natur. Af <i>Emilia Hagren</i>	49
<i>Enke pedagogiska sällskap och föreningar</i>	
Kristendomsundervisningen i våra skolor	61
Ett uttalande i språkfrågan	66
Svenska läroverk i Amerika. Af <i>N. G. W. Lagerstedt</i>	69
Om litteraturläsningen vid våra skolors undervisning i främmande språk. Af <i>Antiquus</i>	75
De akademiska sommarkurserna i Uppsala 1895. Af <i>Aug. Å. Ah</i>	83
Några ord om grekiska realia. Af <i>P. Rödström</i>	103
<i>Bokämälän:</i>	
Estlander. Allm. historien i berättelse för skolans lägre klasser. Anm. af <i>L. Z.</i>	110
Gullberg-Edström, Fransk skolgrammatik. Anm. af <i>MT</i>	115
Borg, Engelska samhällsförhållanden. Anm. af <i>W. E. Harlock</i>	117
<i>Meddelanden från Sveriges flickskolor</i>	
Karlskronas elementarläroverk	120

STOCKHOLM 1896

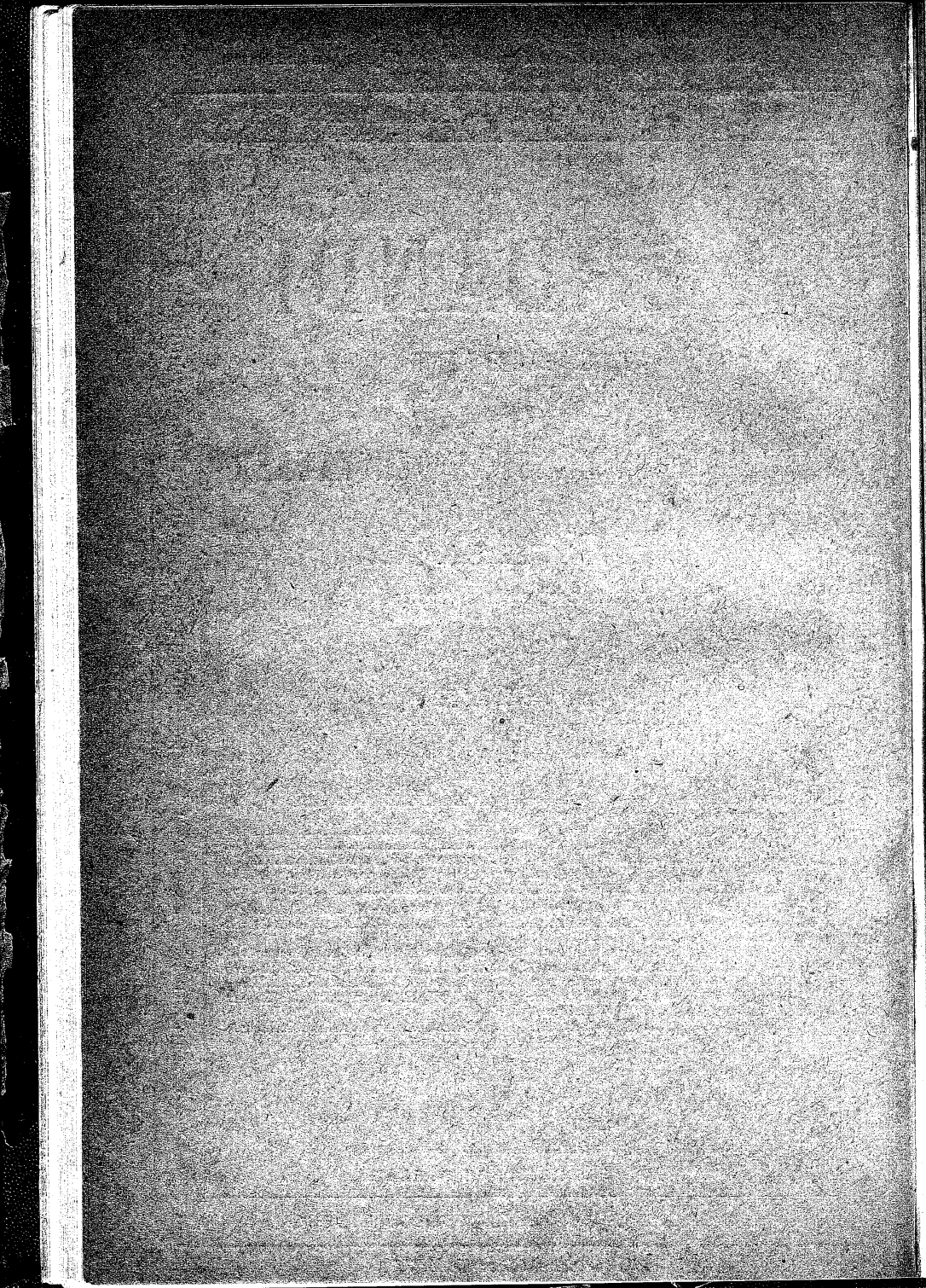
LARS HOKERBERGS FÖRLAG

Utgifvare: UFFE och LARS HOKERBERG

Pris för detta häfte: Kr. 0.75

Prisinformation i närmaste bokhandel eller å närmaste postanstalt.

Prisinformation i närmaste bokhandel eller å närmaste postanstalt.

Nyare empiriska studier öfver barnens natur.

Den fysiologiska psykologien, som söker förklara sjäslifvets yttringar genom uppvisande af samtidiga fysiologiska företeelser, synes blifva af allt större betydelse för pedagogiken. Genom dess noggranna undersökningar af det kroppsliga såsom underlag för det andliga lifvet kastas nytt ljus öfver många pedagogiska områden, såsom frågan om timantal, ämnesgruppning, raster, handarbete, skollekar, gymnastik, skolresor, skollokalernas hygieniska inrättande o. s. v., och man börjar allt mer inse, att vårt nuvarande uppfostringssystem hvilar på otillräcklig kännedom om barnets verkliga natur och behof på olika utvecklingsstadier. »Den gamla halft metafysiska pedagogiken har», säger Stimpfl, »undanskymt sammanhanget mellan själ och kropp, gjort pedagogiken alltför spekulativ samt afskilt den från anatomi, fysiologi, hygien och biologi, hvilka vetenskaper borde utgöra dess basis; den har gifvit alltför stort spelrum åt åsikter och önskningar och fäst för litet afseende vid den skarpa gränsen mellan bevisade och obevisade hypoteser».

F. n. pågår i de stora kulturländerna en lifvig rörelse i ändamål att på empirisk väg komma i besittning af denna bristande kunskap om barnets verkliga fysiska och andliga natur. Förtjänstfulla arbeten i empirisk barnpsykologi hafva utgifvits i Tyskland af Preyer, i Frankrike af Compayré och Perez, i Amerika af Tracy och Shinn, i England af Sully m. fl., och vetenskapliga undersökningar af större antal barn, dels med afseende på kroppsbeskaffenheten, dels riktade på sjäslifvet under barndomsåldern, företagas med stor ifver. Särskildt i Nordamerikas Förenta stater hafva forskningar af sistnämnda slag nått en storartad omfattning, och rörelsen i detta land utmärkes genom en så frisk entusiasm, en sådan utbredning och intensitet, att den ter sig såsom en verklig folkro-

relse, sammanslutande föräldrar, lärare, läkare och andra personer, som hafva tillfälle att på nära håll studera barnet, till arbete för samlandet af det statistiska material vetenskapsman-
nen har af nöden.

Vanligen undersökas en stor mängd barn i ett och samma afseende. De mätas och vägas, deras styrka pröfvas medelst dynamometrar, deras ögon, öron, lungor, strupe, näsa och tänder, deras förmåga af precision och snabbhet i rörelser m. m. undersökes under iakttagande af alla försiktighetsmått för att vinna likformiga resultat och undvika misstag. Nästan alla sådana undersökningar kunna under lämplig ledning utföras af hvilka lärare som helst på några få minuter för hvarje barn och utan att skolans arbete behöfver afbrytas. För att undersöka innehållet af barnens tankekrets följer man antingen vissa planmässigt uppställda frågeformulär, eller låter man barnen skriftligen uttrycka sina tankar i ett visst afseende, hvarefter man jämför deras uttalanden för att se, om de innehålla något gemensamt element. Man har äfven låtit barnen på egen hand illustrera en och samma berättelse, som upplästs för dem.

Sedan 1885 har vid statens lärarinne-seminarium i Worcester följts en ganska enkel metod. Man lämnar eleverna ett häfte anteckningsblanketter, i hvilkas öfre kant är plats för observatörens namn och ålder samt det observerade barnets namn, ålder, kön och nationalitet tillika med den tid, som förflutit mellan observationens tagande och dess antecknande, och uppmanar eleverna att obemärkta af barnen uppteckna dessas spontana verksamhetsyttringar och yttranden, såväl de mera betydelsefulla som de till utseendet betydelselösa. Dessa anteckningar, som beröra psykologiens hela område, grupperas sedan under lämpliga öfverskrifter, såsom minne, inbillningskraft, efterhärminningslust, egoism o. s. v., och de bästa af dem användas vid undervisningen i psykologi i stället för lärobok. Man har samlat 35,000 sådana anteckningar och utgifvit en del däraf, ordnade i serier och nummer. Som prof må följande meddelas:

Serie I, n:r 6,241. Joe, irländsk gosse, 7 år gammal.

»Joe stod vid vattenledningen och drack ett glas vatten. Han vände ryggen åt de öfriga personerna i rummet. Jag hörde honom tala högt för sig själf och gick närmare. Han låtsade dricka öl på ett kafé. Han lutade sig mot väggen, lade benen i kors och gjorde några anmärkningar öfver dryckens beskaffenhet, hvilka

jag ej kunde höra. När vattnet var slut, satte han glaset på hyl-lan, låtsade betala en kypare och få växelpenningar tillbaka samt lämnade vattenledningen, sägande: »Det är rätt. Nu får jag lof att gå.»

Serie I, n:r 6,081. Stella, amerikansk flicka, 9 år gammal. I natt vaknade min syster och sade till mig: »Hvar tappade jag honom?»

Jag: »Hvad tappade du?

Stella: »Min fågel, gif mig min fågel!»

Katten hade dödat hennes fågel för fyra månader sedan.

Serie I, n:r 6,077. A., amerikansk gosse, 6 år gammal.

Jag såg, hur A. gick från ena sidan af ett rektangu-lärt bord till framsidan däraf och sedan tillbaka igen, som om han lekt »titt-ut» med någon. Sedan anmärkte han: »Detta bord är först långt och sedan kort.»

[4 eller 6 år]. W. frågade A., hvarför stjärnorna och månen synas på himmelen hvarje natt. A. svarade: »Jo, det är hål på himlen, och ljuset därinne skiner genom dem.» Nästa morgon regnade det. W. kom fram till A. och sade: »Kära du, de måtte haft ett stort regn i himmelen i går kväll, ty vattnet kommer ner genom hålen, där stjärnorna voro.»

[4 år]. J., som såg vattnet rinna ut genom en stupränna, sade: »Se, nu har vattnet vaknat; det sof i natt.»

[4 år]. En dag fick J—s mor några skämda ägg från boden. Hon beklagade sig däröfver, och J. hörde det. Han frågade då: »Mamma, hvad för slags hönor lägga de skämda äggen?»

[4 år]. Mrs B—s faster H., som bodde i en närliggande stad, kom på besök hos sin brorsdotter, när ingen utom denna och hennes lilla dotter var hemma. Fastern sade åt den lilla flickan att inte säga hvem som hade kommit, ty det skulle bli en öfverraskning för de öfriga familjemedlemmarna, när de kommo hem. Flickan sprang och mötte dem och sade, att det kommit främmande; då man frågade henne, hvem det var, sade hon: »Faster H. sade, att jag inte fick tala om det.» Hon insåg ej, att hon talat om det hon inte skulle få säga, förrän man förklarar det för henne.

[5 år]. E., en gosse, gick ut i hållregn och ställde sig midt på vägen. Han var utan hatt. Modern: »E. kom in, stå ej ute i regnet längre!» E. »Nej, jag skall stanna här, tills jag blir genomvåt, så att jag växer. Jag vill inte ha klädning längre, jag vill ha ett par byxor.»

[5 år]. Charlie: »Kan man köpa fjäder i bodarna, mamma?» —

Mrs B.: »Ja, men hvarför frågar du det?» — Charlie: »Jo, du vet, lille E. dog förliden vecka och for till himmelen. Jag undrar hvar han fick fjädrar att göra sina vingar af.»

[5 år]. R. bad mig spela ett parti schack med honom. Vi spelade tre kvarts timme, och jag-lät honom med flit taga mina pjäser. Han tyckte mycket om att sedan få plocka bort dem från schackbrädet. Endast en gång vann jag på honom. Han ville gärna spela längre, men jag såg, att han höll på att bli trött, hvarför jag gjorde slut på spelet. Efter några ögonblick öfverraskade han mig med att säga: »Ni lät mig vinna på er.» Jag: »Hvarför tror du det?» »Ni flyttade edra pjäser fram till mina», svarade han genast.

[5 år 3 mån.]. Barnet: »Hvarför kommer ni ej och hälsar på mig? Vill inte er mamma låta er gå?» — Jag: »Nej.» Barnet: »Hvarför skriker ni inte och spårkar, så finge ni gå.» Jag: »Brukar du göra det?» — Barnet: »Ja, och då säger mamma: 'Nå, så gå då!'»

[7 år]. Jag visade E. en bild af en liten flicka, omkring 12 år gammal. E. såg länge på den och sade: »Hon har en vacker klädning på sig.» Därpå vände hon om bilden och såg på baksidan däraf. Jag frågade, hvarför hon gjorde så. »Jo», sade hon, »jag ville se, om hennes klädning var knäppt i ryggen.»

[7 år 5 mån.]: Modern: »B., gå och köp mig för dessa 30 cents ett dussin ägg och en kanna ärtskidor. Det blir 29 cents tillsammans. Hur många cents skall du då ha med dig hem?» — B: »En.» — När B. kommit hem med äggen och ärtskidorna, gaf hon modern 11 cents tillbaka. — »Jag tänkte du skulle få tillbaka en cent, hur kommer det sig att du har 11?» B: »Jo, äggen kostade 14 cents och jag sade honom, att 5 cents var alldeles nog för en liten kanna ärtskidor, och att mamma ofta gifvit bort flere kannor ärtskidor för ingenting, och han trodde mig. Därför betalte jag 19 cents för alltsammans och fick 11 tillbaka.»

[8 år]. Barnen läste i sin läsebok ett stycke, som hette »En vattendroppe.» Läraren frågade, hvarifrån vattnet kommer, när det regnar. B: »Det kommer från himlen». Läraren: »Hur kom det dit då? B: »Det är alltid där. Gud skapade det först, och han gjorde tillräckligt.»

En metod, sådan som denna s. k. Russelska, har bland annat spontaneitetens stora fördel; observatören gör inga frågor och följer intet schema samt undgår sålunda den stora farran att läsa i barnets själ hvad han söker. Det är tydligt,

att hvilken intelligent och bildad person som helst på detta sätt kan anteckna fakta, hvaraf psykologen måhända har stor nytta; ungefär som upptäcktsresande och missionärer kunna för antropologens räkning göra observationer rörande vildarnes lif, eller jägare, trappers och fyrvaktare utfylla blanketter med anteckningar öfver flyttfåglarnas tåg och andra yttringar af djurens instinkt. Af särskildt stor nytta har metoden visat sig vara för de blifvande lärarinnorna genom att sätta dem i den rätta sinnesstämningen gentemot barnen och lära dem tänka på hvart och ett särskildt i stället för på den pedagogiska fantom, som kallas *barnet*. Det har sagts, att för hvarje antecknad faktum, som har den minsta vetenskapliga betydelse, är det tjugo, kanske hundra lärare och lärjungar, för hvilka detta studium blir till välsignelse genom att skapa ett personligt förhållande mellan dem. »Allt praktiskt barnstudium», heter det, »äger rum omedelbart för lärarens skull, medelbart för lärjungens, och har till biändamål att gagna vetenskapen.»

Att det intresse för barnet som individ, hvilket uppspirar ur det dagliga studiet af detsamma, ej hos de unga lärarinnorna slocknar med seminarietiden, därom vittna bl. a. de meddelanden de, efter att hafva börjat sin lärareverksamhet, tillända seminariet, och som till stor del bestå af redogörelser för deras förhållande till de enskilda barnen. Ur en samling sådana meddelanden, hvilka aftryckts i »The pedagogical seminary», anföra vi följande:

[Från Miss B. E. S. 4 nov. 1894].

Jag har naturligtvis den traditionella »stygge gossen». Det är en klok pojke på 13 år, som har varit en bedröfvelse för generationer af lärarinnor. Det finns emellertid mycket godt hos honom, endast jag kunde få fram det. Han tycker om att läsa historia på egen hand och är en mästare i fotboll. De första tre veckorna låtsade jag ej om hans nävishet, men vid slutet af denna tid hade jag ett långt samtal med honom, då jag sade honom, att jag, fast det ej sett så ut, hade lagt märke till alla hans grofva ord och hans trotsiga uppförande. Jag tillade, att jag hade väntat dessa tre veckor för att se, om ej hans gentlemannainstinkter skulle vakna, o. s. v. Han försökte ej att svara och var efter detta samtal som förvandlad. Jag känner, att vi äro på god väg nu. Om jag varit sträng mot honom, såsom jag först tyckte att jag måste, är jag nästan säker att det tagit en dålig vändning.»

[Från Miss H. A. I. d. 4 maj 1892].

Jag har i min skola en gosse, som jag tror är nästan ett underverk. Han har intresserat mig mycket, och jag är säker ni skulle tycka om att se honom. Han är omkring 12 år gammal, har fått mycket litet tillsyn hemma och var en tid intagen i skolkareskola. När han först kom till min skola, såg han ut som en landstrykare, men sedan jag flere gånger talat med barnen om renlighet, har han blifvit något bättre i detta afseende. En gång under en sånglektion tillsade jag D. att sjunga skalan. Han reste sig men sjöng icke. Jag gjorde mitt bästa för att förmå honom att sjunga ettstrukna *g*. Han såg hänfullt på mig och sade: »Inte kan jag skrika på det där sättet.» Jag visste inte, om jag skulle bli ond eller skratta, men sade: »Kanske du kan sjunga bättre?» — »Nej», sade han, »men jag kan spela kornett utan instrument.» Jag trodde ej en minut, att han menade, hvad han sade, men bad honom spela, och jag förstummades verkligen vid att höra honom, ty hans imitation af kornetttonerna var nästan underbar. Jag lät barnen sjunga en sång, och han ackompanjerade dem. Sedan den dagen är han som en annan människa. Han besöker skolan regelbundet och försöker hålla sig snygg. Barnen anse honom som en stor märkvärdighet och be ständigt, att D. skall få »spela», medan de sjunga. Jag vet, att han blifvit en snällare gosse genom att jag lagt märke till denna hans talang och sökt göra en del af sysselsättningen i skolan angenäm för honom.

Då vi nu öfvergå till en kort framställning af några bland de märkligaste vetenskapliga undersökningarna och resultatet af desamma, torde vi böra framhålla, att ofantligt mycket ännu återstår att uträtta; flere af rörelsens målsmän betona uttryckligen, att man ännu blott står vid det stora arbetets början.

En af de första mera betydande undersökningarna verkställdes i Boston 1879 af prof. H. P. Bowditch, som lät väga och mäta 24,500 skolbarn från 5 till 15 års ålder. Han fann, att flickorna under en kort period, vid 13 eller 14 års ålder, äro längre och tyngre än gossarna, att de amerikanska barnen äro längre och tyngre än barn tillhörande andra nationer, där mätningar förut företagits, och att kroppsarbetares barn i fysisk utveckling stå efter barn af andra samhällsklasser.

Vida mera komplicerade mätningar hafva sedan företagits, bl. a. under ledning af d:r F. Boas, en af Amerikas mest fram-

stående antropometrister, hvilken framlagt statistik öfver barnens utveckling i sex stora amerikanska städer; ensamt i St. Louis mättes 30,000 barn. Man konstaterade bland annat, att flickornas hufvud äro något rundare än gossarnas och så väl absolut som i proportion till kroppsstorleken i öfrigt något mindre, utom vid den tid, då barnet slutar växa, då gossarnas hufvud äro proportionsvis mindre än flickornas.

Amerikanen P. E. Porter har genom mätningar af 30,000 barn i Milwaukee funnit, att barn, som i intellektuellt afseende äro tidigt utvecklade, äro tyngre och tröga barn lättare än andra af samma ålder.

Dansken Malling-Hansen och amerikanen G. W. Peckham hafva påvisat, att barnen växa mindre om vintern än om sommaren. Från mars till aug. tilltaga de mycket i höjd men föga i vikt, under det de från aug. till nov. tilltaga hufvudsakligen i vikt men föga i höjd. Under den sistnämnda perioden är den dagliga ökningen i vikt ofta tre gånger så stor som under vintern. Många antropologer anse, att tillväxten koncentrerar sig än på det ena, än på det andra organet, som under dessa s. k. nascenta perioder växer vida mer än en lång tid förut eller efteråt.

För svenska läsare torde prof. Axel Keys berömda bearbetningar af de på föranstaltande af 1884 års läroverkskommitté verkställda hygieniska undersökningarna vara välbekanta. Genom dessa vanns, bland andra resultat af praktiskt värde för pedagogiken, visshet om att maximumperioder af tillväxt äfven äro maximumperioder af motståndskraft mot sjukdomar.

Rörande de lärdomar man af dessa och liknande undersökningar kan erhålla för pedagogiken äro mycket olika meningar rådande. Några anse, att allt andligt arbete bör minskas under den tid barnet växer mest, andra att det snarare bör minskas under minimumperioderna af tillväxt, då barnen hafva minsta förmågan att motstå sjukdomar, åter andra hålla före, att undervisningen under tider af snabb kroppslig utveckling bör vara öfersiktlig och öppna nya områden för tanken, samt att nya idéer då bäst fattas, medan den detaljerade bearbetningen af desamma bör uppskjutas till längre fram. Om bestämda lagar för nascenta perioder kunna uppvisas, kommer man enligt några forskares åsikt att därigenom erhålla en naturlig grundval för hela skolans arbetsordning. Så t. ex. med afseende på förvärfvandet af språkfärdighet. Om man,

mena de, under den tid, som talorganen och motsvarande nervcentra i hjärnan utvecklas mest, söker öfva någon annan kroppsdel, som ej är mogen därför, utsätter man sig för faran att öfveranstänga den senare och går miste om rätta tillfället att utbilda de förra.

Hvad man nu framför allt behöfver, är ett stort antal detaljerade beräkningar af de olika kroppsdelarnas storlek och funktioner, fortsatta på samma individer under en lång följd af år. Dylika mätningar utföras nu fyra gånger årligen vid Workingman's skola i New York.

Undersökningar beträffande rörelseförmågan hafva utförts bl. a. af amerikanen Bryan, hvilken sysselsatt sig med de rörelser, som ligga till grund för ritning, skrifning o. s. v., beräknat den högra handens öfverlägsenhet öfver den vänstra och jämfört gossarnas styrka med flickornas. John Hancock vid Clark university i Worcester har nyligen utsändt en intressant redogörelse för ett års undersökningar i ändamål att konstatera skillnaden mellan barns och fullvuxna personers rörelser, att utröna, hvilka rörelser barn bäst kunna utföra, och att söka upptäcka lätt igenkännliga tecken till börjande nervsjukdomar. Han har kommit till den slutsats, att barnen med lätthet lära sig utföra rörelser med stora muskler, under det små och komplicerade rörelser göras med svårighet, och att flickor i allmänhet äro jämnare i sina rörelser än gossar af samma ålder. Han säger vidare, att barn hafva mycket mindre värde öfver sina muskler än äldre personer, och att deras bemödanden att hålla sig stilla framkalla starka symptom af nervös retning; rörelsen upphör blott delvis, och tafatta vridningar och ryckningar på kroppen bli följden. Mot arten af barnens sysselsättningar i de i Amerika så talrika »kindergartenskolorna» och i småskolorna har han mycket att invända. Arbetet i kindergartenskolorna anser han alltför »petigt»; alltför små och invecklade rörelser erfordras vid barnens sysselsättning med limmande, flätning, veckande, punkterande och sömnad, och man begär ofta för mycken precision. Han råder lärarinnorna att gifva barnen mera hjälp vid sådana arbeten, om de ej kunna åvägbringa en förändring i metoden. I småskolan bör enligt hans åsikt skrifning börjas senare, än nu är fallet, och då på svarta tafeln, där hela armen deltagar i rörelserna. Om man flere månader kunde använda svarta tafeln ensamt, vore det så mycket bättre. Vertikala skiljestreck på skrifsidorna äro hvarken nyttiga eller nödvändiga: När

nybörjare skriva på papper, böra deras bokstäver göras mycket stora, och man bör taga hänsyn till deras begränsade förmåga af precision.

På detta så nyligen öppnade område återstår dock, yttrar Hancock, ännu mycket arbete. »Medan hvar och en medger, att det är stor skillnad mellan barns och fullvuxnas arbetsförmåga och sätt att arbeta, gör dock skolan blott ringa afseende därpå, och af bristande kännedom om barnets fysiska förmåga vid hvarje utvecklingsperiod lägger man de äldres arbetssätt till grund vid ordnandet af barnens skolarbete. Innan klarhet vunnits rörande dessa förhållanden, kan man ej få någon naturlig basis för undervisningen i gymnastik, slöjd m. m.»

För 10 år sedan visade d:r Cohn genom undersökning af 10,000 barn i Breslau, att närsyntheten ökas från klass till klass. Många sådana undersökningar hafva sedan företagits, och ehuru de gifva ganska olika resultat i olika länder, visa dock alla en tillökning i antalet ögonsjukdomar i skolans högre klasser, som stundom uppgår till 40 %. En god del af dessa sjukdomar måste, säga ögonläkarna, tillskrivas dålig belysning, dålig tryckstil i skolböckerna och ögats öfveranstängning genom den enformiga sicksackrörelsen längs trycksidornas rader.

En i Wisconsin företagen undersökning af blindas har visat, att det sjetta året med afseende på synförmågans utveckling är af stor vikt. Personer, som blifvit blindas efter detta år, hafva nämligen någon föreställning om synintryck, hvilket ej är fallet med dem, som förlorat synförmågan före detsamma.

En stor del af de talrika studier, som gjorts rörande hörsselförmågan, äro samlade i en monografi af Chrisman. Af dessa undersökningar framgår bl. a., att ett stort antal barn, hvilkas hörsselförmåga anses normal, likväl äro något lomhörda, så att de ej fullt kunna tillgodogöra sig den muntliga undervisningen, hvarför de med orätt anses mindre begåfvade. Genom dansken Schmiegelows år 1889 företagna undersökningar af 581 skolbarn i Köpenhamn, hvarvid ända till 50,9 procent befunnos hafva bristfällig hörsel, visades tillika, att *två tredjedelar* af de »föga begåfvade» bland skolbarnen hörde dåligt. Då antalet i detta afseende lidande barn öfverallt visat sig vara så mycket större, än föräldrar och lärare vanligen misstänka — ett tiotal åren 1878—1889 i olika delar af Europa verkställda undersökningar gifvo vid handen, att omkring 13—50 % af skolbarnen hörde mer eller mindre illa — inses, huru nödvändigt det är, att skolbarnens hörsselförmåga prövas. »Lä-

rarna böra ihågkomma», säger den skotske öronläkaren Barr, »att det i hvarje klass på 50 barn sannolikt finnes ett dussin eller flere, som hafva bristfällig hörselförmåga, och som därför äro ofördelaktigt placerade i jämförelse med de normalt hörande kamraterna. Man bör särskildt undersöka hörselförmågan hos barn, hvilkas framsteg äro otillfredsställande, och som visa sig tröga, ouppmärksamma och lata; om de befinnas höra mindre väl, böra föräldrarna underrättas därom och barnens platser i klassen väljas så, att deras bristfälliga hörsel blir dem till så ringa hinder som möjligt. Då snufva är en af de vanligaste orsakerna till döfhet hos skolbarn, böra klassrummen vara försedda med ventilationsapparater, så att man ej behöfver öppna fönstren, medan barnen äro inne.»

I Amerikas Förenta stater har man upprättat en skola med ändamål att uppöfva lombörda barns hörselförmåga, och de resultat af dess verksamhet, som föreligga, visa, huru mycket härvidlag kan uträttas genom tåligt och planmässigt arbete. Hvad de större barnen beträffar, förmedlas undervisningen till största delen genom ögat. Vi sakna närmare underrättelser om den metod, som följes, men en redogörelse för densamma, utgifven af skolans föreståndarinna Miss Warrens, väntas snart bli synlig i tryck.

Redan länge har det varit känt, att nässjukdomar hos barn ofta framkalla en viss kroppslig och andlig tyngd och tröghet, svaghet i minne och uppfattning och oförmåga af ihållande andlig ansträngning. Sådana sjukdomar äro ju i synnerhet i vårt kalla klimat mycket vanliga. Schmiegelow fann vid sin ofvannämnda undersökning af köpenhamnska skolbarn, att hvar 4:e af dem hade mer eller mindre utpräglade tecken till näs- eller svalgkatarr, och att hvar 20:e barn led af s. k. adenoida vegetationer. Afägsnas det önda, vare sig genom operation eller genom läkarebehandling af annat slag, så förändras barnets hela väsen, och dess ursprungliga natur kommer fram. Vid en läkarekongress i Heidelberg berättade en professor, att han själf ända till sin första universitetstermin varit »schwer von Begriffen» men sedan han befriats från en näspolyp blifvit en helt annan människa, med särdeles god fattningsgåfva.

En sammanställning af de resultat man erhållit vid undersökningar rörande nervsjukdomar bland skolbarn i Europa har ådagalagt, att omkring 30 % af skolornas lärjungar hafva abnormt nervsystem, och att, medan nästan alla nybörjare äro friska i detta afseende, procenten af nervsjuka under sista året

på gymnasium uppgår till 66. Den kongl. statistiska byrån i Berlin har meddelat, att på 5 år 289 skolynglingar begått själfmord, de flesta af orsaker, som stodo i samband med skolarbetet.

Bland de många orsakerna till nervsjukdomar anses öfveranstängning som en af de förnämsta, och man vet nu, att många sjukdomsformer, som förr ansetts ha annat ursprung, härröra därifrån. Flerestädes hafva nyligen företagits systematiska observationer af barnens arbetssätt i afsikt att vetenskapligt bestämma förhållandet mellan kroppslig utveckling samt mängd och beskaffenhet af det arbete barnet kan utföra.

Engelsmannen Galton sammanfattar 116 engelska lärares på hans föranstaltande gjorda iakttagelser sålunda:

Kroppslig trötthet förorsakar:

1) Tillfällig färgblindhet; 2) minnessvaghet; 3) långsamare reaktionstid.

Ryssen Sikorsky har försökt bestämma trötthetens inflytande på förmågan att verkställa enkla förståndsoperationer. Hans resultat äro baserade på 1,500 rättstafningsprof, utgörande tillsammans 40,000 bokstäfver. Mellan arbetet på morgonen och efter 4, 5 timmars undervisning fann han en minskning i noggrannhet af i genomsnitt 33 %. Professor Leo Bürgerstein i Wien, som lät skolbarn utföra enkla räkneoperationer under 4 på hvarandra följande perioder af 10 minuter med 5 minuters hvila mellan hvardera, konstaterade särskildt under tredje perioden en betydlig försämring med afseende på arbetets kvalitet och kvantitet. Bürgerstein yttrar, att om ytterligare undersökningar skulle bekräfta hans resultat och gifva dem universell giltighet, måste en förkortning i lektionstiden bli en lika viktig fråga från den kroppsliga som från den intellektuella hygienens ståndpunkt. »Vi kunna», säger han, »tvinga barnen att sitta stilla, men lät oss ej bedraga oss: om de äro trötta, bli många af dem andligen overksammas, eller ock rikta de sin uppmärksamhet åt annat håll. Detta är emellertid på mer än ett sätt ett ondt.»

Vid en internationell hygienisk kongress i London 1891 antogs följande resolution: »Tills frågan om öfveranstängning i skolorna blifvit vetenskapligt utredd, böra lektioner i allmänhet ej räcka mer än $\frac{3}{4}$ timme.» Lektionstid af denna längd samt 15 minuters uppehåll mellan två på hvarandra följande lektioner har genom ett regeringsdekret föreskrifvits för de högre läröverken i Hessen-Darmstadt.

Det har flerstädes iakttagits, att barnen strax efter intagandet i skolan blifva bleka och falla af, samt att deras muskler bli slappa. Denna förändring tyckes förorsakas genom de nya förhållanden skollifvet skapar för barnen. Efter någon tid öfvervinna en del af dem denna svaghet och återfå sin förra hälsa. Därefter stiger emellertid sjuklighetsprocenten från klass till klass, tills den når sitt maximum strax före och efter pubertetsåldern.

Naturligtvis kan ej skolan ensam göras ansvarig för detta sorgliga tillstånd. »Vi måste komma ihåg», säger den framstående amerikanske pedagogen G. Stanley Hall, »att en stor mängd barn skulle vara sjukliga under hvilka förhållanden som helst, och att det finns många sjukdomsorsaker utanför skolan. Men å andra sidan kan det bevisas, att skolan inverkar menligt på barnens hälsa genom dålig, bakteriefyll luft, otillräcklig belysning i någon del af de flesta skolrum, ofysiologiska sittplatser, den enformiga ansträngningen af ögonen och af fingrarna vid skrifning, nödvändigheten att sitta stilla, då likväl verksamhet är utmärkande för barndomens hela väsen, vidare genom oron för examina, genom minnets öfverlastande och dåliga undervisningsmetoder.»

»Den moderna skolan är den vidsträcktaste institution världen någonsin har sett, och den har aldrig förr utbredd sig med sådan snabbhet som för närvarande. Norra Afrika, Nya Zeeland, Egypten och många länder, som tills helt nyligen voro barbariska, hafva under den moderna kolonialpolitikens auspicijer erhållit högt utvecklade skolsystem. Hela världens ungdom går nu till skolan och får sin hjärna kraftigt bearbetad, och vi ha helt och hållet glömt, att det funnits ej blott goda medborgare, utan stora män, som lefvat i idyllisk okunnighet t. o. m. om Kadmus' prisade uppfinning. Men om detta förfärliga skolmaskineri, på hvilket alla nu tro med en nästan katolsk trosenighet, i minsta mån visar tendens att försämma mänskligheten i fysiskt afseende, så är det skadligt. Kunskap köpt på bekostnad af hälsan, som betyder helgjuttenhet eller i högsta mening helighet själf, är ej värd hvad den kostar. Hälsan är ett villkor för lifvets högsta fröjder, för full utveckling, för nationellt välstånd, och hvad gagnar det väl ett barn, om det vinner en hel värld af kunskap men tager skada till hälsan, eller hvarmed skall det kunna återköpa sin hälsa?»

Att samtiden insett behovet af förändringar i nuvarande

sanitära skolförhållanden, synes af de många åtgärder man vidtager i syfte att vinna förbättring i ungdomens hälsotillstånd, t. ex. införande af skolbad, skolresor, läkarebesiktning, skolpoliklinik, skolträdgårdar o. s. v. Längst kommen i fråga om läkarebesiktning tyckes man vara i några arrondissement i Paris, där unga läkare undersöka hvarje barns ögon, öron, tänder o. s. v. och i en särskild bok nedskrifva anvisningar för föräldrar och lärare med afseende på barnets diet, lefnadsordning, kroppsöfningar och studier.

Emilia Hagren.

(Forts. i nästa häfte).

Från pedagogiska sällskap och föreningar.

Kristendomsundervisningen i våra skolor utgjorde aftonens öfverläggningsämne vid *Pedagogiska sällskapets* sammanträde härstädes lördagen den 8 februari. Diskussionen inleddes af

Lektor L. Bergström från Uppsala, som yttrade ungefärligen följande:

Skolans kristendomsundervisning måste motsvara dels religionens, dels pedagogikens kraf. Tal. ville framhålla, att religionen — hvilket ej alltid varit erkänt — är en *hjärtats* angelägenhet, om man nämligen med uttrycket hjärta förstår det centrala hos människan, hennes vilja, fattad i den vidsträcktare betydelsen af hennes sträfvan att realisera människoideal. De öfriga själsförmögenheterna äro att förlikna vid organ, som besjålas af viljans beskaffenhet. Religionens kraf på undervisningen är alltså, att den skall framkalla en rätt utveckling af viljelifvet. Men detta kan ernås endast genom en personlig inverkan, genom ett inflytande, som den enes vilja utöfvar på den andres, och således blir lärarens personlighet

vid denna undervisning det väsentliga. Den yttre metoden eller anordningen blir dock ej likgiltig, ty om en hängifven lärare än kan helt och hållet förvandla en dålig metod, blir en sådan ännu sämre i en dålig lärares hand. Tal. ville framhålla detta, emedan han ofta hört yttras, att det skulle vara farligt att arbeta för en ideellare metod, emedan en sådan skulle fordra för mycket af lärarna.

Efter Pestalozzis tid har det blifvit ett axiom, att psykologien är pedagogikens grundval. Uppfostran och undervisning måste vara afpassade efter den psykologiska utvecklingsgraden hos lärjungarna samt lägga an på att understödja anlagen och gifva dem näring; eljest fostrar man drifhusplantor men ej människor med själfständigt och sundt omdöme.

I barnets själsutveckling kan man från pedagogisk ståndpunkt urskilja fyra olika skeden:

1) Småbarnsåldern (t. o. m. det sjunde året), hvilken kan karakteriseras såsom sinnesförmimmandets tid;

2) Barnåldern (8—15 år), minnets och den begynnande reflexionens tid;

3) Ynglingåldern (16—18 år), den egentliga reflexionens, generalisationernas och slutledningarnas period;

4) Mognandets period (efter det 18:de året).

Under småbarnsåldern bör undervisning i religiösa ting förekomma endast under form af samtal i hemmet och hufvudsakligen vara moderns sak.

Den egentliga barndomsåldern är det konkreta förmimmandets, minnets och fantasiens tid. Undervisningen bör på detta stadium söka väcka barnens intresse dels genom lifliga skildringar, dels genom vädjande till deras egen erfarenhet. Mot denna ålders behof svarar just *bibeln*, som åtminstone till största delen är en produkt af den religiösa omedelbarheten, och som företer en så frisk och handgriplig åskådlighet. Dock äro t. ex. de profetiska böckerna och psalmerna ej lämpliga för detta stadium, emedan deras författare lefvat under förhållanden, som barnen ha svårt att förstå. Materialet bör därför hämtas ur de berättande delarna af bibeln, i s. ur evangelierna. En lärobok för det grundläggande stadiet borde innehålla utdrag ur eller kanske hellre hänvisningar till sådana bibelställen, som gifva det konkretaste uttrycket för hvad kristendomen är, bibelns »kardinalställen». Dessa texter skulle ungefärligen motsvara katekesens hufvudstycken men naturligtvis vara mångdubbelt flere till antalet; de kunde åtminstone delvis läras utantill i förbindelse med lämpliga psalmer eller annan religiös poesi. En

sådan lärobok skulle passa både för folkskolan och för de allmänna läroverkens 3—5 lägsta klasser.

Vid den grundläggande undervisningen skulle således hvarken biblisk historia eller katekes i vanlig mening förekomma, ej ens Luthers lilla katekes, emedan äfven denna förutsätter hos barnen en viss förmåga att abstrahera och formulera.

Under ynglingåldern (läroverkens sjette klass) bör bibelläsning fortfarande vara hufvudsaken, men man utgår ej nu från enskilda bibelställen utan läser hela bibelböcker, främst profeterna och brefven. På detta stadium studeras äfven kyrkohistoria, som dock bör infogas i den allmänna historien, så att sammanhanget mellan det kyrkliga lifvets utveckling och kulturlifvet i det hela klart framträder. Genom den nuvarande systematiska undervisningen i kyrkohistoria förvärfva lärjungarna visserligen ej obetydlig kunskap i ämnet, men mycket af det, som inlärts, t. ex. lärostriderna, står utom deras erfarenhet och intresse, hvarför deras vetande blir föga fruktbarande. I stället för dogmatik, som ej heller ännu är intressant, meddelas såsom avslutning på den kyrkohistoriska kursen en kort symbolik, hvarvid hufvudvikten lägges vid lutherska kyrkans bekännelse.

Äfven under det sista stadiet (läroverkets sjunde klass) gäller det att gifva de unga, som vanligen ännu ej hafva någon personlig öfvertygelse, lämpligt tankematerial. Därför böra de fortfarande studera bibeln, och man bör bemöda sig att lära dem uppfatta andan i framställningen, att »sentera» det lästa. Från symboliken borde man öfvergå till en kort öfversikt af religionernas och sedlighetens historia, hvaraf vissa delar skulle framställas vidlyftigare. För att karakterisera en religion skulle man ej blott definiera utan genom skildringar af ledande personligheters lif åskådliggöra de olika religionernas anda; härigenom skulle man måhända lyckas hos lärjungarna väcka en känsla för det allmänt mänskliga sträfvande, som kallas religiösa behof. Till sist borde man söka genom ett slags enkel religions-filosofi gifva dem en föreställning om de religiösa idéer — t. ex. försoningsidéen — hvilka såsom röda trådar genomgå alla religioner.

Folkhögskoleföreståndaren T. Holmberg ansåg, att, då kristendomsundervisningen har att framställa människoidealet, man ej bör lägga så stor vikt vid utvecklingen af de religiösa begreppen utan göra undervisningen ännu mera konkret, ännu mera etisk, än inledaren syntes ha tänkt sig. Af inl:s framställning tycktes framgå, att reflexionen likväl vore det högsta. Tal. betviflade, att man kan komma till en religiös inverkan på lärjungarna genom att sluta

med en framställning af de religiösa idéerna i allmänhet. Ansåg däremot, att man borde utförligt skildra martyrtiden, den kristna kyrkans hjälteålder, och visa, huru män och kvinnor genom lidande fört de religiösa idéerna framåt; äfven i medeltidens historia finnes en rikedom på sådana personer, som blifvit stora genom själfuppoffring för en idé. Om sådana människors lif framställas på ett målande sätt, skall man åstadkomma ett direkt religiöst intryck på lärjungan.

Talaren betraktade religionsundervisningen som ett helt annat ämne än skolans öfriga. Hade alltid funnit det underligt, att på skolans schema se kristendom stå vid sidan af franska språket, matematik o. s. v. Det synes, som om man alltför ofta trodde, att meddelandet af kunskap i kristendomens läror vore religionsundervisningens enda mål. Detta missförhållande kan korrigeras endast genom att religionen, som ju bör bli en personlig makt hos lärjungan, också i skolan möter honom såsom en personlig öfvertygelse. Här om någonsin gälla skaldens ord:

— — — »Intet ord fann hjärtevägen,
som icke föddes i ett hjärtas hem.»

Skolan hvarken kan eller skall ensam lösa religionsundervisningens uppgift, den måste arbeta tillsammans med hemmet och kyrkan. Nu göra emellertid hemmen ofta ordentlig »storstrejk» och låta skolan och kyrkan kämpa ensamma. Häremot bör skolan inlägga en gensaga. Det är ej nog, att barnen *höra* i skolan, de måste äfven *se* i hemmet, ja öfver hufvud taget *mer se än höra*. Dopet medför en förpliktelse, dopförbundet, och denna skall hemmet uppfylla. Religionen bör både i hem och skola möta barnen som en atmosfär. Att barnen lära sig lyda och tala sanning är den religiösa grundläggning skolan kan fordra af hemmet. Med yttersta omsorg bör man vakta sig för att framkonstla något religiöst lif hos barnet; detta händer ej så sällan. Så t. ex. hade tal. en gång sett en liten glad flicka, som uppmanades att sjunga, antaga den bedröfligaste min och uppstämna en botpsalm; en annan gång hade han varit närvarande vid en folkskoleexamen, där barnen med otrolig lätthet expederade de svåraste filosofiska spörsmål och synbarligen voro helt stolta öfver sina lysande kunskaper. Det man i kunskapsväg bjuder barnet bör vara litet men godt och endast sådant, som kan andligen införlifvas, så att till slut en religiös personlighet uppstår.

Lektor L. Bergström trodde sig hafva tillräckligt betonat, att han ansåg viljeriktningen, ej kunskap, vunnen genom reflexion, som det högsta. Liksom på första stadiet sinnesförmimmelserna, på det

andra minnet och fantasien, så vore på det tredje och fjärde reflexion och abstraktion hjälpmedel för att framkalla ett inflytande på viljan. Det kunde ju ej utgöra någon brist i viljan, att man handlar efter reflexion, efter klart fattade syften. Hade äfven trott sig framhålla det etiska elementet; detta är ju detsamma som viljans religiösa uppfostran. Det religiösa är endast en annan sida af det sedliga, och utan sedlighet finnes ingen sann religion. — Hade icke heller glömt det kristliga människoidealet, detta få vi fram genom evangelier och liknelser.

Folkskoleläraren Axel Blomqvist framhöll, att man ej blott måste utgå från religionens och pedagogikens kraf utan äfven fästa afseende vid lärjungarnas, lärarnas och hemmens verkliga beskaffenhet. Folkskolans lärjungar, som redan vid 13—14 års ålder lämna skolan, skulle med en sådan anordning af kristendomsundervisningen som den föreslagna gå ut i lifvet med alldeles för liten kunskap om det abstrakta läroinnehållet. Inledaren hade förutsatt, att alla lärare äro lifvade af ett varmt religiöst intresse; detta torde i verkligheten icke vara fallet. Ansåg den allmänna klagan öfver katekesens svärfattlighet för barn vara ohefogad. Vanligen kan man genom att utgå från områden, som ligga inom barnens erfarenhet, framkalla förstående af det abstrakta läroinnehållet.

Lektor Bergström trodde ej, att lärarna i allmänhet vore så medelmåttigt intresserade af kristendomsundervisningen, och ansåg, att just deras bemödande att göra ämnet lefvande för barnen skulle väcka och värma dem själfva. Konkreta exempel och bilder framkalla, om de väljas rätt, i hög grad barnens intresse, och om de små också ännu ej kunna formulera tillämpningen, erhålla de dock ett värdefullt material för senare reflexion. Sålunda kan äfven en mindre intresserad lärare på detta sätt gifva barnen mycket godt för lifvet. För närvarande erhålla lärjungarna färdiga resultat, och följden blir, såsom en talare yttrat, en förunderlig förmåga att expediera svårigheter, men på samma gång ofta en brist på religiöst intresse, som kommit en framstående psykolog att likna vår kristendomsundervisning vid »ett tröskverk, som tröskar ut religionen ur ungdomen».

Fröken Hortense Westman tyckte sig hafva funnit, att inledaren ej fäst nog afseende vid kristendomens historiska grund och utveckling. Materialet till den lärobok han tänkt sig för det grundläggande stadiet skulle ju hämtas ur nya testamentet, men det gamla är dock så ytterst lämpligt som etiskt underlag, t. o. m. bättre för smärre barn än det nya. Ansåg, att framställningssättet bör vara historiskt ända till barnets tolfte år, först därefter systematiskt-dogmatiskt. Nya testamentet borde om möjligt alltid tagas i sin

historiska helhet; framställningen af Kristi lif vore mera lärorik än någon annan etisk undervisning. Fann, att den föreslagna kyrko-historiska kursen ej gaf någon tydlig bild af Guds rikes hela utveckling på jorden.

Professor J. A. Lundell ansåg i likhet med inledaren, att kristendomsundervisningen behöfde grundligt reformeras. Ej blott bland de bildade klasserna utan äfven bland folkets djupare lager är irreligiositet en vanlig företeelse, och detta beror ej, som man påstår, på tidens ondska, utan kanske mest på den dåliga kristendomsundervisningen. Tal. höll före, att en reform af densamma i det stora hela borde gå i den af inledaren föreslagna riktningen. En systematisk framställning af bibliska historien torde dock böra inkomma tidigare, än inledaren tänkt sig. Detta gäller naturligtvis särskildt om folkskolan, hvars lärjungar afsluta sin skolgång så tidigt och dessförinnan måste ha fått lära känna frälsningshistorien i dess helhet.

I de allmänna läroverken har kristendomsundervisningen vid sidan af sitt egentliga mål, viljans uppfostrande, äfven den uppgiften att bibringa lärjungarna en begreppsmässig uppfattning af kristendomen såsom ett historiskt faktum. I denna mening blir den likställd med de öfriga skolämnena och bör behandlas med hänsyn därtill.

Hvad kyrkohistorien angår, vore det naturligast, att man hade två koncentrisk kurs, den första bestående hufvudsakligen af biografier, den senare mera systematisk och jämnlöpande med den allmänna historien. På gymnasialstadiet böra dogmerna, resultaten af de olika tidernas sätt att spekulativt framställa Kristus, ej förbigås, ehuru lärjungarna ännu ha svårt att fullt förstå dem. — Någon kurs i symbolik torde tiden knappt medge.

Lektor Bergström ville gärna, att frälsningshistoriens gång framställdes, men ej på det vanliga systematiska sättet, utan den skulle framgå ur konkreta skildringar.

Fröken Lilly Engström föreslog slutligen, att, då ämnet nu behandlats i stora drag, det skulle vid ett följande sammanträde återupptagas och då skärskådas mera i detalj.

Ett uttalande i språkfrågan. Vid *Göteborgs flickskoleförenings* möte lördagen den 8 sistlidne februari förekom öfverläggning inom två olika sektioner. Inom *historiesektionen* afhandlades frågan: »Hvilka fördelar och olägenheter kunna väntas af en sådan historie-

undervisning som den af B. Estlander i hans nyutkomna lärobok föreslagna?»

Inom *språksektionen* lydte den uppställda frågan: »Hvilka moment af de nyare språkmetoderna hafva befunnits vara verkligen praktiska, särskildt med afseende på de tyska och franska språken?» Frågan inleddes af fröken A. Wijkander. I diskussionen, hvilken fortsattes och afslutades på ett extra möte den 20 februari, deltog lärarinnor från fem olika högre flickskolor.

Vid slutet af meningsutbytet enades man om följande uttalande:

För det *lägsta* stadiet (= ungefär de första två åren, ett språk läses*) hafva de nyare metoderna befunnits *goda* i följande punkter:

att de fästa stor vikt vid godt uttal och naturlig satsbetoning;

att de använda ett enkelt, ur hvardagslivet hämtadt, så vidt möjligt sammanhängande ordförråd;

att de mera lägga an på imitation än på reflexion (jmf. med de högre stadierna!) och att de således bibringa de grammatiska begreppen mera genom rikliga exempel än genom inlärdas abstrakta regler;

att de öfva mycket samtal och göra flitigt bruk af det främmande språket vid undervisningen;

att de öfva diktamensskrifning och förenkla de skriftliga grammatiska öfningarna.

För samma *lägsta* stadium hafva de befunnits *mindre goda* i nedanstående fall:

då de begagna ett helt fonetiskt uttalssystem och fonetiskt transskriberade texter;

då de, med förbigående af modersmålet, endast begagna sig af det främmande språket;

då de för länge uppskjuta utredandet af lärjungens grammatiska begrepp;

då de alldeles utesluta skriftlig öfversättning från modersmålet.

För de *högre* stadierna har man funnit metoderna *goda* i följande punkter:

att de genom val af lättfattliga och intressanta böcker samt genom mycken kursiv läsning och fria referat af det lästa bibringa lärjungen öra för språket samt förmåga att läsa flytande och att snabbt uppfatta innehållet af det lästa;

* I Göteborgs flickskolor är tyskan numera allmänt det grundläggande språket; franskan inträder först i tredje, fjärde eller sjetten klassen. Metodernas företräden och olägenheter te sig naturligtvis här annorlunda än i läroverk, där det franska språket är grundläggande.

att de genom det främmande språkets trägn användande vid lektionerna göra detsamma lefvande för lärjungen;

att de bibringa de grammatiska insiktarna mindre genom utan till inlärd, minutiösa regler än genom *reflexion* (jmf. med det olika förfaringssättet på det lägsta stadiet!) och *praktisk tillämpning*, mindre såsom en i och för sig bestående kunskap än såsom kännedom om vissa moment i språket, på hvilka man måste gifva akt, om man vill kunna behärska detta;

att de öfva skrifning af *fria referat och bref* på det främmande språket.

För samma *högre* stadier hafva metoderna befunnits *mindre goda* i följande fall:

då de genom för långt drifvet åsidosättande af modersmålet dels förspilla en dyrbar tid, dels lämna svagare lärjungar alltför sväfvande föreställningar om främmande ords och uttrycks verkliga betydelse samt för litet säkra grammatiska begrepp;

då de genom öfverdrifvet framhållande af samtalsspråket framför bokspråket nedlägga jämförelsevis för mycket arbete på inhämtande af ett ordförråd, som för flertalet lärjungar torde vara af mindre praktisk betydelse än en mer uppdrifven förmåga att behärska det för hvar och en viktiga bokspråket;

då de för sent eller för litet använda skriftliga öfversättningar från modersmålet.

Svenska läroverk i Amerika.

I följd af den starka utvandring, som under senaste årtionden ägt rum från vårt land till Nordamerikas Förenta Stater, bor nu därstädes, som bekant, ett stort antal svenskar, d. v. s. svenska invandrare och deras efterkommande. Huru många dessa i verkligheten äro, torde vara svårt att säga, då tillnärmelsevis exakta uppgifter säkerligen icke kunna erhållas. Efter ungefärlig uppskattning torde antalet uppgå till mer än en, möjligen närmare två millioner. Sistnämnda siffra antages af den bekante förre amerikanske ministern i Stockholm W. Thomas vara den riktiga. Alltså skulle i närvarande stund en sjettedel, kanske en fjärdedel, af hela svenska nationen bo i Amerika. Få torde här hemma känna eller tänka på, att antalet verkligen är så stort. Egendomligt är ju, att städerna Chicago och Minneapolis, hvardera med omkring 50,000 svenska invånare, räkna flere sådana än någon svensk stad med undantag af Stockholm, Göteborg och möjligen Malmö.

Liksom de flesta här hemma äro okunniga om, att svenskarnas antal i Amerika är så stort, så torde icke heller många veta synnerligen mycket om, huru svenskarna där ha det. Icke utan skäl kunna svensk-amerikaner beklaga sig öfver bristande intresse från moderlandets sida.* Dock må erkännas, att ett

* En framstående svensk-amerikan, hvilken, prästvigd här hemma, sedermera utflyttade till Amerika, berättade för mig, att han vid ett senare besök i Sverige förgäfvos sökte öfvertala teologie studerande vid universitetet att efter slutade studier välja sitt verksamhetsfält bland landsmännen i Amerika. Härtill kände de sig icke kallade, förr då att gå ut som missionärer bland hedningarna. När detta tilldrog sig, var stort behof af svenska präster i Amerika. Numera börjar detta behof att fyllas af den svenska prästbildningsanstalten därstädes; i det hela utan tvifvel till större fördel, än om flertalet präster, ovana vid förhållandena, komme från Sverige. Dock glömma säkerligen icke svensk-amerikanerna, att flere bland deras bästa andliga lärare varit svenska präster, som begifvit sig till Amerika för att verka bland dem, såsom L. P. Esbjörn, T. Hasselqvist, Erland Carlsson, O. Olsson m. fl.

och annat tecken från sista åren synes tyda på förbättring i detta afseende. Och det borde ju för oss vara af intresse att erhålla närmare kännedom om en så stor del af svenska folket samt en tillfredsställelse att veta, hurusom våra landsmän i Amerika där göra svenska namnet aktadt och äradt. Åtminstone vågar jag tro, att Verdandis läsare med intresse skola mottaga några meddelanden om de förnämsta svenska bildningsanstalterna därstädes.*

Helt säkert stå alla de svenska läroverken i Amerika i samband med något af de kyrkliga eller religiösa samfund, i hvilka svenskarna där sammanslutit sig. Af sådana samfund torde »Evangelisk-lutherska Augustana-synoden», hvilken representerar det gamla moderlandets kyrka, också räkna det vida största antalet medlemmar. I Förenta Staterna finnes ju ingen statskyrka, ingen är skyldig att tillhöra eller lämna bidrag till något religiöst samfund, all den storartade religiösa och kyrkliga verksamheten därstädes upprätthålles genom enskilda frivilliga bidrag. Och att svenskarna icke stå i sista rummet, då det gäller att offra för sådana ändamål, därom torde följande siffror vittna. Augustana-synoden omfattade år 1894 inalles 176,765 medlemmar, fördelade i 793 församlingar och hafvande 402 pastorer. Den ägde 636 kyrkor. Värdet af dessa och tillhörande prästgårdar utgjorde 3,767,729 dollar d. v. s. mer än 14 millioner kronor.** Synodens sammanlagda årsutgifter uppgingo till 706,894 dollar eller mer än två och en half million kronor.

De svenska läroverk, om hvilka här kommer att talas, äro blott sådana, som tillhöra Augustana-synoden. Endast rörande dessa hafva uppgifter stått till buds. De äro utan tvifvel också de viktigaste.

Augustana-Synoden äger för närvarande åtta högre läroanstalter. Den äldsta och mest betydande af dessa är *Augustana College and Theological Seminary* uti staden Rock Island, Illinois. Detta läroverk grundades år 1860 samtidigt med upprättandet af en särskild evangelisk-lutersk synod för sven-

* Källorna härför äro följande skrifter: Augustana College och teologiska seminarium. Rock Island Ill. 1892; Referat öfver förhandlingarna vid Evangelisk-Lutherska Augustana-Synodens 36:e årsmöte i Chicago Ill. den 6—15 Juni 1895. Rock Island Ill. 1895; årsredogörelser från Augustana College och Bethany College; äfvensom personliga minnen från ett besök vid Augustana College i Rock Island sommaren 1893 och därunder erhållna upplysningar.

** 1 dollar = 3 kr. 75 öre.

skar och norrmän. Det nya läroverket förlades till en början i Chicago, flyttades år 1863 till Paxton i Illinois och slutligen år 1875 till sin nuvarande plats, Rock Island. Till 1870 var läroverket svenskt-norskt, men detta år skilde sig norrmännen från svenskarna och bildade särskild synod med särskild läroanstalt. Augustana-seminariet — så var läroverkets ursprungliga namn — afsåg till en början framför allt att vara prästbildningsanstalt. Men man sträfvade också att utveckla det samma till ett fullständigt »college». De amerikanska »colleges» äro högre läroverk med fyra-årig kurs och kunna anses motsvara de högsta afdelningarna vid våra allmänna läroverk tillsammans med kurser, som höra till de förberedande universitets-examina inom filosofiska fakulteten. År 1877 utsände läroverket första gången lärjungar, som genomgått fullständig collegekurs — »bachelors of arts». Redan förut hade det ursprungliga namnet »Augustana Seminary» utbytt mot det nuvarande »Augustana College and Theological Seminary». Under senaste tio år har läroverket utvidgats med nya afdelningar: ett musik-konservatorium, en handelsskola samt ett seminarium för lärare och lärarinnor. Ursprungligen mottogos vid läroverket blott manliga lärjungar. Men då insikten om samuppfostrens fördelar alltmer vann utbredning, började man mottaga enstaka kvinnliga lärjungar, tills läroverket med undantag af teologiska afdelningen slutligen öppnade sina dörrar utan åtskillnad för studerande af båda könen.

Augustana-läroverket omfattar för närvarande följande sex afdelningar: teologiska seminariet, college-afdelningen, förberedande afdelningen, lärare-seminariet, musikkonservatoriet, handelsskolan.

Teologiska seminariet, som bereder till inträde i prästämvet, synes i allmänhet genomgå på omkring två års tid. För inträde i seminariet fordras efter regeln att hafva genomgått fullständig collegekurs. Dock kunna äldre studerande vinna inträde äfven utan att hafva uppfyllt detta villkor, om de förut idkat lärare- eller missionsverksamhet samt visa sig äga nödig allmänbildning för att deltaga i de teologiska studierna. För inträde i seminariet fordras äfven vitsord om de religiösa förutsättningar och den lämplighet i öfrigt, som äro nödiga för ett framgångsrikt utöfvande af prästämvet.

College-afdelningen omfattar för närvarande tre kurser eller linjer, en reallinje och två klassiska linjer, af de båda senare den ena med, den andra utan svenska. Alla linjernas

kurs är fyraårig. De, som genomgått de klassiska linjerna, gradueras till »bachelors of arts», de som genomgått reallinjen till »bachelors of science». Stor frihet är medgifven i afseende på val och sammanställning af ämnen. Kristendom synes vara ett obligatoriskt ämne under alla förhållanden.

Den förberedande afdelningen afser förnämligast att bereda till inträde i college-afdelningen, men äfven att lämna tillfälle att förvärfva en mer omfattande allmänbildning, än som kan erhållas i de offentliga skolorna. Denna afdelning har förut varit treårig men har under senast förflutna läsår utvidgats med ytterligare en klass nedåt och är sålunda nu fyraårig. Äfven i denna afdelning är en viss grad af valfrihet medgifven och kristendomsundervisning obligatorisk.

Lärare-seminariet innefattar två skilda kurser, den engelska kursen och den svensk-engelska kursen, hvardera fyraårig. Den förra kursen afser att utbilda lärare och lärarinnor i de offentliga skolorna, den senare i enskilda konfessionella skolor (parochial schools).

För musik konservatoriets inrättning och olika afdelningar torde ej vara skäl att här närmare redogöra, och i fråga om handelsskolan må endast nämnas, att med den är förenad en särskild afdelning för undervisning i stenografi och skrifning med skrifmaskin, som båda delarna äro af stor betydelse och i stor utsträckning användas inom Förenta Staterna.

Augustana-läroverket bereder äfven tillfälle till högre studier än som ingå i förut omtalade kurser (»post-graduate courses») och utdelar efter anställd examen högre lärdomsgrader såsom teologisk kandidat- och filosofisk doktorsgrad.

De, som vid läroverket undergått godkänd slutexamen i college-afdelningen, hafva i Sverige af K. M:t erhållit rättighet att utan vidare examen inskrivas som studenter vid de svenska universiteten. Samma rättighet har äfven beviljats dem, som aflagt motsvarande examen vid de två närmast nedanför omtalade svensk-amerikanska läroverken.

Rock Island, den stad, hvarest nu ifrågavarande läroverk är förlagdt, ligger ganska centralt inom det område i de västra staterna, hvarest flertalet svenskar slagit sig ned. Det ligger i staten Illinois men alldeles på gränsen till Iowa; ej långt aflägsna äro Minnesota, Wisconsin, Michigan, Kansas, Nebraska, allt stater, där många svenskar bo. Staden är belägen vid stranden af Mississippi, »vattnens fader». Framför densamma ligger i floden en stor ö med vidsträckta parker, på hvilken är

förlagd Förenta Staternas största arsenal. Denna ö är den egentliga Rock Island, af hvilken staden erhållit sitt namn. Staden räknar omkring 20,000 invånare. Omedelbart ofvanför på samma sida om floden ligger den lifiga fabriksstaden Moline (uttal. Molin), som synes vara af ungefär samma storlek, och hvarest många svenskar bo. Midt emot på andra sidan Mississipi ligger en större stad i Iowa, Davenport.

Augustana-läroverkets byggnader äro belägna på det obetydliga öppnare område, som skiljer städerna Rock Island och Moline, ungefär lika nära dem båda. Läget är vackert och dominerande på den mot floden vettande sluttningen af en kulle. Hufvudbyggnaden är ett stort och ståtligt fyravåningarhus af sten i renässansstil, på midten försedt med ett kupolprydt torn. Den blef färdig till begagnande år 1888. När man ser detta storartade läroverkshus och, jämförande med svenska förhållanden, erinrar sig, att det kommit till stånd utan något som helst anslag af stat eller kommun, endast genom enskilda frivilliga bidrag af personer, till allra största delen tillhörande landtbrukare- eller handtverkarklassen,* så kan man ej annat än fyllas af beundran för dessas offervillighet och kärlek till bildning och sin kyrka. Hufvudbyggnaden användes helt och hållet för undervisningens behof. Den innehåller lärosalar för förberedande och college-afdelningen samt teologiska seminariet äfvensom rektorns (»presidentens») och andra ämbetsrum. Vidare finnes en stor genom två våningar gående bönsal — den kallas kapellet — med talarstol, altare, stor orgel och läktare. Dessutom finnas här musikal, bibliotek, läsrum, museum med naturvetenskapliga och andra samlingar samt laboratorier (kemiskt, fysiskt, biologiskt). De nämnda samlingarna äro ganska rikliga, särskildt vackra synas de geologiska vara. Biblioteket innehåller omkring 15,000 band.

Ej långt från nu omtalade hus ligger den äldre läroverksbyggnaden, som blef färdig 1875. Äfven detta är en stor och vacker byggnad, som godt torde kunna mäta sig med månet högre läroverkshus i Sverige. Den är uppförd af orappadt tegel. Numera användes denna byggnad till bostad för manliga lärjungar, till lärosalar för handelsskolan samt till hushållslägenheter. En annan byggnad inrymmer rektorns (presidentens) boställslägenhet äfvensom rum för de kvinnliga lärjungar,

* En rik amerikansk affärsman i Rock Island, Mr. Cable, skänkte 25,000 dollar till byggnaden.

som bo vid läroanstalten. Till läroverkets byggnader höra ytterligare en gymnastikbyggnad, färdig 1895, samt två mindre boningshus.

Under läsåret 1894—95 utgjorde hela antalet lärjungar vid ifrågavarande läroverk 471. Antalet inom olika afdelningar var följande: teologiska seminariet 46, college-afdelningen 129, förberedande afdelningen 126, lärare-seminariet 16, musikkonservatoriet 99, handelsskolan 118, hvartill kommo 15, som blott erhöilo undervisning i målning och teckning. Att sammanlagda beloppet af dessa siffror öfverstiger den nyss nämnda totalsumman beror på, att åtskilliga lärjungar samtidigt voro inskrifna i mer än en afdelning. Af kvinnliga lärjungar funnos i college-afdelningen 14 och i förberedande 39. I lärare-seminariet voro nästan alla, 14 af 16, kvinnliga, i musikkonservatoriet och handelsskolan funnos äfven många kvinnliga lärjungar.* En del lärjungar bo vid läroanstalten och kunna där äfven erhålla full inackordering. Såsom af det föregående framgår, hafva manliga och kvinnliga lärjungar bostäder i olika byggnader. I den byggnad, hvarest de kvinnliga lärjungarna bo, bor äfven en föreståndarinna, som har till uppgift att ägna dem moderlig omvårdnad. Sannolikt är det vida största antalet lärjungar icke boende vid anstalten.

Hvarje undervisningsdag hålles i kapellet gemensam morgonandakt, ledd af läroanstaltens rektor med biträde af vissa bland lärarna. Alla lärjungar böra härvid vara närvarande. Under läseterminerna hålles hvarje söndags eftermiddag fullständig kyrklig gudstjänst i kapellet, omväxlande på svenska och engelska språken. Alla lärjungar, som bo vid läroanstalten, anses pliktiga att bevista dessa gudstjänster.

Rörande bestämmelser, som gälla med hänsyn till ordning och sedlighet, meddelas i senaste årsredogörelse följande: »Vid anstalten finnas blott få särskilda ordningsregler, enär hvarje lärjunge förväntas visa sig exemplarisk till uppförande och sedlighet samt bete sig såsom höfves en studerande vid en kristlig anstalt. — Man önskar, att endast sådana lärjungar besöka anstalten, hvilka samvetsgrant göra bruk af de tillfällen till undervisning och utbildning, som där lämnas. — Förbrytelse mot nykterhet och sedlighet, teaterbesök, tobaksbruk under hvarje form, kort- och biljardspel och allt, som hindrar den högsta

* I fråga om vissa namn i katalogen, vågar jag ej säkert afgöra, huruvida de äro manliga eller kvinnliga, och kan därför icke lämna fullt exakta siffror i fråga om kvinnliga lärjungar.

själsodling eller moraliska och religiösa utbildning eller strider mot den hänsyn lärjungar äro skyldiga lärare och medlärjungar, är förbjudet.»

Antalet professorer och öfriga lärare är följande: teologiska seminariet 4, college-afdelningen 13,* musikkonservatoriet 5, bland hvilka en kvinnlig lärare, handelsskolan 4, bland hvilka en kvinnlig lärare. Dessutom finnes en lärarinna i målning och teckning samt en gymnastiklärare.

En bland de teologiska professorerna, Dr O. Olsson, är för närvarande läroverkets president (rektor). Denne är en af svensk-amerikanernas mest framstående män. Han föddes i Vermland 1841, verkade efter slutade universitetsstudier några år som prästman i Karlstads stift och flyttade år 1869 på kallelse af Augustana-synoden öfver till Förenta Staterna. År 1890 utnämndes han till föreståndareplatsen för Augustana-läroverket. Vid Uppsala universitets jubelfest 1893 erhöi han hedersgrad som filosofie doktor.

De skolavgifter, som studerande vid läroverket hafva att erlägga, äro jämförelsevis låga. Af dem, som tillhöra teologiska seminariet och collegeafdelningen, erläggas för höstterminen 15 dollar och för vårterminen 21 dollar. Motsvarande avgifter i lärareseminariet och förberedande afdelningen äro 12 och 15 dollar. Vid inskrifning i hvar och en af dessa afdelningar och vid fullständigt genomgången slutexamen i de tre förstnämnda erläggas dessutom 5 dollar. Avgifterna i musikkonservatoriet och handelsskolan beräknas efter särskilda grunder. Hela beloppet för en lärjunge under ett fullständigt läsår nödvändiga utgifter anses uppgå till mellan 135 och 175 dollar, hvilket måste anses förvånande billigt, då som bekant lefnadskostnaden i det hela är ej obetydligt högre i Amerika än hos oss.

Augustana-läroverkets årsutgifter under läsåret 1894—95 uppgingo till 76,835 dollar eller närmare 300,000 kronor, värdet af dess fasta egendom vid samma tid utgjorde 148,128 dollar eller mer än 500,000 kronor.

Den mest betydande af Augustana-synodens högre läroanstalter näst efter den nu skildrade är *Bethany College and Normal Institute* i Lindsborg, Kansas. Denna anstalt upprättades år 1882 af den framstående prästmannen Dr C. A. Swensson, hvilken fortfarande är läroverkets »president». Med undantag af teologiska seminariet finnas vid läroverket afdel-

* Lärare från denna afdelning undervisa i lärareseminariet.

ningar, som motsvara dem vid Augustana College, och dessutom tre andra, nämligen en öfningsskola ställd i samband med lärareseminariet, en »konstskola» för undervisning i teckning, målning och träsnideri samt en syskola. Att ingå i närmare redogörelse äfven för detta läroverk synes ej vara lämpligt, då det väsentliga endast blefve ett upprepande af hvad redan sagts om Augustana College. Endast följande siffror, som gälla läsåret 1894—95, må meddelas. Lärjungarnas antal utgjorde 444, lärarnas 23, utgifter för året belöpte sig till 163,040 dollar och värdet af läroverkets egendom till 98,994 dollar. Äfven torde följande ur en årsredogörelse hämtade plan för den teoretiskt-pedagogiska undervisningen, i lärareseminariet vara af intresse.

»*Psykologi.* Psykologi studeras som grundvalen för den mänskliga kulturen. Brooks' psykologi, med särskilda tillämpningar på undervisningskonsten, begagnas som lärobok.

»*Uppfostrans och undervisningens teori.* »The science and philosophy of education». En serie föreläsningar hålles öfver följande ämnen: uppfostrans och undervisningens natur, grunder och form; deras fysiologiska och psykologiska förutsättningar; olika uppfostringssystem utveckling. Såsom lärobok i uppfostrans filosofi begagnas Rosenkranz arbete.

»*Uppfostrans och undervisningens historia.* Undervisningsväsendet i Amerika och i andra länder jämte sådana praktiska frågor, hvartill framställningen af olika uppfostringssystem uppkomst och utveckling gifver anledning. Uppmärksamhet ägnas åt skrifter rörande uppfostran, i synnerhet skrifter af Plato, Baco, Locke och Spencer. Biografier öfver Comenius, Fröbel, Pestalozzi och Mann studeras.

»*Didaktik.* Med Brooks' »Methods of Teaching» som grundval studeras undervisningskonstens grundsatser jämte deras praktiska tillämpningar.

»*Skolors ledning och verksamhet* »School management». Noggrann uppmärksamhet ägnas åt följande ämnen:

1. Skolrequisita a) byggnader och byggnadsplats b) skolmateriel c) skolhygien d) klassindelning e) skolbetjäning (aids)*
2. Skolorganisation. a) slag af skolor b) läsordning c) signaler.
3. Skolarbetet. a) öfverläsning b) läxförhör c) examina d) repetitioner e) skolornaler och skolredogörelser f) lärokurs.
4. Skol-etik. a) lärarens plikter b) lärjungarnas plikter c) skoltjänstemännens plikter.
5. Skoldisciplin. a) skoldisciplinens mål b) skolkontroll c) anledningar till oordning d) regler och bestämmelser e) straff.
6. Lärarens fysiska, intellektuella och moraliska egenskaper.»

Dr Swensson, den nu ifrågavarande läroanstaltens uppfostringsman och ledare, är äfven en af svensk-amerikanernas märkligaste och mest betydande män, samt förtjänar, att ytterligare några ord ägnas åt honom. Han är född i Amerika år 1857

* Jag är ej säker, om jag rätt fattat meningen med detta uttryck.

och son till en präst från Småland, som nästföregående år hade mottagit kallelse att verka som själasörjare bland utvandrade svenskar. Själaf har han också efter fullbordade studier vid Augustana College ägnat sig närmast åt det prästerliga kallet. Sverige såg han först under ett besök här några månader år 1890. På samma gång han framför allt känner sig som amerikan, är han med entusiastisk kärlek och beundran fast vid sina fäders land. Få, om ens någon, torde hafva verkat så mycket som han för att bland svensk-amerikanerna bevara kärleken till det gamla fosterlandet. Begåfvad skriftställare och stor talare behandlar han svenska språket med en ledighet och förmåga, som många i Sverige födda och uppfödda svenskar kunde afundas honom, detta så mycket märkligare, som behandlingen af svenska språket i allmänhet icke är svensk-amerikanernas starka sida. Vid sitt besök i Sverige deltog Dr Swensson i den prästkonferens i Stockholm, som därunder ägde rum, hvarvid bland annat hans kraftiga och varmhjärtade uttalande i sociala frågan väckte uppmärksamhet. Sina minnen från besöket i Sverige har han skildrat i en bok,* som trycktes i Sverige och utkom 1891. Tillvaron af detta arbete är hos oss föga bekant. Skälet är lätt att förstå, då förläggaren bor i Amerika och vanliga åtgärder med annonsering, anmälningar, påpekanden tydligen icke eller blott i ringa mån blifvit använda. Boken är dock väl värd att läsas. Författaren skildrar på ett synnerligen tilltalande sätt hvad han med vaken och uppmärksam blick skådat, hans omdömen om ställningar och förhållanden från amerikansk eller snarare svensk-amerikansk synpunkt äro mycket intressanta om än stundom kanske väl optimistiska. Mycket af intresse får man äfven veta om amerikanska förhållanden. Boken i det hela är en uppfriskande och man kunde med skäl säga fosterländsk läsning. — Äfven Dr Swensson nämndes till heders-doktor inom filosofiska fakulteten vid Uppsala universitets jubelfest 1893.

Om de sex återstående af Augustana-synodens högre läroverk må nu några få faktiska och statistiska upplysningar meddelas.

Näst efter de båda nu skildrade i betydelse står *Gustavus Adolphus College* i St. Peter, Minnesota. Såsom redan nämndt, hafva dessa tre i Sverige erhållit rättighet för sina från college-

* I Sverige. Minnen och bilder från mina fäders land af C. A. Swensson.

afdelningen utexaminerade lärjungar att utan vidare examen inskrifvas vid svenska universitet. Gustavus Adolphus College grundades år 1862. Under läsåret 1894—95 utgjorde lärjungarnas antal 266, lärarnas 14, utgifter för året 19,624 dollar och värdet af läroverkets egendom 75,000 dollar. President var Dr M. Wahlström.

Luther Academy i Wahoo, Nebraska, grundad år 1883, hade under sistförflutna läsår 130 lärjungar och 7 lärare. Årsutgifter 10,889 dollar; värdet af läroverkets egendom 21,700 dollar. President: Prof. S. M. Hill.

Hope Academy i Moorhead, Minnesota, grundad 1888. Lärjungar sistförflutna läsår 75, lärare 5. President: Prof. S. G. Swensson.

Martin Luther College i Chicago, grundadt 1893. Lärjungar sistförflutna läsår 18, lärare 2. Årsutgifter 6,800 dollar; värdet af läroverkets egendom 150,000 dollar. President: Prof. L. G. Abrahamson.

Upsala Institute of Learning i Brooklyn, New-York, grundadt 1893. Lärarnas antal 6. President: Dr L. H. Beck.

Inom Augustana-synodens församlingar finnas äfven många lägre skolor (parochial schools), närmast motsvarande enskilda folkskolor med kristendomsundervisning. Lärjungarnas antal i dessa 1894 utgjorde 18,747 med 459 lärare och lärarinnor. Samma år hade synoden i sina söndagsskolor 39,043 lärjungar samt 4,928 undervisande.

Sedan gammalt hafva ju gudsfruktan och allvar samt kärlek till upplysning och bildning ansetts som utmärkande drag för det svenska folklynnet. De meddelanden, som här lämnats, synas tala för, att dessa drag ingalunda framträda mindre utpräglade hos den betydande del af vårt folk, som valt sitt hem i den stora framtidsrepubliken på andra sidan Atlanten.

N. G. W. Lagerstedt.

Om litteraturläsningen vid våra skolors undervisning i främmande språk.

I en programafhandling för förra året ser man den beskyllningen framkastad mot våra skolor, att vi ännu stå kvar på den föräldrade ståndpunkten att vid litteraturläsningen så godt som uteslutande hålla oss till den klassiska repertoaren. I franskan skulle man således enligt författarens förmenande gå på med den gamla Charles XII, i tyskan syssla med Lessing, Schiller och Göthe o. s. v. Men om man slår upp läroverkens årsprogram, finner man denna anklagelse alldeles ogrundad. Öfverallt har man så godt som alldeles öfvergifvit den klassiska periodens litteraturalster och i stället öfvergått till att använda arbeten från vår egen tid, hvaraf för öfrigt en uppsjö af editioner under senare tid utkommit, så att man nästan börjar få en embaras de richesse.

Oss synes, att man snarare kunde förebrå våra skolor att nu ha slagit öfver i den motsatta ytterligheten. Om man förr ensidigt bjöd på idel gamla, delvis föräldrade saker, har man nu, tyckes det, intet sinne för det goda, som onekligen finnes förvaradt i ett äldre litteraturskede, och anser, att man kan bjuda ungdomen på hvad som helst, bara det är nytt eller skrifvet af hvilken obskyr författare som helst i våra dagar.

Men man läser dock icke språk och modern litteratur uteslutande för att bli en pladdrande papegoja eller i bästa fall en språkmästare eller blott för den nyttans skull, att man med lätthet skall kunna resa Europa omkring som profryttare o. s. v. Jämte den praktiska nyttan af språkfärdighet torde man förlåta oss, om vi äro nog gammalmodiga att anse skolundervisningen i moderna språk och litteratur böra ha ännu ett syfte. Något litet åtminstone bör denna undervisning afse att bibringa själsodling, bildning och estetisk lyftning.

I detta fall står den klassiska litteraturen, t. ex. en Göthe, oändligt högt öfver nutidens litterära pygméer i förmåga att bilda och förädla. I formellt afseende är t. ex. en Göthes stil klassiskt fulländad och uppnås ej af vår tids skriftställare. Och hvad inne-

hållet angår, bjuder den nu så förkättrade klassiska perioden, som vi väl veta, på odödliga mästerverk.

Är det därför meningen, att våra skolor skola meddela vår ungdom *real* bildning och ej blott formell språkfärdighet, så synes man oss ej böra helt och hållet rata den äldre litteraturens yppersta verk. Schillers odödlige *Wilhelm Tell* bör sålunda ej strykas från skolans program, andra exempel att förtiga. Man bör ej gå till ytterligheter. Låt något af det bästa från den klassiska perioden då och då få omväxla med den nyaste tidens litteraturalster. Detta hindrar ej, att man numera *hufvudsakligen* i skolorna sysslar med *modern* litteratur och vår egen tids språk. Detta är ju i sin ordning, och vi gilla det fullkomligt.

Men en sak vilja vi ytterligare påpeka. Det är ej likgiltigt, *hvad* man väljer af nutidens litteratur. Att välja rena bagateller eller banaliteter i litteraturväg synes ej kunna ha ett odeladt fördelaktigt inflytande på ungdomens bildning; det kan ock verka rent af förslappande på ungdomens intresse.

Hvad franskan och engelskan angår, synas oss de nytkomna, för skolan afsedda arbetena i allmänhet vara rätt lyckligt valda. Franska och engelska litteraturerna äro äfven relativt rika på gedigen och intresseväckande ungdomsläsning. Litet sämre synes det oss vara ställt för tyskan. Ätminstone förefaller oss en del af den tyska litteraturläsning, som nu bjudes vår ungdom, ur innehållets synpunkt vara af något problematiskt värde. Vi skola anföra ett par exempel.

Vi ha t. ex. en berättelse med titeln: *Fritz auf dem Lande*.

Den kan väl vara oskyldig nog. Det är historien om en rustibus till stadspojke, som af sina halft förtviflade föräldrar skickas ut på landet till en knarrig gammal ungarl till farbror för att rasa ut och blifva folk.

Där vänder Fritz med sina upptåg upp och ned på hela huset, för att ej säga hela landtegendomen; men trots allt förvärfvar han allas sympatier, och när prøfvotiden är all, reser han saknad tillbaka till de sina igen, som det synes, genom något slags underverk förbättrad och omskapad till sin inre människa.

Bokens författarinna synes utgå från den bekanta åsikten, att vildbasare äro de bästa pojkarne, hvarjämte hennes åskådningssätt synes vara det Rousseauanska: »öfverlämna ungdomen åt naturens ledning, åt sig själf; låt den följa sina böjelser och rasa ut, så blir resultatet bra.»

Denna uppfostringsmetod är högst tvifvelaktig. Den lyckas endast med barn af sällsynt goda moraliska anlag. Eljest finnas

hos de flesta uppväxande fel, dåliga böjelser och lyten, som behöfva utrotas genom förständig tuktan. Dagligen se vi för våra ögon resultaten af den klemiga uppfostran, som lämnar barnen åt sig själfva att utvecklas i moraliskt hänseende. Resultaten visa sig vanligen vara af sorglig beskaffenhet.

Denna *Fritz auf dem Lande* förefaller oss vara af tvifvelaktigt värde i afseende på innehållet. Man behöfver sannerligen ej lära ungdomen, att det är något förträffligt, något rart att vara vildbasare och icke alls farligt, ity att af sådana ynglingar blir det nog bra folk. Dylikt intala de unga nog sig själfva utan vår tillskyndelse.

En annan bok har som titel: *Aus einem Holze*. Detta är en modern strejkhistoria, där författaren visar omisskännelig sympati för strejkarne och laglöshetens män; hvaremot arbetsgifvarne och samhällsordningens representanter få sitta skäligen emellan och framstå i ofördelaktigt ljus. Dylik ungdomsläsning anse vi osund. Tids nog kommer den tid, då det unga släktet kanske skyndar att taga sin plats i samhällsstriden, måhända bland de stora skaror, som vilja i grund omstörta det moderna samhället. I skolan bör man undvika att väcka björnen, som soffer.

Ett annat arbete kallar sig *Zwei Novellen*. Dessa innehålla två fast otroliga giftashistorier. I den första novellen börjar romanen på det smakfulla sätt, att en ung dam vid en järnvägsstation ur ett kupéfönster räcker ut tungan åt en herre, som hon tycker något obesväradt betrakta henne.

De bli sedan reskamrater och till sist i slutet af novellen ett äkta par — mirabile dictu. Utan att ingå på vidare enskildheter synas oss dessa två noveller vara i hög grad smaklösa och — för att vara verklighetsskildringar — ytterst osannolika lifsbilder. Språket är öfverfullt af franska glosor och kan ej kallas vidare rent.

Med dessa rader ville vi således påpeka tvenne saker, dels nödvändigheten att välja god litteratur från innehållets synpunkt, dels ock möjligheten att gå en förständig medelväg i fråga om äldre och nyare litteratur, så att man äfven tager vara på det gamla goda, som mången gång kan vara af yppersta halt och på grund däraf ej böra alldeles öfvergifvas, för så vidt det är fråga om att bibringa ungdomen en smula själsbildning.

Antiquus.

De akademiska sommarkurserna i Uppsala 1895.*

De första akademiska sommarkurserna i vårt land anordnades, som bekant, i Uppsala år 1893, och redan året därpå vann exemplet efterföljd vid den sydsvenska högskolan. Den stora anslutning, som dessa första försök till en samverkkan mellan universitetsbildning och folkbildning från början rönt, och den allmänna belåtenhet, som från så väl kursledares som kursdeltagares sida uttalades öfver det så lyckligt påbörjade arbetet, ingåfvo säkert hopp om bärkraft äfven för framtiden hos den stora och nya tanke, som i dessa sommarkurser tagit sig ett uttryck.

Vid den diskussion, som förekom i Uppsala sista dagen af 1893 års möte för att lämna deltagarne tillfälle att utbyta tankar om önskvärldheten af nya dylika kurser och om huru de bäst borde anordnas, uttalade man sig också för lämpligheten af att nya kurser blefve vid Uppsala universitet anordnade år 1895.

Redan under årets första månader började förberedelser här för vidtagas, och den 23 april utgick inbjudningen, undertecknad af de personer, professorerna Harald Hjärne, J. A. Lundell och Adolf Noreen, som organiserat 1893 års sommarkurser och genom hvilkas kraftiga initiativ och uppoffrande arbete företaget från början kommit till stånd.

»Likasom för två år sedan», heter det i inbjudan, »anordnas instundande sommar i Uppsala för en större allmänhet afsedda vetenskapliga föreläsningar i olika ämnen, med experiment, förevisningar, exkursioner och diskussioner».

»Till deltagande i dessa 1895 års sommarkurser i Uppsala inbjuda vi härmed vänligen lärare och lärarinnor vid allmänna lärovärk, flickskolor, folkhögskolor och folkskolor och för öfrigt enhvar, som vill och tror sig kunna af vår undervisning draga fördel.»

* I denna tidskrift för 1894 finnes införd en, af prof. J. A. Lundell författad, utförlig redogörelse för de första sommarkurserna i Uppsala 1893, hvilken för jämförelses skull i tillämpliga delar följts vid utarbetandet af den redogörelse, som nu lämnas.

»Kurserna hållas å universitetets lärosalar och institutioner.»

»Universitetskanslern, statsrådet *P. von Ehrenheim*, har välvilligt lofvat att öppna dem *lördagen den 10 augusti kl. 1 e. m.*, då äfven universitetets rektor, *prof. Th. M. Fries*, kommer att hålla ett inledande föredrag. De avslutas *lördagen den 24 augusti kl. 12 m.*»

* * *

Planen för 1895 års sommarkurser skilde sig, i fråga om föreläsningkursernas organisation, i någon mån från det första försöket för två år sedan, i det man, byggande vidare på den grund, som redan var lagd, och med stöd af de erfarenheter, som vunnits, sökte vidare utveckla de grundtankar, som för det hela varit ledande. Föreläsningkurserna voro nu uppdelade i tvänne grupper: *parallellserier* och *fristående kurser*. Parallellserierna voro tre: en *historisk*, en *språklig* och en *naturvetenskaplig*, hvar och en bestående af olika kurser i sammanhängande ämnen, tillsammans omkr. 30 timmar för hvarje serie, högst 3 timmar om dagen. Dessa serier skulle nu komma att konkurrera med hvarandra, så att man inom dessa kurser kunde följa föreläsningarna blott inom en enda serie, och uppmanades därför deltagare att vid anmälningen uppgifva, hvilken parallellserie han för sin del ville utvälja. Genom en sådan anordning ville man koncentrera deltagarnas uppmärksamhet på vissa sammanhörande ämnen.

Utom dessa tre konkurrerande föreläsningsserier voro, som ofvan nämnts, äfven anordnade ett stort antal *fristående kurser*, som höllos å andra timmar och, i mån af tid och utrymme, voro tillgängliga för deltagarne i parallellserierna.

En fullständig nyhet inom de svenska sommarkurserna var den undervisning i främmande språk, hvarmed nu försök skulle göras, genom anordnande af kurser dels för sådana deltagare, som förut kunde franska, tyska och engelska, särskildt för lärare och lärarinnor i moderna språk, dels för begynnare en praktisk kurs i engelska (Q.-T.-metod). En annan nyhet för årets sommarkurser möter oss i samaritkursen.

För öfrigt må omnämnas, att föreläsningkursernas antal (32) denna gång blifvit nära nog fördubbladt.

Öfver 250 anmälningar hade redan ingått till sommarkursernas byrå, då programmet i midten af juli kunde tillställas anmälda deltagare.

* * *

Föreläsningsskurser 1895.

A. Parallellserier.

I. Sverige i sjuttonde århundradet.

- Prof. *H. Hjärne*: Statsskicket (6 t.r).
 Doc. *H. Lundström*: Undervisningsväsendet (6 t.r).
 Doc. *E. Meyer*: Litteraturen (5 t.r).
 Fil. Lic. *R. Steffen*: Lefnadssätt och seder (5 t.r).

II. De moderna skolspråken.

- Prof. *P. A. Geijer*: Öfversikt af franska språkets historia jämte behandling af några fonetiska och syntaktiska frågor (6 t.r).
 Univers.-lektor *G. A. Lévy*: Les origines de la civilisation française (6 t.r).
 » » *W. E. Harlock*: English sounds and Reading practice (6 t.r).
 » » » Materials for Study of Victorian Literature (9 t.r).
 Univers.-lektor *M. Weinberg*: Aussprache des deutschen (3 t.r).
 » » » Goethes wichtigste Jugendwerke (8 t.r).

III. Det organiska lifvet.

- Prof. *J. A. Hammar*: Fostrets tidigare utveckling (8 t.r).
 Prof. *Fr. Holmgren*: Fysiologi (3 t.r).
 Doc. *K. Starbäck*: Ur parasitsvamparnes lif (5 t.r).
 Prof. *A. Wirén*: De enklaste djuriska organismerna (6 t.r).
 Laborator *Hj. Öhrvall*: Om känselsinnena samt lukt och smak (8 t.r).

B. Fristående kurser.

- Prof. *E. Almqvist*: Skolhygien (10 t.r).
 Amanuensen *R. Arpi*: Om den förhistoriska tiden i Sverige (3 t.r).
 Lektor *L. Bergström*: Englands uppfostringsväsen (5 t.r).
 Prof. *E. Clason*: Redogörelse för anatomiska preparat öfver människokroppen (5 t.r).
 Observator *C. Charlier*: Astronomiens historia (5 t.r).
 Prof. *H. Hjärne*: Karl XII och tsar Peter (6 t.r).
 Prof. *K. F. Johansson*: De indoeuropeiska folkens urhistoria (5 t.r).
 Prof. *F. R. Kjellman*: Botaniska trädgårdens i biologiskt afseende viktigaste växter (6 t.r).
 Prof. *J. A. Lundell*: Folken på Balkanhalfön (6 t.r).
 » » » Om de svenska folkmålen (6 t.r).
 Doc. *V. Lundström*: Bilder ur den romerska poesiens historia (7 t.r).
 Prof. *A. Noreen*: Inledning till modersmålets ljudlära (8 t.r).
 Doc. *Fr. von Schéele*: Viljans psykologi med pedagogiska tillämpningar (8 t.r).
 Doc. *R. Sernander*: Den nordiska växtvärldens utvecklingshistoria (6 t.r).
 Fil. kand. *E. Svensén*: Englands kolonier (3 t.r).

C. Praktiska kurser.

Amanuensen G. K. A. *Bäärnhjelm*: Samaritkurs (8 t.r.).

Fil. kand. D. *Elfstrand*: Praktisk kurs för begynnare i engelska (Q.-T.-metod) (24 t.r.).

Fil. kand. J. A. *Afzelius*: Praktisk kurs för begynnare i engelska (Q.-T.-metod), (24 t.r.).

»*Grundlinjern*», som angäfvö ämnets hufvudpunkter och meddelade vissa uppgifter till underlättande af åhörarnes uppfattning af föredragens innehåll, voro tryckta för nitton föreläsningkurser och utdelades vid mötets början till ordinarie deltagare kostnadsfritt å sommarkursernas byrå.

Af de i inbjudan omnämnda föreläsarne blefvo doc. J. E. Nordwall (ämne: Gustaf Adolfs utrikespolitik), prof. H. Almkvist (ämne: Mohammed) och rektor J. Centerwall (ämne: Rom under kajsartiden) af olika anledningar hindrade att medvärka. Fröken A. Ericsson, lärarinna vid Uppsala enskilda lärovärk (ämne: Proflektioner i franska med två skolklasser), utgick äfven i sista stund på grund af sjukdom. Prof. J. A. Lundells föreläsningar inom parallellserien II (ämne: Nyare metoder för språkundervisning) bortföllu likaledes. Däremot tillkommo ett par nya föreläsningkurser: prof. J. A. Lundell: Folken på Balkanhalvön och prof. Edv. Clason: Redogörelse för anatomiska preparat öfver människokroppen.

De tre universitetslektorerna föreläste på sina resp. språk. Dessa föreläsningar voro sålunda, som ofvan nämnts, endast afsedda för dem, som redan förut ägde tillräckliga insikter för att kunna följa med, men erbjödo också just för sådana deltagare ett välkommet tillfälle att få höra tyska, engelska och franska ur infödingars mun.

Till den praktiska kursen i engelska hade så många anmälningar ingått, att ytterligare en lärare måste anställas. På detta sätt blef det möjligt att anordna icke mindre än fyra jämloppande begynnarekurser i engelska, af hvilka hvar och en omfattade 24 timmar, d. v. s. två timmar om dagen. De båda lärarne hade således hvardera dagligen fyra timmars undervisning. Till hvarje kurs lämnades tillträde åt högst 25 »aktive» deltagare, hvartill kom ett ganska stort antal »åhörare», som önskade taga del af den redan pröfvade och till ganska goda resultat ledande Q.-T.-metoden, efter hvilken undervisningen sköttes (för öfrigt i olika tillämpning af de båda lärarne).

I öfrigt voro **anordningarna** vid 1895 års sommarkurser i det hela de samma som 1893.

Universitetsmyndigheterna hade ånyo välvilligt ställt lärosalar och institutioner till kursernas förfogande.

För betäckande af organisationsomkostnaderna erlade hvarje deltagare vid anmälan en afgift af 10 kr.; man och hustru tillsammans betalade hvardera half afgift. Om afgiften ej vid anmälan bifogades, sändes tillträdeskortet mot postförskott. Dessa *allmänna kort* gällde för någon af de tre parallellserierna och dessutom för de fristående och praktiska kurserna samt, i mån af utrymme, äfven till föreläsningar inom annan parallellserie än den, som kortets färg (rött, gult eller blågrönt) angaf såsom den, hvilken vid anmälan valts. Med tillträdeskortet följde utom program äfven en enkel plankarta öfver Uppsala. Vid ankomsten till universitetsstaden erhöll hvarje deltagare dessutom ett medlemsmärke (en rund, försilfrad platta af ett tvåöres storlek med bokstäfverna S K sammanslingade och årtalet 1895), timplan, grundlinjer samt en »vägvisare i Uppsala».

På deltagares vid anmälan framställda önskan anskaffades genom sommarkursernas byrå rum och samfällad spisning. *Bostäder* kunde genom byrån erhållas till ett pris af kr. 2—4 (städning inbegripen) i veckan. Byrån förbehöll sig att, i mån af rumtillgången och tiden för anmälningarne, värkställa fördelningen bland dem, som önskade erhålla bostäder genom dess försorg, hvarvid de först anmälda ansågos äga företräde till de billigaste bostäderna. Ännu vid tiden för kursernas början fanns godt om billigare rum. Hyran erlades direkt till värdar och värdinnor. Genom byrån lämnades anvisning å bostad till omkr. 200 deltagare.

Gemensam *spisning* hade anordnats dels å Göteborgs nation, som för ändamålet välvilligt upplåtits, dels hos fru C. Brundin (S:t Larsgatan 4). Priset för dag, tre mål utan öl och kaffe, var bestämdt till kr. 1.25. Antalet spiggäster var å Göteborgs nation 137 samt hos fru Brundin 65. Betalning för spisning erlades i förskott vid mötets början å sommarkursernas byrå. Genom byråns »matkassa» passerade sålunda denna gång 3,407 kr. 75 öre.

Fri återresa å statens järnvägar hade af K. Maj:t blifvit beviljad för mötesdeltagare under samma villkor som vid 1893 års sommarkurser. På särskild ansökan från byrån medgaf järnvägstyrelsen dessutom, att deltagare i sommarkurserna, som i sammanhang med dem ville bevista jämväl *sjunde nordiska skolmötet* (den 6—8 aug.), skulle äga rättighet att i Stockholm afbryta resan för högst 5 dagar; och äfven under hemresan efter sommarkursernas

slut ägde deltagare, om han så önskade, att för samma tid i hufvudstaden afbryta sin resa. Äfvenså medgafs på därom senare framställd begäran åt 24 deltagare, som ville på statsbanorna färdas en annan väg från mötet än till det samma, att få fribiljett för en vägsträcka, i längd motsvarande den de å statens banor färdats till Uppsala. Slutligen må i sammanhang härmed också nämnas, att äfven styrelsen för Uppsala-Gefle-Ockelbo järnvägar beviljade dem, som på dessa banor rest till Uppsala, fri återresa på samma villkor, som medgifvits resande å statens järnvägar.

Kostnaderna — utom reskostnader — för deltagande i årets sommarkurser ställa sig enligt en deltagares beräkning på följande sätt:

Inskriftningsafgift + porto	kr. 10: 15
Hyra för två veckor	» 6: —
Afgift för spising efter 1.25 pr dag, öl eller kaffe 0.10	» 18: 90
Utfärden till Gamla Uppsala (biljett och ett horn mjöd)	» 0: 87
Fästen för föreläsarne	» 1: —
Diverse utgifter (betjäning, uppässning, stadsbud m. m.)	» 3: 08

Summa kr. 40: —

Västernorrlands läns landsting hade anslagit ett belopp af 500 kr. att med högst 50 kr. utdelas åt folkskollärare och folkskollärarinnor inom länet såsom reseunderstöd för deltagande i 1895 års sommarkurser i Uppsala. Länets folkskoleinspektörer voro anmodade att på lämpligt sätt lämna vederbörande lärarepersonal underrättelse om detta landstingets beslut äfvensom att mottaga inkommande ansökningar och i samråd med hvarandra bestämma, åt hvilka understöd skulle lämnas. För samma ändamål hade äfven Västmanlands läns landsting anslagit 300 kr., fördelade i resestipendier à 25 kr.; och skolrådet i Gefle 350 kr., fördelade i 10 stipendier à 35 kr. Äfven åtskilliga andra kommuner (Hudiksvall, Örebro, Orsa i Kopparbärgs län, Högbo och Harmånger i Gefleborgs län, Ånsta-Långbro i Örebro län, Vårdinge m. fl.) lämnade sina skol-lärare anslag (varierande mellan kr. 12 och 50) såsom bidrag till kostnaderna för deras deltagande i sommarkurserna.

Fröken Stina Quint, red. af »Folkskolans barntidning», hade till Sveriges allmänna folkskollärareförenings centralstyrelse öfverlämnat en summa af kr. 560, hvarur 16 stipendier à 35 kr. — »Julklappens stipendium» — utdelades som understöd för bevistande af samma kurser.

Sommarkursernas **byrå** befann sig t. o. m. den 8 aug. i föreståndarens enskilda bostad, den 9—26 aug. i universitetshuset (lärosalen n:r IV). Byråns föreståndare var fr. o. m. den 27 juni fil. kand. A. Åkerlindh. På byrån tjänstgjorde, utom föreståndaren, under den tid kurserna pågingo 6 personer (samt ett par tillfälliga biträden); af hvilka dock i allmänhet ej mer än 2—3 personer samtidigt behöfde tjänstgöra. Under de första och de sista dagarnes ganska ansträngande arbete måste hela styrkan uppådas.

* * *

En deltagare anmälde sig redan i slutet af mars. Anmälningar ingingo sedan under de olika månaderna till följande antal:

i april	3	i juli	187
i maj	59	1—8 aug.	34
i juni	105		

Af de öfriga anmälde sig 57 först vid sin ankomst den 9 och 10 aug. 38 deltagare ankommo *efter* kursernas början (den 11—16 aug.), likasom några (högst ett 30-tal) deltagare afreste från Uppsala före sista dagen.

Till sommarkurserna anmälde sig sammanlagdt 484 deltagare (1893: 370), af hvilka 203 uppgäfvo, att de önskade åhöra föreläsningarna inom parallellserien I, medan 67 hade anmält sig till parallellserien II, och 214 till parallellserien III.

Närmare 100 deltagare hade dessutom vid anmälan uppgifvit, i hvilka fristående kurser de företrädesvis önskade deltaga (i de flästa fall 4—5). 35 hade uttalat en önskan om att få åhöra »en eller annan fristående föreläsning»; några anmält, att de ville åhöra »alla» eller »så många som möjligt».

Till de två praktiska kurserna hade 217 anmälningar ingått, nämligen till samaritkursen 121 och till den praktiska kursen för begynnare i engelska 96.

Af de anmälda uteblefvo 17; närvarande voro **467** (1883: 329). I detta tal ingingo 36 par af man och hustru.

Af dessa 467 deltagare voro 210 män och 257 kvinnor; 248 från stad och 219 från landsbygden.

103 deltagare i 1895 års sommarkurser hade äfven bevistat sommarkurserna i Uppsala 1893.

Efter hemort fördela sig samma 467 deltagare på de olika länen sålunda:

	Antal deltagare.	Folkmängd 1892	Antal deltagare på 1 mill. inv.
Uppsala län	77	122,000	631 +
Västernorrlands län	42	212,000	198 +
Kopparbärgs län	37	200,000	185 +
Södermanlands län	28	157,000	178 +
Gefleborgs län	37	211,000	175 +
Västmanlands län	24	139,000	173 -
Gottlands län	8	51,000	157 -
Stockholms län	17	154,000	110 +
Stockholms stad	28	259,000	108 +
Örebro län	16	184,000	87 -
Västerbottens län	11	127,000	87 -
Östergötlands län	20	267,000	75 -
Jämtlands län	6	101,000	59 +
Älfsborgs län	16	272,000	59 -
Värmlands län	14	251,000	56 -
Göteborgs län	15	302,000	50 -
Blekinge län	6	142,000	42 +
Kristianstads län	9	219,000	41 +
Jönköpings län	7	193,000	40 -
Kalmar län	8	229,000	38 +
Norrbottnens län	4	108,000	37 +
Malmöhus län	13	372,000	35 -
Kronobärgs län	5	159,000	31 +
Hallands län	4	136,000	29 +
Skaraborgs län	4	244,000	16 +
Finland	8	—	—
Norge	2	—	—
Danmark	1	—	—

Länen äro här, som synes, ordnade efter deltagarnes förhållande till folkmängden. Från de norrländska länen, likasom från Stockholms stad, hade deltagarnes antal sedan 1893 fördubblats. Men äfven andra län — Kopparbärgs, Södermanlands, Göteborgs, Älfsborgs, Kristianstads — framvisa nu betydligt högre siffror än vid 1893 års möte. Endast från ett län — Örebro — hade deltagarnes antal i mera nämnvärd mån nedgått.

Grupperas deltagarne slutligen efter yrken, få vi följande tal:

Universitetslärare.....	1	
Lärare vid allmänna läroverk	11	
Lärarynnor vid högre flickskolor	45	
Lärare och lärarynnor vid folkhögskolor	4	
Lärare och lärarynnor vid seminarier	9	
Folkskollärare.....	156	
Folkskollärarynnor.....	125	281
Småskollärarynnor	12	
Lärare vid idiotanstalt	1	
Lärare vid navigationsskola	1	
Lärare vid teknisk skola	1	
Gymnastiklärarynna	1	367
Folkskoleinspektörer	2	
Prästmän.....	2	4
Studerande vid universitetet	10	
Andra studerande	3	13
Från praktiska yrken (2 militärer, 2 handlande, 2 telegrafister, 1 läkare, 1 godsägare, 1 jägmästare, 1 direktör, 1 landtbrukare, 1 ingenjör, 1 bankbokhållare, 1 kontorist, 1 snickare)	15	15
Utan angifvet yrke (31 fruar, 37 fröknar).....	68	68
		<u>Summa 467</u>

Likasm för två år sedan utgjordes således flertalet deltagare afven vid 1895 års sommarkurser af folkskollärare och folkskollärarynnor. Allmänna läroverkens lärarekår var fortfarande ytterst fåtaligt representerad; dock hade siffran nu gått upp från 6 till 11. Elementarlärarynnornas klass visar däremot den proportionsvis största tillväxten, hvilket i ej ringa mån torde få tillskrifvas de denna gång, särskildt för lärare och lärarynnor i moderna språk, anordnade språkkurserna (parallellserien II). Af personer, tillhörande det praktiska lifvets män och kvinnor, räknade 1895 års sommarkurser endast 15 deltagare.

* * *

Till den högtidlighet, hvarmed sommarkurserna lördagen den 10 aug. kl. 1 e. m. öppnades i universitetets aula, hade infun-

nit sig en åhörare skara, lika stor som vid månet betydelsefullt akademiskt högtidstillfälle. Prof. *C. Norrby* beträdde först katedern och förrättade, sedan de två första verserna af ps. 33: »Jag lyfter mina händer» afsjungits, en kort bön, däruti Guds välsignelse nedkallades öfver det bildningsarbete, som nu skulle börja.

Talarstolen bestogs därefter af universitetets kansler, f. d. statsrådet *P. von Ehrenheim*, som förklarade 1895 års sommarkurser öppnade.

Det vore för alla de närvarande väl bekant, yttrade talaren, att för två år sedan åtskilliga universitetslärare förenat sig om att anordna serier af föreläsningar, under namn af sommarkurser, hvar till de inbjudit den allmänhet, som sträfvar efter kunskaper och bildning, men som dock redan utträdt i det praktiska lifvet och följaktligen icke kan tillgodogöra sig universitetets regelbundna undervisning. Denna inbjudning hade mottagits med lifligt intresse. Men tydligt vore, att dylika kurser borde efter icke allt för långa mellantider förnyas, om denna slags undervisning skulle kunna bli till varaktig nytta och lämna ett säkert och godt resultat. Den fick icke längre ha den rena tillfällighetens karaktär. Af detta skäl vore innevarande års sommarkurser anordnade, och de personer, som från början intresserade sig för detta nya bildningsföretag, hade hos andra universitetsmän funnit så stort bistånd, att planen nu kunnat icke oväsentligen utvidgas.

Den tanke, som låg till grund för dessa kurser, hade sin stora betydelse däruti, att den innebure ett universitetsundervisningens utträde i det praktiska lifvet och inför en allmänhet, som, lifligt intresserad däraf, endast genom sådana föreläsningar kunde bli delaktig af vetenskapens och forskningens resultat.

Universitetets rektor, *prof. Th. M. Fries*, höll härefter ett intressant, med spänd uppmärksamhet åhördt föredrag om Människans inflytande på vårt lands vegetation.*

Sedan de närvarande på universitetskanslerens förslag beslutit afsända ett tacksamhetstelegram till konungen och prof. Hjärne meddelat några behöfliga upplysningar utöfver hvad programmet innehöll, afslöts den enkla men högtidliga inledningsakten därmed, att de församlade unisont afsjöngo: »Du gamla, du friska, du fjällhög nord.»

* Tr. i föreningen Heimdals folkskrifter n:r 25.

Telegrammet till konungen var af följande lydelse:

De talrikt församlade deltagarne i 1895 års sommarkurser betyga inför Eders Maj:t sin undersåtliga vördnad och djupt kända tacksamhet för beviljad understöd till detta bildningsföretag.

Redan kl. 4 e. m. samma dag togo föreläsningarna sin början.

* * *

Allmän sammankomst, för beredande af tillfälle att göra personliga bekantskaper, var för kursdeltagarne anordnad i Botaniska trädgården söndagen den 11 aug. kl. 4—8 e. m. Samkvämet öppnades af prof. Hjärne, som uppläste följande svarstelegram från H. Maj:t konungen:

Mottag och framför min hjärtligaste tacksamhet för telegrammet.

Oscar.

Efter telegrammets uppläsande höjdes kraftiga lefverop för konungen och sjöngs: »Ur svenska hjärtans djup.»

Prof. Hjärne besteg härefter ånyo talarstolen och utbragte ett lefve för fosterlandet i ett tal, som rönt liflig anklang.

Efter att hafva talat om ödmjukhetens dygd och påpekat, att den sanna ödmjukheten vore den, som uttrycker sig i ett lefvande medvetande om att värka såsom tjänare, att fullgöra en kristens tjänst inom alla samhällslifvets områden, visade talaren, att detta gäller äfven inom vetenskapen. »Hvad är ett universitet, vare sig såsom forskningshärd eller bildningsanstalt, annat än ett samhälle af lärare och lärjungar, som söka att i ödmjukhet nalkas naturens och människolifvets gåtor, som böja sig för de verkliga fakta, sådana de te sig inom naturen och människolifvet, inom historien och det lefvande samhällslifvet?»

»Och därför», fortsatte talaren, »när vi inbjudit många, som stå utom universitetets murar, att här hos oss gästa några veckor, så önska vi, att de måtte uppfatta hvad här bjudes dem, icke såsom en lärdom, som trugas på dem från ofvan, utan såsom ett försök att göra dem delaktiga i den anda, i hvilken vi själfva lefva universitetets lif.»

Tal. bad deltagarne med välvilja öfverse med bristen i de enkla anordningar, som man här hade att bjuda, men tillika ömsesidigt sträfva för att det nya bildningsföretaget ginge framåt. Han önskade vidare, att detta, likasom andra försök, måtte lända till det gemensamma fosterlandets bästa och sprida den mänskliga bildningens frukter till allt bredare lager af vårt folk. »Må det för

oss alla visa sig, att vi lefva i ett framåtskridande samhälle, ett samhälle, hvars kultur utvecklar sig på stark grundval och skjuter friska skott för framtiden. Det är en kultur, som det tillkommer alla samhällsklasser, alla bildningsanstalter, alla enskilda medborgare och medborgarinnor att, hvar efter sin förmåga, befordra. På detta sätt kan vårt folk med tiden lära sig mer och mer förstå, hvad det vill säga att äga ett fosterland, hvars kultur det äligger oss att med alla andens medel upprätthålla och, om det så gäller, äfven intill döden försvara med svärdet.»

»Det är en fosterländsk anda», slöt prof. Hjärne, »som manat oss till att här inbjuda till deltagande i årets sommarkurser. Mätte också genom dem fosterlandskänslan allt mera fördjupas, och må det förunnas oss att härtill bidra!» I den förhoppningen höjde talaren ett lefve för fosterlandet, för dess framåtskridande i bildning och lycka.

Under omväxlande tal, sång och muntert samspråk gingo sedan timmarne hastigt. Kand. E. Svensén och folkskolläraren P. Hertzell höllo skrattnusklerna i rörelse genom sina glada landsmålshistorier, och i anslutning till dessa höjde doc. Fr. v. Schéele ett lefve för det enkla folk, som lever »i skogar, på bärg och i dalom».

Prof. Edv. Clason framhöll i några med hänförelse mottagna ord, att det väl vore lätt att taga emot kunskaper men värre att taga emot dem på ett rätt sätt, och önskade att lärarne måtte så meddela dem, att de väcka törst efter vetande. »Lär någonting riktigt!» — den maningen borde följa oss genom lifvet.

Folkskolläraren I. Hellberg från Mellösa talade för sommarkursernas anordnare och föreläsare, hvarpå doc. V. Lundström svarade med att utbringa ett lefve för folkskolan, »den institution, som skall bringa kulturens elementer ut bland folkets breda lager».

Sedan hr Hellberg slutligen äfven framfört några tacksamhets ord till den dubbelkvartett af studentsångare, som under eftermiddagens lopp flere gånger låtit höra sig, afslöts samkvämet vid 8-tiden med afsjungande af Pacius' »Vårt land».

* * *

Timplanen hade, med bortseende från förevisningarna, följande utseende:

		Kl. 9—10	10—11	11—12	12—1
Lörd.	10 Aug.				
Månd.	12 »	{ Hjärne 2 Elfstrand 1 Afzelius 1	Holmgren 1	H. Lundström Harlock 1 Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2
Tisd.	13 »	{ Hjärne 2 Elfstrand 1 Afzelius 1	Harlock 2 Wirén Holmgren 1	H. Lundström Harlock 1 Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2 Kjellman
Onsd.	14 »	{ Hjärne 2 Elfstrand 1 Afzelius 1	Harlock 2 Holmgren 1	H. Lundström Harlock 1 Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2
Torsd.	15 »	{ Hjärne 2 Elfstrand 1 Afzelius 1	Harlock 2 Wirén	H. Lundström Harlock 1 Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2 Kjellman
Fred.	16 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1	Hjärne 2 Harlock 1	H. Lundström Geijer Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2
Lörd.	17 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1 Sernander	Hjärne 2 Harlock 2 Wirén	H. Lundström Geijer Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2 Kjellman
Månd.	19 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1 Sernander	Hjärne 1 Harlock 1	Steffen Ericsson 1 Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2
Tisd.	20 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1 Sernander	Hjärne 1 Harlock 2 Wirén	Steffen Ericsson 1 Öhrvall	v. Schéele Elfstrand 2 Afzelius 2 Kjellman
Onsd.	21 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1 Sernander	Hjärne 1 Harlock 2	Steffen Ericsson 1 Starbäck	V. Lundström Svensén Elfstrand 2 Afzelius 2
Torsd.	22 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1 Sernander	Hjärne 1 Harlock 2 Wirén	Steffen Lévy Starbäck	V. Lundström Svensén Elfstrand 2 Afzelius 2 Kjellman
Fred.	23 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1 Sernander	Hjärne 1 Harlock 2	Steffen Lévy Starbäck	V. Lundström Svensén Elfstrand 2 Afzelius 2 Kjellman
Lörd.	24 »	{ Noreen Elfstrand 1 Afzelius 1	Hjärne 1 Harlock 2 Wirén		Afslutning

p l a n.

1-2	4-5	5-6	6-7	7-8
Öppnande	Elfstrand 1 Afzelius 1	V. Lundström Elfstrand 2 Afzelius 2	Bäärnhjelm	
Lundell 1 Geijer Starbäck	Elfstrand 1 Afzelius 1	Almquist Holmgren 2 V. Lundström Afzelius 2	Johansson Bäärnhjelm Weinberg 1	Elfstrand 2
Lundell 1 Geijer Bäärnhjelm	Elfstrand 1 Afzelius 1 Arpi	Almquist Holmgren 2 V. Lundström Elfstrand 2 Afzelius 2	Clason Johansson Weinberg 1	
Lundell 1 Geijer Starbäck	Elfstrand 1 Afzelius 1 Arpi	Almquist Holmgren 2 V. Lundström Elfstrand 2	Johansson Bäärnhjelm Weinberg 1	Afzelius 2
Lundell 1 Geijer Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1 Arpi	Almquist Elfstrand 2 Afzelius 2	Clason Johansson Weinberg 2	
Lundell 1 Lévy Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1	Almquist Afzelius 2	Johansson Bäärnhjelm Weinberg 2	Elfstrand 2
Lundell 1 Lévy Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1	Elfstrand 2 Afzelius 2	Clason Lundell 2 Weinberg 2	
Meyer Lévy Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1 Charlier	Almquist Bergström Elfstrand 2 Afzelius 2	Lundell 2 Bäärnhjelm Weinberg 2	Afzelius 2
Meyer Lévy Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1 Charlier	Almquist Bergström Elfstrand 2 Afzelius 2	Clason Lundell 2 Weinberg 2	
Meyer Ericsson 2 Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1 Charlier	Almquist Bergström Afzelius 2	Lundell 2 Bäärnhjelm Weinberg 2	Elfstrand 2
Meyer Ericsson 2 Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1 Charlier	Almquist Bergström Elfstrand 2 Afzelius 2	Clason Lundell 2 Weinberg 2	
Meyer Ericsson 2 Hammar	Elfstrand 1 Afzelius 1 Charlier	Almquist Bergström Elfstrand 2	Lundell 2 Bäärnhjelm Weinberg 2	Afzelius 2

De flesta föreläsningarna höllos i universitetshusets lärosalar. Prof. Holmgren föreläste å fysiologiska institutionen; hrr Clason, Hammar och Bäärnhjelm å den anatomiska, hr Arpi i museet för nordiska fornsaker och prof. Kjellman i botaniska trädgården.

Prof. Holmgren hade — såsom af timplanen framgår — då antalet anmälda åhörare till hans föreläsningar var större, än den fysiologiska lärosalen på en gång bekvämligen kunde rymma, välvilligt lofvat att föreläsa både på för- och eftermiddag.

På grund af det begränsade utrymmet i museet för nord. fornsaker kom amanuensen Arpi att hålla nio föreläsningar utöfver de tre, som i timplanen funnos angifna. Dessa föreläsningkurser — till antalet fyra, hvar och en omfattande tre föreläsningstimmar — höllos hvarje dag kl. 4—5 e. m.

För att fullständigt afsluta sina kurser föreläste äfven prof. Clason och doc. Starbäck några timmar — den förre tre och den senare två — utöfver timplanen.

Tre extra lektioner (ämne: öfningar i fransk läsning) gäfvos af lektor Lévy såsom en slags ersättning för de timmar, hvilka på grund af fröken Ericssons sjukdom måste utgå.

Aftonsamtal (kl. 7—8 e. m.) i anslutning till föreläsningarna ledde

prof. Almquist å Smålands nation torsd. den 22 aug.	1 t.
aman. Bäärnhjelm å anatom. instit. onsd. den 14 aug.	1 t.
lekt. Harlock å Smålands nation tisd. den 20 aug.	1 t.
prof. Hjärne å Norrlands nation fr. o. m. mänd. den 12 aug. t. o. m. fred. den 23 aug. alla dagar	11 t.
prof. Johansson å Smålands nation onsd. den 21 aug.	1 t.
prof. Lundell å Gästrik-Hälsinge nation onsd. den 21 aug.	1 t.
prof. Noreen å Värmlands nation onsd. den 21 aug.	1 t.
doc. v. Schéée å Gästrik-Hälsinge nation mänd. den 12, onsd. den 14, fred. den 16 och mänd. den 19 aug.	4 t.
doc. Starbäck å Östgöta nation onsd. den 21 aug.	1 t.
d:r Öhrvall å Gästrik-Hälsinge nation tisd. den 13, torsd. den 15 och lörd. den 17 aug.	3 t.

Demonstrationer i anslutning till sina föreläsningar hade

d:r Charlier å astron. observatoriet på aftnarne några af de dagar han föreläste	3 ggr
prof. Hammar å anatom. instit. fr. o. m. torsd. den 15 aug. t. o. m. fred. den 23 aug. hvarje e. m. 1 à 2 tim.	8 ggr
prof. Wirén å zootom. institutionen tisd. den 13 aug. samt fr. o. m. torsd. den 15 t. o. m. fred. den 23 aug. hvarje e. m. 1 à 2 tim., hvarje gång för 20 deltagare	9 ggr

d:r Öhrvall å fysiolog. institutionen tisd. den 20 aug. kl.

7—8 e. m. 1 ggr

En af kursdeltagarna fick dessutom särskildt under observator Charliers ledning öfva sig i astronomiska observationer.

Söndagen den 18 aug. hade doc. Sernander med sitt auditorium en växtgeografisk exkursion till torfmossen Rörken, belägen i Vaksala socken, omkr. 1 mil från Uppsala. Affärden anträdde kl. 9 f. m. i för ändamålet förbyrda vagnar, som vid middagstiden hemförde de med den lyckade utfärden särdeles belättna »forskarne».

Samma dag kl. 1 f. m. höll d:r Öhrvall utom timplanen en föreläsning om *psykisk uttrötning*, som åhördes af ett stort antal kursdeltagare. Det intressanta föredraget belystes med experiment å en ergometer.

Vid **förevisningarna** kl. 4—5 e. m. voro deltagarna genom särskilda kort, som utlämnades å byrån, hvarje dag hänvisade till en eller två institutioner. Dessa förevisningar leddes af vederbörande tjänstemän och lärare. Antalet förevisningar (timmar) och antalet personer, som för hvarje timme fingo tillträde, angifves i följande öfversikt:

	Timmar	Personer
Domkyrkan	5	obegr.
Universitetsbiblioteket	5	40
Botaniska trädgården	4	obegr.
Botaniska museet	3	25
Zoologiska museet	4	45
Mineralog. geologiska samlingarne	3	45

Slutligen må i samband härmed äfven nämnas, att kursdeltagarna under några af andra veckans dagar blefvo satta i tillfälle att taga Uppsala enskilda läroverkets nya skolkök i betraktande under ledning af prof. Lundell och skolkökets föreståndarinna, fröken Ida Norrby.

* *
* *

Att ungdomsstaden vid Fyris befann sig midt i sin »döda säsong», det hade säkert hvar och en svårt att föreställa sig, som under dessa vackra augustidagar gjorde ett besök i det ståtliga universitetshuset. Det lif och den rörelse — för att icke säga stämning — som här rådde under dessa två veckor, bar i fullaste mått det trägna och allvarliga arbetets prägel. »Men det var», som en deltagare yttrat, »icke den enformiga, mekaniska slentrianens arbete, utan ett sådant, åt hvilket man å ömse sidor hän-

gifver sig med lif och lust.» Från bittida på morgonen till sent på aftonen belägra dessa »sommarstudenter» och »sommarstudent-skor» alla vinklar och vrår af det rymliga universitetshuset, fyl-lande äfven dess största lärosalar till sista plats.

Antalet deltagare, som **åhörde** de olika kurserna, angifves efter anteckningslistorna af siffrorna i 1:a kolumnen af följande tabell:

Viljans psykologi	363	8	2,904
Inledning till modersmålets ljudlära	243	8	1,944
Fysiologi.....	232	3	696
Karl XII och tsar Peter	220	6	1,320
Lefnadssätt och seder på 1600-talet	194	5	970
Redogörelse för anatomiska preparat öfver människokroppen	161	5	805
Sveriges statskick i sjuttonde århundradet	156	6	936
Om känselinnena samt lukt och smak	148	8	1,184
Undervisningsväsendet i Sverige på 1600-talet	140	6	840
Fostrets tidigare utveckling	139	8	1,112
Skolhygien	119	10	1,190
De enklaste djuriska organismerna	116	6	696
Ur parasitsvamparnes lif	114	5	570
Englands kolonier	100	3	300
Bilder ur den romerska poesiens historia	97	7	679
Folken på Balkanhalfön	92	6	552
Om de svenska folkmålen	90	6	540
Den svenska litteraturen på 1600-talet	90	5	450
De indoeuropeiska folkens urhistoria	80	5	400
Om den förhistoriska tiden i Sverige.....	77	3	231
Astronomiens historia	76	5	380
Englands uppfostringsväsen	71	5	355
Goethes viktigste Jugendwerke	38	8	304
Aussprache des deutschen	36	3	108
Öfversikt af franska språkets historia	31	6	186
English sounds and Reading practice	31	6	186
Materials for Study of Victorian Literature	31	9	279
Les origines de la civilisation française.....	30	6	180
Den nordiska växtvärldens utvecklingshistoria	25	6	150
Botaniska trädgårdens i biologiskt afseende viktigaste växter	14	6	84
Samaritkurs	135	8	1,080
Praktisk kurs i engelska (Elfstrand 1)	23	24	552
Praktisk kurs i engelska (Elfstrand 2)	21	24	504
Praktisk kurs i engelska (Afzelius 1)	23	24	552
Praktisk kurs i engelska (Afzelius 2)	8	24	192

Multiplitera vi antalet åhörare med de timmar, som åt hvarje ämne voro anslagna, framgå de siffror, som innehållas i tabellens sista kolumn. Summeras dessa, så få vi talet **23,411**.

Fördela vi 23,411 föreläsningstimmar på 467 deltagare och 12 dagar, så få vi för hvarje deltagare 50 à 51 timmar, hvilket pr dag gör i medeltal 4—5 föreläsningar.

Men dessutom hade ju kursdeltagarna dels extratimmar och de i samband med föreläsningarna stående aftonsamtalen, dels demonstrationer, förevisningar af universitetets samlingar o. a., och kunde vi bestämdt beräkna äfven de timmar, som härtill användes, skulle naturligen medeltalet arbetstimmar pr dag för hvarje deltagare bli ännu större.

Af anteckningslistorna borde framgå, hvilka och huru många föreläsningar hvarje deltagare åhört. En granskning af dem ger följande resultat:

20 deltagare ha icke antecknat sig för några föreläsningar;				
8 ha antecknat sig för	6—11 tim. d. v. s. dagligen	0—1 t.		
21 »	» 12—23 »	» » »	1—2 »	
48 »	» 24—35 »	» » »	2—3 »	
108 »	» 36—47 »	» » »	3—4 »	
158 »	» 48—59 »	» » »	4—5 »	
60 »	» 60—71 »	» » »	5—6 »	
28 »	» 72—83 »	» » »	6—7 »	
16 »	» 84—96 »	» » »	7—8 »	

Häraf framgår, att mer än hälften af deltagarna dagligen skulle ha åhört 4—8 föreläsningar. Förhållandet är ungefär det samma som för två år sedan och framkallade då det medgifvandet från deltagarna själfva, att de »i sin ifver att tillgodogöra sig den bjudna undervisningen grepo om för mycket». »Det blir ett önskningsmål för följande kurser», yttrar prof. Lundell i sin redogörelse för 1893 års möte, »att, vare sig deltagarnes antal ökas eller minskas, se antalet af de af hvarje deltagare bevistade föreläsningar och hela arbetskvantum sjunka; resultatet af kurserna skall för deltagarnes utveckling i samma mån vinna i värde.» Denna förhoppning har väl icke gått i uppfyllelse, men å andra sidan måste också medgifvas, att möjligheten att med behållning åhöra flere föreläsningar om dagen var större denna gång, därigenom att en del föreläsningsserier behandlade sammanhörande ämnen.

Af ett visst intresse torde därför vara att undersöka, huruvida de, som anmält sig till en viss parallellserie, också mer eller mindre fullständigt åhört föreläsningarna inom nämnda serie. Anteckningslistorna säga oss:

att af de 203 deltagare, som utvalt parallellserien I, dess samtliga föreläsningsserier åhörts af 54 och tre af 60;

att af de 67 deltagare, som utvalt parallellserien II, dess samtliga föreläsningsserier åhörts af 15, fyra af 9, tre af 8 och två af 25;

att af de 214 deltagare, som utvalt parallellserien III, dess samtliga föreläsningsserier åhörts af 38, fyra af 50 och tre af 45.

Detta torde visa, att flertalet kursdeltagare ganska troget hållit sig inom sina resp. serier och i allmänhet blott utbytt en eller annan föreläsningkurs inom sagda serie mot någon eller några inom de öfriga. Att antalet af dem, som åhört samtliga föreläsningar inom parallellserien II, är jämförelsevis ringa, beror naturligen därpå, att ett beivrande af samtliga dessa kurser fordrade grundliga insikter i alla de tre levande språken.

För öfrigt bör här påpekas, att det material — anteckningslistorna — som vi lagt till grund för våra beräkningar, icke kan anses fullt tillförlitligt. Många af dem, som antecknat sig till en viss kurs, ha säkerligen *icke* åhört dess alla föreläsningar, likasom å andra sidan nog en och annan underlåtit att å listorna införa sina namn för föreläsningkurser, som de beivrat. De anförda siffrorna få därför betraktas såsom endast tillnärmelsevis riktiga.

Antalet föreläsningar uppgick till 301 (föreläsningkursernas antal var, som vi ofvan nämnt, 32). Men att närvara vid dem alla var ju omöjligt, då i vanliga fall 2—3, stundom ända till 5 måste hållas samtidigt. Föreläsningstimmarnes antal stannar åter vid siffran 99. Det var således från fysisk synpunkt visserligen ingen omöjlighet att beivra 96 föreläsningar, men huruvida det ur psykisk synpunkt är möjligt att under loppet af 12 dagar — med någon behållning för sig själf — åhöra en sådan mängd, det må lämnas därhän.

Med ledning af anteckningslistorna från föreläsningarne utlämnades på begäran ett af byråföreståndaren undertecknad intyg om hvilka föreläsningkurser hvarje deltagare beivrat.

Vid våra studier å anteckningslistorna ha vi endast fäst oss vid betalande deltagare. Men föreläsningarne åhörades äfven af andra än dem, som löst *allmänna kort* och sålunda voro där be- trakta som ordinarie deltagare. Till enstaka föreläsningar såldes nämligen såväl i stadens boklädor som å byrån *särskilda kort* (blåa biljetter) till personer, som icke anmält sig såsom ordinarie deltagare, men önskade åhöra en eller annan föreläsning. Inalles såldes 814 sådana biljetter för en summa af tillsammans kr. 378: 50.

Slutligen må äfven nämnas, att föreläsare med fruar, förevisare, byråns personal, redaktionerna för tre tidningar i staden samt några andra, som på ett eller annat sätt tjänat sommarkursernas sak, hade fritt tillträde öfverallt lika med betalande deltagare.

*

*

*

Väderleken var under hela mötet synnerligen gynnsam, och med strålände sol ingick äfven söndagen den 18 aug., då, såsom redan i programmet tillkännagifvits, en utflykt skulle företagas till **Gamla Uppsala**. Kl. 4 e. m. afgick ett extratåg, som medförde omkr. 500 personer, nästan uteslutande kursdeltagare, föreläsare med fruar, förevisare och byråpersonal häruti inberäknade. Omedelbart efter framkomsten till den lilla järnvägsstationen, där man möttes af traktens befolkning, som talrikt kommit tillstädes, ställde man sina steg till »Odins hög», på hvars topp sångarne samlades. Sedan »Vårt land» afsjungits, framträdde prof. Hjärne och yttrade några särdeles kärnfulla och manliga ord.

Talaren framhöll till en början, att våra äldsta historiska minnen voro nära sammanknutna med den plats, där man nu samlats. Nära dessa högar hade stått den vagga, ur hvilken det svenska konungadömet under århundradenas lopp uppvuxit. Här vore upprinnelsen och roten till det svenska väldet, ett af de äldsta, kanske det äldsta i Europa.

Vi kände ingenting alls om de män, som hvilade under dessa högar. »Vi veta icke, hvad de hetat. Men så mycket känna vi, att de härskat här i dessa trakter, att de varit Uppsalakonungar, som så småningom utbredt sitt välde från det ena ätteledet till det andra. När och huru detta Uppsalavälde har uppstått, därom förmåler historien intet, och hvad sagan därom har att förtälja, är förvisadt till ovisshetens och tviflets mörker. Men så mycket känna vi, att redan ett hundra år efter Kristi födelse bodde i dessa trakter konungar, som härskade öfver *svionerna*, svenskarne, våra förfäder, som voro mäktiga genom vapen och flottor.»

»Det finnes intet välde — fortsatte talaren — ingen stat i våra dagar, som räknar så många anor tillbaka; det finnes endast ett välde, som väl förtjänar att kallas en stat och som med statsmakt härskat öfver generationer af människor: de romerska påfvarnes välde, som äfven härstammar från urminnes tider. Ungefär vid samma tid, då de äldsta underrättelserna om sveakungarnes välde framtråda, höra vi talas om de äldsta påfvarne i Rom. De voro då obemärkta präster och herdar för en förföljd hjord. Och om det konungavälde, som här växte upp i ett barbariskt och aflägsset land, hade endast dofva rykten sports till kulturens dåvarande brännpunkter. Intet af Europas nuvarande kulturvälden fanns då. Äfven de mäktiga stater, som nu finnas, hafva ledt sitt ursprung från obetydliga välden, om hvilka man då ej hört talas. Men det svenska väldet, som så småningom utbredt sig öfver denna halfö, det har ända till våra dagar ägt bestånd, oaktadt större

och yngre völden under samma tid dels krossats, dels undergått väsentliga förvandlingar.»

»Låtom oss därför hoppas, att det svenska väldet, som för snart 2,000 år tillbaka vuxit upp härifrån, oaktadt det aldrig vunnit en världsomfamnande betydelse som andra stater i Europa, må fortfarande under årtusenden fortsätta sin lugna, stadiga växt och skygga det folk, som redan nu från sin ursprungliga litenhet vuxit till nära fem millioner. Må det skygga det, till dess det fördubblats i antal, till dess det svenska väldet inom sina nuvarande ramar blefvit ett stort välde äfven i yttre afseende — till dess det hunnit växa upp till ett blomstrande träd, som under sina väldiga grenar kan skygga ännu ofödda släkten.»

Tal. slutade med att höja ett lefve för det svenska konungaväldet, »för dess begynnelse i hedénhös, dess framtid i kommande årtusenden under samma stadiga växt som hittills.»

Sedan de kraftiga lefverop, som följde på dessa ord, förklingat, och »Du gamla, du friska, du fjällhöga nord» unisont afsjungits, talade prof. Noreen för »det svenska folkets gång framåt mot ljus och frihet». Talet framkallade lifliga bifallsyttringar och följdes af ännu ett par sångnummer, hvarefter skarorna för en stund skingrades.

Under lifigt samspråk slog man sig ned i smärre grupper. På toppen af Odins hög drack man sina vänner till ur mjödfyllda horn. Kaffe och läskedrycker serverades ur medförda förråd.

Kl. 6, efter slutad gudstjänst, som åhördes af så många personer som Gamla Uppsala kyrka kunde rymma, lämnade predikanten, församlingens kyrkoherde, teol. prof. J. E. Berggren, i ett åskådligt och intressant föredrag några upplysningar angående det gamla templet, dess byggnadsstil och minnen.

Kl. 6.45 ljödo sångens toner åter från Odins hög, manande deltagarne att samlas. I högstämda och manliga värser besjöng doc. V. Lundström fädrens bragder i krig och fred och tolkade det svenska bildningsarbetets säkra gång genom tiderna.

Amanuensen R. Arpi höll ett kort föredrag om »högarnes» och redogjorde för resultatet af de gräfningar, som här företagits. Att inga vapen härvid blefvit funna, utan endast smycken, kammar o. d., den omständigheten tycktes tala för att man här stode, icke på »konungagrafvar», utan kanske snarare på — »kvinno-grafvar.» Men voro dessa väldiga grafmonument värligen resta öfver framstående kvinnor, då talade de också ett det kraftigaste språk om våra förfäders aktning för kvinnan, hvaraf talaren nu

tog sig anledning att höja ett af lifliga hurrarop besvaradt lefve för den nordiska kvinnan.

Sedan fröken Adèle Wetterlind härefter i varma ordalag talat för skolan — »det enande bandet mellan de närvarande, vare sig dessa nu stöde på de öfversta eller de lägsta trappstegen» — var tiden inne att bryta upp. Strax före kl. 8 samlades man därför vid foten af Odins hög och aftågade med sångarne i spetsen till stationen, där tåget väntade för att i den vackra augustikvällen på några minuter föra deltagarne tillbaka till universitetsstaden.

Utflykten till Gamla Uppsala är 1895 års sommarkursers kanske stämningfullaste minne. När man såg dessa vetgiriga skaror, som, utan att sky offret af tid, möda och penningar, af ett brinnande kunskapsbegär samlats från rikets alla landsdelar — när man såg dem på denna minnesrika plats hylla fosterlandet och dess odling, då kände man — om icke förr — att det är ett stort fosterländskt bildningsarbete, som det i dessa sommarkurser gäller att vårda och främja. Må de fortfarande få växa till och frodas i den jordmånen! Då skall säkert ingen missunna dem den framtid, på hvilken hvar och en, som en gång fått deltaga i dessa möten, så gärna tror och hoppas.

* * *

Onsdagen den 21 aug. kl. 9 e. m. hade studentföreningen »Heimdal» inbjudit sommarkursernas deltagare till en enkel **aftonunderhållning** å studentkårens lokal. Programmet bjöd på tal, deklamation och landsmål, hvarjämte doc. V. Lundström höll ett kort föredrag, hvori han, med tanke på de nationella finska sång- och musikfästerna, varmt förordade dylikas införande äfven i vårt land och framhöll, huru de från en ringa början skulle kunna bli af den största betydelse för vår svenska odling.

Fredagen den 23 aug. kl. 8 e. m. samlades man åter å studentkårens lokal. Nu var det kursdeltagarne, som till en enkel **afskedsfäst** inbjudit föreläsarne med fruar, förevisare och byråpersonal. Studentkårens hela våning var alldeles fylld af fäst-deltagare, och man möttes redan från början af den mäst angenäma och hjärtliga stämning. I båda salarne voro dukade långa bord med te och smörgåsar, öl, sockerdricka och mjölk, alltsammans godt och rikligt. Man började fästen med att under gladt sam-språk göra dessa anrättningar all heder, sedan en hälsningssång afsjungits och kyrkoherden L. J. Leksell bjudit gästerna välkomna.

Efter supén kallade »Härliga land» alla till stora salen.

Talens rad inleddes af lektor J. A. Kempe, som utbragte ett lefve för fosterlandet, hvarefter d:r A. Malmstedt talade för Uppsala universitet.

Å universitetets vägnar svarade dess rektor, prof. Fries, i ett synnerligen varmt och hjärtligt anförande, som framkallade de mäst entusiastiska bifallsyttringar. Han tackade deltagarne i årets sommarkurser, därför att de i år kommit i talrikare skaror än förra gången och därigenom visat, att de voro öfvertygade om, att universitetets bildning ej vore unken och förskämd utan ägde tillbörlig friskhet. »I hafven förvandlat det om sommaren öde och tomma universitetshuset», yttrade talaren, »till en surrande bikupa, där man mellan föreläsningarne hört ett välbekant, uppfriskande sorl, men mellan dem var det tyst. Endast då och då tyckte vi oss förnimma en röst — likasom visens i bikupan — ropa: kom, kom ut i min vetenskaps lustgård; se, hur härliga blommor här spira upp, hämta saft och kraft, sprid hvad du fått i vida kretsar och gör det tillgängligt för hela vårt folk!» Talaren hoppades, när om några år åter en inbjudan utginge att »fira» en ny sommarkurs, få se än större skaror samlade. Universitetet vore stort, och dess dörrar skulle stå på vid gafvel att emottaga dem.

För föreläsarne talade folkskolläraren K. O. Sjölander, hvarjämte folkskolläraren K. Fr. Forsman uppläste af honom författade värser, i hvilka han gaf de varmaste uttryck åt deltagarnes tacksamhet.

Å föreläsarnes vägnar svarade prof. Lundell. Han erinrade därom, att de gångna dagarne varit rika på intryck äfven för lärarne: Girigt hungrande skaror hade tagit emot hvad som meddelats, och sådant betydde mycket för läraren. »Vi böra få klart för oss», yttrade talaren, »att vi arbeta för ett stort, gemensamt mål, nämligen att våra efterkommande må få det bättre än vi. Tiden är sådan, att samhällena ha tendens att söndra sig. Kunde sommarkurserna förena dem, som ha olika intressen, tillhöra olika klasser, gjorde de en härlig gärning.»

Tal. öfvergick härefter till att framhålla nödvändigheten för de skandinaviska folken att forma sin framtid i samförstånd med hvarandra. »Om vi enas att lära våra barn — och skolan är en stormakt, då det gäller framtidens gestaltning — att här finns endast ett folk i Skandinavien, att vi se hungriga örnar rundt om oss, att vi äro till spillo gifna, om vi ej hålla ihop — så kunna stora ting nås.» Talaren slutade med att utbringa ett lefve för »Skandinaviens tredje storhetstid — den tid, som vi fostra våra barn att skapa.»

Kyrkoherden L. J. Leksell talade för sommarkursernas framtid, och prof. Hjärne utbragte ett lefve för »den svenska kulturens växt och framtid under meningarnes strid», erinrande därom, att man i fråga om sommarkurserna mottoge alla goda samhällsklassers sympatier — »dessa samhällsklasser må nu vara höga eller låga, röda, svarta eller grå» — med den tacksamhet, hvarmed man mottager en tjänst af andra.

Tal höllos vidare af folkskolläraren P. W. Werkelin för byråns föreståndare och tjänstemän (besvaradt af kand. Åkerlindh), af kand. G. Norlander för studentkåren (besvaradt af doc. V. Lundström) samt af fröken H. Forchhammer från Köpenhamn, som i ett hjärtligt anförande tackade för den väckande impuls, som härifrån utgått till Danmark, och slutade med att höja ett lefve för organisationskommittén. Fröken Adèle Wetterlind frambar härefter sina medsystrars särskilda tack, åtföljdt af ett fyrfaldigt lefve, höjdt endast af damer.

Sedan prof. Lundell slutligen talat för universitetslektorerna och öfriga föreläsare, som icke voro vid universitetet bundna såsom lärare, samt doc. Fr. von Schéele tolkat gästernas tack till värdar och värdinnor, afslöts den angenäma fästen vid 1-tiden på natten med afsjungande af ps. 500 v. 7.

* * *

Sommarkursernas högtidliga **afslutning**, som ägde rum i universitetets aula lördagen den 24 aug. kl. 12 m., inleddes med uni-
sont afsjungande af Pacius' »Vårt land», hvarefter talarstolen be-
stogs af universitetets prorektor, prof. *O. Hammarsten*, som höll
en till innehåll och form lika utmärkt föreläsning *Om koksaltets
betydelse för människo- och djurorganismen*. Sedan doc. H. Lund-
ström härefter i en kort bön nedkallat Guds välsignelse öfver de
närvarande och ps. 500 v. 5 och 7 afsjungits, framträdde folk-
högskoleföreståndaren G. A. Alström från Grebbestad och frambar
i varma ordalag en sista tacksägelse till Uppsala universitet, dess
rektor och lärare, särskildt till de män, som värksamast bidragit
till att detta nya bildningsföretag kommit till stånd.

Och så voro äfven 1895 års sommarkurser i Uppsala ett minne blott. Men att detta minne icke tillhör dem, som så snart förblekna, det visade de känslor af tacksamhet och vördnad, åt hvilka man i afskedets stund så oförställdt gaf uttryck.

»Entusiasmens vågor», skrifer en deltagare, »hafva kanske icke brusat så högt som förra gången, men i stället har en stäm-

ning af mera — så att säga — behärskadt allvar gjort sig gällande, som visar, att det arbete som förehafves är ej »blot till lyst».

De vederbörligen granskade **räkenskaperna** visa följande summor:

Inkomster:

Tillträdeskort för ord. deltagare	kr. 4,305: —
Blå biljetter (till enstaka föreläsningar)	» 378: 50
Försålda grundlinjer	» 61: 64
Diverse inkomster	» 30: 34
	<hr/>
	Summa kr. 4,775: 48

Utgifter:

Tryck (biljetter, program, grundlinjer o. s. v.)	kr. 1,153: 52
Märken	» 150: —
Undervisningsmateriel	» 50: 65
Utgifter för lokalerna (hyra, städning, lyse o. dyl.)	» 126: 46
Utensilier för byrån (papper o. bläck, pennor o. s. v.)	» 37: 26
Byråpersonalen	» 522: —
Betjäning	» 226: —
Porton, frakter, resekostnader	» 115: 43
Annonser i tidningarna	» 4: 10
Diverse utgifter	» 151: 90
Behållning till utdelning bland föreläsarne	» 2,238: 16
	<hr/>
	Summa kr. 4,775: 48

Sedan föreläsarne vid gemensamt sammanträde den 6 sept. bestämt beloppet af de arfvoden, som borde utgå till universitetslektorerna och ledarne af de praktiska kurserna i engelska, beslöts, att den återstående behållningen skulle utdelas bland de öfriga föreläsarne.

Fördelad på 161 timmar gaf denna behållning en utdelning af kr. 9.15 pr föreläsning.

Räkenskaperna hafva granskats af vid ofvannämnda sammanträde utsedde revisorer, hrr A. Wirén och R. Arpi.

Kurstryck,

utdeladt till samtliga deltagare.

Program för sommarkurserna i Uppsala den 10—24 augusti 1895. 10 opag. s. 8:o. Därtill plankarta öfver Uppsala i litogr. öfvertryck (ett bl. 4:o) samt *Vägvisare i Uppsala* (med upplysningar om järnväg, ångbåtar, post, telegraf och telefon).

Förteckning öfver deltagarne. 20 s. + *Tillägg och rättelser.* 4 s. 8:o. *Timplan.* 1 bl.

Grundlinjer till föreläsningar:

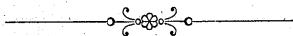
- L. BERGSTRÖM. *Englands uppfostringsväsen*. 8 s. 8:o.
 G. K. A. BÄARNHJELM. *Samaritiskurs*. 10 s. 8:o.
 C. V. L. CHARLIER. *Astronomiens historia*. 8 s. 8:o.
 [D. ELFSTRAND.] *Grundlinjer för begynnarekursen i engelska*. 8 s. 8:o.
 W. E. HARLOCK. *Syllabus of english courses*. 8 s. 8:o.
 HARALD HJÄRNE. *Sveriges statsskick i sjuttonde århundradet*. 16 s. 8:o.
 HARALD HJÄRNE. *Karl XII och tsar Peter*. 16 s. 8:o.
 K. F. JOHANSSON. *De indoeuropeiska folkens urhistoria*. 6 s. 8:o.
 J. A. LUNDELL. *De svenska folkmålen*. 16 s. 8:o.
 VILH. LUNDSTRÖM. *Romerska poesiens historia*. 18 s. 8:o.
 ADOLF NOREEN. *Inledning till modersmålets ljudlära*. 16 s. 8:o.
 FRANS VON SCHÉELE. *Viljans psykologi med pedagogiska tillämpningar*.
 40 s. 8:o.
 RUTGER SERNANDER. *Den skandinaviska växtvärldens utvecklingshistoria*.
 24 s. 8:o.
 KARL STARBÄCK. *Om parasitvampar*. 20 s. 8:o.
 RICHARD STEFFEN. *Lefnadssätt och seder på 1600-talet*. 16 s. 8:o.
 EMIL SVENSEN. *Englands kolonier*. 16 s. 8:o.
 M. WEINBERG. *Goethes viktigste Jugendwerke*. 10 s. 8:o.
 A. WIRÉN. *De enklaste djuriska organismerna*. 4 s. 8:o.
 HJ. ÖHRVALL. *Om känselsinnena samt lukt och smak*. 4 s. 8:o.

Af kurstrycket lämnades/kompletta ex. till:

Föreläsare och förevisare	38 ex.
Ecklesiastikministern och civilministern samt universitetets kansler och prokansler, rektor och prorektor	6 >
Universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm, Göteborg, Kristiania, Köpenhamn och Helsingfors; studentkårerna i Uppsala, Lund; Helsingfors; Augustana College, Bethany College och Carleton College i Nord-Amerika.....	13 >
Uppsala universitets bibliotek för de främmande universitet, med hvilka det står i bytesförbindelse.....	60 >
University Extension i England och Nord-Amerika	5 >
Nordiska museet i Stockholm	1 >
Skandinaviska tidningar och tidskrifter	20 >
Enskilda personer	24 "

Uppsala i dec. 1895.

Aug. Å—dh.

Några ord om grekiska realia.

I sista häftet af Verdandi har signaturen L. Rbg haft välviljan att bland andra arbeten i klassiska antikviteter nämna äfven min anspråkslösa öfversättning och bearbetning af Sechers Grekiskromerska konsthistoria. Med anledning häraf ber jag att få yttra ett par ord om användningen af nämnda arbete och om grekiska realia i allmänhet.

Utan tvifvel är en enkel framställning af konsthistorien i dess hufvuddrag det lättfattligaste och mest intresseväckande af de grekiska antikviteterna, och det är sålunda lämpligt att börja med detta ämne redan i 6:te klassens nedre afdelning. Visserligen bör, med de få år, som äro anslagna åt grekiskan vid våra allmänna läroverk, själfva *språkets* studium vara hufvudsaken vid undervisningen så väl i denna klass som äfven i de följande, men indelas tiden förständigt, kan mycket väl 1 timme i veckan, t. ex. senare delen af en dubbeltimme, anslås åt realia, en tid, som är fullt tillräcklig för att utan ansträngning på ett läsår genomgå och repetera Sechers lilla bok. Det trägna grammatiserande, som måste drifvas i 6: 1, verkar ock lätt tröttande på både lärare och lärjungar, och någon motvikt däremot och lifvande omväxling kan verkligen behövas. Enligt den kursfördelning, som är fastställd att gälla från och med nästa läsår, skall gamla historien läsas i utförligare framställning i 4:de och 5:te latinklasserna. Genom denna anordning har man en säker grund att bygga på, och konsthistorien blir på samma gång en repetition och en utvidgning af en viktig del af antikens kulturhistoria.

Att hänvisningarna i mitt arbete blifvit, utom på några få ställen, inskränkta till *Kunsthistorische Bilderbogen. Handausgabe 1. Altertum*, Seemanns förlag, Leipzig, har berott på detta arbetes prisbillighet (3 mark 50 pf. för bundet exemplar). Naturligtvis är det dock önskligt, att äfven andra goda planschverk finnas att tillgå för jämförelse och komplettering. Jag tillåter mig föreslå de af samme förläggare utgifna *Ergänzungstafeln zur Handausgabe der Kunsthistorischen Bilderbogen. Serie 1. Ergänzungen Zum Altertum* (17 svarta och 7 kolorerade planscher till ett pris af 5

mark) samt *Baumeisters Bilder aus dem griechischen und römischen Altertum für Schüler*, München, Oldenbourgs förlag (pris 10 m.). Åt läraren tar jag mig friheten rekommendera: *Handbuch der Kunstgeschichte von Anton Springer. Vierte Auflage. Illustrierte Ausgabe. 1. Das Altertum*, Leipzig, Seemann (pris 5 m.), och *E. Kroker, Katechismus der Archäologi*, Leipzig, Webers förlag (pris 3 m.).

Begagnande mig af tillfället ber jag att härmedelst få rätta några smärre tryckfel och oegentligheter, som förekomma i min bearbetning af Secher:

sid. 8 rad 5 och 6 uppifrån: orden *kassetter, kalymmatia* flyttas efter *täckplattor*;

sid. 17 rad 11 nedifrån tillägges *joniska* före kolonner;

sid. 18 rad 8 uppifrån står 4, läs 5;

sid. 37 rad 13 uppifrån står *Agasandros*, läs *Agasandros och hans söner*;

sid 47. rad 13 nedifrån utgå orden: *ett verk af atenaren Kleomenes*.

Sedan dels genom gamla historiens, dels genom konsthistoriens läsning åtskilliga notiser om gudar och heroer blifvit af lärjungen inhämtade, synes det vara lämpligt att i klass 6: 2 öfvergå till 'en mera sammanhängande framställning af den klassiska mytologien med ledning af H. Bergstedts förträffliga lärobok i ämnet. Det torde knappt behöfva påpekas, hvilken stor betydelse en icke alltför yttlig insikt i mytologien har för det rätta förståendet af hela den klassiska litteraturen och i synnerhet af dess poesi. Vid sidan af de afbildningar, som finnas i läroboken, kan rekommenderas: *Griechische und römische Götter- und Heldengestalten nach antiken Bildwerken gezeichnet von Langl. Lehrmittelausgabe*. Wien, Hölders förlag (50 stora planscher i ljustryek till ett pris af 18 mark). Behållningen af detta studium blir ännu större, om den vanligen använda Xenofons *Anabasis* utbytes mot en lämplig krestomati, som äfven innehåller ett urval af mytologiska berättelser. En sådan är t. ex. den i våra grannländer mycket begagnade *Græsk Læsebog af V. Levy og Chr. Velschow med tilhørende Ordsamling*. Köpenhamn, Reitzels förlag.

Äfven i grekiska bör enligt min tanke kursivläsning förekomna i ej alltför ringa omfång. Redan i 6: 2 kan man under vårtermen eller dess senare del börja med något af evangelierna, t. ex. det med afseende på »ordaförståendet» särdeles lätta Johannisevangeliet, för att sedermera så småningom öfvergå till valda lättare partier af Xenofon, Arrianos, Lukianos och Herodotos. Efter bör-

jad kursivläsning torde knappast någon särskild tid kunna anslås åt realia, utan man får åtnöja sig med hvad som redan blifvit genomgånet samt det som ytterligare kan inhämtas vid lekturen, framför allt af Homeros.

Vår skolstadga föreskrifver icke uttryckligen inhämtandet af någon realkunskap i grekiskan, och detta är förmodligen skälet till att denna gren af ämnet, af årsredogörelselerna att döma, så sällan förekommer vid våra läroverk, till stor skada, enligt min oförgräpliga mening, för våra lärjungars humanistiska bildning.

P. Rödström.

Bokanmälan.

(De här anmälda böcker, som finnas tillgängliga i *Pedagogiska biblioteket* i Stockholm, äro vid titeln utmärkta medelst en *.)

* **Allmänna historien i berättelser för skolans lägre klasser** af *B. Estlander*. *Gamla tiden*. (Stockholm 1896, P. A. Norstedt & söner.)

Att en reform i historieundervisningen länge stått på dagordningen i vårt land, åtminstone inom vissa kretsar af skolvärlden, och att både förslag och försök blifvit gjorda i denna sak, är nog ej obekant för Verdandis läsare. Om försöken ej alltid utfallit efter önskan, så torde en af orsakerna därtill vara bristen på sådana läroböcker, som underlätta de nyare grundsatsernas tillämpning vid undervisningen, åtminstone på lägre stadiet. Det är därför med största intresse man ser ett skolboksarbete, som på ett märkbart sätt bryter med gammal tradition på de historiska läroböckernas område.

Författaren säger själf i sitt förord: »Arbetet afser att vid en lägre kurs i allmänna historien tjäna som läsebok, men vill tillika ersätta läroboken», och tillägger längre fram, att det för skolor, som ej vilja undvara lärobok, kan användas som läsebok vid sidan t. ex. af Pallins »Hufvuddragen af allmänna historien». Berättelserna, säges det vidare, äro knutna kring historiens stora personer och händelser; emellertid göres ej det *biografiska*, utan det *dramatiska* intresset till hufvudsak. Och härvid torde författaren just ha visat blick för barnets natur, som nog mindre beröres af det rent biografiska och psykologiska — detta tillhör hos normalt utvecklade individer en senare ålder — än af den »spännande» frågan, »hur det sedan gick».

Som blott läsebok betraktadt, är föreliggande arbete, med sina liffulla, konkreta verklighetsskildringar och sitt, såvidt vi förstå, synnerligen lyckligt valda material, i hög grad att anbefalla; den bör för barnen bli en »rolig bok» af käraste slag. Men förnämsta intresset fäster denna bok vid sig genom meddelandet att den är afsedd att ersätta läroboken. I denna afsikt har författaren valt och ordnat berättelserna »så, att de utan sammanbindande öfversikter eller långa inledningar gifva en öfverskådlig bild af den politiska historiens allmänna gång, så att den sammanhållande tråden kontinuerligt fortlöper från berättelse till berättelse». I skildringen har synbarligen — vida mer än som varit fallet i de hittills utkomna, i sitt slag och synnerligen för mognare ungdom högst förtjänstfulla läroböckerna — följts grundsatsen att dels *stryka under*, dels *stryka ut* (jfr Uffe och G. Hjelmers: »Hvad är hufvudsak och hvad är bisak vid undervisningen i allmän historia?» Verdandi 1895, h. III). Författaren säger själf: »För att få rum för en så pass bred och detaljerad framställning, att den kan gifva stoff åt barnets fantasi, äro blott historiens hufvudmoment behandlade, men hvad som berättats, är berättadt utförligt.» Att boken till följd häraf får ett större antal sidor än en vanlig lärobok, torde betydja mindre, om innehållet vinner i smältbarhet. Antalet data öfverstiger dessutom obetydligt Pallins »Hufvuddragen».

Men ej blott i afseende på urval och framställning, utan än mer i afseende på den metod, som boken vill tjäna, skiljer hon sig från sina föregångare. Hvarje särskild berättelse är nämligen afsedd att — sedan läraren muntligen berättat och för öfrigt på lämpligt sätt preparerat läxan — vid nästa lektion återgifvas i *sammanhängande* muntligt föredrag af eleverna. Det är således fråga om öfning i konsten att uttrycka sig sammanhängande — just hvad som från många håll enstämmigt förklarats vara af behofvet påkalladt i våra skolor. Att sättet har sina olägenheter, är ju onekligt, särskildt i klasser med 20—30 elever, där det nog i alla händelser ändå är rätt svårt att ge jämn sysselsättning åt alla; det är dock ej värre beställdt, än det måste vara t. ex. under innanläsningstimmar; och med god vilja kan nog den undervisande mildra denna olägenhet. Förhöret i frågeform har författaren förlägt till repetitionerna, hvilka äro afsedda att göras vid slutet af hvarje afdelning. (Ex. Österlandet, Greklandens historiska tid, o. s. v.). Vid slutet af hvarje dylik finnes en sammanfattande återblick i *frågeform*, afsedd att gifvas som hemläxa. Härvid få eleverna ett godt tillfälle att öfva sig i själfständigt arbete, i det de vänjas vid att ur hvad de läst själfva utskilja och grup-

pera de sammanhållande trådarna. Dessa repetitioner borde kunna bli ypperliga tillfällen att kontrollera elevernas kunskaper och arbetssätt, så väl som att vänja dem vid ett raskt examensförhör.

Kanske skall någon anmärka: »Den undervisande gör sin sak bättre, om han enligt egen smak och eget omdöme får meddela detaljskildringarna; läroboken skall blott innehålla hufvuddragen; eljest blir läraren bunden och finner undervisningen tråkig.» Här må tillåtas oss att erinra om några rader i den ofvan citerade uppsatsen: »Hvad är hufvudsak» etc. Muntliga berättelser till utvidgning af lärobokens innehåll erkännas där såsom goda och nödvändiga, om de anbringas *på rätt ställe* d. v. s. vid hufvudhändelserna, för att gifva dessa mera färg och lif. »Men däremot», heter det, »kan det ej nog kraftigt betonas, att berättelser, som bestå i omnämnandet af en mängd fakta, i hvilka man ej har tid att fördjupa sig, endast blifva en tyngande och ofruktbar barlast på barnets minne». Härtill kommer, att man icke under alla förhållanden har rätt att fordra af barnet, att det skall minnas skildringar, som läroboken icke upptar. I flickskolorna åtminstone har man hört flitiga och ingalunda obegåfvade barn klaga: »Om vi ändå kunde få *läsa* om det, som fröken berättar; det är så omöjligt att minnas allt.» Och — gånge hvar och en till sig själf — om en fullväxt människa sattes att höra på 3—4 föreläsningar i olika ämnen efter hvarandra och finge en del förut obekanta ord, namn och fakta i hvardera, ej hunne eller finge göra några anteckningar, men det oaktadt uppfordrades att några dagar efteråt referera, hvad hon hört — skulle det ej för mängden gå rätt knaggligt ibland och vålla en obehaglig känsla af osäkerhet och virrvarr? En liknande uppgift förelägges dock barnen oftare än nyttigt är. Man får nog i detta fall som i många andra gå med på kompromiss mellan det önskvärda och det möjliga; men följden blir ofta, att åtminstone somliga af eleverna vänjas att höra detaljskildringar, som de efteråt blott otydligt minnas; kanske uppfatta de dem blott som ett slags påbröd för nöjes skull och ägna dem en däremot svarande flyktig uppmärksamhet. Hvad en dylik, genast utsuddad ögonblicksbild på minnets taffla har för verkan på själsutvecklingen, torde kunna sättas i fråga. Kanske blir den ett led i det jäktande efter nya intryck, som senare visar sig i romanhungern — eller redan i det faktum, att flertalet barn sällan bryr sig om att läsa en *rolig bok* för andra gången. Måne det ej skulle vara en fördel, att läroboken gör det möjligt för läraren att fordra igen af barnet just de detaljrika skildringar han gifvit?

För öfrigt torde mängden bli glad att som ledtråd ha en fram-

ställning med så omsorgsfullt sofradt material som detta, ty under läsarets mångfald af arbete kan äfven en van lärare eller lärarinna stundom tveka i val af stoff för detaljskildringarna — såvida man verkligen vill ta hänsyn till att elevernas ståndpunkt ej alltid står i samklang med ens egen personliga smak.

Då försök hunnit anställas med boken i fråga, skall det visa sig, hvad som från olika synpunkter rättvisligen kan komma att anmärkas emot den. Emellertid motser man arbetets fortsättning med ett visst intresse, som, hvad nyare tidens historia angår, ej är utan en tillsats af nyfikenhet, enär materialet för denna period synes särskildt svårt att bearbeta på det af förf. använda sättet. Men äfven om han därvidlag skulle nödgas jämka något på sin ursprungliga plan, har man dock skäl att vara honom tacksam för det nya uppslag han gifvit för de första årskurserna i ämnet.

Språket i berättelserna är i och för sig mäterligt funnet. Förf. anger som ett ögonmärke, »att bokens ord, ifall barnet föredrager dem framför sina egna» (hvilket ej är en så stor olycka, som många tro), »må falla sig helt naturliga i dess mun». Också förenar språket enkelhet och naiv öfvertygelse med en färgrikedom, hvilken är så mycket mer beaktansvärd, som materialets koncentrerung är betydlig och ensamt ha kraft ett anseeligt arbete. Många partier kunna rent af betecknas såsom i sitt slag konstnärliga. Man läse t. ex. skildringarna af Keops-pyramidens byggande, Greklands gudomligheter, Demostenes' död, mordet på Klitus, berättelsen om Manlius och Decius, m. fl., m. fl., där språket höjer sig till nästan musikaliskt välljud och finalen stundom verkar som klassiska kärnspråk. Hvilken betydelse detta har, behöfver ej påpekas för den, som ägnat någon allvarlig uppmärksamhet åt välläsningen så väl som åt berättandets konst.

Boken hör för öfrigt till dem, som själfva bäst tala för sig.

L. Z.

* **Fransk skolgrammatik** af *G. Gullberg och E. Edström*. Stockholm. Albert Bonnier. Pris 2.75.

Författarne till detta arbete torde ej hafva tagit miste, när de ansett tiden vara inne för utgifvandet af en förkortad fransk grammatik. Sedan användandet af grammatikan förbjudits i den skriftliga mogenhetspröfningen, säger det sig själf, att en sådan helt enkelt blir en trängande nödvändighet.

Det nu publicerade arbetet är ett sammandrag af Oldes Franska Grammatik, omarbetad och för några år sedan utgifven af Gull-

berg och Edström, hvilka här lagt bort bokens gamla titel och med full rätt tecknat sig såsom författare.

Efter den tämligen utförliga anmälan vi meddelat af nämnda omarbetning i denna tidskrift (1891 sid. 212 samt 1893 sid. 91) behöfva vi ej ingå i några detaljer utan endast med nöje konstatera, att förkortningen skett efter en lycklig måttstock och efter den i vår tanke alldeles riktiga principen, att boken bör innehålla *något* (men ej mycket) mer än lärjungarne äro skyldiga att kunna, hvilket i all synnerhet gäller om ett språk med skriftlig pröfning i afgångsexamen. Härifrån undantaga vi dock ljudläran, som väl mera är till för lärarens skull. Vår åsikt är kort och godt den, att utgifvarne lyckligare än någon läroboksförfattare hittills löst den uppgiften att åstadkomma en fransk grammatik, fri å ena sidan från skematisk torrhet, å den andra från vidlyftiga afvikningar utöfver skolans ståndpunkt. Med ett ord, boken förtjänar att allmänt användas och kommer utan tvifvel att vinna ännu större framgång än omarbetningen.

Ett par små erinringar, om också tagna mera på måfå, kunde kanhända till sist ej skada.

Sid. 127. Regeln, att best. artikel användes »i allmänhet framför hvarje subst., som styr en genitiv», har vid flerfaldiga tillfällen gjort oss bekymmer, jfr. uttryck sådana som följande: »Voici des suites de la paresse qui sont encore plus graves.» — Sid. 134 Vid regeln om *quantité, nombre* och *force* måste tilläggas: »när de stå utan adjektivattribut.» *Bon nombre* o. dyl. få väl anföras såsom undantag. Sid. 148—151. Vid läran om adjektivets plats är för liten vikt lagd på den ena af de reglerande principerna: väljudet, d. v. s. att längre adj. stå efter. — Sid. 196. Termen *föreställning* är i sig själf mindre lyckad och förstås sällan af eleverna; *tänkande* vore väl bättre. — Sid. 242 (om omvänd ordföljd efter inledande adverbial): »då — — verbet icke har något objekt efter sig.» Denna regel är rent af farlig: lärjungen skall naturligtvis skriva »Tout à coup l'aperçut Charles» (plötsligen fick C. se honom).

För öfrigt är det med tillfredsställelse vi iakttagit, att våra valmenta råd i föregående anmälan blifvit i allt hufvudsakligt följda.

Nft.

Engelska samhällsförhållanden af Harald Borg. Stockholm, Hugo Geber. Pris 2 kr.

Dr. Borg's book on English ways and institutions recommends itself. The remarks upon it that herewith follow, though mainly of

a corrective tenor, are in no sense meant to detract from the meed of praise that must rightly be allotted to the author.

To handle with whatever brevity so many differing phases of that vast conception »modern life», and to elucidate the various terminology of the same is indeed an achievement. One had verily need be »everything by turns», to enter into the intricacies of another country's parliamentary, judicial, and corporate procedure, to be at home in the foreigners' houses, schools, and playing fields; to map out the stages in their several professional careers. All these things Dr. Borg has attempted, and, broadly stated, done, and more also, in the space of 94 pages!

That a book of the kind appears to an English reader to contain certain sins of both omission and commission is not to be wondered at. *Some* of the most striking of these it is the aim of the present paper to point out.

The book leads off with a chapter on the nobility. The opening sentence contains the truth but not the whole truth. The sovereign has the right of bestowing peerages, but the premier advises. The honour is regarded nowadays as a reward for services rendered to the political party or to the country (in the battlefield, Lords Wolseley and Roberts, in literature or art, Lords Tennyson and Leighton).

One peculiarity of address is not noted: Always: *The Duke of Westminster*, etc. (Duke Richard, Ferdinand, etc. — Christian names of historical or foreign personages)

and: *The Marquis of Salisbury*, etc.

but either: *The Earl of Jersey*, etc.

or *Earl Jersey* (even though a place-name)

and always *Viscount Cranborne*, etc.

Baron Rothschild, etc.

Lord Salisbury etc. (cf. Tennyson's poem »The Lord of Burleigh», in a different sense — not purely a title, — and the present Lord *Balfour* of Burleigh.)

Lord Rosebery sits in the House of Lords as Baron of the United Kingdom, but he is a Scotch Earl. Lord Abercorn is an Irish Duke, English Marquis, and Scotch Earl at one and the same time.

The Lord Mayor's title should be relegated to page 29: (See below).

The term »gentry» includes besides baronets and knights the class of squires. (Cf. Stubb's Const. Hist. § 477.)

In the excellent chapter on Parliament the »maiden speech»

and »ladies' gallery» are missing. The one constituency one member principle has not been fully carried through. Some towns and universities retain two representatives for the whole electorate (Bath, Blackburn, Oxford University etc.).

A Royal Commission (p. 10 note 1c) is appointed by Parliament to enquire into some question of large import, and to report subsequently to the House, after which legislation may be undertaken. Those appointed on such Royal Commissions are not exclusively members of one of the two Houses of Parliament; thus the recently dissolved Commission on Secondary Education was composed largely of headmasters and educational experts, so that of 17 members only 6 had seats in the House of Commons, they too being either directly or indirectly interested in the educational cause. The first recommendation in their report relates to the re-organisation of the present Educational Department so as to embrace secondary as well as primary education. They unanimously insist on the desirability of the Minister of Education, hitherto known as the Vice-President of the Council on E., always having a seat in the Cabinet; this has already once been the case, when in the late Rosebery Government the Right Hon. A. H. Dyke Acland filled the post. Hence Dr. Borg's statement (p. 17) Någon ecklesiastikminister etc. is somewhat misleading.

The executive government chapter contains a great deal of information. The magistrates (Justices of the Peace) are either Borough or County magistrates. Town Councils are institutions of 60 years' standing, while County Councils were first elected in 1888, and Parish Councils only last year. The attention the various County Councils are giving to Education, more especially to Technical Education is an important feature of their activity.

On p. 29 note 2 it is stated that the Lord Mayor of London is a peer and a P. C., — upon what authority? His worship, the Mayor has in some places the title »Lord» thrown in. We speak thus of the Lord Mayor of London, of York, of Dublin, nowadays too of Liverpool and of Manchester, but they are no higher in rank for that. An interesting circumstance of the last mayoral elections was the choice in a number of places of peers of the realm to fill that municipal office. The Duke of Norfolk, Mayor of Sheffield, and others. This would seem to be due to the force of example from the County Councils. Lord Rosebery was the first chairman of the London County Council.

Many peculiarities of the English school system, if system it can be called, are reported. A Grammar School is usually of long

standing and supported by some foundation, (King Edward's Schools in Birmingham) whereas a high school is of modern date, often started by a Town Council and run as a commercial company. It is natural that the teaching at the former is classical in the main, while at the latter »real». No mention is made, by the way of the two *sides*, modern and classical in vogue at most public schools at the present day. A University of London School (p. 38 note) is not known to Whitaker.

On the universities the information is less reliable. On p. 45 the two institutions of »Local Examinations» and »University Extension» are described as though part and parcel of one movement. The former are older, and form a species of test for the various schools up and down the country. The successes obtained in such examinations are used by the several schools as a form of advertisement of the efficiency of their teaching. Other such tests are the London University Matriculation Examination and the certificates awarded by the College of Preceptors to those competitors who succeed in passing their examinations. Furthermore the grants and prizes given by government for successes won at the South Kensington Science and Art Department's exams.

What the writer means by stating någon studentexamen i vår mening fordras ej för att bli akademisk medborgare (p. 44) is clear but misleading. The warm discussion that took place at a meeting of the Headmasters' Association some few years ago on the subject of the abolishment of Greek at the entrance examinations to the University is sufficient in itself to prove the fact.

The term and definition of Affiliated Colleges (p. 45) is wholly new to the present writer. It is to be found in Whitaker's description of Oxford, but would hardly seem of sufficient importance to warrant its inclusion in a so necessarily short account. The growth of the university, as such, out of a group of colleges of independent origin — a process that holds good in modern times of Oxford and Cambridge, and with London and Victoria universities — should not have been omitted. The University of London (p. 53) was incorporated by Royal Letters Patent in the year 1837 (not 1826). University College, in a sense one of its constituents, was founded 1826, and King's College, another, two years later.

Of the Victoria University (1880) two at any rate of the constituent colleges had an earlier foundation. Owens in Manchester dating back to 1851, and the Yorkshire College in Leeds to 1874.

The latest example of this development is the New University in the Principality, of which H. R. H. the Prince of Wales is to

be invested Chancellor this summer. Its three constituents are the University Colleges in Bangor (1884), in Aberystwith (1872) and in Cardiff (1883). The Midland University with constituents in Birmingham (Mason's Coll.), Nottingham, and Bristol, mooted some years back, has not yet received a charter.

London Univ. är det enda universitet som åtnjuter statsanslag. But the expenditure in 1894 for Universities and Colleges in Great Britain was £ 84,000! The excess of expenditure over income in the London University amounted to £ 10 only!

The coaching establishments of different descriptions that have of late been fast multiplying on the ground deserved a passing note.

The higher education of women is somewhat cursorily treated. At the older universities though women may present themselves for examination and have places assigned them on the class-lists, they have not yet won the right to take a degree.

By the Company of High Schools for Girls (p. 56) is probably meant The Girls' Public Day School Company. For Newham (p. 57) read Newnham. No allusion is made to the Kindergarten.

Of the professional training it must suffice to point out the omission of the essential »walking the hospitals» for would-be doctors (p. 68). The easiest qualification is that afforded by the two bodies, the Royal College of Surgeons (M. R. C. S.) and the Royal College of Physicians (F. R. C. P.).

In the interesting chapter on the home of an Englishman, the description of the »area» has a quaint old-world flavour. The cook and the policeman as dramatis personae of a little backstairs, or rather downstairs, comedy would enliven the picture! P. 74 for »stove» read »fireplace» and spell *mantel*, not *mantle*.

The chapter on sport was no doubt the most ticklish for the author to handle. Cricket is well and succinctly detailed, the draughtsman of the diagram though can scarcely have seen the game played, for his lines are out of scale, and long-stop is straggling from his place. Long-stop's function has, however, owing to the accurate bowling and safe wicket-keeping of the present day vanished, and his services are employed elsewhere (e. g. as third man, between slip and point).

»Alla täfla med hvarandra om priset» (p. 77) may be ambiguous. Of course among amateurs, the »honour of the game» is the prize contended for. For first-class matches *three* days are always allowed. The man is *out* if the bails are removed. To be »stumped out» by the wicket-keeper is a dismissal the batsman

is liable to, if in hitting the ball he oversteps the popping-crease. P. 80. »på hvilka» etc. The wicket-keeper and the batsman each wear gloves, but their hands being exposed to the violence of the ball in different parts, there are two distinct kinds of gloves, wicket-keeping gloves padded inside and batting gloves with rubber fingerbacks.

Rugby football and Rugby school are no longer connected in the public mind. At Rugby the goal posts are thus and the ball goes *over* the crossbar; in Association thus — 8 feet (not yards) high, and the ball goes *through*. At Association there are eleven men a side. Professionalism at cricket etc. is not referred to.

The note on lawn-tennis seems paltry and superfluous at the present day in this country. On the other hand golf with its large »Scots» vocabulary (tee, niblick, caddie, etc.) has »caught on» so thoroughly in England that its omission here is a drawback.

To speak of rowing and forget the classic Henley! What about cycling and athletics?

P. 84. Bank Holidays. Their number (4) and dates (Boxing Day Dec. 26, Easter Monday, Whitmonday, and the first Monday in August) might well have been added.

A reference to Whitaker's Almanack for the Table of Precedency (p. 88) would have saved Dr. Borg 3 pages for more weighty and essential matters. The absence throughout the book of all reference to sources strikes unfavourably.

The last chapter on weights and measures might have been amplified by the Fahrenheit scale of temperature.

Finally the English terms in brackets are not always quite as a native would have written. Thus the article is often misleadingly omitted. We say »*The City*», p. 27. *The County Council*, p. 19. *The High Court of Justice*, p. 18, etc. On p. 14 too »*the recess*» — in a parliamentary sense, of indefinite length; at schools, of a stated interval between lessons: »*recess*», »*during recess*», etc.

Pp. 92, 3. It is impossible to say »*one threepence*» etc. Either »*threepence*» or »*a threepenny bit*» (»*a threepence*», occasionally.)

P. 12. Oyez is an exclamation used in Courts of Justice and by Town Criers, not in Parliament.

P. 78. In- and out-party are unusual.

The book would seem to have been some time in making. The Marquis of Hartington (p. 2) has long since been »*removed to another place*» by the death of his father in 1891, and is known now as the Duke of Devonshire; as he has no legitimate

issue, his former title lapses; the heir presumptive to the dukedom being Victor Cavendish, Esq. M. P., nephew to the present Duke.

So too on page 42 we read »Undervisningen fås i ingen folkskola gratis.» Thanks to the »Assisted Education Act» 1891 there were no less than 14,914 schools free in the year 1893—4.

But what are these, in some cases but technical, in others trifling errors when weighed in the balance against the book's great merits — its mass of information, clearly expressed, on so widely different subjects, its index, in thoroughness verging almost, if such anomalies can be, on the absurd, its conciseness and its readableness notwithstanding?

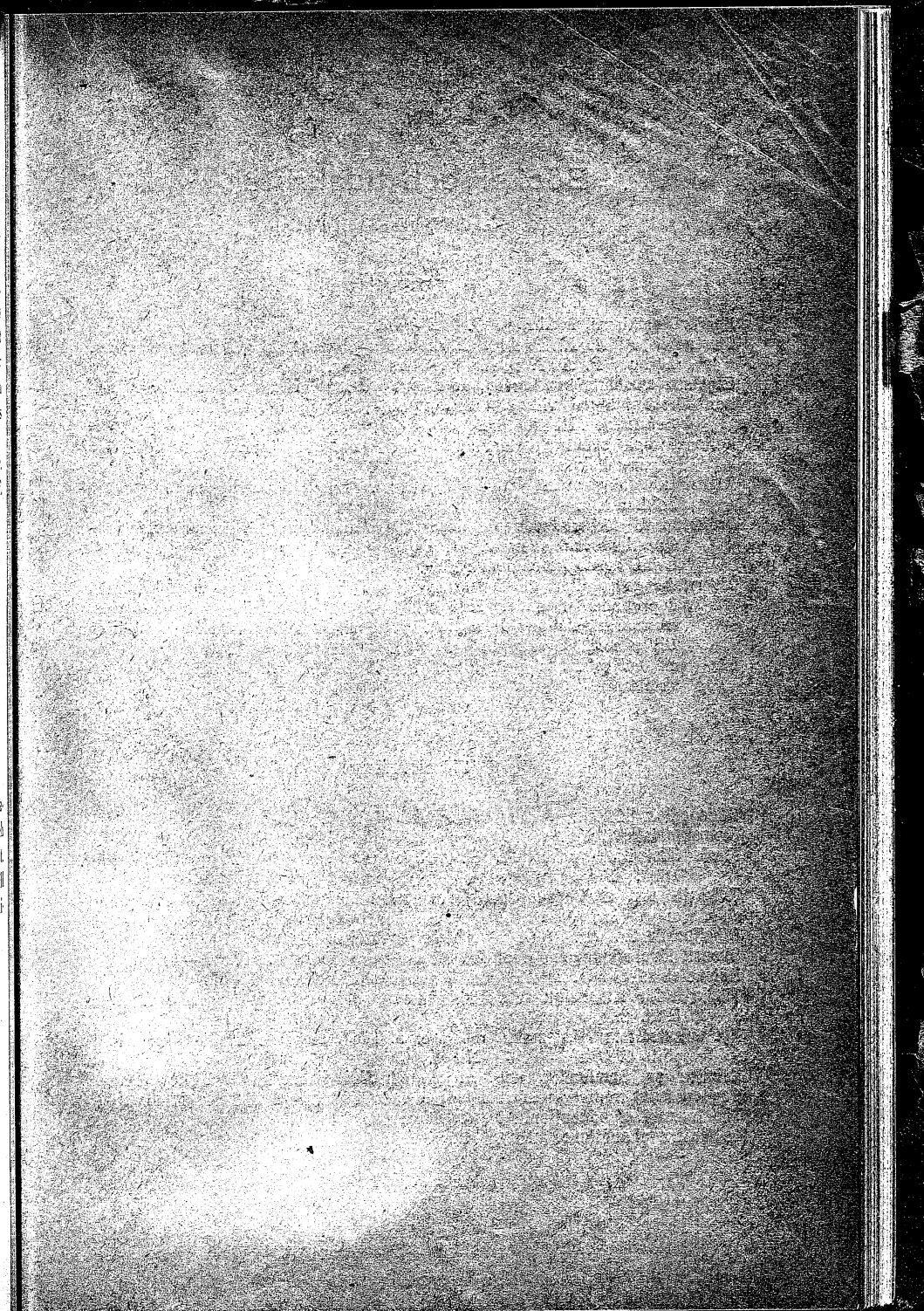
To conclude with the opening sentence of this paper: Dr. Borg's book on English ways and institutions recommends itself.

W. E. Harlock.

March 3. 1896.

Meddelanden från Sveriges flickskolor.

Karlshamns elementarläroverk för flickor. Två lärarinneplatser, den ena med matematik, den andra med engelska och historia till hufvudämnen, blifva till hösten lediga vid läroverket. Modersmålet och tyska i en af de tre lägsta klasserna höra till dem båda. Kompetensvillkor: Examen vid högre Lärarinneseminariet. Lön: 1,000 kr. Ansökningstiden utgår d. 11 april.

Böcker och tidskrifter,

insända till Verdandis redaktion.

Böcker:

- Henrik Pestalozzi, af dr *A. O. Sjönkula*.
- Djurens lif, af *A. E. Brehm*. Förfkortad upplaga af *Carl Cederström*. Sjunde häftet. *P. A. Norstedt & Söners förlag*.
- Engelska samhällsförhållanden, af *Harald Borg*. Hugo Gebers förlag.
- Den första hjälpen vid plötsliga olycks- och sjukdomsfall, af *M. W. af Schulten*. Helsingfors 1895.
- Italiensk och svensk parlör, af *Helene Jacobson*. Lund. Gleerupska universitetsbokhandeln.
- Italienska öfningar, af *Helene Jacobson*. Lund. Gleerupska universitetsbokhandeln.
- Ordförråd till förberedande talöfningar. Med anslutning till grammatiken jämte Questions and answers. I. Engelska språket, af *C. G. Morén*. Stockholm. Adolf Bonniers förlag.
- Översättningsuppgifter till franskan. Urval bland af Kungl. Ecklesiastikdepartementet under åren 1864—1895 gifna. Till skolornas tjänst sammanställda och delvis bearbetade af *E. Edström*, lektor. Wilhelm Billes bokförlagsaktiebolag.
- Läs- och betygsbok, upprättad af *J. R. L-n* och *A. H. F-n*, folkskollärare.

Tidskrifter:

- Pedagogisk tidskrift, utg. af *Enor Sahlén* 1896. Häft. 1.
- Svensk tidskrift, utg. af *Frans von Schöte*. 1895. Häft. 9.
- Finsk tidskrift, utg. af *M. G. Schybergson* och *R. F. von Willebrand*. 1896. Febr.
- Tidskrift utg. af Pedagogiska föreningen i Finland, redigerad af *C. Synnerberg*. 1896. Häft. 1.
- Bibelforskaren, utg. af *O. F. Myrberg*. 1895. Häft. 4.
- Svensk läraretidning, utg. af *E. Hammarlund*. 1896. Nr 8—11.
- Höjskotebladet, udg. af *Konrad Jørgensen*. 1896. Nr 7—11.
- Tidskrift för folkskolan och folkhögskolan, utgifven af *P. Nordmann*. 1896. Häft. 2.
- Nyt tidskrift för Matematik, redigeret af cand. mag. *P. T. Foldberg* og dr phil. *C. Juul*. 1896. Nr 1.
- Kvinden og Samfundet, udg. af *Dansk Kvindesamfund*. 1896. Häft. 2.
- Bog og Naar, redigeret af skolebestyrerinde *Th. Lang*. 1896. Mars.
- The journal of education. 1896. March.
- Le Maître phonétique. 1896. Février.

Ansvarig utg. S. Haffner, S. v. 6. — Laga haffner, a. 7. 5. öre

VERDANDI

TIDSKRIFT

FOR

UNGDOMENS MÅLSMAN OCH VÄNNER

I

HEM OCH SKOLA

FJORTONDE ARGÅNGEN

1896

Tredje häftet.

Häftets innehåll

Om vanmatade och sedligt vanvårdade barns uppfostran. — Ett referat af motioner och förtalanden i ämnet. Af Hjalmar Berg	112
Kristendomsundervisningen i våra skolor. — Diskussionsreferat	122
Kristendomen och den moderna bildningen. Af S. Almqvist	153
Hvilka erfarenheter har man vid undervisningen gjort med afseende på olikheten i gossars och flickors begåfning	161
Feriekurser i Jena och Greifswald	167
Elevehemmet i Stockholm	168

Bokanmärkan

Kipling, The Jungle Book, en ny robinsonad. — Lindgren, Sveriges vandra storhetstid. — Carlson och Steffen, Kort lärobok i psykologi. — Hlforth, O. Lindhagen, Colberg, Schauspiel von Paul Heyse. — Lindgren, Little Lord Fauntleroy by Hodgson Burnett. — Boas, Lärobok i djurrikets naturalhistoria.

STOCKHOLM 1896

LARS HOKERBERG FÖRL.

Utgitt af UFFE och LARS HOKERBERG

Pris för detta häfte. Kr. 0. 25.

Prenumerationer i närmaste bokhandel eller i närmaste postanstalt.

Prenumerationer i närmaste bokhandel eller i närmaste postanstalt.

I dag har utkommit på C. E. Fritzes k. hofbokhandels i Stockholm förlag:

English Grammar for Swedish Schools

by

KARIN ÅHLSTRÖM.

2nd edition.

Pris: inb. 1 kr. 75 öre.

I have read every word of Froken Ahlstrom's English Grammar for Swedish schools, and can speak of it in the highest terms of praise. Its arrangement is excellent, its scholarship thorough, its examples are exceedingly well chosen. I can safely say that no grammar that I am acquainted with could possibly be better adapted to its purpose than this. In fact it was very difficult to believe that it had been written by a foreigner. I have revised and corrected all the proofs.

Edward Shepherd, M. A.

Chaplain to H. B. M's Legation, Stockholm.

Skriftliga och muntliga öfversättningsöfningar

till franska af Jos. Müller och Oscar Wigert.

Förre kursen. Med anm. och ordlista 1: 75.

Senare kursen. Med anm. 2: 25.

I dag utkomna på C. E. Fritzes k. hofbokhandels förlag.

I dag har utkommit på C. E. Fritzes k. hofbokhandels i Stockholm förlag:

Moderne Deutsche Schriftsteller V:

Märchen von Minna Rüdiger.

Mit Anmerkungen von

ALB. BOKELUND.

Inb. 1: 50.

Om vanartade och sedligt vanvårdade barns uppfostran.

Ett referat af motioner och uttalanden i ämnet.

Litteratur. Svensk Läraretidning 1895 nr 48, 49, 50, 51 och 52: Den sedliga förvildningen bland ungdomen.

Motion i första kammaren nr 20 om utarbetande af förslag till inrättande af allmänna uppfostringsanstalter för minderåriga brottslingar (1896).

Motion i andra kammaren nr 123 om skrifvelse till k. m:t rörande åtgärder för beredande af lämplig uppfostran åt minderåriga förbrytare samt vanartade och i sedligt afseende försummade barn (1896).

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 öfver sistnämnda motion.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 öfver samma motion.

B. Getz: Udkast til Lov om sædelig forkomne og vanvyrdede børns behandling, med motiver (Kristiania 1892).

Udkast til Lov om tvangsopdragelse, afgivet af den ved kgl. resolution af 14 november 1885 nedsatte straffelovskommission (Kristiania 1892).

Betänkning fra kommissionen angående statstilsyn med børneopdragelsen (Kjøbenhavn 1895).

1. Det ondas verklighet.

För någon tid sedan ställde tidningen Aftonbladet till ett flertal framstående personer i in- och utlandet en anhållan, att de ville besvara följande fråga: »Hvad önskar och väntar Ni af utvecklingen i den närmaste framtiden inom det område, som närmast intresserar Eder?» Uti det svar, som generaldirektören *Sigfrid Wieselgren* afgaf på denna anhållan, yttrar han följande:

»Gärna begagnar jag mig af det tillfälle, härmed bereds mig, att fästa allmänhetens uppmärksamhet på en den allra viktigaste samhällsangelägenhet.

Öfverallt erkänner man villigt, att vårt lands penitentiära förhållanden äro af första ordningen. Den sakkunnige vet ock, att det är så. Men icke förty sakna vi något. Och detta »något» är

af så stor betydelse, att afsedda resultat af vår med stor kostnad och omsorg ordnade fångvård i betänklig grad skola tillintetgöras, därest ej den antydda bristen afhjälpes.

Hvilken är då denna?

Nödig omvårdnad af vanartiga barn, af vilsekommen ungdom.»

Detta yttrande utgör ett tungt vägande vittnesbörd om den allvarsamma fara, som genom den sedliga förvildningen hos en del af ungdomen hotar vår samhällsordning.

Frågan om ungdomens vanart har också under senaste tiden i allt vidsträcktare kretsar tilldragit sig den lifligaste uppmärksamhet. Denna har bland annat väckts genom de berättelser om våldsdåd, föröfvade af minderåriga, samt om formliga förbrytarelligor, bestående af halfvuxen ungdom, hvilka pressen gång på gång haft att meddela. Oftast skildra väl dessa berättelser förhållanden i städerna, företrädesvis de större, men understundom får man dock äfven från de allra undandoldaste skogsbygderna höra drag af en så djurisk vildhet och barbarisk råhet, att den godt kan täfla med hvad som sker i städernas uslaste gränder. Frågan om ungdomens vanart är ingalunda en fråga, som uteslutande berör storstäderna, den gäller landet i dess helhet.

En oroväckande yttring af den sedliga förvildningen påvisas tydligt uti fångvårdsstyrelsens berättelser. År 1860 utgjorde antalet nykomna straffarbetsfångar under 20 åldersår 154, år 1880 utgjorde det 251, år 1894 steg det ända till 315. Af dessa sistnämnda 315 unga förbrytare hade 30 inkommit vid endast fyllda 15 år, 52 vid 16 år, 62 vid 17 år, 75 vid 18 år och 96 vid 19 år. Af dessa uppgifter framgår, att *antalet unga förbrytare synes befinna sig i stigande*. Kriminalstatistiken visar, att detta äfven är förhållandet i nästan alla andra land.

Att på grund häraf vilja sluta sig till ett växande allmänt sedligt fördärf, vore emellertid förhastadt. Antalet *åtalade* förbrytelser står icke i ett konstant förhållande till antalet verkliga *begångna* förbrytelser. Det beror därjämte af andra omständigheter: dels de tid efter annan vidtagna förändringarna i strafflagsstiftningen och i rättsskipningens organisation, dels af den större och mindre stränghet, hvarmed åklagaremakten på olika tider och olika orter funnit sig böra beifra de af minderåriga förbrytare begångna lagöfverträdelserna. Brottsligheten får heller icke bedömas blott efter förbrytelsernas *antal* utan äfven efter deras *art*, efter den större eller mindre råhet och ondska, hvaraf de äro ett uttryck. För öfrigt innebär en ökning af antalet förbrytelser inom ett land

ingalunda med nödvändighet en försämring af dess befolkning i sin helhet. Den kan mycket väl förorsakas däraf, att en mindre del af nationen genom hvarjehanda omständigheter går moraliskt tillbaka, under det att den stora massan går framåt i sedlig utveckling.

*
*
*

Äfven med erkännande häraf står det emellertid fast, att de statistiska uppgifterna utvisa, det mycken sedlig förvildning är rådande bland ungdomen, och att det är fara värdt, att densamma, om den lämnas obeaktad, skall komma att alltmera sprida sig bland det uppväxande släktet. Framtidens mänsklighet skulle härigenom sjunka ner till en lägre moralisk ståndpunkt än den, hvarpå nutidens befinner sig.

Det är under sådana förhållanden naturligt, att frågan om brottsligheten bland minderåriga blifvit en brännande fråga inom de kretsar, som af densamma omedelbart beröras, nämligen å ena sidan *kriminelisterna*, å andra sidan *skolmännen*, framförallt *folkskolemännen*.

Närmaste anledningen till att de förra tagit frågan under ompröfning är den bland dem vunna erfarenheten om fängelselivets fördärfliga inflytande på de minderåriga. Redan tidigt hafva de haft uppmärksamheten fäst på nödvändigheten af att söka hämma den ständiga tillströmningen af unga brottslingar samt kommit till insikt därom, att förbrytare, hvilka ännu befinna sig i barndoms- eller öfvergångsåldern, icke hafva sin rätta plats i fängelset, när de ofta gå ut ur detta vida sämre, än de gingo där in.

Folkskolemännen åter hafva under sin dagliga verksamhet tillfälle att steg för steg följa det ondas utveckling samt att uppdaga de källor, ur hvilka det hämtar sin näring. De hafva dessutom haft flera särskildt tvingande anledningar att med lifligaste intresse omfatta denna fråga. Nästan utan undantag utgå de unga lagöfverträdarna ur kretsen af de vagabonderande och vanartade barn, hvilka genom sina skolförsummelser och sitt dåliga uppförande bereda läraren de bittraste bekymmer. Ej nog därmed, att dessa barn utgöra ett af de största hindren för skolarbetets jämna och lugna gång, de verka såsom smitofrön på sina kamrater, och deras tvungna samvaro med välartade barn måste anses innebära en upprörande orättvisa mot såväl dessa som mot deras föräldrar. Härtill kommer att det just är efter dessa vanartade barns beteende, som allmänheten bildar sig sina föreställningar om folkskolans uppföstrande verksamhet, hvadan omdömena härom icke kunna blifva annat än vilseledande och orättfärdiga.

Upprepade gånger hafva därför ock från uppfostrarnes sida starka röster höjts för det ondas förebyggande och hämmande genom de vanartade och brottsliga barnens hänvisande till inkom för dem upprättade räddnings- och förbättringshem. Uttalanden i denna riktning hafva tid efter annan framkommit inom skolpressen samt från folkskollärareföreningarna i olika delar af vårt land, särskildt från hufvudstadens, och under de senaste åren har Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening i och för frågans utredning genom trenne för ändamålet utsända resestipendiater inhämtat underrättelser om de anstalter af ifrågavarande art, som finnas såväl i vårt eget land som i Norge, Danmark, Skottland och England.

Under den utredning, frågan härigenom erhållit, hafva såväl det ondas orsaker som de medel, genom hvilka man sökt undanröjda detsamma, gjorts till föremål för en ganska allsidig belysning.

2. Det ondas orsaker.

Ett stort och utbredt ondt har sällan en enda orsak. Så flyter ock brottsligheten bland de minderåriga ur flera källor.

Fängelsepredikanternas redogörelser, hvilka årligen pläga meddelas i fängvårdsstyrelsens berättelser, innehålla många beaktansvärda iakttagelser rörande den sedliga förvildningens orsaker. Den närmaste anledningen till förbrytelseerna är, såsom det starkt betonas, vanligen *dryckenskapen*. Dock framhålles tillika, att om denna last än utgör så att säga den yttre och sista orsaken, så ligger dock i de allra flesta fall den innersta och egentliga grunden till det onda i den unge brottslingens *sannesart och sannesriktning*, sådan denna blifvit hos honom utpräglad genom hela hans föregående utveckling, vanligen allt ifrån barndomen. *Vanvårdnad och försummad uppfostran* visar sig i allmänhet vara djupaste källan till det öfverklagade fördärfvet. Vanvården har ledt till vanart, och vanarten har slutligen tagit sig uttryck i brottslighet. Fängelsepredikanternas och skolmännens iakttagelser öfverensstämma häruti fullkomligt med hvarandra.

I *hemmet* är det ju, som barnet bör erhålla sin egentliga vård. Nu är det emellertid många barn, som alldeles sakna hem eller hafva så att säga endast ett halft sådant, enär båda föräldrarna eller endera af dem äro borta, vare sig de äro döda, på fattighuset, i fängelse e. d. Somliga äro barnhusbarn, som icke ens bära sina föräldrars namn, än mindre åtnjuta deras personliga vård, utan vanligen äro öfverlämnade åt s. k. fosterföräldrar. Ej sällan torde visserligen dessa senare bjuda till att vara dem i faders, och mo-

ders ställe, men lika ofta torde det ock hända, att förhållandet mellan fosterföräldrar och fosterbarn äro uteslutande ekonomiskt. Såsom i hög grad utsatta för vanvård anföra också fängelsepredikanterna sådana föräldralösa barn, hvilka bortackorderas till fosterhem af så dålig art, att de hvarken kunna eller vilja uppfylla ett hems uppfostringsförpliktelse. Särskildt har detta, enligt deras utsago, varit fallet på de orter, där bortauktionerings-systemet kommit till användning.

Inom vissa landskommuner är det — säger härom en af dem — icke alls ovanligt, att fattighjonen och däribland värnlösa barn, på det att deras underhåll måtte blifva så billigt som möjligt, bortauktioneras till den minst-bjudande. För att icke göra förlust på affären låter denne vanligtvis det inropade hjonet sedan oftast sakna tillräcklig föda och beklädnad. Härigenom manas hjonet i sin ordning att på öarligt sätt skaffa sig medel till lindrande af sin nöd. Sälunda börjar det bortauktionerade barnet att olofligen taga mat-bitar från sina tillfälliga fosterföräldrar eller dessas närmaste grannar. Därefter fortsätter det med att, hvarhålst sådant faller sig lämpligast, stjäla mindre penningesummor eller ett och annat klädesplagg. Och så har man till sist den vane och utbildade tjuven, för hvilken det blifvit, snart sagdt, ett naturbehof att stjäla.

Uti en annan berättelse heter det:

Några fångar hafva aldrig ägt något hem. Deras vagga var den af landsstrykerskan dragna kärran, och hemmet var den lada, som vid mörkrets inbrott låg i deras väg. Eller ock kom barnet från den döende moderns bröst i sådana händer, där hvarken kärlek eller omvårdnad kom det till del, utan det fick växa upp i saknad af all uppfostran.

Ett stort antal barn hafva visserligen sina föräldrar i lifvet men äro födda utom äktenskapet. I sådana fall är den ogifta modern nästan alltid för sitt uppehälle beroende af, hvad hon personligen kan förvärfva. Hon tar därför tjänst som amma eller skaffar sig anställning i någon affär eller fabrik. Att ägna barnet någon vård är henne under sådana omständigheter naturligtvis omöjligt. Hon ackorderar bort det för några kronor i månaden till någon kvinna, som har till yrke eller binäring att vanvårda andras barn, på samma gång som hon vanvårdar sina egna. Det är ej svårt att föreställa sig, hvilken bördig jordmän för moraliskt ogräs de barns sinnen skola utgöra, hvilka på sådant sätt blifvit öfvergifna af sin moder, och hvilkas lifskraft dock är seg nog för att låta dem öfverleva följderna af en dylik »vård». Uti Jonas Lies berättelse Livsslaven finner man en gripande skildring af, huru ett lefnadslopp med en sådan begynnelse kan utveckla sig.

Tyvär är dock vanvården icke inskränkt till de barn, som i *bokstaflig* mening sakna ett föräldrahem. Äfven de, som äga ett sådant, äro ofta utsatta för uppenbar vanvård.

På de orter, där barnens vanvård och däraf följande vanart mest förekommer, nämligen i storstäderna och industricentra, gör *husmodern* i de fattigaste hemmen ofta i högst ringa mån skäl för detta namn. Husmoderliga sysslor har hon vanligen aldrig lärt, hvarken i skolan eller i det fabriksarbetare-, dagsverkare- eller statarehem, i hvilket hon växte upp. Så snart hon slutat sin knappa skolgång, sattes hon i fabrik eller till annat lönearbete. Då hon så blef gift, ägde hon följaktligen ingen af dessa praktiska färdigheter, som framför allt en arbetarehustru måste äga för att få utgifterna att hålla sig inom de knappa inkomsternas gräns och ändock kunna skapa ett hem, där mannen kan känna trefnad och barn kunna växa upp på ett någorlunda människovärdigt sätt. Det vanliga är därför, att hustrun för utkomstens skull snart åter måste gripa till lönearbetet utomhus. Men därmed är ock i själva verket hemmet upplöst och all barnavård så godt som omöjliggjord. Ofta komma föräldrarna icke ens hem till måltiderna utan skaffa sig dessa på något matställe i närheten af arbetsplatsen. Redan från sin tidiga barndom få barnen i sådana hem sköta sig själva och sörja för sina behof bäst de gitta. Tidigt tvingas de härigenom till en brådmogen självständighet, som gör dem främmande för hvarje känsla af afhängighet, pietet och auktoritet, och som måste medföra genomgripande följder för deras hela lifsrikning och lifsåskådning. De intryck och erfarenheter, barnen hafva af föräldramakten, utgöra de grundläggande elementen för deras blifvande föreställningar om samhällsmakten och allmakten. Hafva de intet begrepp om ett verkligt *hem*, så blifva ock samhälle och religion för dem blott tomma ord.

Flera af fängelsepredikanterna framhålla också, att brottsligheten bland ungdomen är jämförelsevis mindre inom sådana bygder, där befolkningens lefnadsförhållanden medgifva ett verkligt hemlif, och att det är sämst ställt, där på grund af särskilda förhållanden föräldravård och hemlif i större eller mindre grad saknas.

En synnerligen betydande del af de unga förbrytarne, säges det, utgöres af drägen från storstädernas gator. Sälunda klagas öfver »den skara illa uppfostrade, lättjefulla, slyngelaktiga ynglingar», som vuxit upp »i de stora städernas bakgränder och där mottagit alla de fördärfliga inflytelser, som för dem blifvit bestämmande», öfver det stora antalet »af i uppfostringsväg försummade gaminartade ynglingar» från Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Jönköping, de norrländska städerna samt öfriga orter, å hvilka en större, företrädesvis industriidkande befolkning lefver sammanpackad, och detta under förhållanden, som för hemlif och föräldravård ofta äro synnerligen ogynnsamma.

Sälunda säger t. ex. predikanten vid länsfängelset i Jönköping: »De unga brottslingarna hafva naturligtvis mest kommit från själva Jönköping

samt från andra arbetarecentra inom länet, där familjebanden äro mera stadda i upplösning och barnen tidigare få vänja sig vid tuktlöshet, än hvad förhållandet är bland den jordbruksarbetande befolkningen.»

Fängelsepredikanten i Norrköping yttrar: »Här i staden är icke ovanligt, att både fäder och mödrar arbeta i fabrik. Under tiden lämnas barnen åt sig själfva, om de äro så pass försigkomna, att de något så när kunna reda sig på egen hand. Under föräldrarnas bortovaro stanna naturligtvis icke barnen i sina hem, utan de uppsöka andra barn, och i deras sällskap lära de sig den ena oarten efter den andra.»

I många fattiga hem tvingar behovet att skaffa något penningbidrag för betäckande af hyran till att ha s. k. *inneboende*. På frimåndagarna eller under tider af arbetslöshet kommer läraren eller lärarinnan vid sina besök i hemmet ofta midt upp i, ett lag af öldrickande och kortspelande sådana. Ej sällan bo flere talrika familjer tillsamman i ett enda rum. Hvad få icke de unga vara vittnen till i ett hem af sådan beskaffenhet? Och huru hemmastadda blifva de icke tidigt med lifvets skuggsidor! Huru kan man vänta, att barn, som växa upp under intryck af dylik art, skola hafva kvar något af den barnsliga oskuld och försynthet, som under normala förhållanden utgör ett så mäktigt skydd mot råheten och mot de sedliga frestelser, hvaraf lifvet är så fullt?

Dåliga föräldrar afhålla ofta ock sina barn från skolan, och dessa blifva därigenom i saknad äfven af den uppfostran, som *skollifvet* med sina kraf på punktlighet, ordning och goda seder eljest skulle kunnat gifva. Det heter därvid vanligen, att barnen måste användas för att »i mån af sin förmåga bidraga till familjens uppehälle». Vid ett flyktigt betraktande kan det ju också synas rent af berömvärdt, att de fattiga barnen på detta sätt tidigt lära sig »att taga sig fram på egen hand». Men den, som hundratals gånger varit i tillfälle att lära känna den *verklighet*, som döljer sig bakom dessa vackra talesätt, han vet bättre.

I många fall förvärfva barnen nämligen sina bidrag till familjens underhåll genom *tiggeri*, antingen uppenbart eller under skyddande förklädnad såsom t. ex. försäljning af blommor, tvålar, brefpapper m. m. Barnen kunna visserligen på dylikt kommersande tillfälligt skaffa sig någon förtjänst, ibland t. o. m. några kronor om dagen. Men de vänja sig på samma gång vid att utan kontroll handskas med penningar och utsättas för många frestelser till oärlighet. De få äfven därigenom allt större smak för den obundna friheten, folkskolan med sitt tvång och arbetskraf blir dem ett odrägligt land, och de börja *skolka*. Och därmed ha de fått afsmak för allt ordnad arbete.

Det är att beklaga — säger härom en fängelsepredikant — att föräldrar finnas, som, långt ifrån att vårda sig om barnens framtida bästa, tvärtom uppamma deras sämre böjelser, i synnerhet genom att under allehanda falska förhållanden sända dem ut att tiggas. Icke nog med att sådana barns skolgång blir mycket ojämn — de komma äfven genom det demoraliserande tiggeriet i mångahanda frestelser, för hvilka de duka under. Sålunda inkomna på brottets bana torde de för all framtid, därest icke särskildt gynnsamma omständigheter inträda, blifva räknade bland samhällets olycksbarn.

Om samma sak heter det i en annan berättelse: »Vid tanken på den gamla erfarenheten, att steget från brist och nöd till obetänksamhet och brott ofta är mycket lätt taget, har jag med vemod betraktat dessa skaror af fattiga barn, som nästan dagligen ströfva omkring med sina tiggarkorgar, och som under dagens lopp vid sina besök hos bättre lottade människor, för att väcka det största möjliga medlidande, upprepa ett snart sagdt oräkneligt antal gånger samma medvetna, kanske af föräldrarna icke så sällan förestäfvade lögnhistorier. Läger man då därtill den ganska ofta förekommande omständigheten, att många af dessa stackars barn utsändas på sina tiggarfärder med löfte om erhållande af stryk, ifall de vid hemkomsten icke medföra allmosor i önskad mängd, är det ju icke underligt, om många af dem under sådana sorgliga förhållanden så småningom bringas in på brottets väg.»

Äfven om föräldrarna icke använda sina barn till dylikt förvärf utan verkligen »sätta dem i arbete», så åstadkommes dock mycken skada därigenom, att barnen på grund häraf sluta skolan i förtid. Föräldrarnas oroliga sträfvan att tidigast möjligt få sina barn ut i arbetsmarknaden motsvaras af ett hos nutidens ungdom allt starkare framträdande *frihetsbegär, en benägenhet att så fort som möjligt komma på egen hand och undandraga sig skolans och föräldrarnes auktoritet*. Så länge förpliktelsen till skolgång varar, gifves det åtminstone *en auktoritet*, som ställer kraf på barnet. Men då äfven skolans auktoritet upphör, är det i många fall slut med *all auktoritet*. I forna tider bedrefs ju industriarbetet mest såsom handverk med fasta skrän och bestämda lagar. Då gossen hunnit den rätta åldern, sattes han i lära hos en mästare, bodde i dennes hus, åt vid hans bord, erhöi af honom en småningom fortskridande undervisning i yrket och stod under hans husbondevälde. Visserligen voro nog icke dessa skräförhållanden så idylliska, som den gamla tidens lofprisare stundom utmåla dem, men *någon* uppfostran var det dock, och något skydd gafs gossen under den allra farligaste perioden af hans lif, den s. k. kallade öfvergångsåldern eller »slyngelåldern». Nu äro förhållandena helt annorlunda. Handverksmästarne i städerna vilja icke längre ha några lärlingar i sin familj och vid sitt bord, och för deras undervisning i yrket hafva de hvarken tid eller lust. De vilja med ett ord icke hafva lärlingar att *uppfostra* till arbetare, de taga i stället *färdiga* arbetare från landsbygden, af hvilka de genast kunna få någon liten

avance. Handverket har också alltmera öfvergått till fabriksrörelse, och det drifves i alla händelser efter samma ekonomiska och moraliska principer som denna. De forna lärlingsskarorna hafva därmed ersatts af en helt och hållet modern samhällsklass: *de minderåriga fabriksarbetarne*. Genom användande af allt mera arbetsparande maskiner har det blifvit fabriksägarna möjligt att i stor utsträckning tillgodogöra sig äfven de minderårigas svaga krafter. De kunna därför äfven gifva dessa minderåriga en aflöning, som i förhållande till de vuxnes måste anses jämförelsevis betydlig. Det är genom denna aflöning, som föräldrarna vänta sig erhålla någon lättnad i sina brödbekymmer.

Men i denna uträkning blifva de ofta grundligt bedragna. För det första säger det sig själfvt, att de minderåriga fabriksarbetarne inom många industriområden blifva fruktansvärda konkurrenter till de vuxna. Gossen får anställning, men han bidrager kanske härmed att göra sin far arbetslös. Härtill kommer, att äfven om gossen till en början lämnar sin aflöning i faderus eller moderns händer, så dröjer det vanligen icke länge, innan han börjar behålla den för egen räkning och begagna den efter sitt godfinnande. Han kommer nämligen snart nog underfund med, att han på andra ställen kan för samma betalning få bostad och föda lika bra om ej bättre än i hemmet. Det är numera föräldrarna, som måste krusa för honom, ifall de skola få hafva honom hos sig och få något med af hans förtjänst. Följden häraf blir ökad slapphet från deras sida, ökad öfvermod från hans. Vid minsta slitning brister det sköra familjebandet. Den minderårige lämnar sitt gamla hem, blir sin egen herre och intager vid 14—15 års ålder samma ställning, som om han vore en myndig man.

Om följderna häraf meddelar predikanten vid kronohäktet å Långholmen följande, hvori han för sin del finner en väsentligt bidragande orsak till brottsligheten bland de minderåriga:

»En annan omständighet, som särskildt inom detta samhälle inverkar menligt på de ungas sedlighet, är, att gossar, som redan vid 13 års ålder vinna anställning på fabrik, snart nog erhålla ganska god arbetsförtjänst — långt större än de behöfva till kläder och uppehälle — hvilken de själfva taga om hand, och hvaraf öfverskottet användes på ett sätt, som visst icke befördrar deras väl. Genom den sinnliga njutning, hvarvid de sålunda tidigt vänjas, ökas deras behof och slappas deras icke förut stora plikt känsla. Blifva de så i följd af ett oordentligt lif afskedade från sitt arbete, hafva de de stora behofven kvar och tillfredsställa dem då på ännu sämre sätt än förut. Så går det allt jämt utför på det sluttande planet.»

Ungdomen har ett outrotligt behof af nöje och förströelse. Några för de minderåriga arbetarne anordnade tillfällen till upp-

lyftande och förädlande nöjen gifvas dock icke. Det är därför lätt förklarligt, att deras lif utanför fabriken eller verkstaden skall bli allt annat än tillfredsställande. Deras nöjen blifva den brådmogna, d. v. s. den på en gång omogna och öfvermogna människans. Sämre maskeradbaler, spelpartier och krogbesök blifva deras förströelser, och för sitt fantasilif söka de näring i tidningarnas »rättegångs- och polissaker» samt i de massvis utkolporterade röfvere- och förbrytareromanerna.

Lika illa är det sörjdt för barnens *lek*, hvilken dock utgör en så nödvändig beståndsdel af hvarje suudt barns normala lif. Ingenstädes i våra storstäder har man vidtagit några anordningar härför. Torg och gator, portgångar och gränder äro barnens enda lekfält.

Det gifves slutligen hem af så usel beskaffenhet, att barnen där rent af *direkt uppfostras till brottslighet*.

Så omtalas från ett fängelse att flera af dess fångar »uppväxt uti hem, som varit tillhåll för alla möjliga laster och brott, af sina föräldrar icke erhållit något annat arf än medfödda anlag för lögn, oärlighet och lättsinne m. m., och långt före ankomsten till fängelset fört ett lefnadssätt, som varit ägnadt att förstöra all sann sedlighets djupaste rötter».

Såsom exempel på, hurudana de minderåriga förbrytarnes hemförhållanden ej sällan äro, berättas vidare, hurusom en gosse, hvilken inom kort skulle i fängelset konfirmeras, kunde såsom vid akten närvarande vittnen påräkna fader, moder och syster, hvilka såsom straffångar voro förvarade i hvar sin cell af fängelset, att en broder till samma gosse året förut blifvit i fängelset konfirmerad, och att hans yngre syskon voro inhysta å fattigvårdsanstalt.

* * *

Huru stor vikt man emellertid än må tillmäta de yttre lefnadsomständigheter, hvarunder ett barn får växa upp, skulle det dock vara ensidigt att uti de *sociala* förhållandena vilja se *enda* orsaken till oarterna bland ungdomen.

Vid sidan af inflytelserna från omgifningarna och understundom oberoende däraf, ja i rak strid däremot göra sig nämligen gällande äfven *individuella* orsaker, hvilka bland fackmännen länge varit bekanta men först i vår tid lyckats tillvinna sig någon allmänna uppmärksamhet.

Dessa orsaker bestå däruti, att individens normala andliga utveckling blifvit hämmad eller rubbad genom vissa anatomiska, fysiologiska eller psykologiska missbildningar, hvilka gjort honom till en i sedligt afseende vanskad eller sjuklig varelse.

Att många förbrytelser begås af personer, som lida af sinnesrubbnings, har sedan gammalt varit allmänt bekant, och många äro

de, som blifvit dömda till döden eller insatta i fängelse, hvilka rätteligen bort intagas i ett dårhus eller i ett vårdhem för sinnessvaga.

Mycket ofta uppkomma hjärnskador och därmed sammanhängande själsabnormiteter genom vissa sjukdomar, exempelvis alkoholförgiftning, fallandesot o. s. v. De själsrubbingar och själslyten, som här af alstras, äro ingalunda inskränkta till förståndsverksamheten utan inverka nästan alltid därjämte på känslans och viljans områden. Flera af de svåraste och allmännaste utgöras just af sjukliga förändringar i *sinnesstämningen* samt yttra sig såsom tidvis med omotståndlig makt uppträdande *drifter till brottsliga handlingar*.

Hvad som gör dessa moraliska missbildningar och sjukdomstillstånd särskildt anmärkningsvärda för uppfostraren är den omständigheten, att de i stor utsträckning äro *medfödda*, enär de ofta äro erhållna genom *arf*.

Hvem vet ej, att t. ex. dryckenskapen medför rubbingar i barnets nervsystem och själssegenskaper?

Professor Seved Ribbing säger härom uti sin uppsats: Om de af sprithaltiga drycker förorsakade sjukdomar, deras förlopp och utgång, följande:

»Understundom märkes kanske icke någon i ögonen fallande kroppslig sjukdom men däremot så mycket tydligare flerahanda dåliga själsanlag. Drinkarens barn äro ofta lättjefulla och osedliga samt i sin ordning särdeles begifna på dryckenskap. Detta sistnämnda begär bör ej uppfattas såsom en följd af dålig uppfostran och dåliga exempel i föräldrahemmet; det är ett verkligt *ärfeligt* begär, som kan utveckla sig hos drinkarens barn, äfven om de uppfostras utom hemmet och uti ordentliga familjer. Detta ärfliga begär framträder i allmänhet särdeles tidigt, uti en ålder, då smaken för starka drycker ännu ej plägar vara kommen och utvecklad, det visar sig ofta ohäjdadt och oförklarligt, stundom slumrande, stundom vaknande med en synnerlig våldsamhet.»

Det är ingalunda blott alkoholisten, som på detta sätt lämnar en mot frestelserna värlös själsorganisation i arf åt sina efterkommande, detta är äfven fallet med den af andra orsaker till sitt nervsystem skadade.

Få torde de lärare och lärarinnor vara, hvilka icke åtminstone någon gång bland sina lärjungar träffat ett barn, som visat sig fullständigt oemottagligt för alla uppfostrarens omsorger och bemödanden. Kärlek och förtroende uträtta intet, ej heller aga, och efter att hafva försökt alla medel får man sig slutligen den öfvertygelsen påtvingad, att man här har att göra med en i moraliskt afseende *abnorm* natur. Det är naturligt, att sådana barn, hvilka kommit till världen med ett oförytterligt arf af onda drifter och

böjelser, då de lämnas på egen hand, nästan med nödvändighet äro hemfallna åt sedlig förvildning.

* * *

I betraktande af de många olika orsaker till vanart, hvilka här blifvit antydda, och till hvilka många flera skulle kunna läggas, synes det ej vara underligt, att en del af ungdomen är sådan den är. Snarare kan det förvåna, att oarterna icke äro ännu större. Det kan ju visserligen tyckas vara något oerhördt, att t. ex. i hufvudstaden kan uppstå s. k. »ligor» med ända till 30—40 medlemmar. Men äfven om man antog, att inom hufvudstaden förekomme ett par hundra sådana »ligapojkar», så uppgår dock detta antal ej ens till 1 procent af folkskolornas hela barnantal. Största delen af folkskolans lärjungar äro väl värda de bästa vitsord, och det är med lust och glädje folkskolans lärare och lärarinnor arbeta bland dem. Man kan sålunda med skäl säga, att i förhållande till den stora massan utgöra de vanartade barnen ännu så länge ett försvinnande mindretal.

Såsom förut blifvit visadt befinner sig emellertid detta mindretal i tillväxt, och detta förhållande utgör för oss alla en kraftig uppfordran att ställa oss inför den frågan: Hvad böra vi göra för dessa stackars barn? Skjuta vi likgiltigt undan denna fråga, så torde det hända, att vi inom kort finna oss ställda inför en annan: Hvad komma *de* att göra med *oss*?

3. Det ondas botemedel.

Att en förbättring i dessa sorgliga förhållanden är *möjlig*, därpå hafva vi lyckligtvis ett ovedersägligt exempel. Det finnes i Europa verkligen ett enda rike, som på detta område skiljer sig från de öfriga och som företer en statistik med år för år sjunkande brottslighet hos de minderåriga samt med däraf i sinom tid följande minskad brottslighet äfven hos de vuxne. Det är det britiska.

Af uppgifterna rörande förbrytare i England och Wales framgår, att antalet yngre förbrytare var i stigande till och med år 1869, men att det sedan dess befinner sig i ett nästan oafåtligt *sjunkande*, samt att verkningarna af detta sjunkande från och med år 1883 visat sig i ett fortgående sjunkande äfven af antalet *äldre* förbrytare.

Hufvudorsaken till detta märkliga förhållande är lätt funnen. Den ligger däruti, att staten allt sedan 1850- och 1860-talen kraf-

tigt tagit saken om hand. Den har genom sin *lagstiftning* föreskrifvit »tvångsuppfostran» för sådana, som häraf äro i behof: för de vagabonderande och vanartade barnen i *skolkare- och räddningshem* (Truant Schools och Industrial Schools), för de minderåriga brottslingarna i *förbättringshem* (Reformatory Schools). Den har vidare genom storartade *anslag* främjat upprättandet af dylika hem, så att deras verksamhet kunnat erhålla nödig omfattning och anordnas på för ändamålet lämpligt sätt, och den har slutligen underkastat dem en sakkunnig och noggrann *inspektion*. Man är allmänt ense om, att det är dessa åtgärder i förening med folkskolelagarna af 1870 och 1876 samt arbetarelagstiftningen rörande minderårigas arbete, begränsningen af kvinnornas arbetstid m. m., hvilka åstadkommit den af statistiken utvisade minskningen i förbrytelser.

* * *

Vanartens orsaker äro många och kraftigt verkande. Bote-medlen måste vara likaså.

Hvad det framför allt gäller är att bereda själfva grundförsättningen för en god uppfostran, nämligen *goda hem*. För detta måls vinnande gifves visserligen intet universalmiddel. Men hvarje åtgärd, som i någon mån förbättrar det sociala tillståndet, innebär ock en ökad möjlighet för danandet af goda hem. Bekämpandet af ungdomens sedliga förvildning står således i närmaste samband med de mångahanda rörelser, som i vår tid från skilda utgångspunkter arbeta på höjande af de lägre samhällsklassernas materiella och andliga ställning. Så med nykterhetsrörelsen och sedlighetsrörelsen, med bemödandena att förekomma eller minska arbetslösheten, att befordra sparkassor, sjukassor o. dyl. samt att skaffa arbetarklassen hygligare och billigare bostäder.

En mäktigt verkande bundsförvant utgör ock den sociala lagstiftning, hvarigenom man under senaste tiden börjat sätta en gräns för industrialismens familjeupplösande verkningar. Af särskiid betydelse i detta hänseende äro de bestämmelser mot söndags- och nattarbete, mot de minderårigas, de unga flickornas och hustrurnas indragande i fabrikslifvet samt mot en omättlig arbetstid för familjefäderna, hvilka blifvit fastställda i flera land, och som, där de börjat tillämpas, redan visat de vackraste frukter i ett bättre hemlif samt i ökad nykterhet och sedlighet.

* * *

Med skolålderns begynnelse uppträder vid hemmets sida en ny hufvudfaktor för barnets normala utveckling, nämligen *skolan*, här närmast den allmänna *folkskolan*. Ytliga och korttänkta människor i allmänhet äro dock benägna att tillmäta skolan allt för stor betydelse. De förutsätta såsom gifvet, att det är skolan ensam, som bestämmer barnets beskaffenhet, och kasta därför skulden på skolan för allt, hvad som hos barnen misshagar dem. Man besinnar icke, att lärare och lärarinnor »rå om barnen» endast några år, några månader af året och några timmar om dagen samt att deras maktmedel äro långt mera begränsade än föräldrarnas. Sannt är emellertid att skolan verkligen utöfvar ett mycket stort inflytande. Hvad som brister i påverkningens långvarighet, kan hon i betydlig grad ersätta genom sin stränga planmässighet och samlade kraft.

För att skolan skall kunna få någon uppfostrande makt öfver barnet, kräfväs emellertid vissa förutsättningar: hon måste kunna gripa barnets *intresse* och väcka dess *själfverksamhet*. Detta försvåras uti många folkskolor i hög grad genom det stora barnantallet. Där en och samme lärare samtidigt måste undervisa 60—70 barn, där blir hans tid så upptagen af expeditionsgöromål och upprätthållande af den rent yttre disciplinen, att hans undervisning måste inskränkas till det torftigaste och nödvändigaste, på samma gång som det blir honom omöjligt att kunna ägna nödig uppmärksamhet åt de enskilda barnens behof och värd. Oförbehållsamt måste det medgifvas, att vår folkskola ännu har ett långt stycke kvar på sin utvecklingsbana från *läsläsningsskola* till *uppfostnings-skola*. Skall hon kunna hinna detta mål kräfväs ej blott, att den s. k. läsundervisningen blir till anda och form genomträngd och präglad af pedagogikens grundsatser, utan ock att skolan fullständigas genom införlifvande med densamma af sådana nya ämnen, som särskildt tillgodose barnets sunda utveckling och det praktiska lifvets kraf: *lek, slöjd, hushållsundervisning* m. m. d.

På denna väg är emellertid vår svenska folkskola redan inne, och ju kraftigare arbetet på hennes inre och yttre reformation bedrivnes, ju starkare blir ock hennes uppfostrande inflytande och hennes makt att kvarhålla de unga på det rättas väg.

Den mest påtagliga bristen i vårt skolsystem är för visso saknaden af värd och ledning under den s. k. öfvergångsåldern. Intet vittnar så högljudt om den allmänna obekantskapen med psykologiens grundfakta som förbiseendet häraf. Ofta har förblindelsen t. o. m. gått så långt, att välmenande personer af nitälskan — som de själfva säga — för den halfvuxna ungdomens sedlighet motarbeta dess skolgång och ifrå för dess utkastande i industriar-

betet. Den ringaste erfarenhet och eftertanke borde dock vara nog för att säga dem, huru orimligt detta är. Hvad som här behöfdes vore s. k. *skolwerkstäder* (praktiska yrkesskolor), sådana som man i Tyskland, Österrike, Holland, Belgien och framför allt i Frankrike börjat i stor utsträckning upprätta, där de lärjungar, som genomgått folkskolan, kunna erhålla den planmässiga utdanning för sina blifvande yrken, hvilken de numera i allmänhet ej kunna få hos några mästare. Bjudes dem vid sidan häraf tillfällen att genom fortsättningskurser och ungdomsbibliotek utvidga sin allmänbildning och tillfredsställa sin vetgirighet, så har man därmed tilltäppt ännu en hufvudkälla till brottslighet och förvildning.

Hvar och en, som gjort sig någon möda med att undersöka hithörande förhållanden inom våra större samhällen, har snart kommit underfund med hvilka stora vådor, en för tidigt afbruten skolgång oftast medför. Om de barn, hvilka ordentligt genomgå sin lagstadgade skolkurs utan skolkning och utan att sluta i förtid, kan man vara tämligen viss, att de icke skola rekrytera »ligorna». Däremot kan man vara nästan lika viss därom, att de, som försumma skolan och i förtid sluta densamma för att bli springpojkar eller fabrikspojkar, löpa största fara att bli vagabonder. Såsom ett bland de främsta botemedlen mot det onda kan därför med skäl sättas: *händra barnen att i förtid lämna skolan!* Ett barn borde icke tillåtas att lämna skolan för att taga anställning, innan det erhållit nödiga kunskaper och för öfrigt nått en viss utveckling i både kroppsligt och andligt hänseende. Ty utan denna förutsättning kan det icke på ett tillfredsställande sätt utföra sitt arbete, det lämnar därför snart sin första plats för att försöka en annan, misslyckas äfven där, och med hvarje platsombyte minskas så småningom hägen för allt ordnad arbete. Klart är också att en ordentligt genomgången skolkurs kraftigt skall bidra till att gifva barnet den sedliga hållning och den stadga i karaktären, som förläna motståndskraft mot lifvets frestelser. Önskligt vore med afseende härpå att skolbetygen af arbetsgifvare tillerkändes större auktoritet än hvad nu är fallet, och att det *samarbete mellan folkskolans lärare och arbetsgifvarne*, hvilket på ett och annat ställe kommit till stånd, ytterligare utvecklades.

* * *

Att barnet under sina allra första lefnadsår *borde* höra hemmet ensamt till, därom torde väl bland uppfostrare tankarna vara odelade. Men redan för denna ålder visar sig skillnaden mellan

»vara» och »böra vara», och en del af hemmens uppgifter måste därför öfvertagas af särskilda anstalter: barn-asyler. Redan Pestalozzi påyrkade »nöd hjälpskolor för barn till sådana fattiga föräldrar, hvilka till följd af arbete måste hela dagen vara borta från hemmet.» I Sverige hafva dylika barnasyler blifvit upprättade i Stockholm och i några andra industristäder under benämningen *barnkrubbor*. På alla orter, där mödrarna äro upptagna af lönearbete och dagsverke, kunna sådana anstalter helt visst göra mycket godt genom att rädda barnen från grof vanvård samt vänja dem vid renlighet, ordning och städade seder och därigenom i väsentlig grad hindra den öfverklagade förvildningen bland fabriks- och statarebefolkningens barn. En förutsättning härför är dock, att de ledas af personer, som äga pedagogiskt omdöme och verkligen känna sig såsom uppfostrare. Där detta ej är fallet, där kunna frukterna lätteligen bli allt annat än goda.

Dessa barnasyler äro beräknade för den ålder, som föregår skolåldern. Då denna inträder, blir en del af barnens dag upptagen af skolan. Under den andra däremot blifva de »fria», hvilket i fråga om sådana, som hafva utom hemmet arbetande mödrar, betyder, att de då blifva utan tillsyn. För att råda bot på de missförhållanden, som här af blifva en följd, har man hos oss under de senare åren dels infört *middagsbespisning af fattiga skolbarn*, dels upprättat s. k. *arbetsstugor*. Dessa senare hafva tagit fart särskildt i Stockholm, där de tillkommit på initiativ af stiftelsen »Lars Hiertas minne.» I dem bespisas barnen och sysselsättas med olika slag af handarbete. Stadsfullmäktige understödja dem med ett anslag, som dock ej är stort nog för att medgifva deras öppenhållande för barnen hvarje dag.

Äfven på ett annat sätt har man sökt komma dessa fattiga barn till hjälp, nämligen genom *skollofskolonier*, hvilka genom fröken Agnes Lagerstedt blifvit införda i vårt land. Att de äga betydelse icke blott för barnens fysiska utan äfven för deras moraliska hälsa är lätt insedt. Under ferierna är för en stor del fattiga skolbarn fröstelsen att tillbringa dagen på gatan gifvetvis mycket stor.

Såsom en utvidgning af här nämnda åtgärder har man äfven föreslagit upprättande af s. k. *ungdomshem* (daghem för fattiga folkskolebarn), uti hvilka skolungdomen under sin fritid skulle erhålla tillfälle till lämplig sysselsättning och förströelse.

De barn, för hvilka barnkrubbor, arbetsstugor m. m. äro afsedda, förutsättas alla hafva ett hem, där de åtminstone under natten kunna finna skydd. Många barn sakna dock äfven detta — de nämligen, hvilkas föräldrar antingen äro döda eller ock af

en eller annan anledning oförmögna att sörja för sina barns uppehälle. Försörjningsplikten faller då på fattigvården.

De åtgärder, denna vidtager för deras uppfostran, bestå hufvudsakligen däri, att den antingen utackorderar dem till *fosterhem* eller ock för dem inrättar särskilda anstalter, s. k. *barnhem*. Rent ideellt sedt har det förra af dessa båda sätt obetingadt företräde. Hvad barn af ifrågavarande slag förlorat är ju familjelif, och då samhället för deras räkning träder emellan, bör dess verksamhet i främsta rummet gå ut på att skaffa dem ersättning för denna förlust. Men i praktiken är saken icke lika enkel. Fattigvårdssamhällena knappa ofta så in på sina bidrag, att de erhålla anbud endast från sådana hem, hvilka taga det hela som en affär och äro oförmögna att uppfylla ett verkligt hems förpliktelser. Skola barnen i dylika fosterhem icke blifva föremål för vanvård i stället för vård, är en verksam inspektion nödvändig. De slutna barnhemmen hafva i alla tider lidit af vissa genomgripande olägenheter. Hvarje kasernartadt sammanhopande af barn är i och för sig betänkligt. Man anser sig flerstädes hafva gjort den erfarenheten, att de i sådana slutna anstalter klosterlikt afspärrade barnen haft vida svårare att reda sig ute i lifvet, och att de lättare låtit sig ryckas med af frestelserna. I Tyskland, där man på detta område vunnit en vidsträckt erfarenhet, synes man numera i allmänhet föredraga *mindre* barnhem, belägna ute på *landsbygden*, ledda af personer med pedagogisk utdanning och ställda i *förbindelse med folkskolan på orten*. Genom denna förbindelse brytes den klosterliga afskildheten, och en i hög grad behöflig samfärdsel vinnes med den omgifvande värld, för hvilken »hemmet» skall förbereda.

* * *

För de mer eller mindre *hemlösa* barn, om hvilka här talats, böra de allmänna skolorna stå öppna. Samlifvet med bättre lottrade kamrater utgör för dessa ett af de verksammaste uppfostringsmedlen. I en helt annan ställning befinna sig de barn, hvilka redan äro ett stycke inne på det sedliga förfallets väg, vare sig de där ännu hunnit öfverskrida den borgerliga rättens rämärken eller icke. För de *groft vanvårdade* och *vanartiga* samt ock de *brottsliga*, d. ä. de af strafflagens arm redan berörda kräfves — såväl i deras eget som i deras kamraters och hela samhällets intresse — afsöndring i särskilda anstalter: *räddningshem* för de groft vanvårdade och vanartiga samt *förbättringshem* för de brottsliga. De vanartade barnens afskiljande ur de allmänna skolorna är nödvändigt

af hänsyn till deras eget bästa, enär de icke i dessa skolor kunna erhålla den särskilda behandling, utan hvilken de sällan kunna återföras på det rättas väg. Det är ock nödvändigt därför, att de vanartade barnen utgöra för skolan och genom denna för samhället en farlig smitta, hvilken utbredning det är samhällets oafvisliga plikt att söka häjda. *Lika väl som i tider af farsot de barn, som kunna föra smitta med sig, förbjudas att besöka skolan, lika väl har allmänheten rätt att fordra, att de andligt smittade därifrån afhållas.* Den norska skollagen stadgar ock, att de barn, hvilka visa så dåligt uppförande, att öfriga skolbarn därigenom utsettas för skadlig påverkan, icke äro berättigade till undervisning i folkskolan. För vår svenska folkskola är det af allra största betydelse, att en dylik bestämmelse inryckes äfven i vår folkskolestadga.

Skall man kunna vinna något verkligt resultat i kampen mot ungdomens vanart, är det emellertid af högsta vikt, att man redan vid de första stegen på vanartens väg tager den unge om hand och försätter honom under sådana förhållanden, att en utveckling i god riktning därigenom blif möjlig. Tecknen på begynnande vanart visa sig tydligast genom brott mot skolans ordning, i främsta rummet genom *skolkning*, hvilken nästan alltid är begynnelsen till vagabonderi. »Skolkarne» utgöra ett af de svåraste hindren för ett framgångsrikt arbete inom skolan. De uteblifva från skolan och måste då hämtas dit. Snart träffas de icke mer i hemmet. Ej sällan vet man icke där, hvar de uppehålla sig. Fall finnas ock, då man icke vill uppgifva sådant. Skall skolan icke med afseende på dessa barn stå så godt som redlös, är det alldeles nödvändigt att man, där behofvet däraf gör sig gällande, upprättar *skolkarehem*, som stå redo att mottaga de vilseförda, och dit dessa kunna skickas utan onödig tidsutdräkt. Dessa skolkarehem böra vara internat, uti hvilka barnen, alldeles skilda från anhöriga och gamla kamrater, stå under sträng och allvarlig uppsikt samt sysselsättas med träget arbete, passande för deras ålder. Anstalter af dylikt slag finnas inom vårt land upprättade uti Malmö och Göteborg. Förslag om en dylik anstalt för hufvudstaden har upprättats af *folkskoleöverstyrelsen*, hvarjämte förste läraren vid Klara folkskola *S. A. Kinnvall* därom väckt motion inom stadsfullmäktige.

Skolkarehemmet kan anses som ett slags observationsanstalt. Visar barnet verklig bättring, må det komma åter till hemmet och folkskolan, faller det åter, sättes det på nytt uti internatet, där dess vistelse då förlänges. Vill barnet icke låta rätta sig, måste andra åtgärder vidtagas.

Är barnet icke mycket fördärfvadt eller trotsigt, är det lämpligt att utackordera det i någon god familj, helst på landsbygden. Fosterförelldrarna böra väljas med största försiktighet och med tagen hänsyn till barnets individualitet bland familjer, hvilkas ekonomiska ställning är god, och hvilkas lif är oklanderligt, så att nödig garanti erhålles för barnets fysiska, moraliska och intellektuella utveckling. Under barnets vistelse i familjen bör dess behandling och uppfostran vara föremål för en grundlig uppsikt, hvilket svårigen kan ske utan med hjälp af personer, som bo i närheten af utackorderingsorten.

Mera fördärfvade barn lämpa sig icke för utackordering utan böra intagas å de för en längre följd af år beräknade egentliga *räddningshemmen*.

Anstalter af detta slag kunna inrättas efter två skilda grundtyper: *kasernerings*stypen och *familjetypen*. Enligt den förra äro hundratals lärjungar inrymda i en enda kasernartad byggnad med stora sof- och arbetssalar. Det säger sig själf, att lifvet inom en sådan anstalt gärna blir anlagdt på massverkan, och det hela får ganska lätt en prägel af dressyr. Vida att föredraga äro de mindre anstalterna efter familjetypen, uti hvilka barnantalet är så begränsadt, att föreståndaren kan personligen ägna alla nödig omsorg. Dessa räddningshem böra förläggas på landet, helst i vacker trakt i närheten af skog och sjö, samt så pass aflägsset, att barnen helt och hållet blifva skilda från inflytande af anhöriga och dåliga kamrater. Barnen böra sysselsättas med slöjd, trädgårdsskötsel, jordbruk och husdjursskötsel. Anstaltens föreståndare skall vara en person med pedagogisk bildning, helst med några års praktik på uppfostrans område.

Visserligen finnas i vårt land flere räddningshem, men de motsvara icke på långt när behovet. I allmänhet synas de dessutom ej stå i tillräcklig förbindelse med folkskolan och dess myndigheter, och åtskilliga vittna genom den i dem förekommande sammanblandningen af olika slags barn otvetydigt därom, att de ej hvila på några bestämda grundsatser och således ej kunna arbeta i något enhetligt, klart medvetet syfte.

Lika otillfredsställande äro de åtgärder, som i vårt land vidtagits för minderåriga brottslingars förbättring. Allt mera hafva åsikterna enat sig därom, att brottsliga barn icke höra hemma i fängelser utan i uppfostringsanstalter, och att med afseende på dem lösen icke måtte vara straff utan tvångsuppfostran i enkom för dem afsedda *förbättringshem*. I samband härmed stå de nu flere-

städes pågående sträfvandena att få den tidpunkt, vid hvilken full straffmyndighet inträder, uppflyttad till fyllda 15 eller 16 år.

Behovvet af förbättringshem är uttryckligen erkändt af vår strafflag. Enligt denna kan nämligen domstol rörande brottsligt barn förordna, att det »med äga hemma i huset rättas skall eller i allmän uppfostningsantalt insättas, om tillgång därtill finnes.» I öfverensstämmelse härmed bruka och minderåriga brottslingar dömas till intagning i det af Oskar-Josefina-föreningen underhållna och med statsbidrag understödda förbättringshemmet på Hall, det enda i sitt slag i vårt land. Huru otillräckligt detta för ändamålet är, framgår dock klart af det förhållandet, att i hufvudstaden för närvarande gå en hel del gossar, som blifvit »dömda till Hall», men af brist på plats ännu ej kunna komma in. Under tiden kunna dessa gossar strafflöst förehafva snart sagdt hvad ofog som helst; enda lagliga följden blefve nämligen den, att de för andra, tredje eller fjärde gången dömdes till Hall utan att dock där vinna inträde. Den unge vagabondens första erfarenhet af lagen blir den, att lagen visar sig vara kraftlös och vanmäktig med afseende på honom.

Frågan om förstärkta åtgärder för vilsekommen ungdoms rätande har i våra grannland Norge och Danmark ansetts vara af den vikt, att i förstnämnda land strafflagskommissionen och i det senare en af ministeriet för kyrko- och undervisningsväsendet i förening med justitieministeriet nedsatt kommission fått i uppdrag att taga den i öfvervägande och i densamma afgifva förslag.

För att få denna viktiga samhällsangelägenhet ordnad på ett tillfredsställande sätt äfven hos oss hemställde i slutet af sistlidet år fängvårdsstyrelsen till kongl. maj:t om tillsättande af en kommitté i och för frågans utredning och uppgörande af förslag. Vid årets riksdag hafva äfven väckts tvenne motioner i ämnet. Den ena, framlagd af häradshöfdingen *G. Rudebeck*, afsåg inrättande af allmänna uppfostningsanstalter för minderåriga brottslingar. Den andra väcktes af folkskolläraren *Fridtjov Berg* och omfattade frågan i dess helhet. Motionären hemställde i densamma, att riksdagen måtte i skrifvelse till kongl. maj:t anhålla, att kongl. maj:t ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag om åtgärder för beredande af lämplig uppfostran åt minderåriga förbrytare samt vanartade och i sedligt afseende försummade barn. Med sällspord enighet hafva riksdagens båda kamrar bifallit denna senare motion, och därmed torde man hafva kommit ett godt stycke närmare en lycklig lösning af den viktiga frågan. Det är att hoppas, att då frågan åter kommer att föreläggas riksdagen, denna må lika enigt

ådagalägga det intresse och den offervillighet, som kräfves, för att något verkligt gagnande skall kunna uträttas. Hvar och en, som fått rätt klart för sig vidden och betydelsen af filantropens ord: »*Rädda barnet, och du skall icke hafva den vaxne att vårda eller straffa*», han inser lätt, att de uppoffringar, samhället för detta ändamål underkastar sig, bära riklig frukt och bereda det framtida besparingar.

* * *

Det talas i våra dagar ofta om vårt lands försvar och om tryggheten af vår nations framtid. Här föreligger en »*försvarsfråga*» af omätlig räckvidd, en försvarsfråga, som borde kunna ena alla fosterlandsvänner till samlad kamp mot en fiende, hvilken redan befinner sig midt inne i vårt land samt oafslätligen och med växande framgång hotar att undergräfvä den grundval, hvarpå hela vårt folks framtid ytterst hvilar, nämligen vårt uppväxande släktes sedliga hälsa och styrka.

Hjalmar Berg.

Kristendomsundervisningen i våra skolor.

Vid Pedagogiska sällskapets i Stockholm sammanträde lördagen den 14 sisl. april fortsattes behandlingen af den vid föregående möte diskuterade frågan om kristendomsundervisningens reformerande. Öfverläggningen inleddes af lärarinnan vid statens normalskola för flickor, fröken Hortense Westman, hvars föredrag var af följande lydelse:

Det föredrag, som lektor Bergström vid nästföregående sammankomst höll och i hvilket många tänkvärda sanningar framhölls och goda vinkar gäfvos, syntes mig dock lida af en olägenhet, som gjorde det olämpligt till underlag för en diskussion. Lektor B. tog till utgångspunkt *religionens* och pedagogikens kraf på kristendomsundervisningen. Men med religionen menade han, tycktes det mig, icke särskildt kristendomen, utan all religion, d. v. s. det för all religion gemensamma, hvad man skulle kunna kalla den abstrakta religionen. Nu veta vi emellertid, att vi för att finna det gemensamma måste se bort från det särskiljande, i detta fall således från det specifikt *kristliga* i kristendomen. Följden af den nyssnämnda utgångspunkten blef också den, att lektor B. i sitt föredrag fäste sig nästan uteslutande vid ett särskildt *moment* i kristendomsundervisningen, det etiska momentet. Men detta moment är hvarken det grundläggande eller det centrala; snarare skulle man kunna kalla det det *afslutande* momentet. Hela diskussionen kom således att gå på sidan om hufvudsaken, att till en viss grad sväfva i luften. Af detta skäl har jag trott mig kunna våga att börja på nytt från en annan utgångspunkt.

Min utgångspunkt blir då, efter det nyss sagda, naturligtvis *kristendomens kraf på kristendomsundervisningen*, därvid pedagogiken kommer till hjälp för att anvisa vägen till fyllande af dessa kraf.

Jag vill härvid tillägga, att äfven *kyrkan* har berättigade kraf på kristendomsundervisningen. Det må vara bedröfligt, att kristenheten är splittrad i en mångfald kyrkor, sekter och partier; men det *är* nu en gång så, och då måste man höra till någon af dem.

Vi hafva i arf från fäderna fått den lutherska kristendomsformen, och vi vilja gärna tro, att den är den bästa. I alla händelser äro vi i vår undervisning icke blott Guds tjänare, utan ock den svenska lutherska kyrkans tjänare; vi hafva således att rätta oss efter dess lära och ordningar.

Hvad kräfer då kristendomen af vår undervisning? Att våra lärjungar därigenom utvecklas till *kristna*, icke blott till namnet, utan till gagnet, så att hela personligheten till förstånd, vilja och känsla blir kristen. Först efter detta fastställande af *målet* för vår undervisning kunna vi med framgång besvara aftonens egentliga diskussionsfråga: Hvad behöfver reformeras i vår kristendomsundervisning?

Vi själfva behöfva reformeras. Det finnes ty värr ännu många kristendoms lärare, som äro rent af otrogna; ännu flere, som äro religiöst likgiltiga. Att en af sådana meddelad undervisning ej kan bära den rätta frukten, faller af sig själf. Men äfven de, för hvilka kristendomen är en hjärtesak, hafva nog mycket kvar af sådant, som förhindrar verkan af den sanning de meddela. Visserligen är det Gud, som gör verket, icke vi; men vi behöfva mer och mer själfva så att säga försvinna, för att Guds ord rent och klart i sin egen kraft må möta barnen, och vi behöfva mer och mer lära att *lefva* den kristendom vi bekänna, för att frukten af vårt *tal* skall bli hvad vi åsyfta.

Men *våra metoder och våra läroböcker behöfva visserligen också reformeras*, och därom var det väl egentligen vi i dag skulle tala.

Innehållet i vår undervisning hafva vi att hämta ur bibeln, därom äro vi alla ense, men *hvad* af bibelns innehåll skall meddelas, och *huru* skall det meddelas?

Bibeln är till största delen *historia*. Till och med profeternas och apostlarnas skrifter innehålla historia; de hvila, där så ej direkt är fallet, åtminstone alltid på ett historiskt underlag, som man måste känna för att rätt förstå dem. Här af följer, att kristendomsundervisningen främst och hufvudsakligast bör bestå af *biblisk historia*. Detsamma säger oss pedagogiken: för barn passar historia bäst. Därvid bör dock icke bibeln själf i allmänhet begagnas som lärobok; tvärtom bör man undvika att alltför tidigt sätta den i barnens händer: den är för helig att begagnas som innanläsningsöfningar. Ett lämpligt urval af Gamla och Nya testamentets berättelser bör användas.

Intill 12:te året bör uteslutande biblisk historia läsas. (Om lilla katekesen längre fram.) Den bör då hinna att genomgå lugnt och noggrant två gånger. Mellan de tillfällen, då samma berättelse

första och andra gången möter barnen, bör då så lång tid hinna förflyta, att den i mycket förefaller såsom ny, på samma gång de däri känna igen en gammal bekant. Däremot tror jag icke, att en *sammanhängande* bibelläsning på detta stadium bör äga rum, hvarken på särskildt därtill anslagna timmar eller vid morgonbönen. Minst af allt böra evangelierna läsas samtidigt med Nya testamentets bibliska historia; det blir för mycket upprepande af samma berättelser. Dessutom ligga de Jesu tal, som äro inströdda bland det historiska innehållet, i allmänhet öfver så unga barns utveckling. Vill man hafva bibelläsning vid morgonbönen, torde det vara bättre, att spridda korta bibelord, valda så, att barnen kunna fatta deras innebörd, och upplästa af lärarinnan, läggas till grund för ett kort, uppbyggligt samtal mellan henne och barnen.

De *läroböcker* vi hafva att tillgå för bibliska historien äro i allmänhet ganska användbara, om de än kunde vara bättre. En god biblisk historia bör vara afdelad i två kurser: en mindre och en större. Berättelserna böra vara valda, i den första med särskildt afseende på den tidiga ålder för hvilken de äro afsedda, i båda med hänsyn såväl till deras etiska värde som till det historiska sammanhanget. De böra vara *detaljerade* och så mycket som möjligt ordagrant anförda efter bibeln. (I Gamla testamentet låter sig det senare mindre göra än i Nya.) I fråga om detaljrikedomen lida flere läroböcker af en väsentlig brist; likaså är det att beklaga, att flere för barnen särskildt lärorika berättelser äro uteslutna, exempelvis berättelsen om Akans stöld och Ruths historia. Sannolikt är skälet i båda fallen äfven ett ekonomiskt: man har fruktat, att läroböckerna skulle ställa sig för dyra, särskildt för folkskolebarnen. Ett sätt att undvika böckernas förstoring och fördyrande vore att i 2:a kursen endast citera åtskilliga berättelser, framför allt ur Nya testamentet, och låta barnen läsa dem direkt ur bibeln.

När lärjungarna hunnit till 12 års ålder, må den systematiska framställningen af kristendomens tros- och sedelära, m. a. o. det som vi nu kalla katekes, begynna. Den bör ej komma förr, ty materialet måste först vara iuhämtadt, innan det ordnas. Om de bibliska berättelserna äro rätt behandlade, bör lärjungen hafva vunnit en ganska fullständig kunskap om Gud, hans väsen och egenskaper, hans välgärningar och hans vilja, om människans natur, hennes förhållande till Gud och till sitt eget släkte o. s. v., med andra ord, den kristna tros- och sedelärens innehåll bör vara meddeladt; allt hvad som därefter behöfves, är ett *ordnande* af detta innehåll, ett utvidgande därpå samt fyllande af luckor. Men katekesläsningen bör ej komma förr äfven af det skälet, att den alltid

måste bli mer eller mindre abstrakt, och 12-års-åldern torde vara den allra tidigaste, då barn i allmänhet — undantag kunna ju möjligen finnas — med fullt gagn och framför allt med *glädje* kunna tillgodogöra sig den. I detta afseende har man syndat och syndar än bedrägligt både mot kristendomen och mot barnanaturen. Det var illa nog, då katekesen förr bara pluggades utantill af de små: ännu värre är det nu för tiden brukliga sönderplockandet, utredandet, utfrågandet, som afser, att barnen skola förstå och tillägna sig det tunga, sammanträngda och svårlärda innehållet. Man behandlar då barnasjelen så, som man behandlar en blomknopp, när man med fingrarna vecklar ut, dess blomblad: blomman slår ej ut, den vissnar blott och bär ingen frukt.

Men bör en systematisk undervisning alls förekomma? Utan tvifvel. Jag vill här bland de många skälen därför blott påpeka *ett*: lärjungens kunskap får därigenom en fasthet, en fullständighet, som bör blifva honom en god hjälp mpt att bortföras af de mångahanda lärdomsväder, hvilka blåsa icke minst i våra dagar.

Huru bör då denna undervisning drifvas för att blifva till gagn? Jag vill ej inlåta mig på en kritik af vår nu brukliga katekes, men så mycket måste jag dock säga, att den är en föga lämplig lärobok. Emellertid är den påbjuden af öfverheten, och vi böra därför begagna den, äfven i de skolor, där man har frihet att själf välja sina läroböcker. Det vore dock önskligt, att kristendomens vänner i allmänhet insåge behofvet af en bättre lärobok och sökte öfvertyga vederbörande om detta behof, i stället för att lämna den saken åt kristendomens fiender. Det riktiga vore väl, att bibeln öfverallt, där så kan ske, lades till *grund* för de lärosatser, som skola inhämtas, och att dessa således finge framstå såsom slutsatser ur och sammanfattningar af de lästa bibelställena, hvilka borde vara flere och fullständigare än de nu förekommande (naturligtvis behöfde de ej alla läras ordagrant utantill). För ett sådant tillvägagångssätt *kan* äfven katekesen begagnas; skada blott att det förmodligen sällan sker, enär läroboken gifver anledning till motsatsen. — Denna kurs bör räcka två till tre år. Den förbereder i egentlig mening konfirmationsundervisningen och bör åtföljas af sammanhängande läsning af några nytestamentliga böcker.

Efter denna kurs, eller i början möjligen jämloppande med sista delen af densamma, bör *en repetition af bibliska historien* vidtaga, med bibeln använd såsom läsebok. Den heliga historien bör därvid betraktas såsom Guds rikes historia; den bör sättas in i sitt samband med profanhistorien, med vetenskapen (jag tänker här särskildt på skapelsehistorien och geologien), och lärjungarna böra från denna

kurs medföra insikten och känslan af att Gud ledt och leder icke blott den enskilde, utan människosläktet i stort till dess slutliga härliga mål. Fortsättning af denna kurs är kyrkohistorien, helst i samband med världshistorien. Särskild vikt, vida mer än nu är vanligt, borde inom kyrkohistorien läggas vid missionshistorien, ända från Apostlagärningarna intill våra dagar. Äfven denna kurs bör ledsagas af bibelläsning; under dess senare del kunde möjligen ett och annat ur profeterna läsas.

Men hvar har *lilla katekesen* sin plats? Den vill jag helst förlägga till den grundläggande biblisk-historie-kursen. Den är ett helt för sig, och den bör af barnen läras så. Men den bör läsas i små portioner, med blott så mycken utredning af innehållet, som är nödvändig för att barnen ej skola läsa mekaniskt. Fjärde budet bör delas på två gånger, texten tagas den ena och förklaringen den andra gången, tionde budet likaså, artiklarnas uttydning bör delas i småbitar och det hela sedan repeteras, med ett ord, barnen böra knappast märka, att det kostar dem något arbete att lära sig den. Och den bör repeteras, nötas in; därigenom är från en sida sedt grunden lagd för den senare katekesundervisningen, och jag har den erfarenheten, att barnen så lära den med glädje och älska den.

Jag har i hvad jag nu sagt hufvudsakligen tänkt på flickskolan, därifrån jag har min erfarenhet; men jag menar, att detta program i hufvudsak också lämpar sig för goss-skolan. Får man där mera tid i de högre klasserna än som utfylles häraf, så skulle den säkert med fördel kunna användas till en mera vidsträckt bibelläsning. På gagnet af de nu brukliga läroböckerna i teologi har jag föga tro; de synas mig vara en lämning sedan den tiden, då skolorna först och främst voro grundläggande prästbildningsanstalter. Jag är ej anhängare af samskoleidén; jag tror ej, att gossar och flickor böra läsa alldeles detsamma, hvarken till kvantitet eller kvalitet; men i *ett* ämne anser jag dem böra vara likställda: i kristendoms-kunskapen. Där gälla om någonsin apostelns ord: »här är icke man och kvinna.» — Äfven i folkskolan skulle med någon modifikation i afseende på tiden de båda första kurserna, biblisk historia och »storkatekes», kunna komma till användning.

Ännu ett par ord vill jag tillägga: de framgå helt naturligt ur det förut sagda. Låtom oss icke tro, att vi gagna genom att proppa barnen i förtid vare sig med bibelläsning eller katekes.

Däraf bli de blott öfvermätta och likgiltiga. Kunde vi däremot vinna, att våra lärjungar vid skoltidens slut kände sig hafva fått endast en begynnelse till kristendoms-kunskap och längtade att själfva på egen hand tränga både vidare och djupare in i sin bibel, då hade vi vunnit mycket, för att ej säga allt.

Till sist vill jag anföra de ord, hvarmed en känd norsk skolman avslutade det föredrag, som han höll vid senaste nordiska skolmöte: »Reformen är nödvändig, och den skall komma. Frågan är blott: genom hvem? genom kristendomens vänner eller genom dess motståndare? — — — — —

— — Vi måste rycka upp oss, så att icke reformen här kommer att drifvas igenom så, att det naturliga vinnes på det religiösas bekostnad, utan att den må tjäna till en på en gång naturligare och mera kristlig utveckling af barnens lif.»

I den diskussion, som därefter vidtog, deltog följande talare:

Rektor *S. Almqvist*: Fröken W. hade framhållit, att det ej blott var religionen, som hade berättigade fordringar på religionsundervisningen, utan äfven kyrkan; talaren ville tillägga staten, hvars fordran är exakta kunskaper, examens-kunskaper. Korteligen: religionens kraf är *ande*, statens *bokstaf*; båda måste i skolan tillgodoses.

Hvad det första krafvet beträffade, så ville tal. endast hänvisa till den analys af religionsundervisningen i detta hänseende, som gjordes af M. Skard på skolmötet i somras, och hvori han i allo instämde. Hvad som här skall kunna verka, det är lärarens framställning, hufvudsakligen af bibliska berättelser och, väl att märka, utan utfrågning eller återberättande. Tal. hade under sin egen religionsundervisning funnit, att när det lyckats honom att med en berättelse göra ett verkligt intryck, det förbjudit sig själf att utfråga eller fordra återberättande; sådant hade dessutom varit öfverfödigt, ty barnen glömma ej det, som verkligen gripit dem. Däremot skadas ej intrycket, utan befastes, genom att barnet efteråt får läsa berättelsen, antingen i själfva bibeln eller i en god biblisk historia.

Med afseende på läsningen af biblisk historia instämde talaren i allmänhet med fröken W., särskildt däri, att andra kursen af biblisk historia borde suppleras med berättelser, som barnen finge lära sig ur bibeln själf. De lärde sig däraf hitta i sin bibel, hvilket är af största värde. Fråga kunde vara, om ej hela denna andra kurs eller åtminstone dess största del borde läsas på detta sätt.

Något, som man vid läsningen af biblisk historia i allmänhet fäster för liten vikt vid, är Apostlagärningarna. Och dock kan

man endast genom dem få en tydlig föreställning om hvad kristendomen i sin första och renaste form var.

Liksom fröken W. ansåge tal., att lilla katekesen borde väl inläras utantill för att blifva ett fast stöd för hela undervisningen i religionslära. Den är visserligen långt ifrån pedagogisk till sin framställning, tvärtom; förklaringarna med sina långa meningar och sin tunga språkbyggnad äro för barnen svårfattliga, vida mer än det de skulle förklara, textorden. Men å andra sidan står dess värde som en af våra kyrkliga bekännelseskrifter, hvilken, på samma gång den är kort och enkel nog för att med lätthet kunna inläras, är ett fulltonigt uttryck af luthersk trosbekännelse; dessutom, hvad tal. särskildt ville framhålla, en originalskrift — och sådana har skolan ej godt om — af ingen mindre än Luther själf, alltigenom bärande prägel af hans mäktiga och trosvarma personlighet. Men skall den blifva för barnet hvad den kan och bör, så måste den läsas som ett helt, ej sönderstyckas genom inblandning af »stora katekesen».

Hvad denna beträffar, så ville tal. först framhålla, att åtminstone vid allmänna läroverken tiden ej räcker till att inlära den väl och fullständigt, såsom katekesen lästes i gamla dagar. Tal. visste ett läroverk, där katekesutanläsning i lägre klasserna drifves på bekostnad af snart sagdt hela den öfriga religionsundervisningen; behållningen blef, att i läroverkets öfre klasser lärjungarna i allmänhet kunde uppläsa katekesstyckena, om man började dem, men ej om man uppläste frågorna. Och där katekesen ej inpluggades så intensivt som vid detta läroverk, där är nog efter ett par år ingen möjlighet för lärjungen att uppläsa ett enda stycke, knappt något språk. Att den nu begagnade katekesförklaringen omöjligt kan inläras så, som den otvifvelaktigt är ämnad, beror af många omständigheter. Af dessa ville tal. framhålla några: 1) dess underlägsenhet under den Lindblomska i stilistiskt hänseende; lättflytande och välljudande diktion underlättar högst betydligt utanläsning, och i detta var den gamla katekesen ett mönster, under det att den nya har ett synnerligen tungt språk; 2) de många och korta språken, hvilka lätt förväxlas och hvilas hänförande till rätt stycke därigenom erbjuder oöfvervinneliga svårigheter; 3) det nu gängse, allt för myckna förklarandet från lärarens sida, hvilket ideligen stör idéassociationernas kontinuitet, hvarpå minneskunskapens säkerhet mest beror.

Hur litet nu än vinnes genom katekesutanläsningen, så får man böja sig för statens och kyrkans gemensamma fordran. Men för att då uträtta åtminstone något, så måste man öfverhoppa en del stycken och språk, framför allt alla de stycken, hvilka äro en

upprepning, mer eller mindre oförändrad, ur lilla katekesen (de gifva ju intet nytt, men kunna ofta förvirra minnet därigenom att de för memorerandet viktiga begynnelseorden äro ändrade); vidare bör den åt uppläsning af det utamlärdade, ägnade stunden så litet som möjligt afbrytas af förklarande.

Värdet af utamläsning — ty denna har verkligen, rätt använd, ett betydande pedagogiskt värde — är att för uppfattningen fixera ord och sats, hvilka äro uttrycksformer för ett visst tankeinhåll; dess värde är alltså beroende af detta tankeinhålls värde. Hur är det nu med inhållet i »stora katekesen»? Ungefär detsamma som i lilla katekesen, föga nytt (mindre än i den Lindblomska); men detta inhåll är systematiskt ordnad och genomanalyseradt enligt i frågorna framhållna synpunkter; vidare, genom anförande af bibelspråk, på snart sagdt hvarje tänkbar punkt uppvisadt såsom skriftenligt. Det borde erkännas, att detta arbete är, efter de på förhand för detsamma uppställda grunderna, genomfördt med den största möjliga principmässighet; en sådan följdriktighet i tankegangen samt precision och koncisitet i uttryckssättet finnes ej i någon annan af skolans läroböcker. Säkerligen är det dessa logiskt-humanistiska förtjänster, som, i förening med dess strängt kyrkliga renlärighet samt katekesläsningens traditionella anseende, gjort så många präster till den nya katekesens varma vänner. Men olyckligtvis äro dessa förtjänster ej i minsta mån njutbara för barn; ur de precisa och koncisa uttrycken kunna de ej smälta ut inhållet; den logiska följdriktigheten och systematiseringen förstå de ej. Korteligen: »stora katekesen» är nästan så opedagogisk som möjligt. Den gör ej i minsta mån lilla katekesens inhåll för barnet lättare att förstå, den tvärtom stör det intryck denna kunde göra, genom det skolastiska sönderfrågan (särskildt i vissa delar, såsom i förklaringen öfver bönerna).

Är nu talarens uppfattning af »stora katekesen» riktig, så kan naturligtvis genom ytterligare förklarande från lärarens sida ingenting vinnas. I stället måste under katekesläsningen lärarens uppgift blifva att med positivt religiöst inhåll gifva supplement till lärobokens magra abstrakthet. Och härvid kan katekesens inhåll, så abstrakt det än är, gifva rika tillfällen till anknytning. Framför allt har man ju bibelspråken. I den vanligen starkt afkortade form, hvarunder de här förekomma, och alldeles ryckta ur sitt sammanhang, som de äro, kunna de ej göra sitt fulla intryck på barnets religiösa medvetande. Därför måste åtminstone de viktigaste uppsökas på sitt ställe i bibeln och läsas i sitt sammanhang, eller ock

må läraren erinra om de förhållanden, hvarpå de hänsyfta, eller det tillfälle, då de uttalades.

Rektor *L. M. Wern* yttrade sig endast om kristendomsundervisningens *form*. Vid kristendomsundervisningen användes numera nästan uteslutande den kateketiska läroformen eller m. a. o. en resonerande frågeundervisning. Till bestående af denna läroforms envælde hos oss har bland annat bidragit Kongl. Cirkuläret af den 12 maj 1865, hvari Kongl. Maj:t lägger vederbörande på hjärtat, att vid kristendomsundervisning bör iakttagas ett sådant förfaringssätt, »att de heliga sanningarne, jämte det de till sitt väsentliga innehåll klart och bestämdt fästas i de ungas minne, tillika må *levande uppfattas af deras begrepp* för att blifva fruktbärande för deras lif».

Användningen af den kateketiska läroformen innebär ett *heuristiskt* förfaringssätt och går, närmare bestämdt, ut på att lärjungarna ur de af läraren framställda enskilda fallen eller exemplen skola själfva finna eller framtaga allmänna sanningar. Af hvad art äro då de allmänna sanningar, hvilkas finnande den kateketiska kristendomsundervisningen skall förmedla? Man torde kunna säga, att dessa sanningar äro af 3 hufvudslag: *etiska*, *religionsfilosofiska* och *mysteriösa* sanningar. Hvad de etiska sanningarna angår, kunna de flesta utan tvifvel blifva till sin innebörd och befogenhet begripliga äfven för barn, och många af dem kunna också med fördel kateketiskt framtagas. Af de religionsfilosofiska sanningarna åter ligga de allra flesta genom sitt innehåll långt öfver barnens andliga horisont. Prästerna själfva behöfva årslånga studier vid universiteten, för att med afseende på åtskilliga af de religiösa lärosatser, som tagas med i den kristna barnaläran, i någon mån tränga igenom skalet till kärnan och af dem vinna en sådan uppfattning, som kan sägas vara en förståndsutfattning eller innebära ett begripande. Men flertalet bland religionslärarne vid våra högre läroverk och folkskolor hafva aldrig haft tillfälle att skaffa sig någon egentlig förståelse af dessa satser; de få nöja sig med att »antaga» dem på kyrkans auktoritet. Hur skola de då kunna göra dem begripliga för sina lärjungar, hvilka ju för öfrigt sakna icke blott kunskapsförutsättningarna, utan äfven den förståndsutbildning och den lifserfarenhet, som vore villkoret för att de ifrågavarande sanningarna skulle kunna »levande uppfattas af deras begrepp»? De mysteriösa sanningarna slutligen äro i och för sig ej begreppsmässigt fattbara; de äro snarast att kalla *känslösanningar*, som för att »senteras» förutsätta dels lifserfarenhet, dels en till vissa handlingar och föremål genom vana knuten stämning. Men huru skall man nu bära sig åt för att få

dessa sanningar senterade af barn, som äro i saknad både af stämningssociationen och af den erforderliga lifserfarenheten?

Är det nu så, att en god del af kristendomsundervisningens innehåll är antingen otillgängligt för ett barns förstånd eller öfver hufvud ej med förståndet fattbart, måste det tydligen vara minst sagdt olämpligt att med afseende på ett sådant innehåll använda ett förfaringssätt, hvars mening och syfte är att drifva lärjungarna till att genom tänkande komma till begripande eller begreppskunskap. Trots svårigheten eller snarare omöjligheten använder man dock allmänt ett dylikt förfaringssätt, och uppgiftens naturliga vansklighet har på många håll bragt till utveckling en lysande metodisk teknik. Men oaktadt all den virtuosmässiga konst, som ofta utvecklas vid katekesundervisningen, blir katekisationen för det mesta endast en sken-katekisation, dialogen endast en sken-dialog. Ty dels äro svaren — då frågorna äro svårare — mer eller mindre fullständigt tillagade på förhand, dels äro frågorna så lätta, att de lägga svaret på lärjungens läppar, och att denne för att kunna svara endast behöfver lyssna, men ej tänka.

Hvilken är då vinsten af den nya, starkt *resonerande* metoden vid kristendomsundervisningen? Enligt talarens mening ingen eller mindre än ingen. I stället för en själlös utanläsning hafva vi fått — *en själlös katekisation*. Och till frånvaron af vinst sällar sig en förlust, en positiv skada. Denna illusoriska förståndsundervisning är icke allenast icke gagnelig utan tvärtom mycket skadlig för barnens förståndsutveckling. Barnen fara intellektuellt illa af att upphörligen blifva anmodade att tänka och yttra sig öfver sådant, hvaröfver de ej *kunna* tänka och yttra sig; härigenom grumlas deras naturliga tankeklarhet och sanningsinstinkt, och de vänjas vid att åtnöja sig med *begripandets sken*. Och ännu mer: när man skall söka göra begripligt för barn hvad som åtminstone för dem ej *kan* göras begripligt, drifves man nästan ovillkorligt in på sofistikens vägar. Det tänkande, hvari man öfvar dem genom en sådan undervisning, är därför till ej ringa del ett *spetsfundigt och sofistiskt tänkande*.

För sin del ville alltså tal., när det gällde barn, bryta stafven öfver en god del af den gängse resonerande kristendomsundervisningen, på grundvalen af Luthers katekes och »den antagna utvecklingen», samt fordra, att undervisningen i afsedda stycken blir till sin form hufvudsakligen meddelande på samma gång som till sitt innehåll historisk.

Fröken *Abna Dethow* uttryckte den åsikten, att undervisning i troslära måste meddelas i sammanhang med undervisningen i bib-

lisk historia. Vid berättelsen om Kain och Abel kommer man osökt till inlärandet af det femte budet, utan att man ens behöfver nämna ordet katekes. På samma sätt ger framställningen af Israel i öknen anledning till inlärande af tredje budet o. s. v.

Det vore ett helgerån att genom sönderplockande och utfrågande förstöra intrycket af t. ex. framställningen af Jesu död, men å andra sidan måste erkännas, att i de bibliska händelserna förekommer mycket, som ej kan förstås af barnen utan lärarens utredning och tankeväckande frågor.

Folkskolläraren *A. Blomqvist* fann betänkligt att använda en lärobok med hänvisningar till berättelser, som skulle läsas direkt ur bibeln, ty denna blefve därigenom lätt en »läxbok». Kunde detta undvikas, vunne man dock en god sak genom hänvisningarna till bibeln, nämligen att folkskolorna tvunges att anskaffa biblar åt barnen, hvilket nu ej är fallet. I folkskolorna kan undervisningen i katekes ej uppskjutas till det tolfte året, emedan en stor del af lärjungarna vid denna ålder afgå. Mycket skulle vinnas, om hufvudvikten lades vid den bibliskt-historiska undervisningen och katekesen omredigerades och förkortades, så att alla omsägningar af lilla katekesens ord toges bort. Då kunde man äfven läsa bibelspråken i deras sammanhang.

Fröken *Lilly Engström* ville inlägga en gensaga mot textordens inlärande vid undervisningen i biblisk historia, hvarigenom de lätt skulle blifva ett slags deviser öfver berättelserna. Naturligast vore, att de inlärdes i sitt historiska sammanhang.

Efter några kortare anföranden af inledarinnan, fru *E. Steinmetz*, och fröken *I. Rogberg* förklarades diskussionen afslutad. Något bestämdt uttalande från sällskapets sida gjordes ej.

Kristendomen och den moderna bildningen.

Några tankar med anledning af Th. Mazers uppsats »Förgårdens kristendom».

Jag är ingen vän af polemik, tror att en sådan sällan leder till annat resultat, än att de stridande och deras anhängare befastas hvar och en i sin ensidighet. Och särskildt en lärare synes mig i följd af sin ställning skyldig att mycket noga betänka sig, innan han inlåter sig i en offentlig strid.

Min egentliga afsikt med denna uppsats är också icke att polemisera mot en person, som är mig en värderad broder och vän, utan att göra ett positivt inlägg i ofvanstående viktiga fråga. Men jag nödgas vända mig mot den ofvan citerade uppsatsen, emedan hela ståndpunkten i denna synes mig hvila på en mycket ensidig uppfattning af denna fråga, en ensidighet som orsakat »missförstånd» — jag från min ståndpunkt måste mot uppsatsen vända dess egen dom om Uffe — missförstånd, hvaraf »mycket farliga konsekvenser kunna dragas».

Meningsutbytet mellan Uffe och Th. M. gällde hvad i den förres uppsats kallats »förgårdens kristna» — d. v. s. det mycket stora antal människor, hvilka af kristendomen rönt en m. el. m. stark dragning och därför äro under en viss inverkan däraf, utan att hafva upptagit kristendomens väsen, utan att således vara i högre mening kristna — samt d:r Fehrs ställning till denna »förgårdens kristendom». Uffe sätter hufvudbetydelsen af hans lifsgärning däri, att han för denna varit målsman för en samlande verksamhet». Äfven Th. M. sätter hans lifsgärning i samband med »förgårdens kristendom», men betraktar honom som målsman för dem, som »fixerat sig i den yttre ringen och detta på ett sådant sätt, att de trädt i harnesk mot kyrkans trosmedvetande». — Enligt min mening har Uffe med sin vanliga skarpblick i hufvudsak träffat det rätta; mot Th. M:s uttalanden har jag mycket och väsentligt att invända.

Först en småsak. »Åhörarinnor» hade naturligtvis också d:r F.; de utgöra ju alltid flertalet i våra kyrkor. Men menar Th. M., att han skulle varit någon af våra egentliga »fruntimmerspräster», så misstager han sig bestämdt. Kanske dock uttrycket endast är en af dessa vanliga insinuationer, hvilka nu dess värre omöjligen kunna undvaras såsom krydda i en polemisk uppsats, föranledt af att angreppet gäller en författarinna? Nej, nog hade F. sina egentliga anhängare på herrsidan, just de bildade herrarna, som annars så litet dragas till kyrkorna.

Själaf har jag aldrig hört inom F:s »attraktionskrets». Men när jag såg den allmänna och djupa sorgen öfver hans död, såg den hos personer, af hvilka jag aldrig skulle väntat sådant, så blef det mig tydligt, att de icke voro få, hvilka vid hans död »kände sig stå inför ett gapande tomrum». En sådan verklig sorg kan ej förklaras ur en så negativ känsla som saknaden efter en förgångsman i kampen mot kyrka och kristendom, den tyder på en förlust af något af positiv natur; efter min tro gällde sorgen här en, som i själfva verket höll dem kvar vid kyrka och kristendom.

Ty mycket oegentligt synes det mig att betrakta F. som fiende till kyrkan. Han skulle med all säkerhet ifrigt stött ifrån sig en sådan beskyllning. Hela hans personlighet, hans förhållande i ord och gärning gjorde också afgjordt intryck af en kyrkans, man kan gärna säga en högkyrkans man.

Sant är däremot, att han var en afgjord fiende till den nu härskande »kyrkliga teologien» liksom till hela den inom kyrkan för närvarande rådande riktningen. Sant är nog äfven, att han just härigenom »attraherade» många, att detta i väsentlig mån bidrog till, att han blef en medelpunkt för en viss andlig strömning i vårt land. Men, som redan blifvit sagdt, det var visst icke ensamt gemensamheten i opposition mot den härskande kyrkliga riktningen, som höll denna krets fast vid F., det var nog äfven föreningsband af positiv natur, gemensamhet i allmän religiös ståndpunkt. Är denna min uppfattning riktig, då måste ju hans verksamhet anses ha varit åtminstone i viss mån religiöst »samlande».

Nu faller Th. M. öfver F. och hela hans riktning den kategoriska dom, att de klart och med öfvertygelse fixerat sig på en lägre religiös ståndpunkt och så trädt i harnesk mot kyrkans trosmedvetande. Detta är en hård dom och, såsom vanligen förhållandet är med sådana, ej så litet orättvis. Han har ej betänkt, att inom kyrkliga och öfver hufvud taget religiösa

kretsar kristendomen kan hafva antagit en sådan tidsform, att den för individer med en viss naturbeskaffenhet eller uppfostran kan bli till sitt väsen svår-, ja rent af oigenkännlig. Det är ju tydligt, att en individ af sådan beskaffenhet ej kan dömas skyldig att uppsåtligen ha uteslutit sig, om han kommer att stå utanför den mer utvecklade kristendomen.

Låt oss nu tänka på den tid, under hvilken F. och hans krets i allmänhet voro i den ålder, då lifsåskådningarna till sina hufvuddrag bildas, nämligen 1860-talet och tiden närmast före och efter. Som bekant var då det religiösa lifvet i vårt land nästan öfverallt, där det framträdde i mer utvecklad gestalt, starkt pietistiskt. Vare det nu långt ifrån mig att ringakta denna mäktiga rörelse, hvori så många funnit en för sig passande form af kristendom, och af hvilken så godt som all allvarlig kristendom hos vårt folk nu för tiden direkt eller indirekt rönt stark påverkan. Men har pietismen för många varit en väg till kristendom, nog har den också för många varit ett hinder. Den var verklig, lifskraftig kristendom, men långt ifrån sund; man betänke dess pjunkiga känslsamhet och dess dystra asketism, yttrande sig i ringaktning för det naturligt mänskliga, likgiltighet för eller ovilja mot kulturen, tillbakadragenhet från det verkliga lifvets intressen, både dess glädje, dess verksamhetslif, ja t. o. m. dess plikter. Det kunde blifva en svår konflikt för den, som först mötte kristendomen i en sådan utprägladt pietistisk gestalt. Å ena sidan verklig religions fordrande allvar, å andra sidan det mänskligas intressen, som i personlighetens inre betygade sitt fulla berättigande, men som af religionen i denna form syntes uteslutas. Hur än valet i denna konflikt utföll, oss människor höfves det icke att döma däröfver. Och svårligen kunde det aflöpa utan verklig skada för personligheten. — Härtill kom nu, att den form, hvarunder religionsläran förkunnades, var den gammaldags ortodoxa, hvars från 1600-talet härstammande tankeformler och uttryckssätt för en i tidens bildningsströmningar invigd föreföllo obegripliga och stridande mot verkligt tänkande, verklig vetenskap.

Mycket, som framstälts såsom fiendtlighet mot kristendomen, reducerar sig därför i själfva verket till fiendtlighet mot de ortodoxt-pietistiska former, hvilka det religiösa lifvet vid denna tid var iklädt. För många blef nog kristendom detsamma som pietism och ortodoxi. De kunde ej se den verkliga kristendomen genom detta omhölje, och kristendom blef för dem något antikveradt, något som ej passar för nutidens högre kultur-

ståndpunkt och därför ju förr dess hellre bör bort. Andra åter, äfven om de ej hade kraft att genom skalet tränga fram till den religiösa kärnan, kände m. el. m. klart, att det var den ortodoxt-pietistiska formen af kristendoms-lifvet, ej kristendomen själf, som trädde hindrande i vägen för deras berättigade lifsintressen, teoretiska eller praktiska. Deras afvoghet riktade sig därför, mot dessa tidsformer, under det den för den härskande religiösa riktningen måste te sig som verklig, om ock mindre utpräglad kristendomsfiendtlighet.

På detta sätt tänker jag mig, att äfven F:s utveckling gått, och jag skulle mycket misstaga mig, om ej pietismen var den hufvudfiende, mot hvilken han vände sig, säkerligen i tanke att därmed tjäna både kyrkans och den sanna kristendomens sak, på samma gång han ville häfda den högre bildningens och och öfver hufvud kulturens rätt. Att han med en sådan utgångspunkt kom att sluta sig till Ritschls åsikter är lätt förklarligt. F. var vida mer en det praktiska lifvets man än en egentlig forskarenatur. Men han var också en man med högt uppdrifven humanistisk bildning, och som nästan alla sådana hade väl också han ett starkt behof af ett vetenskapligt system som fast underlag för sin åskådning. Det gammaldags ortodoxa tillfredsställde ej den bildningsståndpunkt, som var den härskande och hvilken äfven var F:s, den var vidare föga duglig som grundval för en strid mot pietismen. Så mycket bättre passade den Ritschlska.

Hvad jag vet om Ritschlianismen är ej mycket och dessutom hämtadt från dess motståndares uttalanden. Men detta lilla är mig alldeles tillräckligt att förklara dess attraktion på F. och personer, stående i samma andliga situation som han. T. ex. det en afgjord motståndare* framhåller som det hos Ritschl berättigade: att förlägga kristendomens synpunkt från de metafysiska frågorna till det praktiskt religiösa och sedliga lifvets område o. s. v., detta pekar ju direkt på väl bekanta brister i den på ifrågavarande tid härskande religiösa riktningen; och det får väl tagas för gifvet, att Ritschlianismen är en reaktion mot just denna riktnings ensidigheter. Hvad var då naturligare, än att F. häri fann sin dogmatiska stödjepunkt i sin strid mot just samma motståndare?

Att han i denna strid å sin sida gick till ensidighet och öfverdrift, tager jag för gifvet; han skulle annars icke varit

* Myrberg i Bibelforskaren för 1895, s. 383.

människa, att icke säga lutheran och svensk. Det är alltför troligt, att han i åtskilliga punkter af kyrkans bekännelse såg endast tidsformer af kyrklig åskådning, ej bestående kristlig sanning; och däribland var kanske ej så litet, som för andra kristna genom uppbyggande kraft bevisat sig som sannfärdigt gudsord, under det att för honom den kyrkliga formen undanskymde den religiösa kärnan. Men detta har mig veterligt aldrig framträdtt i öppen förnekelse, i fullt afgjord och öppet uttalad ståndpunkt. Det skulle i så fall ej för att visa hans »irrlärlighet» behöfts detta vridande och vrängande af hans ord, sådant som särskildt »Folkskolans vän» visat i den från kyrkliga strider tyvärr så väl kända typen. Det får allt vara bättre grunder för att rättfärdiga sådana domar, som Th. M. fäller i sin uppsats.

T. ex. denna: »han saknade blick för det kristna idealet.» Helt visst var det sidor däri, som han icke såg — så är det med hvarje människa —, äfven sidor, som den ortodoxt-pietistiska riktningen uppfattat och i någon mån gjort sig till godo. Men kan det ej vara så, att också han fattat sidor i det kristliga idealet, som denna riktning ej har öga för? Th. M. vill nog ej medgifva möjligheten däraf. För honom representerar den härskande kyrkliga riktningen »det fullödiga trosmedvetandet». Men, huru stor jag känner min tacksamhetskuld vara till det kyrkosamfund jag af själ och hjärta tillhör, och hur högt jag skattar värdet af dess trosmedvetande, sådant det uppenbarar sig hos de från kristlig synpunkt främsta männen i den kyrkliga riktningen; att erkänna detta eller något annat kyrkosamfund eller någon religiös riktning såsom representant för den »fullödiga» kristendomen, det synes mig vara att sakna blick just för det »kristliga idealet». »Fullödig» kristendom skall visa sig i »fullödig» kristendomslif; hur litet däraf finnes, därom äro nog Th. M. och jag ense. Men man betänker ej, att det teoretiska och praktiska i kristendomen ej kunna söndras från hvarandra, att därför de rådande bristerna i kristendomslifvet med nödvändighet hänvisa på brister i »trosmedvetandet», så mycket vi också berömma oss af »den rena läran». Nej, »fullödig kristendom» och »det kristna idealet», det är stora ord. Skall den nuvarande kristenheten kunna prestera något mot dem värdigt svarande, då måste till en totalbild samlas allt hvad alla de särskilda kyrkosamfunden och religiösa riktningarna, hvar och en efter måttet af sitt »trosmedvetande», arbetat fram af kristligt lif och kristligt medvetande. Men detta arbete är fördeladt ej endast på de olika kyrkorna, det

är också fördeladt på de olika tiderna. Hvar tid har, kristligt sedt, till sin hufvuduppgift att framdraga nya sidor af detta ideal. Orden: »jag har ännu mycket att säga eder, men I kunnen nu icke bära det», gälla ej ensamt de första lärjungarne, de gälla kyrkan för alla tider. Låt oss därför, hur dyrbara än de blickar äro, som vi fått kasta in i detta ideal, icke glömma, att andra, som ej se fullt detsamma som vi, likväl kunna hafva syn på samma ideal, se sidor däraf, som vi icke se. Den ene ser det fullare och klarare än den andre, men sådant hör ej under människors dom. Här gäller det ordet: »dömen icke!»

Hur mycket som verkligen fattas den hos oss rådande kyrkliga riktningen i kristlig »fullödighet», det synes mig tämligen otvetydigt framgå redan af andan i den polemik, som mot olika tänkande från dess sida föres och utan gensaga fördrages. Om det är något, som är de kristna förbjudet, så är det öfvermod och hätskhet. Och dock bära ständigt och jämt artiklar i våra mest kyrkliga pressorgan* den tydligaste stämpel af sådant. Hur litet kristligt detta är, det veta motståndarne väl och framdraga det ideligen med skadeglädje. Men riktningens anhängare se nog häri endast — för att tala med Th. M. — »de oskyldigaste utbrott af eld och lif i öfvertygelse», på sin höjd »bristande» lenhet i pennans förande; »liberalismen» är ju ej bättre i sin polemik. Ingen tanke på, att den kristliga ståndpunkten medför förpliktelse att strida på ett annat sätt! Och hvarför? Jo, därför att hela riktningen »fixerat» sig till ett parti, med preciserad partiställning äfven i sådant, som för det egentligt kyrkliga är främmande, i de politiska, sociala och ekonomiska frågorna — hvarför också, ganska betecknande, i ifrågavarande uppsats ett politiskt partinamn »liberaler» utan vidare användes för detta kyrkliga partis motståndare. Men partisinne är aldrig kristlighet utan fariseism. Man betänke, att Paulus anför partibildningen i den korintiska församlingen som ett oemotsägligt bevis på »köttslighet», således motsatsen mot »fullödighet» i kristendom.

I detta sammanhang måste jag göra en hufvudanmärkning mot den ifrågavarande uppsatsen. Jag tror gärna, att den är skriven »i uppsätet utan själfförhäfvelse». Men dessa tvärsäkra domar öfver en nyss afliden, om saknad af blick för det kristna idealet, om oförmåga att realiter fylla sin plats o. s. v.? Och

* Se t. ex. de af Uffe omnämnda artiklarna i »Folkskolans vän».

detta sammanställt med fränsägande af »anspråk för egen räkning»? För rätt att så döma fordras en hög andlig auktoritet och därtill omständigheter, som göra det till en tvingande nödvändighet att »taga sig dristighet», som det står i Apostlagärningarna. Må vara att dessa omdömen delas af kristligt »haltfulla personligheter», men det är helt annat ansvar med att offentligt uttala sådana domar än att tänka och enskildt yttra dem. Sådant uppbygger icke, det gör föregelse.

Men jag återvänder till den pietistiskt-kyrkliga riktningen. Jag väntar mot hvad jag därom ofvan sagt den invändningen: Må vara att denna på den ifrågavarande tiden hade sådana ensidigheter, så är den numera icke densamma. Jag medgifver, att så är. Mycket af det, som för ett fjärdedels sekel i den rådande religiösa riktningen måste stöta tillbaka en sund, teoretiskt eller praktiskt intresserad ungdom, är borta, dess makt öfver ungdomen, framför allt den manliga, har därför också ej litet vuxit, dess bättre. Ett tydligt exempel på hur stor verkligen skillnaden är, kan man se i de kyrkligas olika ställning till V. Rydberg nu och på 60-talet, och märk väl, utan att han till sin ståndpunkt undérgått någon egentlig förändring. För dem, som ej gärna se den kristliga och kyrkliga uppfattningen gå framåt, utan föreställa sig den såsom utlefvad och bortdöende, framställer sig detta närmande åt kulturarbets riktningar — »kompromisskristendomen» som jag sett den kallad — såsom ett affall från den äkta kristendomen, till hvilken endast skulle kunna räknas afgjordt asketiska och kulturfiendtliga riktningar, såsom den allra mörkaste pietismen eller ännu hellre medeltidens munkkristendom. Jag tänker emellertid, att det af kristendomens vänner ej skall finnas många, hvilka ej glädja sig åt den kristliga uppfattningens humanisering, om jag så får kalla det.

Men hur har denna förändring och förbättring kommit till stånd? Jo, genom inverkan af denna »moderna bildning», för hvilken F. kämpade men Th. M. så varnar för. Och detta trots bestämdt motstånd från ortodoxiens och pietismens sidor. Skulle det nu ej vara möjligt, att äfven sådan den kyrkliga riktningen nu är, den har att lära af och samarbeta med de nutida kulturströmningarna, som just utgöra den moderna bildningen? Hvarför ständigt hålla sig efter i, ja afvog mot, det arbete, som hvarje tid har till sin uppgift att uträtta, och hvilket ständigt för ett följande tidevarf visar sig ha varit till välsignelse för mänskligheten, således i gudsrikets tjänst och buret

af gudstankar? Hvarför ej söka visa, att den andekraft, hvaraf kristendomen prisar sig vara bärare, är af universell natur, mäktig att bära frukt på lifvets alla områden? Detta skulle de kristna visa genom att gå i spetsen för tidens arbete, rikta det åt rätt håll, bevara det från att löpa ut i dessa degenerationsföreteelser, som i alla tider åtföljt kulturen och varit dess förbannelse, vara för den, såsom det heter, »ett salt». Så, i positiv anda, ville Paulus säkert hafva förstått sitt ord: »pröfva allt och behåll hvad godt är»; han bjöd ej: förkasta allt hvad du ej genast igenkänner som ett godt, hvad som strider mot din hittills intagna ståndpunkt. Så handlade också verkligen Luther. Se t. ex. hans förhållande till den tidens förnämsta kulturrörelse, humanismen. Denna var dock vid den tiden afgjort hednisk, kristendomsföraktande; och detta kunde väl ha väckt betänkligheter hos en mindre klarsynt ande, än Luther var. Hvilken ovärderlig nytta denna Luthers och hans vänners frisinthet i förhållande till sin tids »moderna bildning» gjort just kyrkan, därom lär väl ingen meningsskiljaktighet vara. Vore det då ej skäl att försöka att i denna punkt vara litet mera sann »lutheran»? Hvad man än må säga om Ritschlianerna, i detta åtminstone äro de Luthers efterföljare, att de sträfva att göra vår tids vetenskap fullt fruktbarande för teologien och religionen, liksom Luther gjorde med sin tids.

Att den rådande kyrkliga riktningen förlorat förmåga att gå i spetsen för kulturarbetet, måste förklaras ur de härskande tendenserna i de båda elementer, genom hvilkas förening den kan sägas i hufvudsak vara bestämd, nämligen ortodoxien och pietismen. Dessa fordom bittra fiender hafva nu enats och dela makten: ortodoxien bestämmer lära och kyrkoordning, pietismen det enskilda religiösa lifvet. Men äro de båda riktningarna ännu mäktiga, sin gyllene ålder hafva de dock bakom sig. Det var 1500- och än mer 1600-talets tankelif, som danade ortodoxien; hur mycket som i detaljer kan vara olika, andan är densamma. På denna tid ser den med förkärlek tillbaka, värderar högst de resultat denna vunnit för det kyrkliga lifvets utveckling men ser med misstänksamhet snart sagdt allt, som har en nyare tidsfärg, hvilket gärna förklaras för »rationalistiskt» eller åtminstone »neologiskt». Om någon ståndpunkt kan sägas hafva »fixerat» sig, så är det väl ortodoxien. Den något yngre pietismen har visat sig bättre kunna afpassa sig efter olika tiders kraf, bättre samarbeta med tidsrörelserna, åtminstone inom underklassen. Men nog har äfven den sitt kristendomsideal

bakom sig, i det asketiska kristendomslif, som utvecklade sig under 16- och 1700-talets trånga och tryckta förhållanden. Det rikare och fullare lif, som vår tids ojämförligt högre utvecklade kulturbehof kräfva, rymmes ej inom pietismens intressesfer, blir för densamma intet annat än »världslighet». Och lika litet låter vår tids tankelif instänga sig i det skolastiska formelväsen, som för gammal-ortodoxien är den högsta uppfattningsformen; för modern vetenskaplighet känner sig därför denna helt främmande, ser i dess forskningsbegär just intet annat än »förnuf-tets» fåfängliga äflan efter nytt.

Detta misstroende, som den kyrkliga riktningen ännu hyser mot modern bildning, har fått ett betecknande uttryck i slutorden af Th. M:s uppsats. »När vi söka det kristliga ide-alet, få vi icke börja med att på förhand fixera oss i den moderna bildningen». Naturligtvis är detta i och för sig alldeles rätt. Allt »fixerande» står i tydlig motsats mot idealsträfvande, hvilket ju innebär ständigt framåtgående, särskildt kristligt idealsträfvande, hvilket skall omfatta hela personligheten, vara ett sträfvande framåt på alla dess områden. Alldeles riktigt talas vidare om offer af egen tankegång, uppgifvande af föreställningar, som kunna vara hinder för sanningens verkliga ägande; ty under sträfvandet framåt mot sanningsidealet kan man ej undgå att i dess ljus se, att åtskilligt, som man på en lägre ståndpunkt hållit för sanning, i själfva verket var endast half sanning, tom form eller t. o. m. osanning. Men gäller detta endast den moderna bildningen? Är den gammaldags bildningen mindre behäftad med osanning och tom form? Hvarje opartisk måste väl erkänna, att det är tvärtom. Och faran att fixera sig? All erfarenhet bekräftar, att det just är det gamla, som man mest löper fara att fixera sig i, som mest träder hindrande i vägen för idealsträfvandet. Just så är det enligt min tro med vårt kyrkliga kristendomslif; det starka fixerandet af de gamla formerna i uppfattning och lif bär skulden, att så litet ses af verkligt idealsträfvande, så litet förnimmes af den friskhet, som hängifvandet åt idealet alltid förlänar; och tydligen mindre, i den mån ortodoxiens och pietismens anda är afgjordt rådande.

Rädslan för den moderna bildningen plägar motiveras hufvudsakligen därmed, att den är fiendtlig mot kyrka och kristendom. Kan så vara; men då de kyrkligt och kristligt sinnade dragit sig därifrån, så kan den ju icke vara annat. De hafva genom detta sitt undandragande lämnat största delen af tidens arbets-

fält i händerna på kyrkans och kristendomens motståndare, hvilka väl förstätt den ofantliga fördel de häraf vunnit samt verkligen lyckats draga på sin sida en stor del af tidens dugligaste arbetskrafter. Men att det oaktadt det arbete som göres är i grunden för och icke mot kristendomen, det skall ingen undgå att märka, hvilken har hjärta för både kristendomens och tidens kraf. Han gör den erfarenheten, att den moderna vetenskapens resultat gifva honom möjlighet att få en inblick i mycket af det kristliga trosmedvetandets innehåll, som förut var oförstådt och därför utan uppbyggande kraft; likaså att deltagandet i arbetet på tidens praktiska problem vidgar och förändligar hans uppfattning af kristendomslifvets verkliga art. Och bibeln blir för honom något annat och mera än förut. Af dess andedjup kunde ej så särdeles mycket rymmas i ortodoxiens lärda formelväsen; och af det ideal af religiöst lif, som däri uppenbaras, kan det knappt sägas vara mer än en sida, som pietismen med sin trånga syn på lifvet kunde fatta. Långt mer kan vår tid tillgodogöra sig, om den på detta arbete med full kraft sätter in sin öfverlägsenhet i tankearbete och sin vidare lifssyn; oändligt mycket kommer i alla fall att återstå för kommande tiders sanningssökande.

Jag vill nu i korthet sammanfatta hvad jag ofvan sökt visa. Den fråga, som ligger på botten af meningsutbytet mellan Uffe och Th. M., är förhållandet mellan kristendomen och den moderna bildningen. Enligt min tanke hafva kristendomen och kyrkans målsmän öfver hufvud valt en oriktig ståndpunkt, i det de ställt sig i en mer eller mindre afgjord motsats mot kulturströmningarna och därigenom skadat kristendomens och kyrkans sak lika väl som kulturens. Kristendomen, särskildt i sin kyrkliga form, har därigenom förlorat ledningen af kulturarbetet, som det haft under kyrkans lifskraftigare perioder. Det religiösa och kyrkliga lifvet har, undanryckt samarbetet med de rent mänskliga intressena, fixerat sig i former och förlorat väsentligt i friskt lif och idealitet. Kulturen har blifvit likgiltig eller fiendtlig mot kyrka och kristendom, har därigenom gått miste om det helgande och enande inflytande, som religionen gifver åt all mänsklig verksamhet, och har i följd därpå på åtskilliga punkter råkat ut för degenerationsprocesser, i hvilka den blifvit till förbannelse i st. f. till välsignelse för människorna. Jag tror vidare, att återställandet af ett naturligare förhållande mellan kristendom och kultur är omöjligt, så länge det kristliga och kyrkliga lifvet behärskas af riktningar,

härstammande från och hafvande sina förutsättningar i förgångna århundraden.

Har jag fattat dr Fehr rätt, så var han en förkämpe för ett i hufvudsak likartadt åskådningssätt. Att han häfdade den moderna bildningens rätt, att han ville tillgodogöra dess forskningsresultat för den religiösa uppfattningen, att han bekämpade pietism och ortodoxi såsom fiender till dessa sträfvan, för allt detta måste han från min ståndpunkt anses värd all heder. Hur han lyckades i sitt synnerligen grannliga värf att medla mellan den kyrkliga ståndpunkten och den modernt vetenskapliga, är jag ej kompetent att bedöma. Men jag ville rikta den uppmaning till de kyrkligt sinnade, hvilka anse, att F. i sin sträfvan efter en mer tidsenlig teologi kom att förgripa sig på den kyrkliga »bekännelsen»: Må de från sin ståndpunkt upptaga arbetet på detta problem! Försumma de sin plikt häruti, så utsetta de »bekännelsen» för långt större faror än som hotade från F.

Men, kan väl med skäl frågas, hvad har hela denna diskussion att göra i en pedagogisk tidskrift? Jo, ville jag svara, på lärarens ståndpunkt i här behandlade frågor kommer att i väsentlig mån bero, af hvilken anda religionsundervisningen blir präglad, och hvilken frukt för lifvet den kommer att gifva. Från sin ståndpunkt måste Th. M. som en hufvudfordran framhålla, att den skall vara kyrklig, och jag vill däri gifva honom rätt; men jag vill på samma gång framhålla den fordran, att den måste arbeta på att hålla sig fri från kyrklig partiståndpunkt. Undervisningen i kärlekens och fridens religion får ej vanställas af några som helst utfall mot olika tänkande, ej mot andra kyrkor eller religionspartier — jag vill särskildt erinra om katolicismen, hvilken i allmänhet vid undervisningen långt ifrån behandlas med den hänsyn, som borde tillkomma modern för de öfriga kyrkosamfundet — ej heller mot olika tänkande i sådana icke till religionen hörande frågor, som det kyrkliga partiet satt på sitt program. Och vidare — hur kyrkligt »fullödigt» undervisningen än må vara, är den ortodoxt-pietistiskt frävänd från vår tids lif och intressen, så blir den i samma mån i saknad af den sundhet och lifsfriskhet, som ensam kan varaktigt vinna ungdomen, särskildt den som själf är sund och lifskraftig. Religionsläraren får icke vara *främmande* för den moderna bildningen. Jag vill visst icke, att han skall för sanning erkänna allt tidskram, som ger sig ut för sanning, eller sluta sig till hvarje

tidsbölja af orolig förbättrings- eller ändringsslusta. En viss konservativ prägel bör tillkomma skolundervisningen, framför allt kristendomsundervisningen, den är ett villkor för det lugn, som bör hvila öfver skolan. Men religionsläraren skall lefva sin tids lif, ha hjärta för dess sträfanden, tro på dess arbete. Endast så kan han gifva ungdomen den rätta beredelsen, att när dess tid kommer finna sin plats i detta arbete. Och då jag varnat för den kyrkliga riktningens vidhängsenhet vid det gamla, har jag visst icke velat ingjuta ringaktning för detta gamla. De resultat, som äldre tiders arbete bragt till stånd, äro oss ett dyrbart arf, som vi på intet vis få vanvårda. Minnet af dem som arbetat skola vi ära, och vi få heller icke glömma den tacksamhetsskuld, hvori vi stå både till ortodoxien och ännu mer till pietismen. Det goda vi så fått i arf skall vara den fasta ståndpunkt, hvarpå vi stå, då vi själfva arbeta vidare. Men hvad det icke får blifva, det är en stängande skranka, som håller oss i makligt och själfbelåtet stillastående samt hindrar vår syn på och vårt sträfande efter idealet, det fulla, sant kristliga idealet.

S. Almquist.

Hvilka erfarenheter har man vid undervisningen gjort med afseende på olikheten i gossars och flickors begåfning?

Denna fråga hade uppställts som diskussionsämne vid Pedagogiska sällskapets i Stockholm sammanträde den 11 april. Inledarinnan, fröken *Hanna Andersson* från Kungsholms folkskola, redogjorde för erfarenheter, som inom folkskolan gjorts vid undervisning af nybörjareklasser.

Man hade funnit, att gossarne i början äro underlägsna flickorna, men efter några år upphinna och gå om dem. De äro lifligare under lektionen och lättare att rycka med samt hafva utprägladt intresse för vissa ämnen, såsom räkning, teckning och slöjd.

Flickorna visa under skolarbetet mera ordningssinne än gossarne och sköta sitt hemarbete med större samvetsgrannhet; de läsa gärna i hemmet utförligare om det som genomgått under lektionerna. Kunskapsmättet blir emellertid i allmänhet lika stort till följd af gossarnes större vakenhet under skoltimmarna.

Vanligen hafva gossarne en större åskådningsförmåga och säkrare uppfattning än flickorna, enligt inledarinnans åsikt beroende af det rörliga och utvecklande friluftslif de föra. Flickorna åter tillbringa allra största delen af sin tid inom hus; de måste tidigt börja hjälpa till med hemsysslorna och hindras därigenom ej sällan från att utföra hemuppgifterna så väl som eljest vore möjligt. Inl. framhöll, att föräldrarna borde låta gossar och flickor tura om vid göromålen i hemmet; därpå skulle ingendera förlora.

Några lärarinnor hade funnit, att blandade klasser ställde stora fordringar på lärarinnans disciplinära förmåga; andra ansågo sådana klasser lättare att sköta. Gossarne äro mindre ömtåliga för tillrättavisningar och äga än flickorna och tyckas stundom vara rent af tacksamma därför; det ser ut, som om de ansågo sin förseelse glömd och begrafven, när de lidit sitt straff.

Hvad äldre lärjungar beträffar, framhöll ett par talare, att det utgör ett behagligt afbrott att komma från gossklasser till flickklasser och tvärtom. Flickorna äro lättare att intressera än gossarne, sköta sitt hemarbete med större flit och samvetsgrannhet och hafva i allmänhet snabbare uppfattning, hvarför man hastigt vinner goda resultat; få bland dem visa sig alldeles obekväma för studier. De äro emellertid lätta att bringa ur koncepterna och därför opålitliga vid examina och vid frågor ur ett ämne i ett annat. Gossklasserna äro ojämnare och låta sig ej så lätt behärskas af lärarens personlighet, men om man lyckas intressera dem, får man säkrare resultat. De fatta långsammare men minnas bättre och ha större förmåga att själfständigt omsätta det de inhämtat. Gossarne äro betydligt öfverlägsna flickorna i fysik, kemi och mekanik, för hvilka ämnen de tyckas äga medfödd begåfning, på samma gång som deras fria lif utomhus gifvit dem en rik fond af erfarenheter. Däremot äro de underlägsna flickorna i historia.

Alldeles ogrundadt hade man funnit det gamla påståendet, att flickorna skulle vara särskildt underlägsna i matematik och förmåga af logiskt tänkande öfver hufvud.

Från flera håll påvisades, att om gossarnes studier i allmänhet gifva pålitligare resultat än flickornas, detta i ej oväsentlig grad torde bero på att lärarne — kanske omedvetet — behandla gossar och flickor på olika sätt vid undervisningen och af de senare ej

fordra samma koncentration och allvar vid arbetet som af de förra. Detta förhållande torde åter ha sin grund däri, att gossens framtid till stor del baseras på hans skolarbete, hvilket i allmänhet ej är fallet med flickans.

I fråga om uppförande och sätt behärskas gossarne ofta af ett konventionellt ideal, och deras hederskänsla är så att säga kollektiv — klassens heder måste hållas uppe. Känslan för det rätta, förmågan af indignation synes vara större hos gossarna än hos flickorna, och de opponera sig lifligare mot en i deras tycke orättvis behandling. Några talare ville dock göra gällande, att rättskänslan är lika djup hos gossar och flickor; ehuru den yttrar sig på olika sätt.

Hederskänslan är hos flickorna mera individuell och yttrar sig som stark plikt-känsla och stor samvetsgrannhet. Ej sällan lida flickorna under trycket af en alltför liflig ambition. De hafva ej gossarnes starka kamratkänsla, men låta sig ofta behärskas af enskilda, viljekraftiga kamrater.

Rektor *Palmgren* och professorskan *Asp* framhöllo, stödjande sig på mångårig erfarenhet från samskolan, att de olikheter i gossars och flickors begåfning, som man i separatskolorna iakttagit, icke hafva sin grund i barnens natur, utan bero på att könen varit skilda åt vid undervisningen, och bortfalla, om gossar och flickor undervisas gemensamt och samma fordringar i hem och skola ställas på dem. Liksom gossarnas hurtighet och större förmåga af själfständig iakttagelse och initiativ är en följd af deras fria lif utomhus, så beror flickornas moraliska öfverlägsenhet på de större fordringar, som i hemmet ställas på dem. Skämtsamt exemplifierades af en talare denna de yttre omständigheternas makt genom påståendet att gossens öfverlägsenhet gentemot flickan beror på att han har så många *fickor*, medan flickan blott har en, som hon därtill vanligtvis har mycket svårt att komma åt; hon måste därför allt som oftast vända sig till brodern, när hon behöfver någon småsak; under det han är hvad norrmenen kalla *öselvulpen*.

Å andra sidan betonades af rektor *S. Almquist*, skolföreståndarinnan *Anna Sandström* m. fl., att det ej blott kroppsligen utan äfven till själsanläggningen finnes stora olikheter mellan gossar och flickor, och att dessa olikheter tydligt framträda, redan innan uppfostrans inflytande kunnat göra sig gällande. För öfrigt borde man fästa mycket afseende vid den olika gången af flickors och gossars kroppsliga utveckling. Flickorna utvecklas mycket hastigare än gossarna och visa under den egentliga barndomsåldern större intellektuell mognad; men från och med det fjortonde eller femtonde året träder känslö- och fantasilifvet i förgrunden, och de bli då för

några år intellektuellt underlägsna gossarne, hvilkas utveckling försiggår jämnare och mera omärkligt.

I den lifliga diskussionen deltog utom förutnämnda talare d:r *Lagerstedt*, fru *Steinmetz*, fröknarna *Lilly Engström*, *Anna Whitlock*, *Maria Aspman*, *Hilda Myrberg*, *Gertrud Adelborg*, *Anna Höjer*, redaktionssekreteraren *Aldén* och folkskolläraren *A. Wassberg*.

Feriekurser i Jena och Greifswald.

I likhet med föregående år anordnas i Jena och Greifswald under instundande sommar akademiska föreläsningskurser, närmast afsedda för lärare och lärarinnor.

Feriekurserna i Jena äro fördelade på tre serier: en naturvetenskaplig, en språklig och en historisk. De naturvetenskapliga föreläsningarna (afd. *A*) omfatta astronomi, botanik, fysik och zoologi och äro afsedda för akademiskt bildade lärare samt seminarielärare. Afd. *B*. innefattar skolhygien, fysiologisk psykologi, inledning till filosofiens studium, pedagogik (prof. Rein) och handarbetsundervisningens teori. Afd. *C*. innefattar tyska språket (för utländingar), litteratur och historia.

I tyska språket gifves dels en elementarkurs, dels en språk- och litteraturkurs för mera försigkomna deltagare. Elementarkursen afser i främsta rummet att odla språkkänslan genom talrika och planmässigt anordnade talöfningar i förening med grammatiska öfningar. Samtalen koncentreras kring ämnen ur Jenas historia, och i samband med lektionerna företagas promenader och utflykter till klassiska ställen i staden och dess grannskap. I språk- och litteraturkursen anknytas de muntliga och skriftliga öfningarna i tyska språket till föredrag öfver universitetets historia, Schiller och Göthe. Historiskt märkliga platser i Weimar och Jena besökas, och om deltagarna så önska, företagas två dagsutflykter, en till Eisenach och en till Sahwarzburg.

I historia föreläses öfver den nyaste tidens statshistoria samt den tyska kulturutvecklingens hufvudskeden.

Kurserna A. och B. räcka från den 3 aug. till den 15 aug., kurs C. från den 3 till 22 aug. Till föreläsningarna i naturvetenskap och skolhygien äga endast herrar tillträde. Det är tillåtet att vid början af en kurs åhöra två föreläsningar, innan man antecknar sig som deltagare.

Anmälningar mottagas och närmare upplysningar meddelas af prof. Detmer och prof. Rein, Jena, samt af d:r N. G. W. Lagerstedt, rektor E. Schwarz och fröken Anna Sandström, Stockholm.

Feriekurserna i Greifswald börja den 6 juli och sluta den 31 juli. De omfatta föreläsningar och praktiska öfningar i tysk, engelsk och romanisk filologi, ljudfysiologi och akustik, filosofi, historia, geografi, nationalekonomi och statsrätt. Medverkande blifva utom professorerna vid universitetet flere framstående språklärare från Frankrike och England. Hvarje vecka anordnas gemensamma utflykter till Östersjökusten och ön Rügen.

Prof. Schmitt, Greifswald, Burgstrasse 37, sänder på begäran utförligt prospekt.

Elevhemmet i Stockholm.

Detta hem stiftades 1886 af en varmhjärtad kvinna, som själf hade genomlevvat en sträfsam och bekymmerfull ungdom och till följd häraf ömmade för de många unga flickor, som måste kämpa sig fram genom fattigdom och skuldsättning, under det de bereda sig för ett eller annat yrkesarbete. Meningen var, att sådana skulle få inackordera sig i hemmet för en ytterst låg afgift, och att de sålunda skulle erhålla på en gång betydlig nedsättning i sina utgifter samt dessutom hemtrefnad och moderlig omvårdnad. Under sin tioåriga tillvaro har elevhemmet särdeles väl fyllt denna sin uppgift, och många äro de unga kvinnor, som med innerlig tacksamhet blicka tillbaka på de år de där tillbragt. Hemmet har mottagit elever, som studerat vid Högre lärarinneseminarium, Gymnastiska centralinstitutet, Tekniska skolan m. fl. läroanstalter och kurser.

På grund af den låga inackorderingsavgiften — 35 kr. i månaden — hafva hemmets inkomster naturligtvis ej på långt när kunnat täcka utgifterna. Hyra och aflöningar hafva därför bekostats

af stiftarinnan ensam, till dess slutligen förändrade förhållanden tvungo henne först att söka af andra personer utverka bidrag till hemmet, och nu att alldeles draga sig ifrån detsamma. Om icke hjälp mellankommer, måste denna stiftelse, som lättar tillvaros kamp för så många unga, med det snaraste upphöra, och detta blefve en oersättlig förlust för mången ung kvinna, som aldrig kan tänka på att erhålla medel till bestridande af de annars i Stockholm så höga lefnadskostnaderna, åtminstone icke utan att ådraga sig en skuldsättning, som komme att fördystra många år af hennes framtid. Det vore dock vemodigt, om ett kärleksverk sådant som detta skulle dö af brist på vänliga hjälpaude händer; man erfar därvid nästan samma känsla som när ett ädelt människolif slocknar i förtid. För troendefullt vända vi oss därför till dem, som hysa intresse för den obemädlade kvinnliga ungdomen, med en anhållan, att de måtte göra sitt till för att betrygga elevhemmets fortsatta tillvaro. De lärarinnor, som utgått från Högre lärarinneseminarium, vilja vi erinra därom, att seminariets afiidna, så innerligt afhållna föreståndarinna, fröken Pallin, varmt intresserade sig för denna stiftelse.

Större eller mindre penningbidrag för ifrågavarande ändamål antingen för en gång eller årligen mottagas med tacksamhet af följande damer, hvilka angående hemmets organisation lämna de närmare upplysningar, som önskas:

<i>Stephanie Berg,</i> f. Westman, Malmö.	<i>Selma Billström,</i> f. Lundberg, S:t Paulsgatan 6 B.	<i>Hilda Borelius,</i> f. Lönnbohm, Lund.
<i>Hilda Caselli,</i> Normalskolan.	<i>Hildur Djurberg,</i> H. lärarinneseminarium.	<i>Evelina Fahnehjelm,</i> Wallinska skolan.
<i>Ellen Fries,</i> Malmskillnadsgatan 39.	<i>Mathilda Fryxell,</i> Drottninggatan 67.	<i>Marie Louise Gagner,</i> Wallingatan 5.
<i>Theresa Geijer,</i> Barnhusgatan 6.	<i>Frida Hjertberg,</i> Göteborg.	<i>Anna Linder,</i> GrefTUREGATAN 24 B.
<i>Henriette Löwen,</i> Drottninggatan 74.	<i>Anna Mörner,</i> f. Rundgren, Upplandsgatan 22.	<i>Helena Palmqvist,</i> Normalskolan.
<i>Maria Ribbing,</i> f. De Vylder, Lund.	<i>Hanna Sjöberg,</i> f. Tillander, Lyceum.	<i>Eugenie Steinmetz,</i> f. Brummer, Brummerska skolan.
<i>Agnes Torén,</i> Uppsala.	<i>Hortense Westman,</i> Normalskolan.	<i>Agnes Wicander,</i> f. Mesterton, Birger JarlsGATAN 4.
	<i>Hedda Åhlin,</i> ÅhlinSka skolan.	

Bokanmälan.

(De här anmälda böcker, som finnas tillgängliga i *Pedagogiska biblioteket* i Stockholm, äro vid titeln utmärkta medelst en *.)

»*The Jungle Book*», en ny robisonad. Ännu har man ej sett uppfostringskonstens offentliga målsmän och idkare fästa sig med något nämnvärdt yrkesintresse vid detta den unga engelska skalden Rudyard Kiplings mästerverk. Intill dess män af facket talat, vågar jag på sin höjd hoppas om mina långt ifrån systematiska antydningar här, att de skola locka en eller annan *just bland dem* — någon fullt sakkunnig medarbetare i tidskriften — till noggrannare motiverade pedagogiska omdömen öfver boken.

Alla veta vi, huru ifrigt våra gossar i skolåldern, eller åtminstone de flesta af dem, roa sig med friluft- och äfventyrslektyr. Om sådan af underordnad värde mer skadar eller gagnar dem, må få anses ovisst. Visst är i alla händelser, att *de yppersta* bland detta slags böcker, ända från De Foes dagar, ja äfven mycket, mycket tidigare, varit uppfostrarens rent af ovärderliga hundsförvandter. Och skälet är, nu som förr, att de unga och oerfarna läsarne ur dem tillgodogöra sig en rikedom af sunda utvecklingsmedel så att säga omedvetet eller utan en aning om att all denna hänryckande förlustelse tillika är undervisning. Säkerligen är äfven ett af villkoren för att kunna skrifva så beskaffade böcker någon liknande omedvetenhet hos författaren själf. Han måste — med andra ord — vara född till skald, icke till läxgifvare.

Detta »*conditio sine qua non*» har utom all fråga naturen fyllt vid Kiplings födelse.

När man till och med sent, på gamla dagar, studerat sig in i någon del af »*The Jungle Book*» (vare sig hindubarnet Mowglis uppammande i varghålan eller någon annan intim invigning i djur- och naturlif), så finner man sig nästan själf förtrollad eller förvandlad däraf; de mellanliggande åren ha liksom smält bort; man röner åter sina gossekänslor, gör åter sina naiva gossefrågor; det står ej som annars en ogenomtränglig vägg mellan ens egna tillvarelsevillkor och djurets — växtens — vattendragets — vindstråkets. Ja, man tycker — i likhet med den nakna, halfvuxna vilden därute bland djungelnären — att de få, konventionellt erkända hederslagarna inom ofantliga djurstaten i skogen väl kunna vara värda att öfvervägas så godt som hederslagarna inom människosamfundet, hvilka ju i själfva verket lika litet visa sig profhålliga vid ett mätande med den rena etikens måttstock. Man får så enkla och så slående intryck af kampen för tillvaron. Man tror sig bättre än

någonsin förr förstå den naturnödvändigt befallande själfupphållelsedriften jämte de lika naturnödvändiga inbördes hjälpbevisningarna under stora och gemensamma faror. Man njuter af att bevittna den lilla skogsmänniskans småningom växande makt öfver sina förnumstiga gamla rådgifvare, björnen, ormen, den svarta pantern och den af ålderdom hvitnade vargen. Mowglis organisationsåtgärder under svälttider och hans anförarskap i krig svälla ut till skickelser af stor-episkt intresse. Alltihop är fantastiska sagor. Och enda rimliga ändamålet tyckes vara utvecklingen af gossens sinnesverktyg samt hans kroppsliga vighet och styrka. I själfva verket är det dock hans manlighet, hvilken under alla dessa egendomliga tilldragelser har utvecklats. Och när han till sist, just vid manbarhetens inträde, återfinner sin mor och på nytt ingår i det mänskliga kultursamhället, så är han redan en i många hänseenden särdeles normalt tränad yngling, om hvilken man har anledning att göra sig stora förhoppningar.

Boken innehåller andra äfventyr — om den hvita sälen, om ett eskimåhems vinterfasor, om en f. d. hinduisk statsministers öfvergång till eremitlifvet, om en nattlig panik bland husdjuren inom ett engelskt fältläger i Indien m. m. Alla äro de bedärande poetiska och — på samma sätt som Mowglis historia — omedvetet instruktiva. Något hopp lär finnas om att få en god svensk öfversättning af djungelboken. Ett slags profbit på öfversättning har nyligen varit synlig i en stockholmsstidning. Men denna, där Mowgli uppträder som eskamotör och som älskare, hör icke till någon af den djungelboks två delar, hvarom jag här ofvan talat, och saknar så väl poetisk som pedagogisk betydighet. Den äkta bokens första del slutar med yttrandet, att ej kärleksäfventyr komma att få plats här, och efter andra delens sista berättelse står: »Detta är slutet på The Jungle Book.»

Robinson.

Sveriges vittra storhetstid, af *Hellen Lindgren*. Förra delen, I. Frihetstiden. Stockholm, P. A. Norstedt & söners förlag. Pris 2 kr. 75 öre.

Denna bok är en litteraturhistoria av mera ovanligt slag; den är icke ett av dessa digra, lärda verk — ehuru den visserligen är stödd på grundliga forskningar — som innehålla vidlyftiga analyser av hvart enda alster, som flutit ur de respektive författarnas pennor, men den är icke heller ett läroboksartadt kompendium. Den ger i korta, men dock högst konkreta drag en skildring av Frihetstidens litteratur, hvarvid huvudsakligen två synpunkter framhållits; sammanhanget mellan den politiska historien och litteraturen samt mellan diktningen och skaldens personlighet.

Herr Lindgren har redan förut gjort sig bemärkt som en mycket framstående kritiker; ja, han är kanske den ende av våra yngre författare, som har den borne kritikerns smidighet, psykologiska skarpblick och fyndiga kombinationsförmåga. Dessutom har han gåvan att skriva spirituellt, att uttrycka en djup iakttagelse på ett överraskande eller lekande sätt, och det är en talang, som är lika sällspord hos svenskar, som den är vanlig hos fransmän och danskar.

Vi äro vana att se våra store författare i en dimma av traditioner, som dels kanske förstorar dem, men som också hindrar hvarje individuellt mänskligt drag att lysa fram och därför gör dem mer eller mindre ointressanta. Den största förtjänsten i hr Lindgrens bok är just att han skingrar denna dimma med tillhjälp av den moderna kritikens psykologi, och följderna häraf blir, att de gamla välkända skalderna, Dalin, Creutz, Bellman m. fl., stå så livslevande framför oss, att de nästan förefalla som nya bekantskaper. Man lägger ihop boken med den känslan, att man blivit presenterad för några mycket intressanta, livfulla, individuellt utpräglade personligheter, och man får en stor lust att lära närmare känna dem i deras arbeten, hvilka man förut kanske trott vara litet halft om halft tråkiga. Och detta är väl den bästa frukt, som kan tänkas af läsningen af ett litteraturhistoriskt arbete. Det är icke utan, att man med en viss spänning och nyfikenhet väntar att se, på hvad sätt hr Lindgren skall behandla sådana mycket omskrivna heroer som t. ex. Wallin och Geijer. Säkert skall han också från deras bilder borttaga den stela, statyartade minen, som en beundrande men icke alltid förstående tradition iklädt dem.

Just därför, att vi sätta författarens talang så högt och önska, att den måtte vinna så mycket erkännande som möjligt, anse vi oss icke böra tillbakahålla en liten anmärkning. Den är af helt formell art och gäller endast uttryckssättet. Författaren, som är så stark i stilens väsentliga och mer aristokratiska egenskaper: originalitet och finhet, brister en och annan gång i den precision, som dock är så lättförvärvad, och som ofta äges af författarekonstens plebejer. Just den lätta, spirituella stilen fordrar nästan mer än andra stilar denna precision, och den är också ett utmärkande drag hos de franske essayisterna, hur subjektivt och personligt de än må uttrycka sig. Herr Lindgren har bland andra förtjänster också en skarp blick för det »roande», för muntra och karakteristiska anekdoter, men ibland använder han ett namn, ett citat, som han antager vara för allmänheten bekant, men som säkerligen icke är det. Det är alltid bättre att vänta för litet än för mycket av sin publik. De fel, som vi här anmärkt, äro för övrigt så obetydliga, att de

kunde försvinna vid den enklaste retouchering, och man skall vara en pedant för att allvarligt stöta sig på dem.

Boken är visserligen skriven i främsta rummet för den bildade allmänheten, men den skall med all säkerhet mycket intressera mera mogen ungdom. Härför borgar dels det lyckliga lagom, som blivitt iakttaget hvad utförligheten beträffar, dels de många konkreta och roande skildringar, hvarmed författarepersonligheterna blivitt belysta.

Uffe.

***Kort lärobok i psykologi** på empirisk grundval. Till de allmänna läroverkens tjänst utgifven af *Ernst Carlson* och *Richard Steffen*. 57 sid. 8:o. Stockholm, P. A. Norstedt & söner. Pris 75 öre.

En lärobok i psykologi har länge varit ett behof för de svenska läroverken. Psykologi blir mer och mer en vår tids vetenskap, hvari hvarje bildad människa behöfver kunskap. Nu har visserligen i skolan lästs s. k. antropologi. Men detta är något helt annat, ej en framställning af sjäslifvet, sådant det faktiskt är, utan af hvad själen är i Boströmska systemet, metafysiskt innehåll i skolastisk-systematisk form, med minsta möjliga tillblandning af saklig kunskap. Gagnlösheten af en sådan undervisning har blivitt allmänt erkänd — en enighet som i pedagogiska frågor är synnerligen ovanlig — och har ledt till yrkandet af hela läroämnets borttagande. Genom senaste skolstadga har det visserligen med nöd blivitt bevaradt åt skolan; men det har en föga säker ställning och behöfver helt och hållet omgestaltas, om det skall kunna återvinna förtroendet hos skolmän såväl som allmänhet. Och först: psykologi i st. f. antropologi.

Det är ett uppslag i denna goda riktning, som gjorts med denna läroboks utgifvande; ett fullkomligt nytt och ganska djärft uppslag, i mycket brytande med allt, som i denna väg varit tradition i vårt land, om det också endast vill införa hvad som utomlands redan blivitt gängse uppfattning. Att ett sådant första uppslag, äfven om det kan stödja sig på likartade utländska arbeten, skall kunna vara i allo lyckadt, är ej begärligt. Det har också mötts med stark kritik, dock, så vidt jag vet, hittills endast från akademiskt håll. Från skolans håll har visst ännu intet omdöme varit synligt.

Det är dock från skolans synpunkt omdömet om en skolboks värde hufvudsakligen skall bestämmas. Den akademiska synpunkten är rent teoretisk, fäster sig vid sådant, som begreppsbestämningens vetenskapliga skärpa, tillvaron af inkonsekvenser, huruvida arbetet vittnar om bekantskap med den allra nyaste litteraturen, om till-

räcklig hänsyn tagits till den bland universitetsmännen nu gängse uppfattningen o. s. v. För skolans synpunkt är allt detta af föga eller ingen vikt; här spela praktiska fordringar hufvudrolen. Läroboken skall läsas, ej af vetenskapliga kritiker, utan af skolpojkar, vara dem ett lämpligt material för det grof arbete, som kallas läxöfverläsning; den skall dessutom gifva en fast form för hela undervisningen, dock tillräckligt böjlig för att ej utöfva tvång på lärarens individualitet. För bedömandet af sådant fordras en van praktiker. En skolboks verkliga värde kan endast bedömas af skolmän; och med full säkerhet först sedan den blifvit pröfvad i praktiken. Huru nu ifrågavarande arbete passar till lärobok, därom kan ännu ej någon säker erfarenhet hafva hunnit vinnas. Jag kan endast säga hvad intryck boken gör på ett vant skolmästaröga. Och det är ett alldeles öfvervägande godt intryck. Boken är kort, hvilket är en viktig sak; termer, definitioner och indelningar mera sparsamma, använda med förstånd; öfvervägande framställning af fakta; af sådana lagom mycket, framställda kort, utan onödig vidlyftighet men redigt och så att de framträda tillräckligt markeradt; korteligen, bokens uppsyn är helt modern, intet af det gammaldags pedanteri, som ännu ofta ger en otreflig prägel åt skolböcker. Och man kan tryggt säga, att en lärjunge efter ordentlig läsning af denna bok verkligen skall hafva en föreställning om själslifvets processer, sådana de te sig för nutidens blick, under det att hittills begagnade läroböcker i den vägen gifvit så godt som intet.

Men felan? Ja, sådana saknas naturligtvis icke, och jag skulle visserligen kunna uppräknat mycket, som icke är precis som jag skulle önska det. Men jag anser, att sådana detaljanmärkingar i en helt kort anmälan som denna äro mindre på sin plats; här är ju ej stället för en genomförd kritik. »Felan» äro för öfrigt för en skolboks bedömande af långt mindre vikt än förtjänsterna; äfven med ganska stora fel kan en skolbok vara användbar, om den har framstående förtjänster, under det en »felfri», men utan positiva förtjänster, är dålig. En viktig och riktig anmärkning, som jag hört framställas mot arbetet, är, att det högre själslifvet blifvit mycket knapphändigt behandladt i jämförelse med det lägre; men författarne kunna härpå svara, att detta är ett fel hos hela den moderna psykologien, den har ej ännu hunnit längre.

Enligt min mening hafva de svenska läroverken allt skäl till tacksamhet mot förf:ne för den insats de gjort i och för införande af ett bättre i filosofiens studium. Deras arbete förtjänar väl i vitsord de ord som stå på titelbladet: »till läroverkens tjänst.»

S. Almquist.

* **Colberg**, Schauspiel von Paul Heyse. Utg. af *Hj. Hjorth* och *A. Lindhagen*. Stockholm, W. Bille. Pris kr. 1,30.

Det tyckes för en oinvigd, som om det vore en tämligen lätt uppgift att välja ut en bok lämplig till läsning i skolorna. Men den, som något så när kritiskt granskar hvad som i den vägen under senaste åren utkommit, måste antingen få en liflig föreställning om den moderna litteraturens fattigdom eller en tämligen ringa tanke om utgifvarnes smak — naturligtvis med vissa undantag. Och rättvisligen måste erkännas, att den lärare, som själf söker göra ett val, vanligen finner svårigheterna vida större, än han tänkt sig. Så mycket mera glädjande är det då att om en sådan bok kunna säga, att den är verkligt *god*.

Colberg är ett arbete af mera ovanligt slag, påverkad, tyckes det, af så goda förebilder som Schiller (Wallensteins Lager?). Med en upphöjd fosterländsk anda förenar det en den intressantaste intrig, hvilket senare, särskildt i skolböcker, ej är så vanligt, och trots den något afskräckande omständigheten, att stycket är skrivet på vers, finner man där ett fullt naturligt och genuint språk. Det högre stadiet synes vara dess rätta plats.

I sammanhang härmed taga vi oss friheten att med några ord återkomma till den ene af utgifvarnes nyss utkomna betydelsefulla arbete: Tysk Grammatik af *Hj. Hjorth*. Den allmänna meningen, sådan vi hört den ur flere lärares mun, jäfvar ej vårt fördelaktiga omdöme om denna bok (se Verd. 1896, h. 1), men den önskan gör sig mer och mer gällande, att förf. måtte öfversätta boken till svenska och då *med förkortad syntax*. Han har med rätta påpekat, att det grammatikaliska studiet såväl på reallinjen som på latinlinjen *B* upphör med 5:te klassen, hvadan en ganska stark förenkling kan vidtagas. Beträffande latinlinjen *A*, d. v. s. grekerna, är svårigheten mycket lätt löst genom att låta dem använda den tyska upplagan.

* **Little Lord Fauntleroy** by Frances Hodgson Burnett, utgifven af *E. Lindgren*. Stockholm, W. Bille. Pris kr. 1,60.

Med detta arbete debuterar en ny serie öfversättningslitteratur, kallad *Moderna Engelska Författare*, och må detta betecknas som en synnerligen lyckosam början, den där ej blir så lätt att värdigt fortsätta. Af samma värde för skolan som den nyss ömtalade *Colberg*, är den dock af helt annan karaktär och passar måhända bäst för flickskolor, ty pojkar sentera, naturligt nog, ej rätt baby-romaner. Dock må medgifvas, att denna variation af idealgosse är vida mer karlavulen och intressant än den vanliga sorten och kanske därför äfven faller den manliga ungdomen på läppen. Upplagan

utgör en förkortning och — hvad djärfvare är — en förändring i vissa delar af originalberättelsen. Med denna vanskliga uppgift synes emellertid utgifvaren ha gått i land på ett förträffligt sätt, och resultatet är att boken, sådan den föreligger, är ett arbete värdt att på det varmaste rekommendera. Nft.

* **Lärobok i djurrikets naturalhistoria** för de allmänna läroverkens högre klasser af *J. E. V. Boas*, lektor i zoologi vid den kongel. Veterinär- och landbohöjskole i Köpenhamn. Svensk upplaga af *Bernhard Haij*, lektor vid Växjö h. allmänna läroverk. 246 sid. 332 bilder. Pris 3 kronor. Sthlm, P. A. Norstedt & söner.

Författaren till detta arbete, D:r J. E. V. Boas, känd som framstående zoolog, utgaf år 1888 en större lärobok i zoologi, närmast afsedd för studerande vid högre undervisningsanstalter samt lärare. Af denna har sedermera utkommit en ny dansk upplaga, hvarjämte den utkommit i två upplagor på tyska. För ett par år sedan utgaf förf. en för skolor afsedd kortare lärobok, af hvilken det nu anmälda arbetet är svensk upplaga. D:r Boas' arbeten äro helt säkert väl förtjänta af den framgång och spridning de vunnit. Framställningen är klar och öfverskådlig samt ger intryck af att väl återgifva den zoologiska vetenskapens nuvarande ståndpunkt. Dessa böcker böra ock vara af stort värde för lärare i nämnda ämne. Den nu anmälda läroboken är, såsom titeln angifver, närmast afsedd för de allmänna läroverkens högre klasser. Den zoologiska kurs, som enligt den under förra året fastställda undervisningsplanen skall läsas i dessa klasser, utgöres af: människokroppen, det allmännaste af hälsoläran samt »jämförande framställning af djurens organsystem tillika såsom repetition af föregående kurs». För denna plan är arbetet icke lämpadt, om det än torde vara möjligt att använda detsamma. Dock finnes ännu icke heller något annat arbete, som ansluter sig till nämnda plan, såvidt för anmälnaren är bekant. — Tyngdpunkten af bokens framställning är lagd på ryggradsdjuren; de ryggradslösa i det hela behandlas i korthet, blott sådana omtalas närmare, som hafva ett allmännare intresse, t. ex. människans intestinalmaskar. Af hvarje djurform lämnas en, om än mycket kortfattad, karakteristik, afsedd till stöd för minnet vid öfverläsning i hemmet, men ej alltid att »läras utantill». Ett stort värde åt arbetet gifva de många, synnerligen goda och upplysande bilderna. Af dessa äro mer än hälften originalteckningar, utförda särskildt för detta arbete. Habitusbilder af allmänt bekanta djur t. ex. elefant, lejon o. s. v. förekomma icke; utgifvarne anse, och detta med skäl, sådana bilder öfverflödiga, då boken är afsedd för något äldre lärjungar. N. Ldt.

Den i Verdandis 2° häfte för innevarande år påbörjade uppsatsen *Nyare empiriska studier öfver barnens natur*, af *Emilia Hagren*, kommer att fortsättas i nästkommande 4:e häfte. Red.

Genom oförutsedda hinder har utgifningen af min franska elementarbok försenats; emellertid pågår tryckningen oafbrutet, och skall arbetet med det första utkomma.

Göteborg den 19 maj 1896.

A. Carlberg,

Fil. Dr., Laroverkskollega

Böcker och tidskrifter,

insända till Verdandis redaktion.

Böcker:

- Djurens lif** af *A. E. Brehm*. Förkortad upplaga af *Carl Cederström*. Häft 8—11. P. A. Norstedt & Söners förlag.
- Jean Jaques Rousseau og hans filosofi** af *Harald Høffding*. Köbenhavn. Det nordiske forlag.
- Allmän hälsovårdslära** med särskildt afseende på svenska förhållanden. Utarbetad af *Ernst Almquist*. Attonde häftet. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag.
- Om folkskolans hälsovårdsförhållanden och medlen att förbättra desamma** af Professor *Carl Wallis*. Stockholm. C. E. Fritztes K. Hofbokhandel. Pris 60 öre.
- Sångbok för skola och hem** af *Jul. Hammarlund*. Häft 1—2. Envall & Kull i distribution. Pris inb. 50 öre.
- Lösning af uppgifter i Aritmetik och Algebra**, till ledning vid uppsatsskrifning af *K. P. Nordlund*. Pris 40 öre.
- Historisk fysik** af *Paul la Cour* og *Jacob Appel*. Häft 1—2. Köbenhavn. Det nordiske forlag. Pris 65 öre.
- Terentius Phormo**, med förklaringar utgifyen af *Hilding Andersson*. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1.50
- Deutsche Sprachlehre** von *Wally Stockhausen*, Lehrerin an »Palmgrenska Samskolan» in Stockholm. Verlag von Rektor K. E. Palmgren. Pris 2.50.
- Lärobok i Tyska språket** för allmänna laroverkens två lägsta klasser, utarbetad af *K. L. Olsson*. Andra häftet. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 80 öre.
- Engelska vokablar och samtal**. Till skolornas tjänst samlade af *Loften Lagerstedt*. Tredje upplagan. Göteborg. N. J. Gumparts Bokhandel. Pris 75 öre.

Fredning af barn och ungdom af *H. O. Jensen*, af Upsala, 1896. W. Schartz bokförlag. Helsingfors och Stockholm, 1896.
 Samling af uttalanden af utstående allmänna lärareverken och pedagogiska broder uttalanden af utstående *Konrad Zimmermann*, Stockholm P. Norstedt & Soners förlag. Bns 4de.
 Samling innehållande 181 enstämmiga sånger utgifven af *K. T. Ohlén* och *U. Stadius*, Helsingfors, 1896. Söderström & Co förlagsaktiebolag.
 Skandinavisk Annonstaxa, 27:e uppl. utgifven af *S. Gumeln Annonsbyrå*.
 Svensk Annonstaxa, 5:te upplagan, utgifven af *Swenska telegraphbyråns annonserafdelning*.

Tidskrifter:

Pedagogisk tidskrift, utg. af *Enar Sahlén*, 1896. Häft. 2—4.
 Finsk tidskrift, utg. af *M.-G. Schybergson* och *R. E. von Willebrand*, 1896. Mars, April.
 Vor Ungdom, ude af *H. Trier* och *P. Voss*, 1896. Häft. 1.
 Bibelforskaren, utg. af *O. F. Myrberg*, 1896. Häft. 1.
 Svensk läraretidning, utg. af *E. Hammarlund*, 1896. Nr 12—20.
 Højskolebladet, utg. af *Konrad Jørgensen*, 1896. Nr 12—19.
 Kvinden og Samfundet, utg. af *Dansk Kvindesamfund*, 1896. Häft. 3—4.
 Bog og Naar, redigeret af skolebestyrerinde *Th. Lang*, 1896. April, Maj.
 Skolebladet, utg. af *Otto Salomon*, 1896. Nr 3—4.
 The journal of education, 1896. April, May.
 Le Maître phonétique, 1896. Mars, Avril.

Just nu har i bokhandeln utkommit ett nytt inlägg
 i dagens brännande fråga, nämligen:

"KÄRLEK" OCH

"MODERLIGHET"

HVAD ÄR ORDENS INNEBÖRD?

AF

INA ROGBERG.

Pris 1 krona.

Stockholm, i maj 1896.

Lars Hökerbergs förlag.

Anspris (för 6 häften) 3: 75 — Lösa häften a 75 öre.

VERDANDI

TIDSKRIFT

FÖR

UNGDOMENS MÅLSMÄN OCH VÄNNER

HEM OCH SKOLA

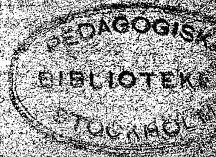
FJORTONDE ARGÅNGEN

1896

Fjärde häftet.

Häftets innehåll.

	Sid.
Nyare empiriska studier öfver barnens natur. Af <i>Emilia Hagren</i> (forts. och slut).....	177
Om inträdesfördingar och kurser i kristendom vid de allmänna läroverken. Af <i>N. G. W. Lagerstedt</i>	197
Ur hvardagslivets psykologi. Föredrag af <i>A. O. Stenkula</i>	201
Hvilken ledning kan skolan gifva ungdomen vid dess s. k. nöjesläsning. Af <i>M. Sundbärg</i>	215
<i>Bokanmälan:</i>	
Almqvist, Lärobok i skolhygien. — Zimmermann, Samling författningar m. m rörande allm. läroverken och pedagogierna. — Helene Jacobson, Svensk-italiensk parlör. Italienska öfningar. — Edström, Moderna franska författare för goss- och flickskolornas högsta klasser. I. — Stockhausen, Deutsche Sprachlehre.....	222

STOCKHOLM 1896.

LARS HOKERBERGS FÖRLAG

Utgifvare: "UFFE" och LARS HOKERBERG

Pris för detta häfte: Kr. 0: 75

Prenumeration i närmaste bokhandel eller i närmaste postanstalt.

Prenumeration i närmaste bokhandel eller i närmaste postanstalt.

P. P. A. Norstedt & Soners förlag har nyss utkommit

SKOLKALENDER

för läsåret 1896—1897.

Anteckningsbok
för lärare vid högre och lägre skolor.

Pris inbunden 1 kr.

☞ Ehuru några blad i kalendern äro särskildt ordnade med hänsyn till förhållandena i allmänna läroverken, kan boken i öfrigt med fördel begagnas af lärare och lärarinnor vid hvilka slags skolor som helst.

☞ Till påseende i alla boklädor.

(S. T. A. 23613)

På C. E. Fritzes k. hofbokhandels i Stockholm förlag har i dag utkommit:

Elementarkurs i franska språket

för allmänna läroverk och flickskolor utgifven af

JOS. MÜLLER och **OSCAR WIGERT**

Lektor vid K. Sjökrigsskolan. Lektor vid Norra Latinlärov. i Stockholm.

Pris inb. 1: 15.

English reading for Schools utg. af

Hilda Casselli och **J. Persson**

Biträdande föreståndarinnan vid statens Normalskola för flickor. Rector vid Arboga allmänna läroverk.

IV. **Shreds and Patches**, or Passages from the lives of the Molyneuxes by **E. N. Leigh Fry**. Med förklaringar af **J. Persson**. Inb. 1: 50.

Dr **J. O. Ekmarks** Läsebok till Allmänna historien.

Med illustrationer. 3:dje delen. Nyare tiden. I. Reformationstidehvarvet. Af Dr **A. Rydfors**, Adj. vid Nya Elementarskolan i Stockholm, och **Karl Hildebrand**, Fil. Licentiat. Pris: häftad 2 kr., inb. 2: 50.

Färgläggning med kriter för hemmet och lekskolan. Af **E. Maartman**. 2-häftan i 4:o, hvardera med 12 blad. I färgtryckt omslag à 40 öre.

Nyare empiriska studier öfver barnens natur.

(Forts. från sid. 61.)

Alltsedan Comenius' tid hafva pedagogiska skriftställare ofta sysselsatt sig med analys af barnens tankekrets under de sex första lefnadsåren, men först på 1850-talet framställdes fordran på statistiska förarbeten. Berthold Sigismund, en läkare, som lifligt intresserade sig för pedagogiska frågor, utsände år 1856 en bok med titeln »Kind und Welt», hvars ändamål angafs vara att söka förmå föräldrar och lärare att anställa psykologiska iakttagelser på de barn de hade under sin vård, emedan endast genom ett stort antal jämförande observationer den naturliga tidsföljden i den andliga utvecklingen låte fastställa sig.

De betydelsefullaste försök till psykologisk statistik, som i Tyskland företagits i anslutning till Sigismund, äro de noggranna och planmässiga undersökningar af barnens tankekrets vid inträdet i skolan, som Berthold Hartmann åren 1880—1884 anställde i Annaberg i Sachsen, särskildt i afsikt att söka erhålla en naturlig grundval för undervisningen under de två första skolåren. För detta ändamål lät man de små nybörjarna besvara en mängd frågor rörande naturföremål och naturföreteelser, offentliga platser, gator och byggnader i staden samt föremål i dess omgifningar, äfvensom några frågor, som berörde religiösa föreställningar samt förhållanden inom människolifvet. I undersökningen deltog 1312 barn, 660 gossar och 652 flickor, från $5\frac{3}{4}$ till $6\frac{3}{4}$ års ålder; de voro inelade i små grupper och utfrågades före eller efter de ordinarie skoltimmarna.

Det visade sig, att barnen förfogade öfver oväntadt få klara föreställningar, i genomsnitt endast öfver 31,9 % af dem, som efterfrågades, men att flickorna i det hela taget kommo något föreställningsrikare till skolan än gossarna. De senare voro öfverlägsna med afseende på föremål ur djurriket och stenriket

samt i fråga om sociala förhållanden; flickorna åter hade bättre reda på naturföreteelser, tidsindelning, föremål i och utom staden samt religiösa föreställningar.

Med afseende på undersökningens inflytande på skolplanen i Annaberg anmärka vi följande:

Till följd af den viktiga upptäckten, att endast 26 % af barnen förfogade öfver något så när klara religiösa föreställningar, ansåg man det pedagogiskt oriktigt att genast vid barnets inträde i skolan låta det erhålla religionsundervisning. Denna borde, trodde man, förberedas genom något annat ämne, som vore sedligt bildande och tillika anslöte sig till barnets ännu fantastiska sätt att tänka. Ett sådant ansåg man sig slutligen hafva funnit i några af Grimms folksagor, af hvilka man utvalde fyra: *Die sieben Geisslein*, *Rothkäppchen*, *Fundevogel* och *Die Sternthaler*. Dessa sagor genomgås utförligt under första terminen. Genom den första af dem söker man tillgodose det sympatetiska intresset, i den andra och tredje lägges hufvudvikten vid det sociala, och det religiösa betonas slutligen i den fjärde, som lär, att om än alla människor öfvergifva barnet, finns det en, som beskyddar det, nämligen Fadren i himmelen. När under andra terminen religionsundervisning inträder, hämtas materialet till en början uteslutande ur Nya testamentet under anslutning till det kyrkliga året.

Genom jämförelse mellan resultaten af dessa undersökningar vid läsårets början och följande års skolbetyg samt anteckningar i s. k. individualitetsböcker såg man, att barnens utveckling och framsteg under de två första skolåren noga motsvarade antalet vid inträdet i skolan befintliga föreställningar. Man har därför trott sig kunna hoppas, att uppfostraren genom en sådan analys genast från början skall kunna göra sig en föreställning om hvad han har att vänta sig af hvarje lärjunge. Vidare är det tydligt, att läraren genom undersökningen förvärfvar kännedom om en mängd individuella drag hos barnet, t. ex. skarpa eller svaga sinnesorgan, snabbt eller långsamt föreställningsförlopp, och han kommer genast från början i intim förbindelse med de små, hvilket för öfvergången från familj till skola är af stort värde. I Annaberg fann man dessa undersökningar så värdefulla för bedömandet af barnens individualitet, att man, äfven sedan läsplanen för de första skolåren blifvit fastställd, vid hvarje läsårs början anställer sådana, ehuru ej i samma utsträckning som de första.

Naturligtvis äro med dessa analyser många svårigheter för-

bundna, och äfven taktfulla och erfarna lärare göra sig skyldiga till många misstag. Barnen äro ej blott fallna för att i sina svar imitera hvarandra, utan om de märka, att man är särskildt intresserad af hvad de säga, försöka de ofta att göra effekt genom att yttra någonting öfverraskande eller märkvärdigt. Somliga barns själsförmögenheter bli liksom förlamade och deras tunga bunden genom blyghet, medan andra åter äro vårdslösa och ouppmärksamma samt svara på måfå. Det är ofta mycket svårt att återföra barnens yttranden till deras rätta värde. Ett barns första svar på en direkt fråga, t. ex. om det sett en ko, ett får o. s. v., kan aldrig tagas för godt utan omsorgsfulla bifrågor, i hvilket afseende man också utvecklat särskilda metoder. Om barnet t. ex. säger, att det sett en ko, men på tillfrågan om dess storlek pekar på sina naglar eller på handen och säger: »så stor!» hvilket ej sällan händer, måste man draga den slutsatsen, att det på sin höjd sett bilden af en ko och bedömt dess storlek därefter, och följaktligen antecknas barnet såsom saknande denna föreställning.

Då nödvändigheten af sådana analyser såsom utgångspunkt för undervisningen alltmer börjar erkännas i utlandet, torde några erfarenheter från liknande försök å andra orter här böra finna plats.

Ungefär samtidigt med Annaberg-undersökningarna företog prof. Stanley Hall liknande undersökningar i Boston för att söka utrona, hvad genomsnittsbarn på 5 å 6 år kunde med säkerhet antagas veta vid inträdet i skolan. Fyra erfarna kindergartnarlärarinnor förhörde 3 å 4 barn i sänder med afseende på föremål, hvarom den första undervisningen vanligtvis handlar, och deras rapporter visa, att barnen voro okunniga om mycket, som man dittills antagit, att alla barn kände till. Fjorton procent af dessa barn hade aldrig sett några stjärnor och hade ingen föreställning om dem; trettiofem procent hade aldrig varit på landet; tjugo procent visste icke, att mjölk kommer från kon; femtiofem procent visste ej, att träsaker göras af träd; tretton till femton procent kände ej namnen på färgerna grönt, blått och gult; fyrtiosju procent hade aldrig sett en gris; tretton till aderton procent visste ej, hvar deras kindben, panna eller strupe voro, och ännu färre hade reda på sin armbåge, sina handlofvar eller refben. Mer än $\frac{3}{4}$ af barnen visste sig aldrig hafva sett något af de vanliga sädesslagen, träd eller grönsaker växande.

Sådana föremål som de ofvannämnda hade man valt,

emedan de till största delen utgöra material för de första läseböckerna, hvilka ännu enligt gammal tradition äro baserade på förhållanden inom landtlifvet. Trettiosex barn från landet, som deltog i täfingen, visade sig också betydligt öfverlägsna stadsbarnen. Ett eller två års skillnad i ålder tycktes ej vara af synnerligen stor betydelse för barnets mogenhet för skolan, men däremot iakttog man, att barn, som besökt kindergartenskolor, voro mycket bättre förberedda för skolarbetet än de öfriga. De utmärkte sig genom större förmåga att uttrycka sig, skicklighet i handarbete och ritning på griffeltafla, större liflighet och iakttagelseförmåga, kärlek till arbete, snygghet, artighet och frihet från skolblyghet, och de kunde sjunga små visor och rita efter diktamen samt kände till siffrorna. Några lärare funno dem emellertid mer oroliga och pratsamma än de andra barnen.

Då barnen uppmanades att nämna tre handlingar, som voro rätta, och tre, som voro orätta, kunde nära hälften af dem göra detta. I intet fall förväxlades dessa begrepp, hvilket visar, huru mycket bättre och säkrare de små lära sig *handla* än *veta*; man såg äfven, att ungefär samma saker tillåtas och förbjudas barnen i alla hem. Orätta handlingar specificerades mera och oftare än de rätta. Flickornas svar skilde sig på ett markeradt sätt från gossarnas: de nämnde handlingarna mera i detalj, i synnerhet de rätta, och de orätta, som de anförde, voro ofta af konventionell natur. Medan gossarne sade, att det är orätt att stjåla, slåss och sparkas, att slå sönder fönsterrutor, berusa sig, sticka folk med knappnålar, svärja öfver människor eller skjuta på dem, förklarade flickorna, att det är orätt att inte kamma sitt hår, att få smörfläckar på kläderna, klättra upp i träd, skrika, fånga flugor o. s. v. Öfver tre procent af barnen förklarade, att det är orätt att säga fula ord, äfven om ingen hör det, och att ljuga, äfven om det ej blir upptäckt. Flera berättade, att de fingo magplågor, om de varit stygga, men lärarna antogo, att detta fenomen stod i något slags samband med det i somliga kindergartenskolor brukliga straffet att tvätta barnen om munnen med vatten och såpa eller sand, när de sagt fula ord.

Hvar och en, som läser redogörelserna för dessa undersökningar och andra af samma slag, måste frapperas af de talrika fall af missuppfattning, som förekommo och som förofsakat, att man i Amerika kallat dylika undersökningar »studier öfver barnens okunnighet». Silkesdockor och trådrullar sades växa på fårets rygg eller på buskar och strumpor på träd, storr sa-

des komma från smörblomster (buttercups), mjöl göras af böner och hafre växa på ekar (oats, oaks), träden hade stuckits ned i marken af Gud och voro utan rötter, kött gräfdes upp ur marken och potatis plockades ner från träd. Ost är sammanpressadt smör, kon säger vov-vov, grisen spinner, maskar förväxlas med ormar, mossor med svampar och stenar med tegelstenar.

En ek är kanske känd endast som ett ekollon- eller knappträd, en gran som ett nålträd, en fågels näste som dess bädd o. s. v.

Stanley Hall påpekar, att medan intet barn har alla dessa oriktiga föreställningar, är heller intet af dem fritt därifrån, och att det således är mycket sannolikt, att missuppfattning på en enda punkt kan göra den omsorgsfullaste undervisning till ett nonsens, såsom t. ex. i det ofvan omtalade fall, där barnen hade reda på kons mjölk, horn, hud, kött o. s. v., men från bilderboken visste, att hon ej är större än en rätta. Hvad man med säkerhet kan förutsätta såsom bekant för barnen vid inträdet i skolan är enligt Stanley Halls åsikt nästan lika med noll. Till följd af den ofantliga skillnaden mellan det språk, som de flesta barn höra och tala, samt bokspråket, borde vår vanliga småskoleundervisning helst föregås af en tid, då man endast talade med barnen om föremålen i naturen och visade dem afbildningar af desamma. I Förenta staterna hoppas man snart erhålla omsorgsfullt utarbetade ordböcker öfver barnspråket, så väl dess ordformer som ordbetydelser; dessa skola visa läraren, hvilka fonetiska element och ljudsammanställningar barnen ha svårast för, hvilka ord de lättast och säkrast lära sig tillika med deras antal och ordning inom hvarje tankesfer, samt hvilka attribut och idésammanställningar som oftast förvirra dem. Genom de här ofvan refererade undersökningarna torde man hafva erhållit värdefullt material för dessa arbeten, enär barnens yttranden så vidt möjligt upptecknats med deras egna ord.

Från en af superintendenten H. E. Kratz vid Sioux City public schools anställd undersökning af föreställningskretsen hos 5-åriga nybörjare meddela vi följande karakteristiska svar:

Hvad är en bäck? En ström af vatten. Vatten, som har flugor på sig. Någotting litet, som vatten rinner i.

Hvad är en damm? Där det finns grodor. Den är rund och vatten står i den. Att sitta och fiska vid.

Hvad är en flod? Ett ställe, där bror fiskar. En älf. Något stort, där vatten står.

Hvad är en kulle? Ett brant ställe. En plats att åka nedför. Ett stort ställe på jorden. En knöl.

Hvad är dagg? Vått på gräset. Frost. Det är fuktigt, stänkt.

Hvar äro stjärnorna? Uppe i månen. Vid vårt hus. Uppe hos Jesus.

Hvad är en groda? En hoppande padda. Lik en neger. Något, som hoppar. Något, som kan äta upp en.

Hvad är en kyckling? Har fjädrar på sig. God att äta. Gör ägg. Kan lägga ägg och bära fjädrar.

Hvad är en ko? Har en svans. Har hår. Kan stänga folk. Ser ut som en mulåsnan med horn.

Hvad är ett träd? Har rötter, kvistar. Att sitta under. Att klättra på. Gör så att vinden blåser.

Hvar växa päron? På blommor. I Minneapolis.

Hvar växa bönor? Under marken. På träd. I magasinet.

Hvar växer potatis? På träd. Potatis växer inte.

Hvar växa äpplen? På blommor.

Hvarifrån få vi mjölk? Från mjölkbudet.

Hvaraf göres läder? Af träd. Af papper. Af en sko. Af kautschuk.

Hvarifrån kommer ved? Från kolhandeln. Från floden. Huggit ned träd. Gud gjorde det.

Hvarifrån fås skinka? Af fläsk. Från magasinet. Dödat kor.

Hvar är Gud? I en annan värld. Uppe på kullen. Uppe i månen. I min bön.

Hvad är rätt? Att inte vara stygg. Att arbeta. Att uppföra sig. Att arbeta och vara snäll och vänlig. Att lyda mamma. Att duka bordet. Att inte springa bort. När han inte ljuger eller stjal.

Hvad är en skola? Skolhuset. De visa en abc. Dit barn komma och lära sig läxor. Att stafva och läsa. Det är här. Att sätta små barn i.

Vid den med prof. Reins pedagogiska seminarium i Jena förenade öfningsskolan har man funnit praktiskt att ej företaga dylika analyser af barnens tankekrets på en gång vid läsårets början, utan att undersöka en föreställningsgrupp i sänder och just den, som undervisningen för tillfället behöfver. På detta sätt kunna långt flere föreställningar konstateras, och då dessa nyväckta föreställningar genast komma till användning vid under-

visningen, blir analysen till stor nytta för lärjungarna själfva. Äfven en lärare, som har svårt att få tid till sådana undersökningar, kan med afseende på en mindre föreställningsgrupp åtminstone en gång om året anställa ett grundligare försök med lärjungarna i sin klass.

O. Schubert, som i tidskriften »Aus dem pedagogischen Universitets-Seminar zu Jena» redogjort för undersökningarna vid ofvannämnda skola, påpekar den Hartmannska analysens otillräcklighet med afseende på den för skolans uppfostrande verksamhet så viktiga kännedomen om barnets känslö- och viljelif. Frågor på detta område kan man ju ej heller vänta att få på ett tillfredsställande sätt besvarade af barnen, hvilka ännu ej kunna bedöma sig själfva — huru skulle de t. ex. kunna svara på sådana frågor som: Är du rädd att sofva i mörkret? Stampar du i marken, när du ej får göra som du vill? eller Huru kommer du öfverens med dina syskon? Den kunskap om lärjungens individualitet, som läraren förvärfvar genom sin undervisning och sitt umgänge med lärjungarna, är ej heller nog för att komplettera den intellektuella analysen, ty vanligtvis är elevantalet för stort, timantalet för litet och skolpensan för vidlyftigt tilltagna för att medgifva närmare ingående på barnets yttranden; mången lärare har också erfarit, att de omdömen han vid första terminens slut fällde öfver nybörjarna, sedermera visat sig vara falska. Af största vikt för läraren är äfven att veta, om den åt honom anförtrodde lärjungen har en svag eller kraftig kropp, om hans nervsystem är normalt m. m.; ofta blir ju sammanhanget mellan kroppsliga sjukdomar och karaktärsfel förbiset af läraren, emedan han ej hört talas om de förra. På grund af allt detta har Schubert sökt tillgodogöra sig föräldrarnas erfarenhet med afseende på de 6 första lefnadsåren — dessa år, »under hvilka barnet lär vida mer än en student under hela sin universitetstid» — genom att af dem utbedja sig svar på ett trettiotal frågor rörande de respektive barnens kroppsutveckling, förstånds-, känslö- och viljelif, och han sökte härvid så mycket som möjligt få fakta, små historier om barnen, ej färdiga omdömen, till svar. Han säger sig genom dessa meddelanden från föräldrarna hafva fått en ej ringa kännedom om de ifrågakvarande barnens natur. För att ännu bättre kunna tillgodogöra sig föräldrarnas erfarenhetskaptal rekommenderar Schubert att förelägga dem en efter förhållandena lämpad, af resp. lärare-kollegium sammanställd frågebok, däri svaren ju mer dess bättre skulle utgöras af fakta, samt att söka intressera dem för så-

dana biografiska anteckningar som de af Sigismund förordade. Det finnes numera vackert utstyrda observationsböcker, där allt är bekvämt rubricerat, så t. ex. »Unser Kind, Aufzeichnungen aus den ersten Lebensjahren», Berend, Gotha 1894, som är afsedd för anteckningar ända från barnens födelse till den tid då de, om de så vilja, kunna själfva fortsätta den af föräldrarna påbörjade biografien, samt »Der Mutter Tagebuch, Aufzeichnungen über die ersten Lebensjahre des Kindes», herausgegeben von Amalie Baisch, Thiemann, Stuttgart 1893.

* * *

Statistisk-psykologiska undersökningar af barn, som redan tillbragt längre eller kortare tid i skolan, hafva, såvidt vi känna, anställts endast i Förenta staterna, där arbetet för förvärfvande af grundlig kännedom om barnsjälen nått en utveckling, som lämnar allt hvad man i Europa uträttat långt bakom sig. Kurser i denna nya vetenskap, som benämnes »experimental psychology», »paidology» eller helt enkelt »child study», gifvas vid flere af de mest ansedda universiteten, dels som en del af det ordinarie årsarbetet, dels under sommarferierna, intet pedagogiskt möte anses fullständigt utan åtminstone en föreläsning i detta ämne, och så väl bland lärare som föräldrar och målsmän förspörjes stor ifver att tillämpa de nyvunna resultaten. I nästan hvarje stat ha föreningar för teoretiskt och praktiskt barnstudium bildats, hvilkas medlemmar söka sprida intresset därför i allt vidare kretsar. En af dessa föreningar, »The Illinois State Society for Child Study», är inkorporerad under staten Illinois skolsystem och står under öfverinseende af statssuperintendenten. Denna förening kunde redan i Maj 1895 trycka en lista på 250 afhandlingar i ämnet, och antalet af sådana har sedan dess hastigt tillvuxit.

Den amerikanska rörelsens upphofsman och ledare är den ofvannämnde prof. Stanley Hall vid Clark university i Massachusetts. Allt sedan 1881 har denne framstående psykolog utgifvit afhandlingar i empirisk barn-psykologi och anvisningar för praktiskt barnstudium samt sökt genom föreläsningar i alla delar af Unionen utbreda intresset för detsamma. För att visa den storartade omfattningen af den rörelse han väckt må nämnas, att han under läsåret 1894—1895 sände plan för specialstudier till omkring 800 i olika delar af landet bosatta personer, som begärt hans ledning. Mer än 20,000 rapporter öfver

resultaten af dessa studier hafva ingått, och man är nu sysselsatt med att bearbeta de förra för publikation.

Vid en pedagogisk kongress i Chicago 1893 bildades »The National Association for the Study of Children», till hvars ordförande prof. Stanley Hall valdes. Föreningen, som med tiden torde komma att omfatta alla de i Nordamerika förut bildade sällskapen för barnstudium, angifver såsom sitt ändamål att »åstadkomma en sammanslutning af lärare, föräldrar och andra personer, som söka vetenskapligt studera barnens natur, så att de må kunna ömsesidigt bistå hvarandra med anvisningar, förslag och studieplaner och i afsikt att material, som hör tillsammans med det ena eller andra specialstudiet, må komma i händerna på personer, som äro intresserade för dess bearbetande.» Ur ett af föreningen utsändt cirkulär, innehållande bl. a. anvisningar och schema för specialstudier, återgifva vi följande rubriker:

A. Fysisk tillväxt. I. Vägning. II. Mätningar. III. Fotografier, afgjutningar etc. B. Rörelseförmåga (Motor tests). I. Allmänna undersökningar. II. Förteckning öfver enskilda rörelser och lekar, som barnen i småskolorna kunna utföra. III. Styrka. IV. Snabbhet. V. Noggrannhet. VI. Trötthet. VII. Språk. C. Undersökningar rörande sinnena. D. högre själsförmögenheter. E. Känslor och affekter. F. Allmänna iakttagelser (sådana som de ofvan omtalade s. k. Russelska). G. Abnorma och egendomliga barn. H. Hvarjehanda.

Då det visat sig, att arbetets vetenskapliga värde vanligen är omvänt proportionellt mot utsträckningen af det område, hvarinom man arbetar, råder föreningen nytillträdande medlemmar att efter omsorgsfull granskning af schemat välja ett specialstudium eller flere sådana. De böra genom föreningens sekreterare sätta sig i förbindelse med någon af de vetenskapsmän, som ägnat sig åt samma specialstudium; denne lämnar uppgift på litteratur, som visar hvad som redan uträttats på samma område, och meddelar detaljerade anvisningar för fortsatt arbete. Medlemmarna uppmanas vidare att söka sammanfatta resultatet af sina studier till en afhandling, som tryckes eller föredrages vid läraremöte och sedan insändes till föreningens styrelse för att eventuellt vidare användas. Sådana iakttagelser, som omtalas under rubrik F., kunna anses som inledning till studiet i dess helhet och böra under första tiden företagas i så stor utsträckning som möjligt; de äro jämförelsevis lätta och enkla, under det de öfriga fordra mera invecklade metoder och appa-

rater. Äfven den, som ägnat sig åt specialstudier, bör fortsätta med sådana iakttagelser, emedan de hindra honom att alltför ensidigt koncentrera sitt intresse på ett visst område.

Efter mönstret af ofvannämnda amerikanska förening bildades 1894 på initiativ af tre engelska damer, som deltagit i Chicago-kongressen 1893, »The British Association for Child Study», hvilken redan följande år erhållit tre utgreningar. I spetsen för den ena af dessa står den berömde psykologen prof. James Sully vid University College i London, hvilken nyligen utgifvit ett intressant och omfattande arbete, »Study of Childhood», till en stor del baserad på meddelanden från engelska föräldrar rörande deras barns själsutveckling.

Organ för hela denna rörelse i Amerika och England är i främsta rummet den af Stanley Hall utgifna tidskriften »The pedagogical Seminary», som antingen i original eller i form af utdrag meddelat allt hvad som i nämnda länder hittills blifvit publicerad rörande barnstudiet och som underhåller korrespondens med flere hundra personer angående aktivt arbete för det samma.

Utrymmet tillåter oss ej att meddela ens en kort öfversikt af de många intressanta afhandlingar innehållande redogörelser för praktiska studier af barnens sjäslif, hvilka under de senaste åren utkommit i Förenta staterna. Följande uppgift rörande arbetsfördelningen inom en af de ofvannämnda associationerna, »The Illinois State Society for Child Study», torde emellertid visa karakteren af de forskningar, som bedrifvas:

The social sense (*Baldwin*); A study of habit degeneration (*Dresslar*); Child language (*Lukens*); Evolution of language in children (*Parker*); Comparative child study observations (*Bailey*); Relation of physical development to mental superiority (*Patrick*); Fears in childhood and youth (*Stanley Hall*); Scientific child study (*Scripture*); Physical characteristics of children (*O'Shea*); Suggestions for school visitations (*Parker*); Imitation of the teacher by the pupil (*Bryan and Griffith*); A plan for experiments on the color sensitiveness of children (*Kinnaman*); Pedagogical view-points in child study (*Eckoff*); Study of the child on entering school (*Van Liew*); Study of mental abnormalities in children (*Meyer*); Simple but accurate tests for child study (*Scripture*); Anthropometrical investigations (*Krohn*); The prerequisites of the scientific observation of children (*Bolton*); Aimless activity in children (*Bolton*); The study of children's interests (*Brown*); Methods of calculating results in child study (*Gilbert*).

Vid en blick på den amerikanska rörelsen torde i synnerhet tvenne omständigheter tilldraga sig uppmärksamheten: kvinnornas ifriga och framgångsrika deltagande i arbetet och de ofantliga massor af skolbarn, som användas såsom objekt vid de psykologiska undersökningarna.

Det har ofta blifvit sagdt, att bildade kvinnor, som hyste ett genuint vetenskapligt intresse för barndomsåldern och ägde tillräckliga kunskaper i psykologi, skulle genom sin naturliga sympati med och sitt förstående af barnanaturen samt ej minst genom den större lätthet, med hvilken de kunde komma i tillfälle att utföra de ofta mödosamma och tidsödande observationerna, blifva de bästa arbetarna i fråga om studiet af de första barndomsåren. Detta har man sett besannas i Nordamerika, där ett stort antal kvinnor, däribland många »college trained», hafva ägnat sig åt de så viktiga psykogenetiska forskningarna samt utarbetat goda monografier öfver späda barns utveckling. Främst bland dessa torde kunna sättas »Notes on the Development of a Child» af miss M. W. Shinn vid University of California, hvilket arbete användes som lärobok vid flere seminarier. Äfven en stor del af de psykologisk-statistiska undersökningarna beträffande äldre skolbarn hafva anordnats och utförts af kvinnor.

En af de amerikanska vetenskapsmän, som arbetat med specialproblem och med mycket stora antal barn, är Earl Barnes, professor i pedagogik vid Leland Stanford Jr universitetet i Kalifornien. I en af sina senast utgifna afhandlingar säger prof. Barnes följande: »Under de sista åren har jag studerat uppsatser och ritningar af mer än 30,000 barn, och ju mer jag sysselsätter mig med sådana undersökningar, dess mer växer inom mig öfvertygelsen att vi i barnens subjektiva lif liksom i allt annat i världen ha att göra med fenomen, som följa bestämda lagar, och att om vi inom hvilket enkelt verksamhetsområde som helst samla vårt material från en stor mängd barn, så kunna vi formulera en lag, som skall visa sig hålla streck för hvarje lika stort antal barn under liknande omständigheter. Hvad angår svårigheten att urskilja yttringar af barnens eget sjäslif från inlärdade meningar och vanor, så vidlåder denna svårighet allt studium af den subjektiva världen, och med den stora olikhet i omgifning, som de insamlade papperen representera, är det att hoppas, att de skola åtminstone delvis beriktiga hvarandra.»

Under de senaste fyra åren har prof. Barnes föreläst öfver ämnen inom barn-psykologien i hvarje stad och nästan hvarje by i Kalifornien. Vid dessa föreläsningar utdelas studieplaner

och frågeformulär. De följande dagarna samla lärarna vid samhällets skolor barnens skriftliga svar, uppsatser, ritningar o. s. v., draga sina slutsatser af dem och skicka dem sedan till superintendentens byrå. Därifrån sändas de till Barnes, som tillsammans med sina studenter bearbetar det erhållna materialet, hvarefter han och lärarna åter mötas och diskutera de resultat man erhållit.

En kort redogörelse för en afhandling, i hvilken Barnes nedlagt resultat af en sådan undersökning som de ofvan omtalade, må här meddelas.

»Theological Life of a California Child» grundar sig hufvudsakligen på uppsatser af 6—20 års lärjungar i kaliforniska skolor. Dessa uppsatser, 1 091 till antalet, skrefvos i lärarnas närvaro, men utan någon preparation. Barnen tillhörde dels den katolska kyrkan, dels en mängd protestantiska sekter.

Att döma efter dessa uppsatser, hafva barnen ytterst realistiska föreställningar om Gud, änglarna, himlen o. s. v. Gud är naturligtvis den centrala bilden i dessa föreställningar, men barnens försök att beskrifva honom äro ofta dunkla och obestämda. Mer än hälften framställa honom såsom en stor och god man, vanligen med långt skägg och sida hvita kläder, ofta med vingar och med krona på hufvudet. Om hans godhet och mildhet tala barnen mest; hans rättvisa och stränghet nämnas mera sällan. Hans allestädes-närvaro synes för barnen vara svår att fatta, och de söka stundom på ett besynnerligt sätt för sig åskådliggöra denna egenskap. En elfvaårig flicka säger: »Han kan t. o. m. gå genom ett nyckelhål eller göra sig så liten som en penna»; och somliga barn föreställa sig honom såsom en jättstor varelse, med hufvud och lemmar, som sträcka sig öfver hela himlahalvvet. Idén om Guds allvetenhet synes barnen begripligare; de äro ju vana att se upp till äldre personer såsom ägande obegränsadt vetande. Guds allmakt omnämnes af många barn, men de konkreta exempel de gifva äro få. Hans verksamhet beskrifves sällan; det är ej fullt fem procent, som tala om att han regerar universum, låter träd och plantor växa och sörjer för våra materiella behof.

Himlen är vanligen, äfven för barn af 12 års ålder och därutöfver, en förbättrad jord och förlägges af mer än 500 barn till himlahalvvet, molnen eller ofvanför dem, och flera argument anföras för att bevisa detta än i fråga om någon annan punkt. »Kristus *uppsteg* till himlen», säga barnen, »och Elias blef *upptagen*»; flere sluta sina argument med orden: »För öf-
rigt, hvar skulle himlen eljest vara?»

Ett stort antal barn beskrifva himlen som en praktfull stad, ett slott, ett vackert hus, en trädgård eller en park. Änglarna och de saliga anses vanligen vara detsamma och sägas hafva vingar eller ock se ut som hvitklädda människor. Deras verksamhet tyckes utgöra den svåraste detaljen i barnens religiösa föreställningar. Många förklara, att de ej veta hvad änglarna göra, men de flesta föreställa sig dem såsom flygande omkring, spelande på harpa och sjungande Guds lof; stundom sägas de hjälpa Gud eller människorna på jorden.

För de minsta barnen och äfven för några af de äldre är himlen ett ställe, där man ingenting har att göra, får allt hvad man önskar och alltid är fullkomligt lycklig.

Den onde anden och hans vistelseort utmålås mindre ofta än himlen och försvinna nästan helt och hållet ur uppsatser, skrifna af barn öfver 10 år; det råder emellertid mycken likhet mellan beskrifningarna däröfver.

I allmänhet spela naturfenomenen en obetydlig roll i dessa religiösa föreställningar, och det tyckes, som om våra vanliga skolbarn ej se Gud i hans verk.

Med afseende på den hållning barnen på olika åldersstadiet intaga mot de religiösa föreställningar, som bibringas dem, anmärker Barnes följande:

Barn under sex år — vid denna undersökning utfrågades dessa dels af mödrarna dels af lärarna — synas i allmänhet utan vidare reflexion tro hvad man berättar dem, men de ikläda sina föreställningar former, som svara mot deras erfarenhet och sätt att tänka. Himlen är för dem helt enkelt en lekplats, där barn få allt hvad de vilja, Gud är en allvarligare form af fader, änglarna äro lekkamrater och satan helt enkelt ett troll, medan helvetet är en mörk skrub.

Från 7 till 10 års ålder komma emellanåt obestämda frågor, men före det tionde året ser man sällan spår af grubbel eller tvifvel. Från denna tid börja emellertid inkast göras; barnen försöka gå till botten med sina religiösa föreställningar och bringa dem i förbindelse med hvad de lärt genom erfarenhet och studier. Denna kritiska anda synes kulminera vid 13 eller 14 års ålder, och kritiken är vida envisare och skarpare vid denna tid än senare. Naturligtvis måste man här liksom vid alla studier öfver barnens natur komma ihåg, att somliga barn utvecklas mycket snabbare än andra, och att följaktligen många undantag finnas; men det är en markerad skillnad mellan elfva-

åringarnas och trettonåringarnas uppsatser, äfven om de komma från samma klass i skolan.

Barn öfver 15 års ålder undvika vanligen att säga, hvad de tro, genom sådana yttranden som: »Jag brukade tro» eller »när jag var liten, trodde jag». De använda mera abstrakta uttryck, beskrifva Gud som en stor, allsmäktig ande och himlen som de saligas hemvist; änglarna äro himmelska andar och djäfvulen det stora onda inflytandet i världen.

Barnes drager följande slutsatser af de fakta, för hvilka vi ofvan redogjort:

De religiösa föreställningar, som bibringas små barn, böra hafva en antropomorfistisk och realistisk form. Vi kunna lära barnen att Gud är en ande, men de gifva honom genast i tankarna en mänsklig gestalt och mänskliga attribut. Målningar bidra mycket till beskaffenheten af de föreställningar barnen bilda sig, och vi böra därför sörja för att de små omgifvas af upphöjda och vackra bilder, sådana som t. ex. Rafaels Sixtinska madonna.

Öfvergångsåldern synes vara perioden för den intensivaste kritiska verksamheten i religiöst afseende. Man borde då särskildt försöka hjälpa barnet att gifva nya uttryck åt sina religiösa och filosofiska idéer och bringa dem i öfverensstämmelse med hvarandra. I skolan borde litterära, historiska och naturvetenskapliga ämnen under denna tid behandlas i stora drag och i filosofisk anda, och barnets sträfvande att finna harmoni och enhet i universum borde uppmuntras.

* * *

För att praktiskt tillämpa resultaten af de forskningar rörande barnens natur, för hvilka vi här ofvan i hufvuddrag redogjort, ämnar prof. Stanley Hall, så snart erforderliga medel blifvit samlade, i Worcester grunda en skola, som skall stå i förbindelse med universitetet därstädes och blifva ett slags pedagogisk experimental-station. Denna skola vill han så vidt möjligt söka göra till en idealskola i alla afseenden. Själva tomten skall visa hvad man kan uträtta äfven med ett begränsadt utrymme, och lokalerna skola vara mönstergilla med afseende på byggnadsplan, uppvärmning, belysning och ventilation m. m. Äfven inredning och undervisningsmateriel skola vara af bästa slag. Vid denna skola vill man söka fästa endast framstående lärare, som visat sig kunna rätt uppfatta och tillämpa de bästa metoderna, och den skall stå under omedelbar

ledning af universitetsbildade män, hvilka personligen förvärfvat kannedom om utmärkta skolor i olika länder samt äga förmåga att praktiskt använda de hjälpkällor, som antropologi, psykologi, pedagogik och hygien erbjuda. Skolans ekonomiska ställning bör vara oberoende och fri, så att man kan i alla afseenden välja det bästa och genomföra förändringar, så snart sådana visa sig önskliga.

En skola sådan som den ofvan beskrifna skall utan tvifvel blifva till största gagn. Det kan ej nekas, att så väl den ökade kunskapen om barnens kroppsliga och andliga natur som utvecklingen inom den moderna vetenskapen visar hän på nödvändigheten af en mer eller mindre radikal omdaning af flere bland skolans arbetsområden. Huru undervisningen inom dessa områden bör ordnas för att bättre, än hittills varit förhållandet, motsvara barnens normala kroppsutveckling, intresse och förmåga på olika utvecklingsstadier, torde dock i sista hand endast på praktisk väg kunna utrönas, och det är att hoppas, att erfarenheterna från en dylik, af framstående pedagoger ledd försöksskola i ej oväsentlig mån skola komma att bidraga till de stora reformproblemens lösning.

Emilia Hagren.

Litteratur.

1) Die Analyse des kindlichen Gedankenkreises als die naturgemässe Grundlage des ersten Schulunterrichts, ein Beitrag zur Volksschulpraxis von Dr. phil. Berthold Hartmann. Zweite vermehrte Auflage. Hermann Graser's Verlag. Annaberg i. Erzgebirge 1890.

2) The Pedagogical Seminary, edited by G. Stanley Hall, Worcester, Mass. 1891—1895.

3) Aus dem pädagogischen Universitäts-Seminar zu Jena, herausgegeben von Professor Dr. W. Rein. Druck und Verlag von Hermann Beyer & Söhne, Langensalza. Fünftes Heft 1894, Sechstes Heft 1895.

4) Studies of Childhood by James Sully. Longmans, Green and Co., London 1895.

5) Organisation and Plan of Work of the National Association for the Study of Children. Worcester, Mass. 1893.

6) Child Study the Basis of Exact Education by G. Stanley Hall. The Forum, edited by Walter H. Page. New York 1893.

7) Pedagogiska studier vid världsutställningen i Chicago af N. G. W. Lagerstedt. Pedagogisk tidskrift 1894.

8) Reports of The Commissioner of Education. Washington 1893.

Om inträdesfordringar och kurser i kristendom vid de allmänna läroverken.

Genom k. kungörelsen af den 9 November 1894 angående nya inträdesfordringar till första klassen vid de allmänna läroverken fastställdes bland annat vida större fordringar i kristendom (biblisk historia, katekes, psalmverser) än de, som förut varit gällande. När sedermera våren 1895 de nya undervisningsplanerna för hela läroverket kungjordes, fann man, att första klassens kurs i katekesen där blifvit ökad. Dessa ökade fordringar på inlärdt kunskapsmaterial särskildt i katekesen vid denna ålder hafva hos många kristendomens och barnens vänner väckt ledsnad och sorg. I samma mån som pedagogisk insikt och kännedom om barnens natur allt mera spridas, har ock öfvertygelsen om katekesens absoluta olämplighet som lärobok för den tidigare barnåldern blifvit allt mera utbredd. Man ansåg sig också hafva goda skäl till den förhoppningen, att genom de nya bestämmelserna katekesfordringarna på nederstadiet skulle minskas i stället för att ökas. Då emellertid utgången blef såsom ofvan nämndes, kan ju vara skäl att som förberedelse till nya sträfvanden efter reform taga en närmare öfverblick öfver de nu fastställda fordringarna i kristendom och se till, huru man kommit till desamma. Detta är syftet med efterföljande framställning.

Enligt 1878 års läroverksstadga fordrades för inträde i första klassen »att hafva inhämtat kännedom af bibliska historien efter en kortare lärobok samt äga insikt i kristendomens hufvudläror efter Luthers lilla katekes». Det var en förtjänst i fråga om dessa fordringar, att de ej voro alltför bestämda utan tilläto en tämligen liberal tolkning. Vid läroverken i Stockholm hade man sedan flere år kommit öfverens om en sådan tolkning, att man fordrade »textorden till förnämligast 1:sta, 2:dra och 3:dje hufvudstyckena i Luthers lilla katekes», samt att inträdessökande

borde kunna »nøjaktigt redogöra för de viktigaste bibliska berättelserna till den omfattning, i hvilken de förekomma i en kortare lärobok».

De nya inträdesfordringar till första klassen, hvilka år 1894 blefvo lag, föranleddes af en skrivelse till Kongl. Maj:t från samma års riksdag med begäran, att fordringarna för inträde i första klassen skulle ändras på sådant sätt, att de vid anställd inträdespröfning måtte kunna fullgöras af den, hvilken genomgått första årsklassen af fast folkskola litt. A.* Syftet var att underlätta öfvergång från folkskolan till allmänna läroverket. Efter förut gällande bestämmelser hade lärjungar på nyssnämnda stadium af folkskolan läst i vissa ämnen mera, i andra mindre, än som fordrades för inträde i allmänna läroverkens första klass.

Det var en i andra kammaren af justitierådman T. Zetterstrand från Norrköping väckt motion, hvilken hade till följd den ofvannämnda riksdagsskrifvelsen. Han föreslog en skrivelse till K. M:t med begäran, att allmänna läroverkens inträdesfordringar skulle bringas »i fullkomlig öfverensstämmelse med någon af folkskolans kurser». I enlighet med förslag af sitt första tillfälliga utskott biföll andra kammaren den nämnda motionen på så sätt, att den beslöt skrivelse till K. M:t med begäran, att fordringarna för inträde i allmänna läroverkens lägsta klass skulle bringas i fullständig öfverensstämmelse med de kurser, som enligt gällande normalplan för folkskolorna skola vara genomgångna vid inträde i andra årsklassen af fast folkskola litt. A. När motionen sedermera förekom i första kammaren, beslöt äfven denna på förslag af det tillfälliga utskottet, som där behandlat frågan, en skrivelse till K. M:t i motionens syfte, men med den formulering, att riksdagen skulle begära »sådan ändring af fordringarna för inträde i allmänna läroverkens lägsta klass, att dessa må vid anställd inträdespröfning kunna fullgöras af den, hvilken genomgått första årsklassen af fast folkskola litt. A». Meningen härmed torde hafva varit dels att betona, att genomgåendet af första klassen i det nämnda slaget folkskolor icke utan vanlig inträdesexamen borde berättiga till inträde i allmänna läroverken, dels att fordringarna i denna inträdesexamen icke nödvändigt behöfde i allo sammanfalla med hvad som genomgåts på det ifrågavarande stadiet i folkskolan.

* D. v. s. fast folkskola med fyra årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärare eller lärarinna. Sådana folkskolor finnas i allmänhet i städerna, ett fåtal på landet.

Man skulle sålunda väl kunna fordra mindre, men icke mer än detta. I första kammarens beslut instämde sedermera andra kammaren, hvadan detta blef riksdagens beslut och skrifvelse i enlighet härmed afläts till K. M:t.

Riksdagens skrifvelse synes alltså icke hafva bort gifva K. M:t anledning att öka inträdesfordringarna i kristendom. När emellertid den af nämnda skrifvelse föranledda kungörelsen om nya inträdesfordringar till allmänna läroverkens första klass utkom, fann man med förvåning, att fordringarna i allt hufvudsakligt blifvit bestämda till fullkomlig öfverensstämmelse med hvad som genomgått på det förut omtalade stadiet af folkskolan.

Detta betydde, särskildt hvad kristendom beträffar, betydligt ökade fordringar.

Då i katekes förut på sin höjd fordrades Luthers lilla katekes, föreskrifva de nya bestämmelserna »textorden i Luthers lilla katekes», äfvensom »Luthers förklaring till första hufvudstycket samt inledningen och första hufvudstycket till lagens slutord enligt den antagna katekesutvecklingen». Detta betyder utom fordringarna i »lilla katekesen» inledningen till »stora katekesen» och i det närmaste hela första hufvudstycket af densamma, sålunda en högst betydlig ökning i fordringar. Skall bestämmelsen tolkas efter orden, och ingenting antyder, att vederbörande hafva annan mening, skulle fordras *alla* stycken och *alla* bibelspråk i den nyssnämnda delen af stora katekesen. Vid många, troligen de flesta, allmänna läroverk har hittills på intet stadium lästs mera än ett urval af stycken och bibelspråk i stora katekesen; alltså äfven härutinnan en ökad svårighet.

I biblisk historia föreskrifves nu likasom förut kännedom af densamma efter en kortare lärobok, men därjämte att kunna densamma till konungatiden efter en något utförligare. Alltså de nioåringar, som söka inträde i första klassen, skola redan då hafva läst två olika läroböcker i biblisk historia.

Ytterligare föreskrifves nu som inträdesfordran »minst 20 psalmverser». Detta är en helt ny fordran; i bestämmelserna hade förut ej talats om psalmverser. Dock är härom mindre att säga. Inlärandet af ett begränsadt antal psalmverser är utan tvifvel mycket lämpligt på det ifrågavarande stadiet.

Måhända kunde man anse det vara af mindre vikt, att de på papperet stående inträdesfordringarna i kristendom blifvit så högt uppskrufvade, då det väl aldrig torde förekomma, att en gosse, som i andra ämnen fullt uppfyller inträdesfordringarna och i kristendom visar sig känna bibliska historien och äga

förstånd om de kristna grundbegreppen, blir underkänd, emedan han icke kan katekesen. Naturligt är dock, att lärarne i förberedande skolor och andra, som bereda till inträde i första klassen, ej våga lita härpå. Det är ju alltid möjligt, att någon rektor eller lärare vill vid inträdespröfningen göra gällande fordringarnas bokstaf, och han har då lagen på sin sida. Så nödgas då de, som bereda till inträde, att med åtta, nioåringarna drifva vidlyftig katekesläsning till föga fromma för dessa.

Att högsta vederbörande själfva ännu icke äro hågade att medgifva någon inskränkning af inträdesfordringarna, äfven då mycket talande skäl föreligga, framgår af det svar, som under förra året gafs på en ansökan från Öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor. Nämnda styrelse anhöll nämligen hos K. M:t, att då vid Stockholms folkskolor mindre kurser vore genomgångna i kristendom på det stadium, som motsvarade första årsklassen af fast folkskola litt. A., inträdesfordringarna i kristendom vid allm. läroverken i Stockholm måtte minskas, så att de motsvarade dessa kurser. Syftet med de nya bestämmelserna var ju, att lärjungar skulle utan särskilda förstudier kunna öfvergå från folkskolan till de allmänna läroverken; för att detta syfte skulle nås äfven hvad Stockholm beträffar vore önskligt, att nämnda fordringar minskades. Svaret på Öfverstyrelsens begäran blef ett kortfattadt — afslag.

Det heter ju, att intet ondt finnes, som icke har något godt med sig, och möjligen kan detta få tillämpning på de nya inträdesfordringarna i katekes. Säkerligen skola de bidra till att hastigare sprida insikten om katekesens olämplighet för den tidigare barnåldern och därigenom kanske påskynda katekesläsningens borttagande eller inskränkande på detta stadium äfven i folkskolan. Ty är katekesläsning olämplig för andra barn, så är den det naturligtvis också för folkskolans. För öfrigt torde, formellt sedt, folkskolan vara mindre bunden af de ifrågavarande katekesfordringarna än allmänna läroverken. Det heter, att läroplan och läsordning för särskilda folkskolor skola uppgöras *med ledning af* den för undervisningen i folkskolor och småskolor utarbetade normalplanen. Detta uttryck innebär möjligheten af afvikelser från densamma; sådana äga t. ex., såsom nyss antyddes, faktiskt rum i Stockholm. För allmänna läroverken åter heter det utan inskränkning, att »för inträde i första klassen fordras» hvad som ofvan omtalats.

De nya undervisningsplaner för allmänna läroverken, som fastställdes genom k. kungörelsen af den 22 mars 1895, hade förberedts genom arbeten af den läroverkskommitté, som tillsattes af Kongl. Maj:t den 6 juni 1890. Af denna kommitté utgäfvo betänkanden 1891 och 1894, båda innefattande fullständiga förslag till undervisningsplaner för allmänna läroverken. Då redogörelse nu skall lämnas för de senast fastställda lärokurserna i kristendom och dessas förhållande till de förut gällande, så skola äfven omtalas de förslag till kurser, som af läroverkskommittén blifvit framställda, då detta i flere fall kan vara upplysande.

Kurserna i *katekes* hafva enligt hittills gällande bestämmelser varit följande. Kl. 1: första hufvudstycket; kl. 2: andra hufvudstycket; kl. 3: tredje, fjärde och femte hufvudstyckena; kl. 4: katekisation öfver de två första hufvudstyckena; kl. 5: katekisation öfver de tre sista hufvudstyckena. Hvad katekisationen i klasserna 4 och 5 vidkommer, så torde denna i vanliga fall helt enkelt bestått i repetition af det förut genomgångna, möjligen med upptagande af något flere stycken och bibelspråk.

Den nyssnämnda läroverkskommittén ville för sin del rätt mycket inskränka katekesläsningen på nederstadiet. Som inträdesfordran till första klassen föreslog den blott textorden i Luthers lilla katekes. I första och andra klassen skulle endast läsas Luthers lilla katekes. Den stora katekesen skulle börja först i tredje klassen. Där skulle genomgåas första hufvudstycket; i fjärde klassen andra samt i femte klassen de återstående hufvudstyckena. Detta var i kommitténs första betänkande. Kommittén synes för sin del helst hafva velat uppskjuta all katekesläsning till tredje klassen, men anser sig dock böra bibehålla lilla katekesen i de lägsta klasserna bl. a. för att »ej för mycket afvika från nuvarande bruk». I fråga om katekesläsningens uppskjutande yttrar den följande:

»Det kunde ifrågasättas att helt och hållet uppskjuta katekesläsningen till tredje klassen. Då det nämligen är en allmän pedagogisk regel, att man i all undervisning bör börja med det konkretare och först senare öfvergå till det abstraktare, måste den tidigare kristendomsundervisningens uppgift blifva att meddela barnet bilder af bibliska personer, berättelser om Guds ledning af deras lefnadsöden m. m.; och först senare kan man med framgång ur detta material härleda de allmänna sanningar, vi böra tro och veta om Gud och människan. Endast hos ett ringa fåtal lärjungar torde man kunna förutsätta så mycket kristlig bildning från hemmet, att de redan vid sitt

inträde i skolan äro mogna att börja med den mer abstrakta katekesundervisningen. För det stora flertalet torde tvenne års läsning af bibeln och bibliska historien ej vara för mycket såsom förberedande härför. Den mot liknande förslag gjorda invändningen, att därigenom dörren skulle öppnas för subjektivism, torde ej böra tillmätas synnerligt stor betydelse, då det ej är fråga om att undanskjuta katekesen, utan blott att uppskjuta dess läsning, till dess en tillräcklig grund blifvit lagd för ett fruktbringande studium däraf.»

I många af de utlåtanden, som vederbörande myndigheter afgäfvat angående läroverkskommitténs förslag, framställdes anmärkningar mot kommitténs plan för kristendomsundervisningen. Denna ogillades, särskildt hvad katekeskursernas fördelning beträffar, af flertalet domkapitel, åtskilliga läroverkskollegier och många kristendoms lärare. Kommittén ansåg sig därför böra frångå sitt förslag och upptog i stället det hufvudsakliga af ett förslag i afséende på katekeskurserna, som framställdes af en kristendoms lärare vid allmänna läroverket i Falun och förordats af domkapitlet i Västerås. I enlighet med detta föreslår kommittén i sitt senare betänkande följande fördelning af nämnda kurser. Kl. 1: första hufvudstycket till femte budet; kl. 2: första hufvudstycket afslutadt och repeteradt; kl. 3: första och andra artiklarna; kl. 4: tredje artikeln och tredje hufvudstycket; kl. 5: fjärde och femte hufvudstyckena samt kort sammanfattning af kristendoms läran med ledning af Luthers lilla katekes.

Äfven enligt detta förslag var sålunda katekesläsningen rätt mycket inskränkt på nederstadiet och de svärfattligare fjärde och femte hufvudstyckena förlagda till den högsta klass, där katekesläsning förekommer. Förslaget antagande som lag skulle sålunda hafva inneburit ett steg framåt. Men innan detta hann ske, utfärdades de nya bestämmelserna angående inträdesfordringar till första klassen. Och efter dessa lämpades katekeskurserna i de nya undervisningsplaner, som snart blefvo lag.

Katekesläsningens fördelning enligt dessa är nu följande. Klass 1: afslutning och repetition af första hufvudstycket samt första artikeln; klass 2: andra och tredje artiklarna; klass 3: tredje hufvudstycket samt fjärde hufvudstycket påbörjadt; klass 4: fjärde hufvudstycket afslutadt, femte hufvudstycket; katekisation öfver första hufvudstycket; klass 5: katekisation öfver de fyra sista hufvudstyckena.

Jämför man klass för klass med hittills gällande bestämmelser, finner man, att i första klassen är kursen ökad; i andra

klassen är kursen något minskad, men lärjungarna hinna lika långt, som de hittills hunnit; i tredje klassen är kursen minskad; i fjärde klassen torde kursen i afseende på svårighet vara jämförlig med den nuvarande; i femte klassen är den större än den nuvarande. Alltså ökad svårighet i lägsta och högsta* klassen, minskad i mellanklasser, mest i tredje klassen. I båda de förslag, som framställdes af läroverkskommittén, var katekesläsningen fördelad i enlighet med en efter lärjungarnes utveckling afpassad plan. Såsom af det föregående framgår, kan detta icke sägas om den nu påbjudna fördelningen.

I fråga om *biblisk historia* föreskrefs enligt hittills gällande stadga, att i första och andra klasserna skulle läsas sådan »etter en kort lärobok» och för tredje klassen helt enkelt »repetition». Läroverkskommitténs första förslag upptog för första och andra klasserna endast »biblisk historia» och för tredje klassen »biblisk historia fortsatt och avslutad». Detta förslag motiveras af kommittén på följande sätt: »Bibliska historien torde med fördel kunna läsas så, att gamla testamentet påbörjas i första klassen, fortsättes och avslutas i den andra, samt att nya testamentet börjas i andra klassen och avslutas i den tredje. Härigenom vinner man, att läroboken kan begagna fylligare framställningsätt och således blifva för de unga lärjungarna både lättfattligare och mer tilltalande än de hittills använda». Denna goda tanke synes kommittén hafva öfvergifvit, när den framställde sitt andra förslag, ty detta upptager de förut gällande bestämmelserna. Något skäl därför angifves icke. Dessa bestämmelser blefvo ock bibehållna i de slutligt fastställda läroplanerna, endast med den ändring, att uttrycket »etter en kort lärobok» är borttaget, och att för första klassen föreskrifves »gamla testamentet» och för andra klassen »nya testamentet», detta sistnämnda i enlighet med den fördelning, som föll sig naturligt efter gällande bestämmelser och säkerligen redan allmänt var bruklig.

De få ändringar, som vidtagits i afseende på bestämmelserna rörande *bibelläsning*, torde vara att anse som förbättringar. För första, andra och tredje klasserna föreskrifves nu såsom förut: »Bibelläsning i sammanhang med bibliska historien och katekesen.» För fjärde och femte klasserna föreskrefs förut, att ett af evangelierna skulle läsas. Nu skall i dess ställe ett

* Då, såsom snart kommer att nämnas, »bibelöfversikt» numera ej skall läsas i femte klassen, torde dock kristendomskursen i det hela för denna klass ej hafva blifvit svårare.

evangelium läsas i fjärde klassen och apostlagärningarna i den femte. För sjette och sjunde klasserna föreskrefs: »Nya testamentets läsning.» Detta har utbytt mot: »Bibelläsning, företrädesvis af de poetiska och profetiska böckerna i gamla testamentet samt brefven i det nya.» För sjunde klassens öfre afdelning föreskrives ingen bibelläsning; i gamla läroverksstadgan funnos ej särskilda föreskrifter för sjette och sjunde klassernas olika afdelningar. De nu anförda ändringarna i afseende på bibelläsningen äro i enlighet med läroverkskommitténs förslag.

Nu liksom förut föreskrivas »valda psalmer» för de tre lägsta klasserna.

Den bestämmelse för fjärde och femte klasserna, som förut var gällande, att där skulle läsas en »kort öfversikt af de bibliska böckernas innehåll jämte underrättelser om deras författare», har i enlighet med läroverkskommitténs förslag borttagits. Detta är äfven en förändring till det bättre. De skäl, som af kommittén anföras för förändringen, äro dels »att för lärjungens ålder lämpliga underrättelser om de bibliska böckernas författare — där de äro oss bekanta — under det grundligare bibelstudiet alla klasser igenom förutsättas af läraren muntligen gifna eller lästa i bibelns text», dels »att det syns pedagogiskt oriktigt att gifva öfversikter, innan man kan förutsätta insikter.» Den tid, som vunnits genom borttagande af »bibelöfversikten» i dessa båda klasser, är tydligen afsedd att i främsta rummet komma bibelläsningen till godo.

Till kristendomsundervisningen i sjette och sjunde klasserna höra *dogmatik* och *kyrkohistoria*. De ändringar, som skett i afseende på dessa delar af ämnet, äro föga betydande, dock att anse som förbättringar. På latinlinjen lästes förut dogmatik och kyrkohistoria i både sjette och sjunde klasserna; på reallinjen kyrkohistoria i sjette, dogmatik i sjunde klassen. Nu skall på båda linjerna kyrkohistorien inträda först, nämligen i sjette klassens nedre afdelning, och dogmatik ett år senare i öfre afdelningen af samma klass. Båda läsas till skolans slut. — Bestämmelsen angående dogmatik var i den förut gällande skolstadgan formulerad på följande sätt: »Troslärans hufvudsanningar efter en kort lärobok och med hänvisningar till den heliga skrift.» I dess ställe står nu: »Tros- och sedelärans hufvudsanningar, efter en kort lärobok, med hänvisning till den heliga skrift och kyrkohistorien.» De företagna ändringarna äro i enlighet med läroverkskommitténs senaste förslag.

Såsom synes af det föregående, är det närmast de nya anordningarna i fråga om katekesläsningen, som framkallat denna uppsats.

Om denna fråga, som utan tvifvel är den för tillfället viktigaste i afseende på kristendomsundervisningens fördelning, må nu några ord tilläggas. Hvilket mål bör man då beträffande katekesläsningen, med hopp om framgång inom ej alltför aflägsen tid, kunna eftersträfvä? Detta synes vara hvad som af läroverkskommittén i dess första betänkande föreslogs, nämligen att som inträdesfordran i katekes till första klassen nöja sig med textorden i Luthers lilla katekes, att inskränka katekesläsningen i första och andra klassen till Luthers lilla katekes och börja med stora katekesen först i tredje klassen. Detta synes vara mycket anspråkslöst begärdt. Vid Nya Elementarskolan i Stockholm, hvilken skola som bekant har vida större frihet i afseende på anordnandet af lärokurser än statens öfriga läroverk, börjas sedan gammalt stora katekesens läsning först i tredje klassen, och någon klagan öfver att kristendomsundervisningen där skulle vara mindre väl tillgodosedd än på andra ställen har icke, såvidt mig är bekant, blifvit framställd. Och vid f. d. Beskowska skolan, där man torde kunna påstå, att särskild omsorg alltjämt ägnats och fortfarande ägnas åt att erhålla en god kristendomsundervisning, förekommer icke och har säkerligen aldrig förekommit någon läsning af stora katekesen. Mätte det ej dröja alltför länge, innan katekesbördan lättas äfven vid de andra läroverken!

Ännu ett annat önskemål må till sist framhållas, nämligen att i fråga om bibliska historien i de tre lägsta klasserna upptages det förslag, som af läroverkskommittén i dess första betänkande framställdes. Att, såsom nu föreskrifves, i tredje klassen å nyo repetera, hvad som i de båda föregående klasserna och delvis redan före inträdet i skolan lästs och repeterats, kan naturligtvis ej vara nyttigt och pedagogiskt lämpligt. Vida större bör behållningen blifva af bibliska historiens läsning, om man enligt kommitténs förslag genast i första klassen påbörjar en fylligare framställning af densamma, som sedan fortgår, till dess med tredje klassens slut det hela är genomgånget.

N. G. W. Lagerstedt.

Ur hvardagslifvets psykologi.

Föredrag i sällskapet Heimdall i Malmö.

Af A. O. Stenkula.

Likasom »hvardagslifvets kemi» har till uppgift att uppvisa de kemiska lagarnas betydelse för vårt yttre fysiska lif, att lära oss, huru vi skola inreda våra bostäder, hvad vi skola äta, dricka och kläda oss med, i allmänhet huru vi skola använda de i naturen förekommande grundämnena för att föra ett sundt fysiskt lif, så vill hvardagslifvets psykologi vara ett slags psykisk dietetik, som visar oss den rätta tillämpningen af de psykiska lagarna för vårt dagliga inre lif, visar oss, huru brytandet af dessa lagar lika säkert medför andlig ohälsa, som kränkandet af naturens lagar inverkar menligt på det fysiska lifvet.

En sådan psykologisk tillämpningslära är det emellertid alldeles icke meningen att här lämna, utan är ändamålet med föreliggande samling af dels egna dels från andra håll lånade psykologiska observationer endast att dels i allmänhet fästa uppmärksamheten på ett forskningsområde, som, ehuru liggande oss helt nära och väl värdt vårt intresse i ej mindre grad än naturens företeelser, ofta lämnas ganska opåaktadt, — vårt eget sjäslif — dels särskildt påpeka vissa psykiska erfarenheter från hvardagslifvets område, som vi helt visst alla, om ock ej alltid fullt medvetet, mången gång gjort, samt därjämte söka antyda det värde, dessa samma erfarenheter, gjorda till föremål för reflexion, kunna hafva för det egna psykiska lifvets hvardagshygien.

Ur egen inre erfarenhet är det ju allt psykologiskt vetande egentligen uppbygges: »Ty hvilken människa vet, hvad i människan är, utom människans ande, som är i henne?» säger den store hedna-aposteln. Endast per analogiam sluta vi till andra människors sjäslif.

Vida fullständigare och grundligare, än här kunnat ske, har samma ämne blifvit behandladt af L. Feilberg i det förträffliga arbetet »Om störst Udbytte af Sjælsevner».

I det klassiska arbetet »Adam Homo» skildras en ung moders tankar och känslor vid hennes nyfödde sons vaggga med följande ord:

Der sidder atter hun som för saa stille,
Med Huens Baand paa Skjødets for sig bredt,
Og med et Blik, hvormed der langt blev seet
I Skjæbnen ut, der venter paa den lille.
Hvad skuer ei en Moder! men Prophet
Formaaer dog ingen Moder ret at spille;
Dertil for dybt er Barnets fremtid gjemt,
Og hendes Haab og Önske for bestemt.

Den Glædestaare hun ved Vuggen græder,
Og som i Barnet Fremtids-Helten gjaldt,
Maaske den rinder for en lille Skræder,
Og for en Klodrian i Et og Alt.
Det Smil, hvormed hun forud alt sig glæder
Til det i Vuggen gjemte Jordens Salt,
Til dette Lys, hvis Straaler Ingen tæller:
Det Smil et Mörkets Barn maaske kun gjælder.

Och till den predikan, gossens fader, prästen Homo, höll på hans dopdag, var texten:

»Den Art Frygt, der her med Haabet mödes,
Hvergang et Stövets Barn til Verden födes.»

Och så är det väl med alla fäder och mödrar, när de första gången taga sina små kärlekspanter i famnen. Den fråga, som då, om ock ej i ord uttalad, ligger djupast inne i föräldrahjärtat är helt visst: Hvad mände varda af detta barnet? Skall det blifva till sorg eller glädje, heder eller skam? — Allt är möjligt: barnets lif är ett de oändliga möjligheternas rike.

Från alla håll, genom alla porer mottager barnet påverkningar och intryck, svarar på och bearbetar alla, först mera omedvetet, sedan allt mer och mer medvetet. Underbar är denna receptiva kraft, hvarmed det till sitt 5:te eller 6:te år uppsamlar och med sig införlifvar en större skatt af föreställningar än det under hela den följande lifstiden förmår upptaga: men ej mindre underbar är den liflighet, den rastlöshet, den ogenerade frihet, hvarmed det i fantasien handskas med och ombildar den vunna skatten: ur döda ting gör det lefvande varelsor, med hvilka det dag efter dag förtroligt umgås, som vore de fullt reala väsen, och ju våldsammare och själfständigare fantasien får arbeta och ombilda, desto roligare har barnet. Ett egendomligt fall af barnfantasiens ysterhet och

tilltagsenhet observerade jag för ett par år sedan hos en 4 års flicka. Jag skulle just med min familj resa tillbaka till Malmö från Falsterbo. Seden där fordrar, att hyresgästerna, innan de fara, göra ett litet kaffekalas för sitt värdfolk och andra infödingar, med hvilka de kommit i förbindelse. Sedan gästerna samlats, sade den lilla flickan: Hvad här äro många bjudna! Huru många? frågade jag. Vet inte. Räkna på fingrarna! Så skedde, hvarvid början gjordes med ena handens tumme och ett namn nämndes för hvarje finger, till dess räkningen fortskridit till andra handens tumme, då barnet utbröt i ett skallande hjärtligt skratt och ropade: »Fru X och fru Y äro fulast; de äro tummarna.» Det märkliga härvid är *icke*, att barnet gjorde fingrarna till människor — det är ju fantasiens vanliga operationsform — utan att det därjämte öfverflyttade tingets egenskaper på de närvarande människorna, således en dubbel personifikation. I förtjusningen öfver fyndet glömde naturligtvis barnet ändamålet med räkningen.

Utän förbehåll uppgår barnet ock i fabelns och sagans värld, tillämpar på sig den värdering af tingen, där möter det. Med hänförelse lyssnar det till sagoprinsarnes eller prinsessornas öden, glädes åt det godas seger, det ondas undergång: alla känslolifvets slussar öppnas. Denna barndomens så oändligt rika och kraftiga fantasi- och känslolif, dess obegränsade mottaglighet för intryck från omgifningen kunna vi med ett namn kalla — *möjlighetsvärde*. Småningom minskas detta — lifvet införer barnet på fast utstakade banor, ynglingen och mannen bestämma sig för och öfvertaga någon viss lifsgärning. Denna fordrar ett annat slag af arbete. Fantasi- och känslolifvet få maka åt sig för vilje- eller kanske snarare vanelifvet. Möjlighetsvärdet minskas, och *verklighetsvärdet* — det är det för individens och samhällets existens erforderliga praktiska lifsarbetet — ökas. Stundom kan denna växling af värden göras så grundligt, att det förra helt undertryckes och kväfves af det senare, hvarmed nödvändigt följer förlusten af allt det, som ensamt gör lifvet värdt att levas. I regeln är dock ej så förhållandet. I stort sedt företer lifvet bilden af en linje med uteslutande möjlighetsvärde vid ena ändpunkten och öfvervägande verklighetsvärde vid den andra. Mellan dessa försiggår under rytmisk växling en successiv öfvergång från det förra värdet till det senare. I lyckliga fall, d. ä. under en fullt harmonisk utveckling af själslifvet, kan ännu intill lifvets gräns ett fikt mått af möjlighetsvärde bevaras, ja, i viss mån stegras. I andra fall åter ombildar utvecklingen den lefvande människan till en arbetsmaskin med skenlif. Mycket beror härvid på individen själf.

Dickens gifver oss i sin »Dombey och Son» en ypperlig typ för ett dylikt i dödt maskineri förvandladt människolif. Den stora handelsfirmans chef, Dombey senior, hade under årens lopp så uppgått i sin affär, att han totalt förlorat sinnet för allt annat i världen än det som på något sätt stod i relation till firman. Ur synpunkten af dess väl bedömdes alla ting mellan himmel och jord; till dess gagn offrades hustru och barn, heder och samvete, allt utom köpmannahedern, den enda dygd Dombey senior kände. Och litet hvar ha vi väl i lifvet påträffat likartade skenmänniskor. Vi ha sett dem i den utsläpade arbetaren, hvars hela lif varit skiftningen mellan mekaniskt arbete och sömn, i den pedantiske ämbets- eller tjänstemannen, hvars horisont slutar vid tjänsterummets väggpanel, i det ekonomiska förvärfvets trälar, som ej ha tid att slita sig från sina additioner och multiplikationer.

Den nyss nämnda utvecklingsprocessen från möjlighets- till verklighetsvärde fortgår i regeln helt sakta, nästan omärkligt, om och i växlande takt; men exempel finnas på en plötslig, fullständig öfvergång från det ena värdet till det andra.

Ett märkligt sådant lämnar oss Selma Lagerlöf i sin allegoriska berättelse om Fru Fasta och Petter Nord:

»Han var en bondpojke, den lille Petter Nord. Han var kortvuxen och trind, han var brunögd och leende. Hans hår var blekare än björklöf om hösten, kinderna voro röda och duniga. Och från Vermland var han. Med ypperliga egenskaper hade det förträffliga hemlandet utrustat honom. Rask var han i sina göromål, kvick i fingrarna, snabb i tungan, redig i tanken. Och därtill en tok, en rent förflygen tok, godmodig och stormodig, beskedlig och stridslysten, nyfiken och sladderaktig. Den galningen, han var ur stånd att visa mer vördnad för en borgmästare än för en tiggare!

Arbetet i boden skötte detta de rika gåfvornas barn på något öfvernaturligt sätt. Kunderna blefvo betjänade, allt under det han matade de hvita mössen. Pengar växladess och räknades, medan han satte hjul på sina små själfgående vagnar o. s. v. — Var det icke naturligt, att han skulle bli hela stadens gunstling?»

Men så kom den stora krisen i Petter Nord's lif. Han anklagades orättvist af sin husbonde för stöld, hade skenet emot sig, hotades med fängelse, rymde till den närbelägna stora fabriksstaden, återkom efter några år för att hämnas på sin förre husbonde.

»Och hur hade det gått den lille Petter Nord? Väl hade det gått honom. Han blef arbetare på en mekanisk verkstad. Han blef stark och energisk. Han blef allvarsam och sparsam. Han hade fina söndagskläder, han skaffade sig litet kunskaper, lånade

böcker och gick på föreläsningar. Egentligen var det ingenting mer igen af den lille Petter Nord än det blekhvita håret och de bruna ögonen.

Den där natten hade bräckt något hos honom, och det tunga arbetet på verkstaden gjorde bräckan allt större, så att den tokige vermländingen alldeles krupit ut genom den. Han pratade inte tok mer, ty på verkstaden var det förbjudet att tala, och däraf kom han i tigarevanor. Han gjorde inga uppfinningar mer, ty sedan han skulle sköta fjädrar och hjul på allvar, var det ingenting roligt med dem längre. Petter Nord trodde icke, att lifvet kunde vara annat än grått, grått, grått. Petter Nord hade alltid tråkigt, men han var så vand därvid, att han ej märkte det själf.»

Det där, som i den stora krisen brast sönder inom Petter Nord, var den rika, väcklingande harmonien i hans lif eller just det, som vi nyss kallat möjlighetsvärde.

Denna Petter Nord's historia illustrerar ypperligt det förhållande mellan möjlighets- och verklighetsvärde, vi här sökt antyda. Den visar oss, att det förre är någonting godt och eftersträfvansvärdt, att det senare, hur angeläget, ja, oundvikligt det än är såsom medel för lifvet, dock icke heller är någonting annat än medel, att det blott såsom uttryck för ett rikt inre lif är fullt människovärdigt, att, den mänskliga lyckan egentligen ligger i möjlighetsvärdet, mätes däraf, att lifvet är sant och verkligt i den grad, det är rikt och fullt och tillgängligt för skilda intryck och stämningar. Hur skall nu detta goda vinnas eller ökas eller åtminstone bevaras? Det är svaret på den frågan, vi vilja söka.

Den fine observatorn på det mänskliga sjäslifvet, dansken Ludvig Feilberg, har i sin nyss omnämnda skrift »Om störst-Udbytte af Sjælsevner» anført en mängd exempel på situationer i det dagliga lifvet, som äro synnerligen ägnade att framkalla eller höja möjlighetsvärdet, framlocka ett rikt känslö- och tankelif. Bland annat inträffar detta med den utbildade kulturmanniskan, när hon för någon tid kommer bort från de alldagliga lifsförhållandena, står ensam ansikte mot ansikte med naturen, vid stranden af ett haf, vid brynet af en skog, ja, hvilat i en höstack på en äng — något öfverväldigande i skönhetsväg behöfs alls icke; det sköna verkar på sitt sätt — det är den absoluta ron, frigörelsen från de gamla intrycken, s. a. s. afklädandet af den gamla människan, som väcker den nya stämningen, en stämning besläktad med den, som, enligt hvad skalden lär oss, fyller djuret och växten, när de riktigt njuta af *varat*:

»See», säger modern till sin 6-årige son i »Adam Homo»,

»See, hvor den lille Fugl nu hjemad flyer
Og daler ned i Reden hist paa Engen.
Hör, hvor den synger, mens den reder Sengen
For sine Unger, for de bitte Dyr;
Thi syngte, flyve, deres Unger nære,
Det, Adam, kalde Fuglene at være.

Og hvis blot Træerne de havde Munde,
Som nu paa Qvistene de Blade har.
Saa at de Alting dig fortælle kunde,
Da, naar du spurgte dem, fik du til Svar:
At være er at staa i grønne Lunde,
Og skyde Blomsterknopper Par ved Par,
Og slynge Greene ud som lange Arme,
Og have nok af Regn og nok af Varme.»

Det är en stämning, hvari man känner sig likasom försatt utom sig själf, njuter af luften, solen, hafvet eller skogen, fylles af glädje öfver den rent fysiska tillvaron — ett slags vegetativt tillstånd.

Samma stämning kan, enligt Feilberg, uppkomma i följande situation:

»Man tänke sig en lugn vintermorgon med den så egendomliga ron och tystnaden, då man ej ens hör ljudet af sina egna steg i den mjuka snön. Tyst och jämnt falla snöflingorna mot jorden, medan den vitprickiga slöjan aftecknar sig på de mörka törnbuskarna i bakgrunden, långsamt och lätt sväfva enskilda större flakar ned förbi grenar och kvistar och vissnade blad, här faller en flinga på en bänk, där en annan på en liten gran. Det är som hela naturen sof. Medan man med uppslagen krage promenerar fram åt stigen, är det som om man fullkomligt glömde sig själf, nästan som om man gick och sof och dock var sig fullt medveten, som om man vore försatt i en annan tillvaro. Detta är stämningen från sjön eller skogen eller ängen. Det vegetativa har kommit fram i en; man är ett slags planta.»

En sådan stämning, under hvilken tanken, helt obunden af viljan, som en lössläppt yster fåle fritt far omkring inom föreställningsvärldens hela område, är ytterst rik på möjlighetsvärde; ofta slår den ut i de skönaste poetiska skapelser. I en sådan var det helt visst Dickens fick veta »allt hvad vågorna berättade». Ur den hafva säkerligen uppspirat många af våra egna stämmningsfullaste och älskligaste dikter och skildringar såsom Den lille kolargossen, Bååths skånska landskapsbilder, Gösta Berlings saga och andra dylika. — Dock behöfver man ej vara någon utkorad sånggudinnornas gunst-

ling — utan kan godt hafva en ganska grofbarkad hjärna — för att i en sådan vegetativ stämning få sitt föreställningslif flytande och därmed möjlighet gifven till nya bilders skapande om ock af anspråkslösare art.

Af särskild betydelse för känslolifvet lära »flodstämningar» vara. »Hon och jag voro tillsamman i en båt. Vi lade ned årorna, läto båten drifva med strömmen och togo fram vår mat för att äta och dricka. Därpå grep Florrie åter årorna men satt blott och skratade och plaskade i vattnet med dem, hvilket hon tydligen tyckte vara särdeles roligt. Men plötsligt kände vi en stöt — vi hade kommit på grund. Nåja, det var ju icke det värsta, som kunde hända oss, tvärtom! Florrie klappade i händerna och ropade glädjestrålände: »Nu äro vi fångade!» Och hon fortsatte att skratta. Nå, när hon kunde finna sig i det, så kunde jag det ju äfven. Vi andades så lätt; vattnet plaskade så förtroligt och slog så rytmiskt mot vår lilla båt, och i säfven ljudet liksom svaga, hviskande stämmor — med ett ord: jag blef fullkomligt poetiskt ständ. Dessa flodstämningar äro oemotståndliga. Man måste blifva sentimental, till och med om man har en ung flicka med sig, hvilken man alldeles icke tycker om. Äfven vi blefvo sentimentala», — läses i en engelsk novell.

Detta slags stämningar uppkomma emellertid ej blott under intrycket af fullkomlig tystnad och ro, de kunna ock föränledas af dessas raka motsatser, buller, oro, lif, blott desamma utan afbrott fortlöpa i en viss, en gång invand regelbundenhet och likformighet. De öfva då ett söfvande inflytande på samma sätt, som den monotona vaggsången på barnet, framkalla ett slags *halft* omedvetet tillstånd, som är för fritt fantasi- och tankearbete särdeles gynnsamt. Hit höra spinnrockens surr, kvarnhjulets mullrande buller, bäckens porlande, böljans skvalp, vindens tjut och, ej minst, stora människomassors stim. Så berättas om den berömde vetenskapsmannen professor Helmholtz, att denne bäst lyckades i lösningen af sina vetenskapliga problem, *icke* vid sitt skrifbord, utan midt ute i det bullrande folklifvet under promenader upp och ned för hufvudstadens gator. — Och om man får döma af ett uttalande i »Pelham», fick Bulwer sina bästa idéer under sina ridturer. »Jag känner», säger han, »ingen bättre rådgifvare än en liflig häst. Till häst känner jag bäst min kraft, mina andliga resurser. Till häst frambringar jag mina finaste tankar och lägger de bästa planerna för deras utförande. Gif mig en lätt tygel och raska rörelser, och jag är Cicero—Cato—Cæsar. Afsuten är jag däremot ingenting annat än en klump af den jord, du dömer mig att trampa; eld, kraft, allt

det eteriska hafva försvunnit. Jag är jorden utan solen, kärlet utan vinet, rocken utan mannen.» — Att det monotona rasslet af vagnshjulen jämte vagnarnas regelbundna skakning under en längre järnvägsresa kan stimulerande inverka på fantasien, har jag själf mer än en gång erfarit, om ock resultatet hvarken blifvit en »Pelham» eller epokgörande upptäckter à la Helmholtz. Därtill fordras afven andra ingredienser.

Ur kemien veta vi, huru elementen i en kemisk förening i det ögonblick, de skilja sig från hvarandra, det s. k. status nascendi, äro särskildt upplagda för ingående af nya förbindelser. Något dylikt igenfinnes på det psykiska området. Just i öfvergången från ett tillstånd till ett annat, t. ex. från vaka till sömn eller från strängt arbete till hvilå, är själen i hög grad lifvad för nya konstruktioner af sitt innehåll. — Jag säger »nya konstruktioner», ty det bör väl ändå en gång påpekas, att själen ej är skapande i den meningen, att hon förmår ur sig frambringa och verkligen frambringa nya byggnadsämnen; utan är hela hennes verksamhet såsom skapande inskränkt till bearbetning och ombildning af redan ihopsamlade föreställningar, d. ä. till »nya konstruktioner» af det gamla materialet, hvilket material utgör själfva innehållet af själen. Den blinde kan ej fantisera öfver färger, den döfve ej döma om ljud; likaså kan den fullsinnade ej arbeta med andra föreställningar än dem han genom yttre eller inre erfarenhet i sig upptagit.

Af själens ökade möjlighetsvärde under det nämnda öfvergångstillståndet ha vi nog litet hvar erfarenhet. Ofta har det väl hänt oss, att just som vi trötta och tanketomma bestämt oss för att upphöra med vårt arbete för dagen och börjat lägga undan det material vi använt, böcker, papper, pennor o. d., så har helt plötsligt nya idéer sprungit fram, som vi ej haft hjärta att släppa. Vi ha börjat arbetet på nytt och, drifna af intellektuell lust, kanske fortsatt det inpå småtimmarna.

Hvad särskildt angår öfvergången från vaka till sömn, så erinrar jag mig ett rätt egendomligt fall, som hänt mig själf för ett par år sedan. Jag hade blifvit anmodad att hålla ett föredrag vid ett läraremöte i Malmö; flera veckor gick jag och ansträngde hjärnan men kunde ej få fram en enda förnuftig tanke; ämne efter ämne valdes och förkastades, ju ifrigare tanken arbetade, desto omöjligare syntes saken.

Då en dag, just som jag lagt mig till ro för den vanliga middagsluren, dök ett synnerligt tacksamt ämne upp med hela sitt innehåll fullt disponerat. Den andliga processen härvid var tyd-

ligtvis den, att i det ögonblick, den af viljan ledda tankeverksamheten upphörde, spelade fantasien herre och utförde på egen hand det arbete, tanken icke mäktat. Sannolikt är väl, att fantasien för sina bildningar begagnat sig af föregående meditationer; men det faktum kvarstår, att det var först i det till hälften omedvetna tillståndet mellan vaka och sömn fantasien fick den konstruktions- och kombinationsförmåga, som tillfället kräfde. Jag behöfver väl knappast säga, att jag med anförandet af detta speciella fall icke vill påstå, att allt tankearbete försiggår under sådan födslovända, utan blott att, när barnsörden är svår, den fritt verkande fantasien kan med rätt stor framgång tjänstgöra som barnmorska.

I samband härmed kan förtjana påpekas den i synnerhet under nattens sömnlösa timmar pågående lifliga fantasiverksamhet, som en engelsk författare (Jerome) skildrar på följande sätt: »För många, många år sedan läste jag en saga, som jag aldrig kunnat glömma. Den omtalade, hur en liten gosse en gång klättrade upp för regnbågen. Vid dennas slut just bakom molnen såg han en underbar stad. Husen voro af guld, gatorna beklädda med silfver, och det ljus, som göt sig öfver den, var det ljus, som ligger öfver den sofvande världen vid dagryningen. I denna stad voro palatsen så sköna, att blotta betraktandet af dem tillfredsställde alla begär, templen så fullkomliga, att de, som en gång knäböjde där inne, renades från all synd. Och alla de män, som bodde i denna underbara stad, voro stora och goda, och kvinnorna skönare än en ung mans drömbilder. Och namnet på denna stad var »Staden med de många saker, människor ämnat att göra. (The city of the things men meant to do.)»

Sådana städer brukar man i dagligt tal kalla luftslott. Med den luftslottbyggnade fantasien skola vi dock ej längre sysselsätta oss, då dess värde för det reala lifvet är åtminstone problematiskt, om ock ej kan nekas, att den är en oundviklig ingrediens i lifvets vägkost; för många dennas enda krydda.

Det för hela den nu behandlade gruppen af på möjlighetsvärde rika själsstämmingar betecknande — vare sig dessa uppkommit genom söfvande yttre inflytelse eller mera spontant — var något visst Nirvanaaktigt, liksom ett uppgående i intet, en afskakning af alla det yttre lifvets band, själens försättande i ett slags flytande, böljande tillstånd, där fantasien, likasom ett skepp på hafvet, ohindrad kryssade fram och tillbaka i alla riktningar, dock i regeln utan att förlora landmärket, d. ä. med känning, om ock oreflekterad, af de intressen, som fyllde den fullt vakna intelligensen.

Ett annat slag af möjlighetsvärde är det, som uppkommer

genom starka yttre inflytelser och visar sig i en kvalificerad stegring af känslolivet med ty åtföljande uppeggad fantasi — eller tankeverksamhet — d. ä. i själens *exaltation* eller lyftning öfver hvardagsmättet. Samtliga dessa känslöstämningar, som vi här samla i en grupp, kunna efter de föreställningars art, vid hvilka de äro bundna, vara ytterst olika, från de lägsta eller sensuella till de högsta, de moraliska och religiösa. Ämnet är emellertid för rikt att här kunna i sin helhet behandlas; vi få nöja oss med några antydande fragmenter.

Sent torde de af detta sällskaps ledamöter, som för ett par år sedan deltog i utfärden till Dalby, glömma det angenäma intryck, de erforo vid anblicken af de i trädgården under de stora kastanje-träden dukade, rikligt försedda borden. Alla sinnen njöto: den lagom varma vårluften var mättad af vällukt från trädgårdens nyss utslagna blommor, örat smektes af fåglarnas kvitter, ögat af solstrålarnas dans kring trädens grenar och blad, och den väldiga skånska slätten i sin fagra vårskrud bredde sig öfverskådlig rundt omkring oss. Och resan hem se'n, hur full af uppsluppen glädje var den icke! De sista 20 à 30 åren voro glömda. Denna »Dalbstämning» kan tjäna som typ för en stor grupp af sensuella känslor. Där är själen begränsad till *nuet*, men inom det är hennes lif i hög grad intensivt. Människor blifva i den stämningen kvickare, spirituellare, åtminstone »nimmare» att fatta. De starka och varma känslorna bryta sig väg i tal och sång, hvilka sedan kalla till lif nya känslor och så undan för undan, — till dess ny dag med gamla plikter gryr.

Den erotiska känslans inflytande på intelligensen är alltför väl känt att här behöfva närmare påvisas, men det kan ju vara af intresse att höra hvad den förnämste af alla psykologer, Shakespeare, säger om den saken:

»Galningar och kära
Så kokhet hjärna ha, så bildrik själ,
Att vida flera saker de förnimma,
Än någon kallt förmår begripa.
Poeten, älskaren och galningen
Af idel fantasi bestå; den ene
Fler djäflar ser, än helvetet kan rymma,
Så dåren; älskarn, lika kollrig, ser
Den sköna Helena i en negrinna.»

Till exaltations- eller lyftningsstämningarna höra äfven de s. k. estetiska lustkänslorna, glädjen af det *sköna* i naturen eller konsten. I och för sig äro dessa känslor fulla af den renaste lust, låta oss

skymta en smula af anden i materien och verka därjämte eggande och lifvande på fantasi- och tankelifvet samt slå under vissa förutsättningar ut i andlig produktion. Denna senare verkan framträder dock enligt kompetente domares utsago icke omedelbart. Tvärtom är mången gång både det natur- och konstskönas inflytande på känslolifvet så öfverväldigande, att det under själfva njutandets ögonblick hämmar i st. f. främjar den intellektuella verksamheten.

Den danske skalden Steen Steensen Blicher, som i sina älskliga skildringar af dansk natur och danskt folklif meddelat en mängd synnerligen fina observationer just om förhållandet mellan den estetiska känslan och den andliga produktionsförmågan, yttrar på ett ställe:

»Den, som, när han första gången ser Västerhafvet, har mycket att säga, borde aldrig ha besvärat sig dit.»

»Naar jeg hører», säger samme skald, »en skjön Musik eller seer et indtagende Skuespil, maa jeg altid nyde i Taushed. Siden, naar jeg uformerket er bleven koldere, da bytter jeg gjerne Tanker og Følelser med en Ven — med flere — finder endogsaa Trang til at udlade dem — om jeg saa maa sige — fra det overlæssede Sind.»

Om saaledes er det vel, at Digteren kommer til at *synge höjt*: i Undfangsens söde Öieblikke brænder han, men tier; derefter *maa* han udtømme sig; Tungen eller Pennen maa give det fulde Hjerte Luft. Han er som en Sky, der i Stilhed samler Himmelens Kræfter og, naar dens Tid er kommen, udöser sin svulmende Forraad, tordner og lyner og overstrømmer de forbausede Marker.»

I synnerhet har musiken en underbar makt öfver sjäslifvet. »Den lyfter», säger samme författare, »de bedjandes andakt, upp-tänder de kämpandes mod, den uppmjukar hjärtat till medlidande, till vänskap och kärlek.»

Framför allt gäller detta om sången. *En* sång särskildt har ju genom sin makt öfver människornas själar fått stor världshistorisk betydelse. Så kraftig verkan har nu den af det sköna väckta estetiska lustkänslan; likartadt verkar all lust — d. ä. glädjekänsla, från hvad håll den än kommer — ordet glädje rätt fattadt. I stort sedt är glädjen lifvets främjande, sorgen dess hämmande makt, hvarmed ej förnekas sorgens i enskilda fall moraliskt renande och förädlande inflytande, d. ä. såsom genomgångsstadium till sann lifsglädje. Auerbach säger ock på ett ställe i sina byhistorier: »Glädje är den skapande flitens orsak och verkan.»

Det lyftande i Dalbystämningen var den rika känslan af glädje åt lifvet; och litet hvar veta vi nog, hur ofantligt mycket lättare

arbetet göres vid »sunda vätskor», än då man tryckes af någon svår sorg eller blott något stort bekymmer.

Den bekanta Fru Buchholtz använder angående denna sak några kraftuttryck, som äro mycket träffande: »Den bästa sparris, äten i förargelse, ligger som en blyklump i magen»; »Ibland fanns det stunder, som voro liksom utspädda med bly», hvaremot hon kallar förhoppningarna för »strösockret på livets rabarberkräm» och prisar »tröstens paraply mot bekymrens regnskur».

Emot den manhaftiga fruns världsåskådning synes visserligen skalden Paludan Müllers erfarenhet strida. Han anmärker nämligen om det redan anförda tal, som prästen Homo höll med anledning af sin sons dop, och hvori han kom att vidröra dennes världsliga utsikter, hans framtids ekonomiska ställning:

»Her i sit Es sig Homo ret fornemmer;
Thi Frygt for Mangel er den Plageaand,
Der holder Dag og Nat hans Sjæl i Baand
Og under Navn af gammel Gjæld ham klemmer.
Hver Næringssorg han derfor sønderlemmer,
Hver Nød han blotter med en övet Haand.»

Det kan här af synas, som om fadern Homo blef särskildt inspirerad, när han fick gifva luft åt det gamla gnagande bekymret. Men förhållandet var i själfva verket alldeles motsatt. Den skildrade vältaligheten var ingenting annat än en ridtur på käpphäst, ett idislande af gamla, sönderbråkade tankar, tröskning af långhalm utan kärna. Ej ens faderskärleken förmådde drifva upp några nya, själfständiga idéer; det egna gamla jaget med dess speciella intressen var det dominerande. De årslånga bekymren hade inskränkt synkretsen, minskat möjlighetsvärdet.

Dock ingen regel utan undantag: fall förekomma nog ej så sällan äfven i vår närmaste omgifning, då människor i djup sorg icke vilja låta trösta sig, själfva våldsamheten i sorgen kännes som ett slags lisa för själen, är förenad med en viss lifvet främjande lustkänsla. Så säges i George Elliots »Daniel Deronda» en gång till en af berättelsens hufvudpersoner: »Sorg är för dig livets krydda». Samma tanke framträder i ett litet danskt poem:

»Sörg dog ej for Vaarens Glæder!
Sine Blomster har din Høst;
Selv den Taare, som du græder,
Er ej uden Lyst.»

och i följande strofer af Shakespeare i »Mycket väsen för ingenting»

»I denna flod af sorger, där jag flyter,
Jag låter styra mig af minsta tråd.»

antydtes ett möjlighetsvärde, beslåktadt med det, vi sett ligga i den vegetativa stämningen.

Hvad här blifvit sagdt om sorgens deprimerande kraft, dess i allmänhet hämmande inflytande på själens möjlighetsvärde gäller tydligtvis blott den *egna* sorgen.

Helt annat är förhållandet med förnimmandet af främmande sorg, det kan genom väckandet af sympatiska känslor i hög grad inverka främjande på fantasi- och tankearbetet. Blicher anför därpå flera exempel. Dock det kan vara tid att lämna detta »sorgliga» kapitel.

Helt och hållet måste vi här förbigå de högre ideala känslorna och deras inverkan på intelligensen; ämnet är för stort, kanske öck för högt för denna stund.

Däremot bör åtminstone antydvas den genom intellektuellt arbete uppkomna intellektuella lustkänslans återverkande inflytande på intelligensen. Hvarje skolpojke, likasom hvarje dilettantföreläsare, vet, att de första raderna på papperet äro de besvärligaste. Men har blott arbetet kommit riktigt i gång, så när det sig själf, tanke föder tanke, och tankarnas rika flöde väcker en stark, själen stimulerande lustkänsla.

»Det ligger», säger Auerbach, »en stor vederkvickelse i den oemotståndliga drift, som dagligen väcker konstnärssjälen till nya skapelser, men den sanna, varaktiga vederkvickelsen ligger dock i troheten, i den sorgfälliga, oafåtliga fulländningen af det, som vi mottagit i ingifvelsens ögonblick: i denna trohet uppstår skapandets glädje, pånyttfödd genom viljan, förhöjd och förklarad.»

Denna nyss nämnda tankarnas själfalstring skildrar Dickens på följande träffande sätt: »Polly, min gumma», sade Mr Toodle, »jag vet just inte, att jag sagt allt det där om Bob. Jag börja bara med honom, och så kom en ny tanke och tog vid, och så än en, och så fick jag en hel mängd tankar i släptåg efter honom, innan jag visste ordet af; och inte vet jag än, hvar de kommo ifrån. Men så äro också människornas tankar en underlig ting, det är då en dagsens sanning», sade Mr Toodle.

Härmed ha vi slutat vår analys af de två hufvudgrupperna af på möjlighetsvärde rika stämningar, de vegetativa och exaltationsstämningarna. Utmärkande för dem bägge är, att de för en längre tid fylla själen, därunder hafva henne i full besittning, vändande henne helt bort från den omgifvande verkligheten eller riktande hennes verksamhet mot ett bestämdt mål. Men ännu en liten grupp

af stämningar finnes, stående liksom midt emellan de två andra grupperna, hvar stämning för sig af helt kort varaktighet, men med märkvärdigt stor rikedom på möjlighetsvärde. Vi kunna kalla dem *ögonblicksstämningar*. De uppstå under små obetydliga hvardags-sysslor, till exempel att stoppa tobakspipan, draga upp klockan, putsa naglarna, borsta tänderna, draga på sig stöfarna, i allmänhet allt sysslade med toaletten. Om man får tro en betydande litteraturkritiker, lär detta slags arbete äga en stor idéväckande kraft. Själf har jag verkligen i någon mån en liknande erfarenhet. Orsaken till detta, skola vi säga fenomen, är naturligtvis den, att de nämnda sysslorna så uppgått i vanor, att de ej fordra någon särskild spänning af viljan; fantasien kan därför, likasom under den vegetativa stämningen, operera på egen hand, och den korta frihet, den har, begagnar den ofta väl.

Och så är hela den bebådade samlingen af psykologiska observationer inom hvardagslifvets område afslutad. Återstår nu deras sammanfattning i ett slutresultat eller i ett direkt svar på den uppställda frågan: »huru skola vi bäst bevara eller möjligen öka vårt möjlighetsvärde?» Svaret blir: Ur den förda undersökningen bör ha framgått, att möjlighetsvärdet kan främjas på två vägar; den ena heter umgänge med naturen, den andra umgänge med människorna och allt deras verk. Bägge erbjuda rika tillfällen, ja, de enda, till sjäslifvets riktande med nya, lifvet främjande intryck. Genom bägge förebygges det ensidiga uppgåendet i det egna jaget med däraf följande begränsning af den andliga synkretsen, motverkas det kväfvande inflytandet af vanan, slentrianen, det mekaniska momentet i lifvets ekonomi. Från bägge hämtas materialet till ett friskt, rikt och sant människolif. Sanningen här af har ingen bättre insett och uttryckt än världens störste dramaturg och Nordens yppersta skådespelerska.

»Buket», säger Coriolanus i det Shakespearska dramat af samma namn,

»Buket kräver så,
Dock, om i allt vi bruket akte på,
Blir aldrig forntidsstoff från tingen sopadt,
Men fördomskram till höga fjällar hopadt
Som skymma sanningen.»

En likartad lifserfarenhet uttalar fru Louise Heiberg i sin själfbiografi »Ett lif», fastän hon — betecknande för kvinnan och nordbon — särskildt betonar hemlifvets värde gent emot det yttre stormande lifvet, d. ä. den vegetativa stämningen gent emot exaltationsstämningen.

»Af konsten ensam», säger hon, »kan ingen människa suga hela sin näring; det går henne eljest som profeten säger: Han skall vara som den hungrige, som drömmer att han äter; som den törstige, som drömmer att han dricker; när han vaknar, är hans själ tom och hungrig. — Lifvet skall hafva sitt, konsten sitt. Det verkliga sunda lifvet är i hemmet. Som konstnär skall människan vara stilla och samla sig; i detta inåtvända lif skall hennes vilja, hennes åtrå stärkas till ett kristligt lifs sträfvan; ty där detta lif icke väckes, går konstnären under i sin egen själförgudning och brist på mod att se sig själf såsom han är.»

Som ytterligare svar på den uppställda frågan må tjäna historien om den lille gossen, som låg under en ek. — En man kom förbi och sade: Hvilket präktigt byggnadstimmer! God morgon, herr timmerman! svarade gossen. En annan kom gående och sade: Hvilket präktig bark! Tjänare, herr garfvare! En tredje ropade: Hvilket praktfullt träd! God dag, herr målare, genmälte gossen.

Ja, så är det. Vi skola ej vara blott timmermän, eller garfvare, eller målare, utan därjämte och framför allt — människor.

Hvilken ledning kan skolan gifva ungdomen vid dess s. k. nöjesläsning*?

Frågan om ungdomens fria läsning, den s. k. nöjesläsningen, kan verkligen anses för en af de mera betydande på uppfostrans område, och då i detta fall mycket olika åsikter göra sig gällande, torde ett behandlande af detta ämne inom denna förening ha sitt intresse. Det kan visserligen tyckas, som om denna fråga egentligen hörde till dem, som bäst diskuteras föräldrar emellan, men då skolan i vår socialistiska tid alltmer får sig uppdraget att utföra hemmets värf, äfven inom områden, vidt skilda från hennes egentliga verksamhet, så kan hon ej undandraga sig ett ingripande i ett fall, som på det närmaste sammanhänger med hennes uppgift.

Att en okontrollerad, omättlig läsning af s. k. roliga böcker för ungdomen medför stora faror, synes i allmänhet vara en erkänd

* Inledningsföredrag vid diskussion i Göteborgs flickskoleförening lördagen den 21 mars 1896.

sanning, och därför har man ofta gått till en motsatt överdrift genom att utfärda förbud mot all sådan läsning, åtminstone under skoltiden. Man har ansett, att barnet frestas till att åsidosätta sina läxor, att sitta för mycket stilla o. s. v. Ja, under de tidigare barnåren, då kroppen för sin utveckling behöfver en allsidig rörelse, och då fantasien i den friska leken finner sin bästa näring, är väl nöjesläsningen öfverflödig. Men snart kommer den tid, då leken ej helt och hållet kan tillfredsställa alla själens behof af utveckling, af nya intryck. När hos ett normalt utrustadt barn en längtan efter läsning visar sig, är den väl ett uttryck för en sund instinkt, och då vore det en blodig orätt att undertrycka denna genom förbud, allra helst som läsningen då finge ytterligare en dragningskraft — det förbjudnas lockelse.

Man har också ofta talat om, att fantasilifvet skulle bli för starkt utveckladt genom dylik läsning. Jag undrar om nutidens ungdom i allmänhet lider af för rik fantasi. Det förefaller i dess ställe, som om fantasiens gäfvade vore i ständigt aftagande, så att en individ med denna förmåga är en sällsynthet i våra dagar. Orsakerna till detta sorgliga faktum kunna vara mångahanda. För min del tror jag, att ett af de förnämsta hindren för fantasiens växt är vårt moderna stadslif med dess jäktande oro, dess brokiga, skiftande taflo, som blaserar sinnet och slappa den egna föreställningsförmågan. Åtminstone visar det sig, att dessa sällsynta fantasibegäfvade ungdomar växt upp i landtlig ensamhet och först vid senare år, då motståndskraften varit större, gjort bekantskap med de abnormala stadsförhållandena. Jag tror således ej, att man i allmänhet behöfver hysa så stor fruktan för att vår ungdom blir för fantasirik. Jag tror det är en nödvändighet för barnet att, då den omgifvande verkligheten ej ger tillräcklig näring för själen, söka en ersättning i diktens värld, och jag fruktar, att det annars skulle andligen hungra ihjäl.

Men skolan tillfredsställer ju barnets andliga kraf. Ja, men ett barn kan ej stå ut med att hela dagen röra sig inom den tankesfer, som skolan framkallat. Det behöfver omväxling, för att ej tankelifvet skall öfveranstängas eller förslöas. Handarbete och husliga sysslor i allmänhet äro visserligen af största betydelse, men de få ej upptaga all den lediga tiden. Barnet behöfver någon stund af dagen att lefva sitt eget lif, tänka sina egna tankar, drömma sina egna drömmar och ej oupphörligen direkt påverkas af andra.

Men, invänder någon, förbud mot nöjesläsning är väl i våra dagar ej någon vanlig företeelse; i dess ställe låter man ungdomen läsa aldeles för mycket. Ja, det är kanske sant, att läsförbudet

tillhör gängna tiders uppfostringssystem, men att det ej tillämpas beror möjligen mindre på öfvertygelsen om dess olämplighet än på rent disciplinära förhållanden — oförmåga att kunna upprätthålla det.

Men lika illa som att undertrycka all fri läsning är att låta den pågå ohämrad, utan ledning, utan kontroll öfver hvad som läses.

Hvad skall då läsas, särskildt under de yngre barnåren?

Ja, någon brist på böcker kan man verkligen ej klaga öfver. Betrakta bara en bokläsdisk dagarna före jul: det ena bandet grannare än det andra, typerna stora med lämpliga mellanrum, allt efter nutidens fordringar. Bokbindare och boktryckare hafva verkligen gjort sitt bästa. Mammorna köpa hem hela förråd af dessa röda, guldglänsande böcker, som äro skrifna för barn, och som man därför hoppas skola vara både oskadliga och tilltalande.

Jag tror visst inte, att dessa s. k. barnböcker ha någon direkt skadlig inverkan på moralen. De äro nog, åtminstone de flesta, skrifna i den mest prisvärda afsikt både att vara förädlade och att tilltala barnasinnets, men jag undrar, om de ge barnet den näring det behöfver, om de verkligen intressera det, så att det mer och mer fördjupar sig och lefver sig in i dem. Barnböcker handla vanligen om *barn*, men jag tror ej, att det är dessa mer eller mindre talanglöst och tendentiöst skrifna små historier *ur dess egen värld*, som barnet intresserar sig för. När barnet leker, inbillar det sig vara stor, och det är de vuxnas lif, som det bryr sig om, i synnerhet om detta lif är växlingsrikt, fantastiskt. Barnet behöfver ryckas bort från sin egen obetydliga värld och lefva i det underbaras, i äfventyrens värld: det är *sagans* tidsålder. Därför: bort med dessa granna böcker utan innehåll, som ej ha den tändande gnistan, som äro skrifna utan fantasi, och som därför ej väcka fantasin, och gif dem riktiga sagoböcker — ej sagor, *skrifna för barn*, utan verkligt klassisk sagolitteratur med geniets prägel öfver sig. Skulle också sagan ibland vara något dunkel, hvad gör det? Det egna tankelifvet växer under försöket att utgrunda det oförstådda, och så småningom klarnar det hela. Får barnet gedigen andlig föda, tror jag ej heller det har så stort behof af omväxling. Då läser det gärna om och om igen, hvilket är en så nödvändig sak, dels för fördjupande af själslifvet, dels för utvecklandet af formsinnet. Men är den näring, som bjudes, klen, måste ju barnet ouppöfverligt läsa nytt för att genom kvantiteten ersätta hvad som fattas i kvaliteten.

Men när sagans fantastiska gestalter ej äga samma fängslande behag som i den första barndomen, då själen kräfver *vetande*, hvad skall då läsas?

I boklådorna bjudes på s. k. »läsning för unga flickor», mestadels öfversättningar från engelskan eller tyskan och egentligen innehållande skildringar från hemmets eller skolans värld, således åter den värld, i hvilken flickan rör sig, och som hon därför känner mycket väl förut. Det är teckningar ur hvardagslivet, som göra anspråk på att vara verklighetstroga, men som oftast äro onaturliga, konstruerade eller sentimentalt uppskrufvade. Barn ha visserligen ej det psykologiska sinnet utveckladt, men så mycket farligare då att prisgifva dem åt dessa opsykologiska karaktersskildringar, hvilkas svagheter de ej kunna genomskåda, men som gifva dem vissa snedvridna begrepp på sjäslivets område. I stället för att dragas ned till det, som är smått, till hvardagslivet, behöfver flickan höjas, värmas, väckas till stora tankar, läsa om stora gärningar, om stora hjältar. Det är den *historiska romanen*, som bör efterträda sagan. De forna sagohjältarna förblekna för verklighetens, d. v. s. den *romantiska* verkligheten. Är det ej mer förädlande och utvecklande att följa Karl af Rise, Nils Bosson Sture, Ivanhoe, Bertelsköldarna i deras växlingsrika lif och låta sitt sinne värmas af deras hjältedater än att läsa banala skolflickshistorier, äfven om sens moralen vore aldrig så god? Det finnes ju också lyckligtvis en sådan rikedom på intressanta historiska berättelser, att den unga flickan visst ej behöfver lida brist, allra helst om hon läser sina böcker flere gånger.

Men bör då ej flickan få något begrepp om det nuvarande, det verkliga lifvet, som hon snart skall taga del i? Sinnet för realism är ej så utveckladt under denna lyrikens, romantikens period, och är det för öfrigt icke bättre att komma ut i lifvet utan förut fattade, ur böcker tagna begrepp, än att komma med falska föreställningar?

Men skall hon läsa verklighetsskildringar, så måste dessa göra skäl för sitt namn: vara tagna ur verkligheten, och de skola vara skrifna med talang, så väl i fråga om innehåll som form.

Men det kan man ej säga om de litterära verk, som unga flickor nu för tiden med begärlighet sluka, och som af föräldrar och målsmän troligen anses oskadliga, eftersom de äro så populära. Jag tänker särskildt på den grupp af böcker, som man brukar sammanfatta under namnet »missromaner», jag tänker på ett klöfverblad af författarinnor: W. von Heimburg, förf. till Molly Bawn, Marlitt och Nataly v. Echstruth, och jag tänker på den lektyr, som tidningarna bjuda på i sina följetonger.

Hurudan är den uppfattning af lifvet, den uppfattning af kvinnan, som i dessa böcker möter den vetgiriga unga flickan, och huru-

dant är det språk hon får till mönster för sina egna små författarförsök?

Jag skall be att få använda ett känt citat: »Det finnes endast två strängar på lyran: den ena heter: pjunk, pjunk, pjunk, den andra: pjäsk, pjäsk, pjäsk!» Man skulle kunna tillägga också ett par andra: lögn, onatur, småsinne! Onaturliga situationer, osanna karakterer, utan spår af psykologi, stereotypa händelser utan orsakssammanhang, mannequiner, automater i stället för människor! Och hvilka äro de kvinnliga och manliga idealtyper, som den unga flickan fyller sin föreställning med, och som hon sedan går att söka i det verkliga lifvet? Stolta skönheter à la Marlitt, med våldsamma passioner, hjärtan som vulkaner och hänfulla, isande leenden, som visserligen kunna älska men framför allt *hata*. Männen än mer våldsamma, järnhårda, dystra, med ådror i pannan, som svälla vid minsta sinnesrörelse, och sinnesrörelser är det godt om. Eller Molly Bawns typ: dum, ytlig, småsinnad och framför allt: *kokett*. Verkliga lektioner i koketteriets konst kunna här erhållas, och jag tror ej flickan då är synnerligen olärd. Det faller af sig själf, att det språk, som dessa hjältar och hjältinnor tala, är lika uppstyldadt eller banalt som deras egna personligheter.

Med sinnet fyllt af dylika bilder och med teoretisk färdighet i »flirtation» träder flickan ut i lifvet och mötes kanske af ett enformigt, grått hvardagslif med dess kamp för tillvaron. Hon letar förgäves efter några Marlitts-ideal, efter någon motsvarighet emellan den verkliga och den drömda tillvaron. Hon måste kanske arbeta länge, innan hon får sina skefva föreställningar rättade, innan hon blir en arbetande, duglig samhällsmedlem med sanna lifsideal.

Man talar så ofta om att kvinnan har blick endast för det, som är smått, att hon, åtminstone den s. k. genomsnittskvinnan, har svårt att kunna få ett djupare intresse för det stora i lifvet, för det allmänt mänskliga. Jag undrar, om icke en illa vald lektyr har någon skuld därvidlag. Äro ej diktens ideal stora och adla, hur skall man då kunna få blick för det stora i verkligheten?

Men hvad kan då skolan göra, för att flickan skall få tillfredsställa sin läslust, och för att denna skall ledas i rätt riktning, så att själslifvet utvecklas och förädlas, och så att hon får en sund estetisk smak?

Ja, det kan visserligen se ut, som om skolan här stode utan vapen i händerna, och ett direkt ingripande torde ej heller vara hvarken rådligt eller möjligt. Men det finnes dock många indirekta sätt att närma sig målet.

Skolan kan först och främst minska skolarbetet för sådana

lärjungar, som i följd af bristande begäfnig nödgas använda hela sin lediga tid till hemarbete. I annat fall blir hela deras skoltid tung och glädjeflös, deras arbete ett dystert trälarbete och själen förkrympt i sin utveckling.

Emellertid är det vanligen föräldrarna, som hålla på att barnet skall inhämta så mycket som möjligt, och skolan har då ej annat att göra än att tigga och bedja föräldrarna skona sina barn och försöka få dem att förstå, att barnet har en *själ* och inte är bara arbetsmaskin, som skall konsumera största möjliga kvantum vetande på minsta möjliga tid.

Men finnes det lästid, så gäller det att få den väl fylld. Det är två af skolans ämnen, som osökt ge anledning till inverkan vid val af lektyr, och det är *historia* och *modersmål*.

Vid undervisningen i historia kan man ju oupphörligt hänvisa till historiska romaner eller utförligare historiska skildringar, tillhörande den period, som läses. Så t. ex. har man ju vid läsningen af medeltiden: *Starbäck* och *Ingemann*, för nya tiden: *Fältskärns berättelser*, *Fryxells historia*, hvars första delar äro lika fängslande som romaner; *Kingsley*: Västerut, *Prescott*: Mexikos öfring o. s. v. För öfrigt finnas ju W. Scotts ypperliga skildringar, som visserligen förefalla dem, som blifvit förvanda af den myckna »lösa maten», alltför tunglästa, men som för ett ofördärfvadt, icke blaseradt sinne äro både intresserande och utvecklande; för sjuttonhundralet särskildt har man *Bungeners* romaner, och vid ett mer ingående studium af antiken sådana mästerverk som »Den siste atenaren», »Hypatia» och »Pompeji sista dagar». Är flickan road af friska äfventyr, så finnes rikt stoft i *Coopers* romaner, som ju också dessutom lämna förträffliga naturskildringar.

För att uppmuntra till läsning af sådana arbeten kan man ju läsa upp valda stycken ur dem, som kunna särskildt intressera; utom skoltiden gemensamt läsa något eller några af dessa verk; genom redogörelse för innehållet fästa uppmärksamheten vid dem; låta de elever, som läst några af dessa böcker, redogöra för dem och visa hur mycket vetande de fått genom denna läsning, och så framför allt: genom själfva undervisningen göra personer och händelser lefvande, men ej *uttömma* ämnet, utan låta lärjungarna ana hur mycket intressant och roligt det återstår dem att själfva taga kännedom om.

Vid undervisningen i modersmålet, särskildt på det högre stadiet, har man ju många tillfällen att utreda estetiska begrepp och göra klart, hvori ett arbetes värde och skönhet består. Särskildt vid uppsatsskrifningen kan man många gånger komma under fund

med hvilken lektyr, som inspirerat det eller det uttrycket, och man kan framvisa och låta eleverna läsa arbeten, som verkligen kunna tjäna som mönster.

Emellanåt har jag låtit eleverna vid återkomsten till skolan efter feriernas slut lämna en skriftlig uppgift öfver de böcker de läst under hvilotiden. Naturligtvis är det troligt, att många böcker blifvit lästa, som ej kommit upp på listorna, men att dessa ändå varit ganska sanningsenliga, sluter jag däraf, att namnen *Heimburg*, *Molly Bawn* och *Marlitt* nästan aldrig saknats!

Sedan har jag resonerat med dem om dessa böcker, försökt få dem att förstå det osanna i karakterer och händelser, försökt få dem att betrakta dem med *kritisk* blick. Om man läser en dålig bok med kritik, tror jag ej den verkar så skadligt. Det är detta motståndslösa, reflektionslösa hängifvande åt det lästa, som så fördärfvar och förslappar.

Vidare kan man söka öfverbevisa om den försoffande inverkan dylik läsning har, hur själen blir mer och mer oemottaglig för gedignare föda, sinnet ytligt och horisonten trång och liten. Om det också är sant, att resonerande i detta fall ej betyder så mycket, så undrar jag dock, om ej *något* intryck af detta stannar kvar och gör blicken en smula mér kritisk, när den nästa gång faller på ett arbete, tillhörande dussinromanernas värld.

När däremot en värdefull bok blifvit läst, så bör också den bli föremål för analys, så att eleverna lära sig förstå att *bedöma* en bok eller åtminstone att *tänka* öfver hvad boken innehåller. Om man på så sätt kunde få klart för dem, att den bok, som ej är värd att läsa *många* gånger, är ej värd att läsa *en* gång, att de böra betänka sig, innan de slösa bort en dyrbar tid med att läsa en värdelös bok, vore mycket vunnet.

Men valet af lektyr är ju oftast beroende af tillfälliga omständigheter, af tillgången på böcker, af det förråd som finnes i hemmet eller som lånas af vänner och bekanta. Ja, därför borde i skolorna finnas lärjungebibliotek, där alla verkliga bokskatter funnes att tillgå, och då hade man ju ett praktiskt material för sina anvisningar. Barnen borde då få låna, icke bara under skoltiden, då ledigheten ej kan vara så stor, utan framför allt under ferierna. Och de kunde då själfva komma öfverens om bokutbyte, så att böckerna finge största möjliga spridning. Man kunde då glädja mången vetgirig, läshungrig individ, som annars kanske nödgats vara utan andlig föda eller också tvungits att stilla sin hunger med usel spis, och man kunde då också verkligen kontrollera, hur ett arbete blifvit läst och uppfattadt. — Inrättandet af sådana bibliotek är dock

hufvudsakligen en ekonomisk fråga, men finnes ett verkligt intresse, så kunde mycket ernås på privat väg. Det hela kunde ju börja i mycket liten skala och så småningom utvidgas. Just dessa verkligt klassiska arbeten äro nu för tiden, tror jag, tämligen sällsynta i hemmen, och därför vore det af stor vikt, att sådana arbeten finnes i skolan. Man kunde ju i stället inskränka något på de rent pedagogiska verken.

Men för att skolan skall kunna vara ungdomen till någon verklig nytta vid dess utveckling, fordras framför allt ett mer personligt förhållande emellan föräldrar och lärare. Det är ju ej sagdt, att alla föräldrar haft tillfälle att sätta sig in i litterära frågor, så att de alltid kunna bedöma *hvad* deras barn böra läsa och *hur* de böra läsa. Om de åtminstone förstode, att saken är af någon vikt, och ville vända sig till skolan för att få råd och upplysningar, om de i allmänhet mera samtalade med och plögade umgänge med sina medhjälpare i uppfostringskonsten, vore nog många missförhållanden afhjälpta. Det kan för öfrigt vid denna lika litet som vid andra pedagogiska frågor uppställas någon generell regel: all uppfostran måste ju vara *individuell*, och det är föräldrars plikt att i samråd med lärare söka utröna *hvad* som passar eller icke passar för *deras* barn.

Men då äro vi inne på den stora, mycket diskuterade men ändå olösta frågan: *hur skall på alla områden en större samverkan emellan hem och skola åstadkommas?*

M. Sundbärg.

Bokanmälan.

(De här anmälda böcker, som finnas tillgängliga i *Pedagogiska biblioteket* i Stockholm, äro vid titeln utmärkta med en *.)

* **Lärobok i skolhygien** för seminarier, skolråd, lärare m. fl. af *Ernst Almquist*, professor i hygien vid K. Karolinska institutet, Stockholm 1896. P. A. Norstedt & söner. 79 sid. Pris 1 kr.

Ehuru förtjänstfulla arbeten i skolhygien redan finnas utgifna på vårt språk af doktorerna Goldkuhl och Silfverskiöld, kommer ofvanstående arbete säkerligen att med tacksamhet mottagas af skolans vänner. Författaren är den hygieniska vetenskapens främste målsman inom vårt land och har redan förut ägnat speciell upp-

märksamhet åt hälsovården i skolan. Så höllos af honom vid sommarkurserna i Uppsala 1895 föreläsningar i skolhygien, de första af detta slag, som torde hafva blifvit hållna hos oss. Han äger alltså förutsättningar att kunna lämna ett sakrikt, pålitligt och godt arbete i det ifrågavarande ämnet, och det är hvad han, såvidt anm. kan döma, har gjort genom den nu anmälda läroboken. Arbetet innehåller mera, än man på grund af det ringa omfånget kunde vänta, detta i följd af den koncisa framställningen. Framhållas må, att förf. genomgående tagit hänsyn till svenska förhållanden, påpekat hvad som hos oss finnes och för oss är lämpligt. Texten belyses af ett mindre antal i densamma intryckta träsnitt. Arbetet må lifligt förordas åt alla, som på grund af plikt eller intresse sysselsätta sig med skolans hälsovårdsförhållanden. N. Ldt.

*** Samling af författningar m. m. rörande allmänna läroverken och pedagogierna.** Tredje upplagan, utgifven af *Alfred Zimmerman*. Stockholm 1896. P. A. Norstedt & söner. 406 sid. Pris 4 kr.

Senaste upplaga af detta arbete utkom år 1879 med ett supplement år 1882. Sedan dess och särskildt på sista tiden hafva många och viktiga förändringar blifvit vidtagna vid de allmänna läroverken — vi påminna blott om de nya läroplanerna och bestämmelserna om obligatoriska feriearbeten af den 22 mars 1895 samt nya stadgan för mogenhetspröfning af samma dag. Under sådana förhållanden var en ny samling af för allmänna läroverken gällande bestämmelser i hög grad af behofvet påkallad, och det behöfves säkerligen blott ett påpekande att denna samling utkommit, för att densamma skall blifva vederbörligen beaktad af de många, för hvilka den kan vara till gagn. N. Ldt.

Svensk-italiensk parlör af Helene Jacobson. Lund, Gleerupska universitetsbokhandeln 1896. 156 sid. Pris 3 kr.

Italienska språket torde i vårt land studeras nästan uteslutande af personer, som önska snarast möjligt förvärfva färdighet i språkets praktiska användning. Ofvanstående arbete, som afser att på relativt kort tid bibringa eleverna förmåga att ej blott läsa och förstå utan äfven uttrycka sig på nämnda språk, torde därför blifva välkommet. Det är egentligen utarbetadt för resande och med reselifvet för ögonen, men kan äfven användas vid undervisningen samt för själfstudium.

Utom samtalsöfningarna innehåller boken en kort uttals- och formlära.

Italienska öfningar af Helene Jacobson. Lund, Gleerupska universitetsbokhandeln 1896. 105 sid. Pris 2 kr.

Detta arbete är afsedt att användas i förbindelse med samma författarinns Italienska parlör och innehåller en rikhaltig samling af i dagliga lifvet och i ett vanligt samtal förekommande glosor jämte ordförklaringar, affattade på italienska språket och baserade på *Rigutino e Fanfari, Vocabolario della Lingua parlata*. Härtill ansluter sig en kort framställning af Italiens nyare historia, några meddelanden i italiensk statskunskap och en liten samling valda poem, ämnade till utamläsning.

* **Moderna franska författare för goss- och flickskolornas högsta klasser. Band I. Le tour du monde en quatre-vingts jours par Jules Verne.** Förkortad upplaga med anmärkningar af dr E. Edström. Stockholm, Billes bokförlags aktiebolag 1896. Andra upplagan. 250 sid. Pris 2 kr.

En ny upplaga af detta arbete, som vunnit vidsträckt användning inom så väl goss- som flickskolor och visat sig i ovanligt hög grad äga förmågan att väcka lärjungarnas intresse, föreligger här. Den skiljer sig från den första endast därigenom, att en eller annan detalj i anmärkningarna ändrats; båda upplagorna kunna således utan olägenhet användas jämsides. Den af den svenska utgifvaren särskildt utarbetade ordlistan säljes fortfarande separat.

* **Deutsche Sprachlehre** von Wally Stockhausen, Stockholm. Verlag von Rektor K. E. Palmgren.

Denna grammatik är utgifven med det speciella ändamålet att användas vid undervisning på tyska och synes såsom sådan vara ett duktigt och pålitligt arbete, det där godt motsvarar sitt ändamål. Betraktad som ett nytt inlägg i vår tyska grammatik-litteratur, är den nog ej heller utan sitt värde, men företer alltför många ojämnheter för att kunna anses tillfyllestgörande, t. ex. i fråga om den föräldrade ljudläran, de många onödiga sidorna med allmän satslära etc. Obs. bland andra svagheter följande naiva uppfattning af artikeln: »Der Artikel bezeichnet das Geschlecht (genus) der Substantive.» Särskildt formläran gör delvis intryck af öfningsbok, men för det särskildt omtalade ändamålet utgör detta måhända ingen olägenhet.

På **Hugo Gebers** förlag har nyhgen utkommit.

Moderna Engelska Samhällsförhållanden

Kortfattad handbok jemte uppslagsregister

af

D:r HARALD BORG.

Pris: inb. i mjukt klotband 2 kr.

»Denna lilla, ovanligt innehållsrika bok är väl närmast afsedd till tjänst för de studerande vid våra skolor och universitet, men den bör vara lika välkommen för *den stora bildade allmänheten* —

Lektor *Borgs* lilla handbok är förträfflig att hafva till hands. Det är märkvärdigt, hvad han lyckats inrymma på detta hundra-tal små sidor.»

(Svensk Tidskrift.)

Af samme författare är under tryckning och utkommer inom kort.

Moderna Franska Samhällsförhållanden.

(G/33590)

Hos **August Collin** i Lund har utkommit:

De franska studentstilarne

under åren 1881—1896. Pris 50 öre.

UNE CLEF

strictement réservée aux membres du corps enseignant complète ces thèmes

par **M. RANSSON.**

Cette clef a été revue par des professeurs de Paris et de Lund.

Nyckelns pris är 2 kronor.

Böcker och tidskrifter,

insända till Verdandis redaktion.

Böcker:

Luthers lilla katekes etiskt belyst af *Carl Roland Martin*. Upsala, W. Schultz förlag. Pris kr 1,25.

Féreläsning i svensk litteratur af *H. Hernlund* och *R. Steffen*. Första delen. P. A. Norstedt & söners förlag. Pris 2 kr. 50 öre. Andra delen. *Valda skaldestycken och tal*. Pris häft. 1 kr. 75 öre.

Svensk uppsatsskrifning på skolans lägre och mellersta stadier af *G. Ceder-shäöld* och *V. Olander*. Med teckningar af *Jenny Nyström*. I. *Handbok för läraren*. Pris 2 kr. 50 öre. II. *Öfningsbok för lärjungen*. Lund, C. W. K. Gleerups förlag. Pris 25 öre.

Sjunde nordiska skolmötet i Stockholm den 6, 7 och 8 Augusti 1895. Berättelse enligt uppdrag utgifven af Fil. Dr *Const. Falk*. Mötets sekreterare. I, II.

Göteborgs allmänna folkskolebestyrelses berättelse för år 1895.

Läsebok i oorganisk kemi för allmänna läroverken af *David Kempe*. III. *Teoretisk kemi*. P. A. Norstedt & söners förlag. Pris 40 öre.

Deutsches Lesebuch für die Mittelschule. Mit Anmerkungen und Wörterklärung herausgegeben von *P. Voss*. Kristiania, Verlag von H. Aschehög & Co.

Kleine Schüler-Bibliothek mit Anmerkungen herausgegeben von *Hjalmar Hjorth* und *Anna Lindhagen*. II. III. Zweite Auflage. Stockholm, Vilhelm Billes bokförlags-aktiebolag.

- Allmänna historien i berättelser för skolans lägre klasser af *H. Beskander*. *Medeltiden*. P. A. Norstedt & söners förlag.
- Illustrerad geografi för allmänna läroverken af *Dr. Magnus Wahlb.* Fjärde upplagan. Omarbetad af *Fil. Lic. Konrad Hagman*. Stockholm. Hugo Gebers förlag. Pris kr. 25 öre.
- Djurens lif af *Dr. E. Brehm*. Fjorkortad upplaga af *Carl Oederström*. P. A. Norstedt & söners förlag. Tofte häftet (sluthäfte).
- Religiöslärarens svenska bokskatt. En vägledning genom den svenska skol- och handbokslitteraturen i kristendomen; hufvudsakligen för åren 1880—1895. Utgifven af *Axel Edv. Salomon*. Lund 1896. C. W. K. Gleerups förlag. Pris 75 öre.
- Lärobok i räkning för småskolor af *Anna Rönström*. Pris 1 kr.
- De allmänna läroverkens lineärritningskurser, enligt gällande förordningar utarbetade af *K. Hugo Segerberg*, lärare i teckning.
- Uppgifter för skriftlig öfversättning från latin till svenska. Till bruk för de allmänna läroverkens högre klasser af *R. Förnebadh*. II, innehållande 100 stycken. P. A. Norstedt & söners förlag.
- Vergiliit æneid i urval. Med förklaringar af *Bernhard Räsberg*, lektor i latin och modersmålet. I. *Inledning och text*. II. *Förklaringar*. P. A. Norstedt & söners förlag.
- C. Julii Cæsaris de Bello gallico, utgifven af *F. W. Haggström*, Professor i latinska språket vid Upsala universitet. I. *Text*. Sjetta upplagan öfversedd af *Dr. P. G. Boëthius*, adj. vid Upsala h. allm. läroverk. II. *Förklaringar till första, andra och tredje boken*. Sjetta upplagan. Bearbetad af *P. G. Boëthius*. III. *Förklaringar till fjärde, femte och sjette boken* af *P. G. Boëthius*. IV. *Förklaringar till sjunde boken* af samme förf. P. A. Norstedt & söners förlag.
- Fransk grammatik af *J. Wallerstedt*. I. Pris 1 kr. 50 öre. P. A. Norstedt & söners förlag.
- Franska öfversättningar, utarbetade af *M. S. Rekvireras* hos fröken *Mina Stendahl*, Halmstad. Pris 50 öre.
- Tyska synonymer af *Otto Hoppe*. Pris 1 kr. 25 öre. P. A. Norstedt & söners förlag.
- Short story library. Moderna engelska författare, utg. af *C. G. Morén*. Fjärde häftet. Norrköping, M. W. Wallbergs förlag.
- Engelska vokablar och samtal. Till skolornas tjänst samlade af *Lotten Lagerstedt*. Tredje upplagan. Pris 75 öre.
- Skolkalender för läsåret 1896—1897. Anteckningsbok till tjänst för lärare vid högre och lägre läroverk. P. A. Norstedt & söners förlag.

Tidskrifter:

- Pedagogisk tidskrift, utg. af *Enar Sahlén*. 1896. Häft. 5—6.
- Finsk tidskrift, utg. af *M. G. Schybergson* och *R. F. von Willebrand*. 1896. Maj—Augusti.
- Vår Ungdom, utg. af *H. Trier* och *P. Voss*, 1896. Häft. 2—4.
- Tillæg til »Vår Ungdom» 1896. *Videnskapen og Kristendomen* af *L. Lund*.
- Tidskrift för folkskolan och folkhögskolan, utg. af *P. Nordmann*. Häft. 3—6.
- Tidskrift, utg. af *Pedagogiska Föreningen i Finland*, 1896. Häft. 2, 3.
- Svensk tidskrift, utg. af *Frans von Schéele*, 1895. Häft. 10.
- Bihäftorskaren, utg. af *O. F. Myrberg*. 1896. Häft. 2.
- Nyt Tidsskrift for Matematik. Redigeret af *C. T. Foldberg* och *C. Juel*. Syvende Aargang, Nr. 2—4.
- Svensk läraretidning, utg. af *E. Hammurlund*. 1896. Nr. 21—37.
- Højskolebladet, utg. af *Konrad Jørgensen*. Kolding. 1896. Nr. 20—37.
- Bog og Naal, redigeret af skolebestyrerinde *Th. Lang*. 1896. Juni—Sept.
- Kvinden og Samfundet, utg. af *Dansk Kvindesamfund*. 1896. Häft. 5—8.
- The journal of education. 1896. Juni—Sept.
- Le magazin international. Organe de la société internationale artistique. 1896. Nr. 7.
- Le Maître phonétique. 1896. Mar—Août.

Utskändt af Sällskapet för allmänna folkskollära förhållanden i Stockholm, utgitt af Sällskapet för allmänna folkskollära förhållanden i Stockholm.

Årspris (för 6 häften) 3.75. — Lösa häften à 75 öre.

VERDANDI

TIDSKRIFT

FÖR

UNGDOMENS MÅLSMÄN OCH VÄNNER

HEM OCH SKOLA

FJORTONDE ÄRGÅNGEN

1896

Femte häftet.

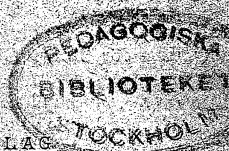
Häftets innehåll:

	Sid.
Huru bör kristendomsundervisningen ordnas för att komma i närmare överensstämmelse med religionens och pedagogikens principer? Af L. Bergström	225
J. O. Ekmark i Minnesruna af G. A. C.	239
Folkebogsamlingen. Af Andr. Sch. Steenberg	243
Danska skolförhållanden. Referat från Pedagog. Sällskis sammankomst d. 17 okt. <i>Bokanmälan</i>	249
Hedqvist, Sallustii Crispide de bello Jugurtino liber. — Andersson, Terentias Phormio. — Rönström, Lärobok i räkning för småskolor. — Cassel, Geomet. anteckn. för reallärovn. högsta klasser. — Mebius, Fyrställda logaritmtabeller. — Nordlund, Lösningar af uppgifter i aritmetik och algebra. — Schorn och Reinecke, Pedagogikens historia. — L-r och F-r, Läs- och betygsbok. — Thomassen, Fortegnelse över Dansk pedagogisk Literatur. — Schoug, Manuel Français. 2:a uppl. — Wallerstedt, Fransk grammatik. — Voss, Deutsches Lesebuch für die Mittelschule. — Löfgren, Engelsk språklära. — Ling, Fransk läsebok för nybörjare. — Martin, C. R.: Luthers lilla katekes etskt belyst. — von Kock, Stats-, finans- och rättslärans enklaste grunder. — Descartes, Beträgtinger. — Hedding, J. J. Rousseau. — Rehmke, Vor vished om uden-verdenen. — Landtmanson, Exempel till logiken.....	253
Meddelanden från Sveriges högre flickskolor: Sundsvalls läroverk.....	268
Tabell öfver läskunnigheten.....	272

STOCKHOLM 1896

LARS HÖKERBERGS FÖRLAG

Utgifvare: "UFFE" och LARS HÖKERBERG

Pris för detta häfte: Kr. 0.75

Prenumeration i närmaste bokhandel eller å närmaste postanstalt.

Prenumeration i närmaste bokhandel eller å närmaste postanstalt.

Böcker och tidskrifter,

insända till Veckandis redaktion.

Böcker:

- Grunddragen af kristendomens historia** af *Gust. Jac. Keyser*, fil. d.r. lektor. **Dante**. Populärt vetenskapliga föreläsningar vid Göteborgs högskola af *Johan Vising*. Pris 1 kr. 75 öre. Göteborg, Wettergren & Kerber.
- Pedagogiskt bibliotek**, utg. af *Ola Bergström*. II. *Föreläsningar i Teoretisk pedagogik* af *Gabriel Compayré*, professor i Lyon. Öfversättning af *Ola Bergström*.
- Den svenska odlingens stormän**. Lefnadsteckningar för skola och hem af *Ellen Fries*, fil. dr. *I. Olof Rudbeck den äldre*. *Urban Hjärne*. *Jesper Svedberg*. Stockholm, P. A. Norstedt & söners förlag. Pris 1 krona.
- Anteckningar från en pedagogisk studieresa till Tyskland, Schweiz och Belgien 1894** af *P. Nordmann*, fil. d.r. Helsingfors 1896.
- Samling af algebraiska exempel och problem** af *E. Bonsdorff*. Andra tillökade upplagan. Helsingfors 1896. Pris 3 m. 40 p:n.
- Lärobok i geometri**, motsvarande Euclides' fyra första böcker, af *K. Asperén*. Stockholm, J. Beckmans förlag. Pris 1 kr.
- En samling planimetriska och stereometriska räkneppgifter** för fjärde och femte klasserna af *K. Asperén*. Stockholm, J. Beckmans förlag. Pris 25 öre.
- Lärobok i psykologi på empirisk grund** af *Hans Larsson*, docent vid Luüds universitet. Stockholm, P. A. Norstedt & söners förlag. Pris häft. 75 öre.
- Kort lärobok i psykologi** på empirisk grund, till de allmänna läroverkens tjänst utgifven af *Ernst Carlsson* och *Richard Steffen*. Andra omarbetade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & söners förlag. Pris häft. 75 öre.
- Die imitative Methode**. Deutsche Grammatik von *Hjalmar Hjorth*. I. *Laut- und Formenlehre*. Zweite Auflage. Stockholm, Wilhelm Billes bokförlags-aktiebolag.
- English reading for schools**. IV. *Shreds and patches* by *E. M. Leigh Fry* med förklaringar af *J. Persson*. Senare häftet. Stockholm, C. E. Fritzes k. hofbokhandel.
- Kleine Schüler-Bibliothek** mit Anmerkungen herausgegeben von *Hjalmar Hjorth* und *Anna Lindhagen*. Stockholm, Wilhelm Billes bokförlags-aktiebolag.
- Fransk elementarbok** af *A. E. Carlberg*, fil. d.r. läroverkskollega i Göteborg. Andra fullständigt omarbetade upplagan. Göteborg, Wettergren & Kerber.
- Skolgeografi**. I två kurser utgifven af *Ernst Carlsson*. *Första kursen*. Femte genomsedda upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & söners förlag.
- Franska samhällsförhållanden** af *Harald Borg*. Stockholm, Hugo Gebers förlag.
- Tyska affärsbref**. För kontor och handelsskolor samt för själfstudium af *Carl Auerbach*, lärare vid F. Schartaus handelsinstitut. Stockholm, P. A. Norstedt & söners förlag.
- Från skolsalen**. Föredrag, uppsatser m. m. af *Teodor Holmberg*, föreståndare för Tärna folkhögskola i Västmanland. Första häftet.
- Moderna engelska författare**. Band II. *Mowgli Stories* by *Rudyard Kipling*. Skolupplaga med anmärkningar af *Erik Lindgren*. Stockholm, Wilhelm Billes bokförlags-aktiebolag.
- Djurens organsystem**. Taflor och text af *Wirén o. Forssell*. Pris 3 kr. 75 öre. P. A. Norstedt & söners förlag.
- Siffer-ekvationer** med en eller flera obekanta, jämte **Problem** af *L. T. Larsson* och *N. Lundahl*. Andra upplagan. P. A. Norstedt & söners förlag. Pris 20 öre.

Huru bör kristendomsundervisningen ordnas för att komma i närmare öfverensstämmelse med religionens och pedagogikens principer?

Mycket har blifvit taladt om den närvarande kristendomsundervisningens brister. Man har därvid särskildt framhållit utanläsningsplugget såsom det mest fördärfliga. Jag medger gärna, att det mekaniska upprabbladet af katekesstycken och bibelspråk är föga tilltalande, äfven om det vid en examen skulle verka aldrig så lysande i fråga om resultatens af undervisningen. I våra dagar lägger man dock så mycket an på att förklara de svårfattliga styckena, att den slentrianmässiga utanläsningen ej får så stort utrymme. I barndomen är det för öfrigt naturligt, att *minnet* tages i anspråk så mycket som möjligt. Alltså, äfven om jag ej är blind för faran af det öfverdrifna utanläsningssystemets följder, kan jag dock ej anse, att den närvarande kristendomsundervisningens förnämsta fel skulle ligga på det hållet. Barnet har lättare att minnas hvad som inlägges i alltjämt samma formulering, än om man skulle använda olika uttryckssätt för hvarje gång, man framställer den eller den saken. Allt beror på, *hvad det är*, som på detta sätt öfverlämnas åt minnet. Och härmed är jag framme vid den punkt, som alltjämt tränger sig på mitt medvetande såsom den viktigaste, när det är fråga om den närvarande kristendomsundervisningens brister. *De ligga icke så mycket i formen som i innehållet*. Jag påstår nämligen, att kristendomsundervisningen alltför litet tar hänsyn till religionens och pedagogikens kraf i fråga om *hvad* som bör meddelas i våra skolor.

Hvilka äro då religionens kraf?

Numera behöfver man väl knappt befara att möta någon egentlig gensägelse, när man betonar, att religionen är en *hjärtats* angelägenhet. Det var ju detta, som Luther i all synner-

het ville göra gällande i motsats mot hvad den tidens människor höllo före. Knappt hade dock Luther satt i gång sin reformation, förrän tyngdpunkten i religionen förflyttades från *hjärtat till hufvudet*. Kristendomen bestod under 1600-talet förnämligast i »ren» lära. Klart är, att detta i väsentlig mån skulle inverka på religionsundervisningen. Luthers *lilla katekes* ansågs alldeles för liten. Man begynte känna behof af detaljerade dogmatiska utläggningar, som ej sällan växte ut till ett orimligt stort omfång. Vårt land har oftast följt Tyskland i spåren särskildt i fråga om den andliga utvecklingen och icke minst inom teologien och i undervisningsväsendet. Äfven vi hafva således haft en *ortodoxiens* period, hvars verkningar ännu ej gått om intet. Emellertid hafva katekesutläggningarna aftagit betydligt i *omfång* och äfven i *anseende*. Och detta står i samband med det betonande af det kristliga *lifvet*, som pietismen hade satt såsom sin uppgift. Åter igen förlades sålunda religionen *till hjärtat och viljan*. Med *hjärtat* måste man nämligen syfta på det *centrala* hos människan, och tydligt är, att *viljan* intager det andliga lifvets medelpunkt, om man nämligen fattar »viljan» i dess vidsträcktare bemärkelse, så att den får beteckna människans innersta drifkraft vid människoidealets förverkligande. De öfriga själsförmögenheterna kunna då förliknas vid organ, som ledas och besjålas af den allt genomträngande och bestämmande viljan.

Religionens kraf i fråga om kristendomsundervisningen är alltså, att den skall lägga an på en rätt utveckling af viljelifvet. Detta kan visserligen ej uppfyllas blott genom undervisning, utan härfor kräves en personlig inverkan, bestående däri, att den ena viljan utöfvar sitt inflytande på den andra. Lärarens personlighet blir följaktligen vid religionsundervisningen det väsentliga. Den yttre anordningen vid denna undervisning kan dock ej vara likgiltig, ty äfven om en god lärare kan göra äfven den bristfälligaste lärobok gagnelig, är dock tydligt, att hans arbete skulle blifva ännu bättre, om han stode i bättre förhållanden. Dessutom måste en dålig lärobok i en dålig lärarens hand leda till ett det sorgligaste resultat. Emedan nu religionen och således äfven kristendomen i främsta rummet är en hjärtats eller viljans sak, måste äfven läroboken vara anlagd på att tilltala hjärtat. Således måste vi anse, att det myckna dogmatiserandet bör inskränkas ännu mer och gifva rum för en etiskt-religiös undervisning.

Efter Pestalozzis tid (han dog 1827) har det blifvit ett axiom, att psykologien är pedagogikens grundval. All uppfostran och undervisning måste vara afpassad efter den psykologiska utvecklingsgraden hos lärjungarne samt lägga an på att understödja anlagen och gifva dem den behöfliga näringen. Annars kommer man att fostra drifhusplantor, men icke människor med själfständigt och sundt omdöme.

I barnets själsutveckling kan man från pedagogisk ståndpunkt urskilja fyra olika skeden, om de ock ej äro bestämdt afgränsade från hvarandra. De äro följande:

1) Småbarnsåldern (t. o. m. det sjunde året), hvilken kan karakteriseras såsom sinnesförnimmandets tid.

2) Barnåldern (7—15 år), som kan betecknas såsom minnets och begynnande reflexionens tid.

3) Ynglingåldern (16—18 år), den egentliga reflexionens, begripandets och slutledningarnas period.

4) Mognandets period (efter det 18:de året).

Hvilka äro således pedagogikens kraf med hänsyn till kristendomsundervisningen?

Man plägar vid besvarandet af en sådan fråga skilja mellan undervisningens innehåll och form. Med afseende på *innehållet*, hvilket är hufvudsaken i detta sammanhang, måste det krafvet uppställas, att icke samma läromaterial meddelas under de olika åldersperioderna, utan att framför allt härutinnan en tillbörlig afpassning äger rum.

Under småbarnsåldern går detta för sig utan någon större svårighet, så länge barnet får vistas i hemmet, näml. såvida föräldrarna i någon mån motsvara sin ställning. Undervisningen i religiösa ting förekommer då, så länge barnet icke kan läsa, endast under form af samtal, och är hufvudsakligen moderns sak. På det sättet insupas de enklaste och på samma gång de viktigaste religiösa sanningarna med modersmjölken.

Den egentliga barnåldern är i öfvervägande mån det konkreta förnimmandets, minnets och fantasiens period, ehuru man äfven kan lägga märke till en begynnande reflexion. Nu gäller det att stödja och gifva näring åt denna anläggning. Religionsundervisningen får då icke till största delen innehålla allmänna begreppsformuleringar, ressonnemanger och slutledningar jämte mer eller mindre långsökta »bevis» ur den Heliga Skrift. Nej, den bör genom lifliga skildringar och genom att vädja till barnets egen erfarenhet söka väcka dess intresse för de viktiga ämnen, som afhandlas. Mot denna ålders behof svarar just *Bibeln*,

hvilken åtminstone till en stor del utgör en produkt af den omedelbara, icke resonnerande religiösa ståndpunkten. Här möta vi snart sagdt öfverallt den mest friska och handgripliga åskådlighet. Dock finnas afdelningar och böcker, som i detta afseende äro mindre lämpliga, dels emedan de innehålla mera svåråtkomliga resonsemånger (t. ex. de flesta brefven i Nya Testamentet), dels emedan författarne lefvat under förhållanden, som barnen ha svårt att föreställa sig. Så är t. ex. förhållandet med de profetiska böckerna och en stor mängd psalmer i Gamla Testamentet. Däremot äro i allmänhet *Jesu tal* af den beskaffenhet, att man utan betänkande kan använda dem såsom läromaterial för barnen under den period, hvarom här är fråga. Och i synnerhet gäller detta om *liknelserna*.

Man borde således till grund för kristendomsundervisningen vid folkskolorna såväl som vid de allmänna läroverkens fem (eller möjligen sex) första klasser använda en lärobok af ungefär följande innehåll och uppställning. Liksom Luther af den katolska kyrkan upptog bruket att låta barnaundervisningen meddelas i *hufvudstycken*, hvilka i sin ordning i allmänhet gingo ut från *bibelstycken*, så skulle äfven den här föreslagna läroboken innehålla åtskilliga hufvudstycken, grundade på bibelns »*kardinalställen*» — och detta i synnerhet Nya Testamentets. Den största svårigheten blefve naturligtvis bestämmandet af hvilka texter, som borde upptagas, ty rikedom på dylika är dess bättre mycket stor, såväl när det gäller Gamla som Nya Testamentet. Naturligt är, att antalet måste öfverstiga det häfdvunna, äfvensom att texterna måste blifva något utförligare än hvad nu är fallet, särskildt med fjärde och femte hufvudstyckena. Dessa texter skulle man då endast citera, ej införa i läroboken, på det att barnen måtte få tillfälle lära känna sin bibel äfven i fråga om bibelböckernas ordning. Därefter skulle i sammanhängande framställning (ej genom frågor och svar) följa en kortfattad men åskådlig redogörelse för textens tankegång och andemening jämte en tillämpning, avslutad med någon psalmvers eller bön. Möjligen skulle man ook kunna göra sig till godo tilltalande verser eller stycken ur annan religiös poesi än psalmbokens. En särskild för den framåtsträfvande ungdomen lämplig vers kan jag ej underlåta att här anföra.

»Och fylls din gärning i en okänd vrå,
Så gör ditt verk med lust och fröjd ändå,
Fast ej millioner mänskoögon se dig.

Där Gud allsmäktig själf för hären fram,
Där är för stoftets son det ingen skam
Att stå som simpel krigare i ledet.»

(C. L. Östergren.)

I mitt föredrag vid det sjunde nordiska skolmötet i Stockholm* framställde jag samma förslag med hänsyn till den grundläggande kristendomsundervisningen. Jag tillåter mig att härur citera följande:

»Den bibliska framställningen bör vara den primära, den kyrkligt dogmatiska åter måste blifva den sekundära, då först kan man i sanning säga, att Bibeln är grundvalen för vår kristendomsundervisning. Då kunde ock ungdomen så småningom invigas i den gudomliga uppenbarelsens och frälsningens historiska utvecklingsgång. Endast så mena vi, att man kan lägga en fast grund för den kristna religionsläran. Vi veta alla, huru man numera går till väga i fråga om undervisningen i naturvetenskap, t. ex. i botanik. Man börjar där ej med ett kort, sammanhängande system, utan man går den pedagogiska allfarvägen: från det konkreta till det abstrakta. Först inhämtas kännedom om ett större eller mindre antal s. k. typiska växter, hvilka noggrant beskrivas och beskådas. Därigenom lägges en fast grund för det abstrakta och systematiska studiet af växterna, deras klasser, ordningar, familjer och slakten. Det är någonting i den riktningen, som vi här ville förorda äfven i fråga om religionsundervisningen. På Bibelns grönskande ängar finnas friska och doftande örter i mängd, trots de mänskliga skröpligheter, som äfven där kunna te sig. Uppgiften för den grundläggande religionsundervisningen är således den att rikta lärjungens uppmärksamhet på de skönaste och lifskraftigaste stälлена i den Heliga Skrift, såväl i Gamla som framför allt i Nya Testamentet. Första och tredje hufvudstyckena i vår katekes äro delvis baserade på denna princip. De gå ut från sammanhängande bibeltexter och äsyfta endast att närmare förklara och tillämpa dessa. Att Luther i detta afseende åstadkom någonting för sin tid oöfverträffligt, äro vi de första att i största ödmjukhet och tacksamhet erkänna. Men att bibelutläggningen sedan hans tid ej stått stilla, är väl tämligen odisputabelt. Man borde således ej så envist fasthålla vid Luthers lilla katekes, såsom vore den en ofelbar undervisningsnorm för alla kommande tider. Luther skulle utan tvifvel själf vara den förste att fördöma ett sådant betraktelsesätt i fråga om hans barnalära.

* Se Mötets förhandlingar s. 609 ff.

Hans grundsats var visserligen i allmänhet att behålla så mycket som möjligt af det, som redan förefanns. Och detta är i sanning ett efterföljansvärdt exempel. Man får blott icke därpå draga den katolicerande slutsatsen, att det en gång gifna är det absolut ofelbara. Så gjorde sannerligen ej vår store lärofader, och så skulle han för visso ej göra, om han nu uppträdde ibland oss. De förändringar, han vidtog i den katolska kyrkans kristendomsundervisning, voro utan tvifvel vida mer genomgripande, än om man nu skulle utarbeta en undervisningsplan med Bibeln såsom utgångspunkt och grundval.»

Vid den grundläggande kristendomsundervisningen skulle således hvarken biblisk historia eller katekes, ej ens Luthers lilla katekes, förekomma. Ty äfven denna förutsätter hos barnen en betydlig förmåga att abstrahera och formulera allmänna lärosatser.

De barn, som genomgått en dylik undervisningskurs, äro naturligtvis ej utrustade med ett systematiskt vetande i fråga om kristendomens innehåll. Men de hafva fått någonting, som är vida bättre. De äga en åskådlig föreställning om huru kristendomen ter sig i dess tillämpning. De äga ett rikt material, hvaraf en kort lärobyggnad lätt kan ävägbringas, när de hunnit till den ålder, att detta för dem är af intresse och till någon nytta. I konfirmationsåldern kan en systematisk öfverblick af kristlig lära och kristligt lif utan svårighet meddelas åt sådana, som äga den kunskap, hvarom jag förut talat såsom resultatet af en på Bibelns »kardinalställen» grundad religionsundervisning.

Men vi lämna den åldersklass, som befinner sig på det stadium, där den grundläggande religionsundervisningen måste göras gällande, och öfvergå således till »ynglingaåldern».

Här begynner reflexionen eller den egentliga förståndsutvecklingen. Öfvergången är dock ej så afgränsad och bestämd. Bibeln bör därför äfven nu vara den genomgående grundvalen för religionsundervisningen. Man behöfver dock ej längre utgå från enskilda bibeltexter, utan man kan med stor fördel studera hela bibelböcker, främst profeterna i det Gamla och breven i det Nya Testamentet. I apostlarnes bref är framställningen ofta resonnerande och begreppsmässig. Här finner man således lämpliga utgångspunkter för en mera systematisk framställning af kristendomens innehåll, på samma gång som det verkliga lifvet aldrig förloras ur sikte. Detta är äfven förhållandet med kyrkohistoriens studium, som naturligtvis bör be-

hållas inom våra högre allmänna läroverk. För närvarande äro dock ej de gängse läroböckerna i detta ämne sådana, som de enligt min mening borde vara. Först och främst torde man kunna gå ännu ett stycke längre i den riktning, hvarpå man redan slagit in, nämligen den, att lärostridernas och de olika läroriktningarnas historia förkortas. Ungdomen befinner sig ännu icke på det stadium i sin utveckling, att de olika läroåskådningarna fångsla intresset eller utöfva någon egentlig inverkan på sjäslifvet — annat än möjligen af skadlig art. Åtminstone är det min erfarenhet af det dogmatiska studiet under min egen skoltid. När man kommer in i lifvet och där träder i beröring med olika läroriktningar, blir intresset för saken ett helt annat, och då kan äfven detta studium lända till sann båtнад. Härmed vill jag ej hafva sagt, att lärofrågor, som varit föremål för strid under kyrkohistoriens lopp, böra förbigås med tystnad. Den praktiska frågan om människans synd och Guds nåd skulle utan tvifvel med fördel kunna behandlas ännu fullständigare, än hvad som vanligen sker. Men den brist, som i detta afseende förefinnes i våra vanliga kyrkohistoriska läroböcker, är dock ej den förnämsta. Värre är, att hela det kyrkohistoriska utvecklingsförloppet är lösryckt från sitt sammanhang med kultur lifvet i det hela. Vi hafva dock på vårt språk i öfversättning från tyskan en kortfattad kyrkohistoria af det slag, som jag skulle önska mig, nämligen *Sohms* kyrkohistoria. Visserligen torde denna behöfva en grundlig bearbetning, för att den skall blifva användbar inom skolan, då den ju ej är afpassad för nybörjare. Men här finner man dock den kyrkliga utvecklingen i sitt rätta sammanhang med den allmänna kulturutvecklingen.

Hvad dogmatiken beträffar, torde den vara mindre behöfzig, om nämligen kyrkohistoriens studium afslutades med en öfversikt af den lutherska kyrkans bekännelseskriter och deras innehåll, hvarjämte äfven tillbörligt afseende borde fästas vid de öfriga hufvudkyrkorna och de viktigaste sekterna. Behofvet af en systematisk framställning vid kristendomsundervisningen är nämligen ej så trängande för lärjungarna inom de högre allmänna läroverkens sjette klass, på hvilken jag här närmast tänker. De ynglingar, som genomgå konfirmationsundervisningen, komme i alla händelser att tillräckligt få detta behof tillgodosedt.

I läroverkens sjunde klass begynner mognandets period. Ännu saknar ungdomen någon fast, personlig öfvertygelse i

religiösa ting. Men behofvet häraf gör sig mer och mer kännbart. Detta behof tillfredsställes dock ingalunda af det dogmatiska system, som man för närvarande inpluggar, åtminstone torde de lärjungar vara lätt räknade, som verkligen i sin religiösa öfvertygelse låtit sig i någon högre grad påverka af de gängse läroböckerna. Norbecks dogmatik grade emellertid ännu böra sättas främst af alla de dogmatiska skolböckerna. Den är kortfattad, bestämd och klar. Den utgör på samma gång en ren och oförfalskad framställning af den lutherska kyrkans lära, sådan denna fixerades under reformationstidens strider. Men huru högt jag än sätter denna lärobok i jämförelse med andra af samma slag, kan jag dock icke komma ifrån den känslan, att ungdomens behof ej blir tillfredsställt af dylika dogmsystem.

I sammanhang med den plan för undervisningen, som jag förut gjort gällande, skulle sjunde klassens religionsundervisning lämpligen böra innehålla följande. Bibelläsningen är fortfarande af vikt. Man kan under de sista åren lämpligen inordna densamma så, att man begynner hvarje kristendomslektion med en kvarts bibelläsning. På det sättet kommer man längst i verklig bibelkännedom. I sista klassen lägger man mest an på, att lärjungarne få tag i själva hufvudtankarna eller »andan» i framställningen, så att de kunna »sentera» det lästa. Sedan man i sjetten klassen meddelat en kort öfversikt af de kristna hufvudkyrkornas bekännelser, bör nu en liten kurs i religionens och sedlighetens historia vara välkommen. För att karakterisera en religion skulle man då icke blott lämna några magra definitioner utan genom skildringar af ledande personligheters lif åskådliggöra de olika religionernas grundåskådning. Såsom afslutning till denna religionshistoriska kurs borde komma en högst kortfattad religionsfilosofisk öfverblick af de religiösa hufvudidéerna, hvarvid särskildt försoningsidéen borde göras till föremål för någon utredning.

* * *

Hvilken verkan skulle en dylik anordning medföra?

Den häfdvunna religionsundervisningens målsmän skola utan tvifvel genast bryta stafven öfver dylika »radikala» reformförslag och såsom hufvudresultatet därpå framhålla osäkerhet och förvirring i fråga om bekännelsen. Och onekligt är, att den nuvarande undervisningen är mera ägnad att i detalj inskräpa den lutherska kyrkans egendomligheter, i synnerhet sådana dessa

utpräglats under ortodoxiens tidevarf. Men vi våga påstå, att den säkerhet i fråga om bekännelsen, som häraf följer, icke har djupa rötter. Läroskiljaktigheterna och definitionerna dunsta bort inom kort. Och när då den lefvande verklighet, som det gifna lärostoffet skulle belysa och systematiskt framställa, aldrig kommit att i lifliga bilder införlifva sig med ungdomens föreställnings- eller känslvärld, har man sannerligen ej mycket för allt det mödosamma arbetet.

Däremot hålla vi före, att om en undervisning af det slag, som här ofvan framhållits, vunne insteg vid våra skolor, skulle resultatet blifva vida fördelaktigare. Måhända komme examensproffen att utfalla mindre formfulländadt. De utarlärda definitionerna äro ju alltid mera grammatikaliskt och logiskt afrundade. Men om lärareutbildningen vore afpassad efter den föreslagna undervisningsgången, skulle utan tvifvel behållningen af det utförda arbetet blifva stor nog. Insikten i fråga om allmänna sanningar blir *först då* af något varaktigare bestånd, när den hvilar på ett underlag af lifs lefvande verkligheter. Och om det gäller att vinna en personlig öfvertygelse, kan ej gärna den gamla dogmatiserande metoden vara till synnerligt stort gagn, hvaremot den bibliska, kyrko- och religionshistoriska metoden måste vara vida bättre ägnad att leda det uppväxande släktet in på den personliga öfvertygelsens väg i anslutning till förgångna släktens sträfvande att vinna klarhet i livvets viktigaste spörsmål.

Ofvanstående tankar, hvilka uttalades vid ett sammanträde, som hölls af pedagogiska sällskapet i Stockholm den 8 februari 1896, blefvo sedan föremål för en ganska ingående kritik först vid den då omedelbart efterföljande diskussionen och sedan vid det därpå följande sammanträdet af den 14 april. Jag vill nu i största kortet upptaga och bemöta de då gjorda invändningarna.

1. Hvad då först angår den anmärkningen, att det ofvan framställda förslaget ej har någon blick för det rent kristliga människoidealet utan endast vill komma till några allmänt religiösa idéer, vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att den på Bibeln och särskildt Nya Testamentet grundade religionsundervisningen ej rättvisligen kan blottställas för en dylik beskyllning. Man bör dock icke af talet om en religionshistorisk överblick draga den slutsatsen, att hela planen skulle vara anlagd på att undanskymma det för kristendomen egendomligt religiösa innehållet. Tvärtom. Huru

skulle man annars kunna vinna något grundligare begrepp om det rent kristliga sanningsinnehållet än just genom en avslutande jämförelse mellan kristendomen och de öfriga religionsformerna särskildt med hänsyn till försoningsidéen?

2. Man har vidare gjort den invändningen, att jag ej i mitt förslag fäst tillbörligt afseende vid lärjungarnes, lärarnes och hemmens verkliga beskaffenhet. Folkskolans lärjungar äro ej tillräckligt utrustade för lifvet, om de ej i skolan blifva införda i en systematisk framställning af kristendomens läroinnehåll. Lärarne sakna ock i allmänhet förutsättningen för att meddela en mera etiskt religiös undervisning. Slutligen äro hemmen mindre ägnade att kunna understödja en dylik undervisning. Härpå svaras:

Lärjungarne äro bättre utrustade för lifvet, om de i ungdomen erhållit ett godt material för senare reflexion, än om de såsom nu skola inplugga ett färdigbildadt system, som de dock svårigen kunna tillägna sig annat än i ett snart bortglömdt skema. Lärarne skulle sannerligen ej hafva svårare för att genomgå väl valda bibelstycken och tillämpa dem på lifvet enligt en därför afpassad lärobok än hvad de nu hafva det, när de skola inplugga definitioner och abstrakta läroformler, som ofta gå högt öfver barnens horisont. Och hvad hemmen angår, torde de först böra tillfrågas, huruvida ett utbyte af den art, jag föreslagit, skulle medföra större svårigheter än den nu härskande religionsundervisningen har med sig.

3. Bibliska historien skulle enligt mitt förslag blifva alltför ofullständigt genomgången. Detta gäller särskildt med afseende på folkskolans lärjungar, hvilka, innan de afsluta sin skolgång, måste få lära känna frälsningshistorien i dess helhet. Härtill svaras, att jag ingalunda tänkt mig den föreslagna läroboken endast skola innehålla några viktiga texter ur Nya Testamentet utan äfven dylika ställen ur det Gamla, särskildt sådana gammaltestamentliga stycken, som äro ägnade att hänvisa på den kommande Messias och på hans frälsningsverk. Den inblick i frälsningshistorien, som på detta sätt skulle vinnas, är utan tvifvel af större värde för lifvet än de yttre data och fakta, som annars inläras med en sådan historisk noggrannhet, ehuru en hel del af de årtal, som uppgifvas, omöjliga kunna vara hållbara (t. ex. i fråga om skapelsen, syndafloden, Abrahams kallelse etc.).

4. Det innebär en ensidighet, säger man, när kristendomsundervisningen planlägges endast efter *religionens* och *pedagogikens* principer. Jag skulle således hafva glömt bort *kristendomens*, *kyrkans* och den i vårt land härskande *statskyrkans* tillbörliga kraf på religionsundervisningen. Det synes mig dock märkvärdigt, att man

kan göra en sådan invändning. Låt om oss närmare tänka efter, i hvilket sammanhang de här nämnda storheterna stå till hvarandra. När jag talar om kristendomsundervisningen i vårt land och uppställer en plan för dess ordnande, synes det mig vara själfklart, att jag därvid måste hafva hufvudsakligen tänkt mig de af statskyrkan ledda skolorna. Jag skulle således hafva kunnat formulera mitt ämne sålunda:

Huru bör statskyrkan i vårt land ordna sin kristendomsundervisning för att den bäst måtte motsvara den kristna religionens och pedagogikens kraf?

Jag håller naturligtvis före, att statskyrkan bäst sörjer för sina egna intressen, om hon låter kristendomens och pedagogikens principer vara de bestämmande i fråga om sin religionsundervisning. Om däremot våra skolors kristendomsläroböcker stå i strid mot religionens (det vill *här* säga: mot kristendomens) och pedagogikens principer, så synes det mig vara uppenbart, att kyrkans (det vill *här* säga: den svenska statskyrkans) kraf måste vara missriktade, såvida de ej låta lämpa sig efter kristendomens och pedagogikens principer. Hufvudinvändningen mot mitt förslag till kristendomsundervisning borde hafva gått ut därifrån, att jag ensidigt uppfattat den kristna religionens och pedagogikens principer. Vår kyrka *bör icke*, menar jag, uppställa några kraf, som icke äro grundade i de två nämnda storheterna: religion och pedagogik. Man kunde med rätta hafva klandrat mig därför, att jag använt ordet *religion*, ehuru jag alltjämt tänkt på *kristendomen*. Orsaken, hvarför jag uttryckt mig så, som skett, är emellertid den, att jag velat förenkla frågan. Kristendomen är enligt min mening religionen framför alla andra. Det är visst icke *alla* religioner, som *betona hjärtats* behof, och som kunna *tillfredsställa* detta. Det är egentligen endast kristendomen, som gör fullt allvar häraf. När jag således just framhållit denna synpunkt i fråga om *religionens* principer, menar jag mig hafva stått på kristendomens grundval och på samma gång framhållit det för kristendomen mest specifika.

5. I sammanhang härmed må jag vända mig mot den anmärkningen, att jag skulle hafva fäst mig »nästan uteslutande vid ett *särskildt moment* i kristendomsundervisningen, det etiska momentet». Hvad är meningen härmed? Jag har yrkat på, att *hjärtats* kraf skulle blifva tillgodosedt. Jag har yrkat på, att Bibeln skulle mera direkt, än hvad nu är fallet, läggas till grund för undervisningen. Jag har vidare betonat pedagogikens och psykologiens enklaste regler för undervisningens anordnande. Hvar finner man då anledning till påståendet, att jag »nästan uteslutande» skulle

hafva fäst mig vid det etiska momentet? Icke innehåller väl Bibeln »nästan uteslutande» ett etiskt moment? Eller om så är förhållandet, hvad menar man då med det etiska till skillnad från det religiösa?

6. Man bör undvika att alltför tidigt sätta Bibeln i barnens händer: »den är för helig att begagnas till innanläsningsöfningar». — Skall detta verkligen vara riktadt mot mitt förslag? Hvar och när har jag yrkat på, att Bibeln skall begagnas till innanläsningsöfningar? Skulle det verkligen följa af mitt förslag? Att barnen vinna större färdighet vid läsningen af bibliska texter, när dessa tagas direkt ur Bibeln, bör väl ej anses vådligare, än när de vinna samma färdighet vid läsningen af bibliska texter, sedan de införlifvats med en katekes eller biblisk historia. Man påstår ju ändå icke, att katekesen eller bibliska historien äro afsedda till innanläsningsöfningar.

7. Luthers lilla katekes är en af våra bekännelseskrifter, »hvilken, på samma gång den är kort och enkel nog för att med lätthet kunna inläras, är ett fulltonigt uttryck af luthersk trosbekännelse; dessutom en orginalskrift — och sådana har ej skolan godt om — af ingen mindre än Luther själf, alltigenom bärande prägel af hans mäktiga och trosvarma personlighet». — Detta är en högst beaktansvärd invändning mot mitt förslag, det medgifves gärna. Men däremot vill jag påpeka, att vi i Bibeln, som ju är att betrakta snarare som ett bibliotek än en bok, hafva en mängd orginalskrifter, hvilka åtminstone Luther sätter högre än Luthers lilla katekes. Jesu tal i evangelierna, i synnerhet Jesu liknelser, äro väl dock af en originalitet, som i sanning står hufvudet högre än alla andra religiösa framställningar. Man invänder härvid, att dessa tal icke äro så enkla som Luthers lilla katekes. Men äfven om ej alla af vår frälsares tal äga samma enkelhet och lättfattlighet, torde dock många vara ägnade att tilltala barnasinnets. Luther har ju ock haft den åsikten, när han ur ett af dessa Jesu tal lånat texten till ett af sina hufvudstycken (»Fader vår»). Allting behöfver muntligen förklaras för de små. Frågan är blott, huruvida det kan anses lättare eller mera gifvande att direkt gå ut från Jesu tal och liknelser än från Luthers lilla katekes, särskildt i fråga om det hufvudstycke, där den grundar sig på en ur den kyrkliga traditionen framgången bekännelseformel (andra hufvudstycket). Genomgången af andra och i synnerhet tredje trosartikeln enligt Luthers lilla katekes hör för visso ej till de lättaste pedagogiska uppgifterna. Använde man lika stor möda till att utlägga Jesu tal och liknelser, skulle resultatet enligt min åsikt och enligt min er-

farenhet såsom lärare blifva betydligt större. Mina motståndare medgifva ock, att Luthers lilla katekes är långt ifrån pedagogisk till sin framställning, tvärtom; »förklaringarna med sina långa meningar och sin tunga språkbyggnad äro för barnen svårfattliga, vida mer än det de skulle förklara, textorden».

8. »Hur litet nu än vinnes genom katekesutanläsningen, så får man böja sig för statens och kyrkans gemensamma fordran». — Ett sådant resonnemang kan jag icke fatta. Vi, som tillhöra både staten och dess kyrkosamfund, skola visserligen ej göra några revolter emot de ordningar och lagar, som härska därinom för närvarande. Hvem har någonsin sagt, att vi ej i den meningen böra »böja oss»? Åtminstone har jag aldrig ens tänkt något annat. Så länge en lag är lag, bör man enligt min mening, såvidt möjligt är, lyda densamma, ty aktingen för lag och ordning sätter jag mycket högt. Men därmed är icke sagdt, att man skall »böja sig» ända därhän, att man icke skulle göra allt, hvad man kan, för att få lagen förändrad, äfven om det skulle gå aldrig så långsamt att förbereda opinionen härför. Låtom oss verkligen förena oss härom. Saken är ju af högsta vikt. Tänk, om den nu härskande kristendomsundervisningen skulle vara af den art, att den mer och mer bidrager till att göra särskildt den bildade klassens ungdom i hjärtat främmande för religionen (kristendomen). Böra vi då icke göra hvad vi kunna för att få lagen förändrad?

* * *

Jag kan ej neka mig nöjet att här till slut understryka några af de yttranden, som vid pedagogiska sällskapetets sammanträde den 14 april fälldes af rektor L. M. Wærn.

»De sanningar, som katekesen innehåller, äro af tre hufvudslag: etiska, religionsfilosofiska och mysteriösa. Hvad de etiska sanningarna angår, kunna de flesta utan tvifvel blifva till sin innebörd begripliga äfven för barn... Af de religionsfilosofiska sanningarna åter ligga de allra flesta genom sitt innehåll långt öfver barnens andliga horisont. Prästerna själfva behöfva årslånga studier för att i någon mån tränga igenom skalet till kärnan. Men flertalet bland religionslärarne vid våra högre läroverk och folkskolor hafva aldrig haft tillfälle att skaffa sig någon egentlig förståelse af dess sats. De få nöja sig med att 'antaga' dem på kyrkans auktoritet. De mysteriösa sanningarna slutligen äro i och för sig ej begreppsmässigt fattbara... Och huru skall man då bära sig åt för att få dessa sanningar senterade af barn, som äro i saknad både af stäm-

ningsassociationen och den erforderliga lifserfarenheten? . . . Barnen fara intellektuellt illa af att oupphörligen blifva anmodade att tänka och yttra sig öfver sådant, hvaröfver de ej kunna tänka och yttra sig; härigenom grumlas deras naturliga tankeklarhet och sanningsinstinkt, och de vänjas vid att åtnöja sig med begripandets sken.»

L. Bergström.

J. O. Ekmark. †

Man klagar, och kanske icke utan skäl, att vår tids skolungdom efter slutade skolstudier är sämre eller åtminstone icke bättre förberedd för självständiga studier än för några tiotal år sedan, och detta oaktadt undervisningen inom skolan utan tvivel gjort betydande framsteg icke allenast genom förbättrade metoder och läroböcker utan äfven genom större nit och intresse hos lärarne samt ökad flit hos den studerande ungdomen själf. Huruvida dessa klagomål äro berättigade eller icke, torde vara svårt att afgöra, men så mycket kan dock med viss-het sägas, att förmågan af självverksamhet hos skolungdomen icke står i rätt förhållande till den mängd af kunskaper, som numera af den måste inhämtas. Vid ett närmare aktgifvande på förhållandet inom våra skolor finna vi möjligen ett af skäl-ten härtill. Man får nämligen det intrycket, att det jäktande lif, som är kännetecknande för vår tid, äfven tryckt sin prägel på undervisningen i våra skolor. Det är med en feberaktig oro man söker inplugga så många detaljsaker som möjligt inom de föreskrifna kurserna, hvarigenom föga tid lämnas åt lärjun-gen till självständigt tankearbete. Han får icke tid att smälta den mångfald af kunskaper, som från vidt skilda områden hos honom inpressas. Få äro helt visst de lärare, som i vår tid kunna frigöra sig från denna oro och i följd däraf icke alltför mycket underlätta det tankearbete, som af lärjungarne själfva borde utföras. Det måste på grund häraf väcka en viss upp-märksamhet, om det lyckas en lärare icke allenast att inlära de föreskrifna kurserna utan också på det sätt, att hvad lär-jungarne inhämtat till väsentlig del blir resultatet af deras eget arbete.

Ett framstående rum i det hänseendet intog utan tvivel den nyligen (d. 18 sistl. maj) aflidna kollegan vid Östermalms allmänna läroverk J. O. Ekmark. Genom det nit och intresse, med hvilket han omfattade sitt kall, hade han förvärfvat sig en hos lärare mindre vanlig kännedom om hvad lärjungarna under olika

åldrar, i synnerhet på det lägre stadiet inom skolan, med sitt tankearbete kunna uträtta, och han förstod också att begagna sig därpå vid undervisningen. Man märkte också, att väl öfvertänkta svar på framställda frågor voro utmärkande för de lärjungar, som ett eller annat år varit under hans ledning, och det är lätt att inse, af hvilken betydelse skolundervisningen, på detta sätt bedrifven, blir för lärjungen, vare sig han kommer att fortsätta sina studier eller vid yngre år lämnar skolan för att i det praktiska lifvet söka sin utkomst. Ledd af den erfarenheten, att en verklig pedagogisk förmåga lättare vinnes genom undervisning på det lägre stadiet inom skolan, öfvertog Ekmark själf under ett år undervisningen med nybörjare i en förberedande skola. Visserligen voro de lärjungar få, som af honom handleddes, men resultatet blef ovanligt gynnsamt i synnerhet beträffande lärjungarnas insikt i rättstafning. Med stöd af den på detta sätt vunna erfarenheten utgaf han en abcbok, hans första arbete inom skolbokslitteraturen. Detta följdes snart af ett mera omfattande arbete, Läsebok till Odhners svenska historia. Sedan denna blifvit gynnsamt mottagen, utgaf han en svensk läsebok med till en stor del af honom själf komponerad innehåll, ett arbete, som af skolmän blifvit olika bedömdt men af den ungdom, för hvilken det var afsedt, helt visst fått det erkännandet att vara både lättfattligt och underhållande. Några år därefter utkom äfven af hans hand Läsebok till allmänna historien och slutligen Lärobok i allmänna historien. Äfven om dessa arbeten torde man kunna fälla det allmänna omdömet, att de äro affattade visserligen i en för författaren egendomlig stil, men i en för den unge läsaren tilltalande form.

Ekmark har dels genom sin lärareverksamhet dels genom de arbeten, med hvilka han riktat skolbokslitteraturen, ådagalagt en sällsynt förmåga att väcka håg hos lärjungen för själfständigt arbete, en sida af lärareverksamheten, som ofta ej torde tillräckligt beaktas.

G. A. C.

Johan Olof Ekmark, son af Räntmästaren O. Ekmark, föddes i Örebro d. 10 febr. 1841, blef student i Upsala 1858, filosofie kandidat 1869 och promoverades samma år till filosofie doktor; ägnade sig sedan åt landbruk till början af år 1872, då han anställdes som extralärare vid Katarina allm. läroverk, samt utnämndes till kollega vid Östermalms allm. läroverk d. 26 nov. 1875.

Folkebogsamlinger.*

Den Diskussion om Folkebogsamlinger, som jeg her skal indlede, skulde efter min Mening have et dobbelt Maal. Dels skulde den her i vor Kreds vække Opmærksomhed for, at det Oplysningsmiddel, som jeg vil tale om, vist nok har været for sømt herhjemme — og netop i denne Kreds vil der jo sikkert være en levende Modtagelighed over enhver Ide, der kan hjælpe Folkeoplysningen fremad. Dels skulde den hjælpe til, at vi her i Danmark fik at vide, hvorledes denne Sag er stillet i vore nordiske Frænders Hjem.

For den, der følger Oplysningsbevægelsen ned gennem Tiderne, bliver det klart, at den bevæger sig i Rytmer, og at den i høj Grad er afhængig af andre sociale Strømninger. Saaledes ogsaa i Danmark. Der har været Tider, da Oplysningen havde Flodtid herhjemme. Netop samtidig med, at det politisk set begyndte at gry, da Ständerforsamlingerne voksede frem, da fremstod ogsaa Højskoletanken. Og med den politiske Frihedsbevægelse for 50 Aar siden fulgte en Oplysningsbølge, der ogsaa bragte Folkebogsamlingsspørgsmaalet noget frem. At igen den politiske Bevægelse omkring ved 1880 bragte Oplysningstrang — og en Oplysningslyst, særlig udgaaende fra frisindede Studenterkredse — mindes vi jo alle.

Nogen betydelig Rolle have Folkebogsamlingerne ikke spillet i Danmark som Oplysningsmiddel. Grundene hertil ere sikkert mange. Jeg tror, at en af Grundene er den, at Højskolebevægelsen, der har udført et saa udmærket Arbejde, har lagt saa stærk en Vægt paa Kundskabsmeddelelsen gennem Foredraget, »det levende Ord», og altid har prist dette paa det »døde Bogstavs» Bekostning.

I ethvert Fald har i andre Lande, særlig England og

* Efter ett föredrag som hölls förliden sommar vid det privata nordiska mötet i Askov.

Amerika, Bøger og Læsning spillet en langt større Rolle i Oplysningsarbeidet end herhjemme. Og er det talte Ord hos os bleven fremhævet paa det skrevne Ords Bekostning, saa er der derovre Mænd, der stærkt have fremhævet det skrevne Ords Fortrin. Hör f. Eks. hvad Carlyle siger i sit Foredrag om »Helten som Forfatter».*

»Den Kunst at skrive er det mest mirakuløse af alt, hvad Menneskene have udtænkt. Bøger gøre Mirakler; de overtale Menneskene. Selv den usleste Lejebiblioteksroman, som taabelige Smaapiger gennempløje og studere ude i afsides Landsbyer, selv den hjælper med til at ordne disse taabelige Smaapigers Giftermaal og Husholdning. Saadan tænkte 'hun', saadan handlede 'han'. Og hvad var det, der byggede St. Pauls Katedral op? Ser man Sagen tilbunds, saa var det den guddommelige hebraiske Bog. Og har ikke den Kunst at skrive — og heraf er den Kunst at trykke Bøger en uundgaaelig Følge — forandret alt for Menneskene? Se nu f. Eks. paa Undervisning. Universiteternes Eksistens er helt forandret. De opstod, da der ingen Bøger var, da en Mand maatte give en Landejendom for en enkelt Bog. Hvis du da vilde vide, hvad Abailard vidste, maatte du gaa hen og höre Abailard. Tusende, tredive tusende kom for at höre Abailard og hans metafysiske Teologi. Og derved var der en udmærket Lejlighed for en anden, der havde noget at lære Folk: saa mange tusende samlede, ivrige for at lære noget. Og for en tredje Lærer blev det endnu bedre. Saa manglede det blot, at Kongen blev opmærksom paa dette nye Fænomen, samlede de enkelte Skoler i en Skole, gav den Bygninger, Privilegier, Opmuntringer og kaldte den Universitet — og Pariser-Universitetet, Modellen for alle senere Universiteter, var skabt.

»Men naar det bliver let at faa Bøger, forandres hele Grundlaget for Universitetet. Nu behövede Læreren ikke længer at samle Folk om sig for at *fortælle* dem, hvad han vidste. Tryk det i en Bog, og enhver Elev, fjern og nær, kan for en billig Penge læse det hjemme i sin Kakkellovnskrog — og paa denne Maade er det langt nemmere at lære. At der endnu er en særegen Kraft i Ordet, er utvivlsomt. Men tænke vi det ret igennem, saa er alt, hvad Universitetet, vor överste Höjskole, kan lære os, det samme som Smaaskolen begyndte med:

* *Carlyle, Th., On Heroes, Hero-worship and the Heroic in History. Lecture V. The Hero as Man of Letters. (Thursday 19th May 1840.)*

lære os at læse, at læse i forskellige Sprog, i forskellige Videnskaber. Og vore Dages sande Universitet er en Samling Bøger.»

Der kan selvfølgelig siges meget mod denne sidste Udtalelse. Og Carlyles Landsmænd har da ogsaa ved University-Extension Bevægelsen vist, at de forstaa at benytte det levende Ord. Men der har, siden Carlyle i 1840 udtalte dette, i England rejst sig det ene store Folkebibliotek efter det andet; i N. Amerikas forenede Fristater have de enkelte Byer, de enkelte Stater kappedes om, hvem der kunde komme længst fremad med dette Oplysningsværk. *England og N. Amerikas Fristater* ere da de Lande, man maa se hen til, naar man vil give en Fremstilling af Folkebogsamlingernes Udvikling. Jeg skal fortælle lidt om Folkebogsamlingerne i England; jeg vælger dem, fordi jeg kender dem bedst.

Den, der i en engelsk By vil søge den offentlige Bogsamling, kan spørge den første den bedste om Vej. Byens Bibliotek er lige saa godt kendt som Kirken eller Raadhuset hos os. Og er han naaet hen til den Gade, hvori Bogsamlingen findes, vil han som oftest gaa rigtigt, naar han søger den smukkeste Bygning i Gaden. Der er i Englands Byer en rigtig Følelse for, at Byens Bogskatte skulle have en værdig Bolig. Ofte er Biblioteket en Fløj af Byens Raadhus.

Gaar man ind i Bygningen, bliver man greben af den Stilhed, som hersker derinde. Ingen højroret Tale, ingen Strid om de fremlagte Aviser; det er, som om Oplysningen bringer de besøgende under Disciplin.

En engelsk Folkebogsamling indeholder i Almindelighed et Haandbibliotek med Læsestue, et Udlaansbibliotek, en Avisstue med Aviser og Tidsskrifter, ofte en Læsestue for Kvinder og en Læsestue for Børn. Og saa findes dér i Biblioteket — for at nævne noget af det vigtigste tilsidst — Bibliotekaren. Hans Virksomhed kan ikke skattes højt nok. Der er mellem de engelske Bibliotekarere en Kappelstrid om at gøre deres Bibliotek saa nyttigt for Beboerne som muligt. I mange Biblioteker findes der særlige Opslag om, at Bibliotekarerne i visse Timer ere tilstede for at hjælpe Læserne til Rette med Oplysninger. Ofte er der til Biblioteket knyttet et Museum, undertiden ogsaa en teknisk Skole. Med disse har gerne Bibliotekaren Tilsyn. Biblioteket bliver da ligesom Midtpunktet for Byens intellektuelle Liv.

Bibliotekets Størrelse retter sig jo i Almindelighed efter Byens. Antallet af Bogsamlingens Bind er gennemsnitlig mel-

lem $\frac{1}{6}$ og $\frac{1}{3}$ af Indbyggernes Antal. Der er i Læsestuerne fremlagt et meget betydeligt Antal Aviser og Tidsskrifter, saaledes i *Cheltenham* (50,000 Indbyggere) 16 Dagblade, 11 Ugeblade, 48 Ugeskrifter, 45 Maanedsskrifter og 3 Kvartalsskrifter.

Enhver skatteydende Borger har fri Adgang til Udlaan; andre have Adgang mod Kaution. Læsestuerne staa frit aabne for enhver. Benyttelsen af Bogsamlingen er meget stor; gennemsnitlig er det aarlige Udlaan af Bøger saa stort som Indbyggerantallet; heri er ikke medregnet Benyttelsen af Aviser og Tidsskrifter i Læsestuerne. Bibliotekerne benyttes af alle Slags Folk. Her kommer Haandværkeren for at skaffe sig Oplysninger om Forbedringer i sit Haandværk, her komme Lærerne ved Søndagsskolerne for at forberede sig til Undervisningen, Præster, Læger, Handelsmænd, kort sagt alle Stænder mødes her. Bogsamlingens Virksomhed trænger ned til de fattigste Lag og til Börnene. Jeg husker et Besøg i *Liverpools* Bibliotek. Jeg havde kørt langs med *Liverpools* Dokker; jeg havde der set en Befolkning, endnu uslere end den, jeg havde set i Londons Eastend. Saa kom jeg ved Middagstid ind i det prægtige Bibliotek i *William Brown's Street*. Derinde vare de store Avis- og Læsesale fulde af Arbejdere, uselt klædte Dokarbejdere og andre, der med stor Ivrighed læste i Aviser, Tidsskrifter og Bøger. — Jeg mindes en anden Scene fra et engelsk Folkebibliotek, ude i *Chelsea*. Der kom to pjaltede Smaafyre ind i Drengenes Læseværelse, de kunde vel være 8 og 10 Aar. Den ældste af dem udfyldte meget gravitetisk en Forlangseddel, fik en stor Billedbog og satte sig til at vise den lille Billeder. I Söstæderne, hvor Skibsfartstidenderne ere fremlagte i Læseværelserne, komme Sömændenes Hustruer for at spørge nyt om deres Mænd gennem Aviserne.

De spørger naturligvis: men hvor komme Pengene fra til alle disse Herligheder? Tidt er det en Rigmand, der forærer Byen et Bibliotek. I *Newark upon Trent* (15,000 Indbyggere) er Biblioteket skænket Byen af en rig Maltgöerer. *Edinburgh* har faaet sit Bibliotek af en Skotte, der i Amerika havde tjent en stor Formue. En enkelt Mand har foræret en hel Række Byer i *Cornwall* hver sin Biblioteksbygning.

Det almindelige er imidlertid, at det er Byen selv, som opretter sit Bibliotek. Biblioteksloven af 1850, udvidet og forbedret ved senere Love, bestemmer, at naar 10 af en Bys Borgere forlange det, skal Byraadet lade Borgerne afstemme om, hvorvidt de ønske, at der skal oprettes et Bibliotek paa Byens Bekostning og hvor stor en Biblioteksskat der skal opkræves;

denne maa dog ikke overstige 1 d. af hvert £ skattepligtig Ejendom.

Er Afstemningen bestemt, begynder Agitationen. Bibliotekets Modstandere sige, at der er Skatter nok i Forvejen, og at Bibliotekerne desuden hovedsagelig yde Morskabslæsning. Men Tilhængerne svare, at det ikke saa meget kommer an paa Skatternes Højde, som paa, hvad man faar for dem; de have let ved at vise, at Bibliotekerne yde langt mere end Morskabslæsning, men de hævde forøvrigt, at god Morskabslæsning er et udmærket Oplysningsmiddel. Og saa komme de frem med andre Forsvarsgrunde. De sige at Bogsamlingerne ere Skoler for Voksne, at der ingen Mening er i at anvende store Summer paa at lære Børn at læse og paa at give dem Kundskaber — og saa, naar Skolegangen er hørt op, lade de Voksne staa uden Hjælp til at bevare og udvide disse Kundskaber. De anføre de sædvanlige Grunde for Oplysningens Vigtighed: i en fri Stat maa de valgberettigede Borgere oplyses; hvad der gives ud til Oplysningsmidler, vil spares ved Fattigvæsen og Fængselsvæsen; jo mere oplyst et Folk er, des større er dets Erhvervsevne.

Saa stemmes der paa Stemmesedler, der sendes til hver Borger og sendes udfyldte tilbage. Simpel Stemmemerthed gör Udslaget. Og som oftest gaar Oplysningens Venner af med Sejren. Et Biblioteksudvalg nedsættes; Biblioteket rejser sig og bliver snart uundværligt for Byens Beboere.

Hvad jeg her har skildret, er Udviklingen i de større Byer. I smaa Byer og Landsbyer vilde Biblioteksskatten ikke være tilstrækkelig til at oprette et ordentligt Bibliotek. Loven tillader vel flere smaa Byer at slaa sig sammen om et Bibliotek eller at ordne sig med en større By om Brugen af dens Bibliotek. Men dette har ikke havt videre praktisk Betydning. Og det brændende Spørgsmaal for Englands Biblioteksvenner er da netop dette: hvorledes skal man skaffe mindre Byer og Landsbyer Del i »de frie Bogsamlingers» Goder? Man søger bl. a. at hjælpe sig med Vandrebogsamlinger. I Hampshire og Yorkshire findes der Foreninger, hovedsagelig opretholdte ved Gaver, der sende Bogkasser rundt til Landsbyerne. Redaktören af Review of Reviews, Mr *W. T. Stead*, har søgt at grunde et Vandrebogsamlingssystem, som selv skulde dække sine Udgifter. Han tilbyder at sende en Bogkasse, indeholdende 50 Bind, der kan byttes hvert Fjerdingaar, for 30 sh. Fjerdingaaret. Bogkasserne leveres frit til den nærmeste Jernbanestation i England, Wales og de skotske Lavlande; udenfor

disse Egne maa der betaales nogle Transportomkostninger. De, der laane Bøgerne, forpligte sig til at laane dem ud for en Betaling, der ikke overstiger 2 d. (7—8 Öre) om Ugen. Med hver Bogkasse følge trykte Fortegnelser over Bøgerne, samt Skømaer til Benyttelse ved Udlaansnoteringen. Denne Plan er slaaet udmærket godt an.

Endnu stærkere Hensyn til Egne med spredt Befolkning tager *James E. Brown* ved en Plan om et kørende Bibliotek. Biblioteket indrettes i en Vogn af Form som en Möbelvogn, der bliver godt oplyst, godt ventileret og gøres brandfri. Det udstyres med alle moderne Biblioteksapparater og ledsages af en Bibliotekar.

De engelske Folkebogssamlinger have dannet en Forening, *The Library Association of the United Kingdom*. Den holder Møde hvert Aar, udgiver et Maanedsskrift, »*The Library*», og Bibliotekshaandbøger og afholder Sommerkursus for vordende Bibliotekarer.

Dette var en kort Skildring af Englændernes Arbejde for Folkebogssamlingerne. Jeg skal nu give nogle Oplysninger om Folkebogssamlingernes Stilling i *Danmark*.

Først maa da nævnes vore Sognebogsamlinger. Af Landets 1,697 Sogne skulle i Følge officielle Meddelelser c. 1,100 have Sognebogsamlinger. Disse ere i Almindelighed smaa, gennemsnitlig ikke over 300 Bind. De ere altfor ofte afhængige af en enkelt Mands, som oftest Lærerens, Interesse for Sagen. Det er da ogsaa ret almindeligt, at en Sognebogsamling dør hen, naar den har virket nogle Aar. Enkelte Steder har man for søgt en Slags Vandrebogsamlinger, idet flere Sogne have slaaet sig sammen om en Bogsamling, der deles i flere Dele; disse Dele cirkulere mellem de enkelte Sogne. For Tiden arbejdes der paa *Samsö* for at oprette en Centralbogsamling, hvorfra der skal sendes Bøger ud til Öens mindre Bogsamlinger for at supplere disses Bestand.

I en Del af Byerne findes der Folkebogssamlinger, støttede ved private Bidrag og ved Bidrag fra Kommunen.

Endelig er der Landets største Folkebogssamlingssystem, *Köbenhavns Kommunes Folkebiblioteker*, oprettede i 1886. Der er 7 Biblioteker, hvoraf de to have Læsestuer. Kommunens aarlige Tilskud er 16,000 Kr.; desuden indkommer i Kontingent fra Laanerne c. 8,000 Kr. Bibliotekerne tælle c. 20,000 Bind tilsammen. Laanernes Antal var i 1895 c. 4,400, Udlaanenes Antal c. 290,000.

I denne Forbindelse kan det nævnes, at enkelte Institutioner som lærde Skoler og Højskoler (særlig *Ashov Højskole*) have aabnet deres Bogsamlinger for alle.

Af Institutioner, der med Statsunderstøttelse virke for Folkebogsamlingerne, findes der to: *Udvalget for Folkeoplysnings Fremme* (Folkeskriftselskabet), der udgiver en Række Skrifter; disse overlades Sognebogsamlinger o. lgn. Institutioner for meget nedsat Pris eller gratis; desuden *Komiteen til Understøttelse af Bogsamlinger*, der hvert Aar uddeler en Statsunderstøttelse paa 10,000 Kr.

Saaledes staar denne Sag herhjemme. De ser at der er nok at virke for, hvis vi ikke skulle blive altfor langt tilbage.

Nu er det jo imidlertid ikke nok at oprette Biblioteker; det kommer an paa at faa dem benyttede. Og her kommer jeg da atter til Carlyles Sætning: Vore Dages sande Universitet er en Samling Böger. Den er i sin Ensidighed i høj Grad urigtig. Vi, som arbejde for Oplysning, vi ved nok, hvor vanskeligt det er at faa Folk til at bruge Böger. Giv en Mand, der ikke er vænnet til at læse, en Bog, og du vil oftest komme til at mindes den gamle Fabel om Ræven, der bød Storken til Gæst, og Storken, der gjorde Gengæld. Derfor prise vi alle det levende Ord; derfor ere Højskolerne ved det naaede saa langt frem. Og dog har jo Carlyle i det mindste til Dels Ret, naar han siger, at Universitetet skal lære os at læse, at læse i forskellige Sprog, i forskellige Videnskaber.

Jeg skal ikke her fremhæve alle de Fortrin, som Læsning har fremfor Foredrag; jeg vil hellere i Korthed omtale de Midler, som Englænderne benytte for at faa Folk til at læse.

Der findes i England en Forening, *The National Home-reading Association*, hvis Formaal er at lede Læsere ved Valget af Böger, at forene dem som Medlemmer af et stort Læsesamfund, at gruppere dem i mindre Kredse til gensidig Hjælp og Interesse. For et meget lavt Kontingent yder den: et Maaenøsskrift, indeholdende Indledning til Böger, Bemærkninger om Læsning m. m.; Boglister affattede af kyndige Folk; Oprettelse af mindre Læsekredse, hvis Medlemmer mødes for at drøfte, hvad de have læst; et Sommermøde med Udflugter, Foredrag og Diskussioner. Fra Foreningen sendes ud til Kredsene Mapper indeholdende Billeder til at illustrere de læste Böger, og der gives Anvisning paa Lysbilleder, hvormed de Foredrag illustreres, som de stedlige Kredse lade afholde for at vække Læselysten.

Ogsaa den engelske University-Extension har fundet udmærkede Former for at lade Foredrag og Læsning virke sammen. Jeg tror, at det er paa et saadant Samarbejde, Samarbejdet mellem det talte og det skrevne Ord, at vor Oplysnings Trivsel beror. Og jeg tror, at skal der være Ligevægt mellem de to, saa maa vi, i det mindste her i Danmark, have Læsningen, den kundskabsgivende Læsning, mere frem. Derfor maa vi arbejde for Folkebogsamlingerne. En Folkebogsamling i hver By, et System af Sognebogsamlinger, supplerede ved Vandrebogsamlinger, paa Landet og et Samarbejde mellem disse Bogsamlinger og vore større, mere videnskabelige Bogsamlinger — det staar for mig som det Maal, efter hvilket vi her i Danmark og sikkert ogsaa vore Frænder i de nordiske Lande maa stræbe.

Andr. Sch. Steenberg.*

* Adjunkt Steenberg i Horsens, som gjort till sin uppgift att i Danmark väcka intresse för folkboksamlingar och nitiskt verkat för detta mål genom tidnings- och tidskriftsartiklar så väl som genom föredrag i olika delar af landet, hvarjämte han äfven i utlandet studerat denna sak, är villig att åt alla intresserade gifva önskade upplysningar i ämnet. Det vore utan tvifvel till stor nytta för denna behjärtansvärda sak, om ett samarbete mellan de nordiska länderna härvidlag kunde komma till stånd.

En uppsats om folkboksamlingarna i Sverige kommer att införas i tidskriften i början af nästa år. Öfverläraren Alfr. Dalin i Huskvarna har nämligen lofvat utarbete en sådan för Verdandis räkning. Det vore därför högligen önskligt, att personer, som handhafva dylika boksamlingar, ville i bref meddela hr Dalin sina erfarenheter och tankar om deras användning, skötsel och vård.

Red.

Danska skolförhållanden.

Pedagogiska sällskapet i Stockholm höll den 17 oktober sin första sammankomst under innevarande läsår. Härvid förekom ingen diskussion, utan var mötet denna gång anordnad som samkväm, detta på grund däraf, att sällskapet hade den glädjen att såsom sina gäster för aftonen räkna två framstående danska pedagoger, skolförståndarna *S. L. Tuxen* och *E. Slomann*. Då den förstnämnde af dessa herrar är ordförande för Pedagogiska sällskapet i Köpenhamn och den senare vice ordförande, har man ju skäl att hoppas, att deras besök innebär ett lyckligt omen för framtida samverkan mellan de båda hufvudstädernas pedagogiska sällskap. De danska gästerna höllo hvar sitt föredrag öfver danska skolförhållanden.

* * *

Dr *Tuxen* skildrade Danmarks skolväsende i allmänhet.

De danska skolorna utgöras dels af »*Landsbyskoler*» och »*Kobstadsskoler*», som ej förbereda till någon examen, dels af *real-* och *latinskolor*, vid hvilka afgangsexamen anställs. Största antalet af landets skolpliktiga barn, 67 %, besöka landsbyskolorna. Dessas organisation bestämdes genom den ännu gällande skollagen af år 1814, hvilken ej blott kan betraktas såsom ett stort framsteg i jämförelse med tidigare utgifna skolreglementen utan äfven gaf Danmark en framstående plats bland andra nationer med afseende på allmogeundervisningen. Genom denna skollag ställdes ganska stora fordringar på lärarnas kvalifikation, och skolinspektion samt skoltvång för barn om 7—14 års ålder påbjödos. Till en början gick det dock långsamt med genomförandet af dessa bestämmelser, och det är först på senare tider, som några af de största bristerna i folkskoleväsendet blifvit afhjälpta, i det lärarnas ekonomiska ställning förbättrats och flere seminarier inrättats. Bland förhållanden, som ännu i dag lägga hinder i vägen för landsbyskolornas fria utveckling, nämnde talaren bristen på fullt sakkunnig inspektion samt lärarekrafternas otillräcklighet, hvarigenom det är omöjligt att i de

flesta af dessa skolor genomföra en verklig klassindelning. I 80 % af landsbyskolorna äro nämligen lärjungarna delade i två afdelningar, som besöka skolan hvarannan dag och undervisas af samma lärare. Det finns ej mycket hopp, att en förändring häruti skall kunna åvägbringas, ty den danske bonden, som är så frikostig mot folkhögskolan, visar sig njugg i fråga om folkskoleväsendet. Tack vare en förordning af år 1856 har man dock numera kommit så långt, att det i allmänhet ej finnes mer än 35 lärjungar i hvarje klass.

Købstadsskolorna äro hvarandra mycket olika med afseende på metoder och kurser. Lägst stå de mindre städernas skolor, hvilka närma sig landsbyskolorna, högst stå köpenhamnsskolorna. Dessa senare äro dels »Friskoler», dels »Betalingsskoler»; afgiften i de senare utgör 1 krona i månaden. Klassernas antal är sex, hvartill kommer en s. k. afgangsklass. Undervisningsplanen är gemensam för Friskolornas och Betalingsskolornas tre nedersta klasser, men i de högre klasserna af Betalingsskolorna meddelas ett större mått af kunskaper än i motsvarande klasser af Friskolorna; så t. ex. undervisas där i tyska. Äfven beträffande Købstadsskolorna hafva under de senaste 20 åren stora framsteg gjorts, i det goda skolbyggnader uppförts och lärarepersonalen betydligt ökats. Såsom önskemål för dessa skolor framhöll talaren dels en grundligare behandling af de ämnen, som redan stå på skolplanen, dels allmänare införande af vissa andra, t. ex. slöjd.

Realskolorna i hela landet hafva en gemensam afgangsexamen, »den almindelige Forberedelseseksamen», som står under statens kontroll och hålles dels vid skolorna dels, beträffande privata examinand, inför en särskild kommitté. Den afläggas vid 15—16 års ålder och är satt som villkor för vidare utbildning vid veterinär-, farmaceutiska och skogsläroverken m. fl. praktiska banor samt har mycket stor betydelse — den afläggas nu af 4 gånger så många personer som för 12 år sedan, äfven af många kvinnliga elever.

»Den almindelige Forberedelseseksamen» förutsätter studier af ganska praktisk beskaffenhet. Den kan tagas antingen med två eller tre främmande språk, men engelska är obligatoriskt i bägge fallen. Hufvudvikten lägges ej på att eleverna skola hafva färdighet i att skriva de främmande språken, men man fordrar, att de skola kunna läsa och förstå dem. Om fäderneslandets klassiska litteratur måste de äga en ganska ingående kunskap; de skola t. ex. hafva läst och kunna redogöra för 2 af Holbergs komedier o. s. v.

Lärjungarna i »Latin-skolorne» eller »de lærde Skoler» äro fördelade på två linjer, en språkligt-historisk och en matematiskt naturvetenskaplig. Med denna tudelning är emellertid ingen belåten,

och alla äro ense om att dessa skolor böra omorganiseras, så att de ej blott förbereda till universitetsstudier utan meddela bildning för lifvet, men hittills ha de talrika reformförslag, som framställts, ej ledd till något resultat, och talaren ansåg, att det ännu kommer att dröja länge, innan någon genomgripande omorganisation af Danmarks skolväsende genomföres.

* * *

Dr *Stomann* lämnade några meddelanden om de privata insatserna i danska skolväsendets utveckling.

I motsats till den föregående talaren ville Dr *Stomann* framhålla, att den danske bonden ej alltid visat sig njugg mot barn- domsskolan; härom vittna de s. k. Grundtvigska friskolorna, som talrikt förekomma på landsbygden, i synnerhet på Fyen. Idén till dessa skolor har uppspirat ur Grundtvigs centrala tanke att samla den vuxna ungdomen kring »det lefvande ordet», och de ha grundats genom frivilliga sammanskott af bönder, som önskat, att den religionsundervisning barnen mottoge i skolan skulle stå i samklang med den religiösa andan i hemmet. Af lärjungarna i dessa skolor fordras enligt skollagen af 1814 ett visst minimum af kunskap, och en gång om året skola de offentligen examineras, men för öfrigt äga skolorna rättighet att ordna sin undervisning efter godtfinnande.

De i städerna befintliga elementära privatskolorna, som ej föra till examen, stå vanligen under de offentliga skolornas nivå, till en del därför att de dugligare lärarna söka sig till de större läroverken. Dessa privatskolor besökas mest af barn, hvilkas föräldrar af missförstådd hederskänsla ej vilja låta dem gå till folkskolorna.

Realskolorna, utom de som äro knutna vid latinläroverken, äro alla privatskolor. De flesta erhålla understöd af stat, amt och kommun, men i det hela hafva de prägel af privatskolor.

De danska latinskolorna intaga en helt annan ställning än de svenska. Ursprungligen voro de alla statsläroverk och underhöllos genom afkastningen af kyrkogods, som vid reformationen indragits, men då dessa inkomster efter hand visade sig otillräckliga, nedlades en stor del af läroverken. Nu finnes endast ett tiotal statsskolor. I nyare tid hafva privatpersoner upprättat latinläroverk, som liksom statens dimittera till universitetet. De hafva i regeln statsunderstöd men underhållas hufvudsakligen genom elevernas årsafgifter. Statsskolorna äro 6-klassiga, de privata likaledes, men de senare ha dessutom vanligen 6 »Förberedelsesklasser».

Genom föräldrarnas fordran, att barnen skola förberedas till statens examina, tvingas privatskolorna att, hvad de högre klasserna

angår, i mycket ordna sin undervisning efter statsläroverkens, men i de lägre klasserna råder stor frihet med afseende på metoder, läroböcker och kurser. För den, som vill föra fram något i pedagogiskt afseende nytt, ligger det därför nära till hands att börja pröfva det i en privatskola, och i själfva verket försiggår inom de enskilda läroverken en betydlig del af det pedagogiska reformarbetet i Danmark. När unga lärare, såsom ofta är fallet, öfvergå från dessa skolor till de i ekonomiskt afseende mer gynnade statsläroverken, inympa de därstädes de nya åskådningssätten och motverka därigenom den benägenhet att stelna i en viss formalism, som ofta utgör en fara för statsskolorna.

Men just den betydande roll det privata initiativet spelar inom det danska skolväsendet har vållat, att statsmaktens intresse i viss mån slappats, och det är jämförelsevis få impulser som utgå från regering och riksdag. Staten drar ej heller försorg om lärarnas pedagogiska utbildning. En mycket specificerad akademisk »Skole-embedseksamen» fordras väl för vinnande af anställning vid statens skolor, men det finnes ingen institution motsvarande profärskursen i Sverige. Också ansåg talaren, att man i Danmark med afseende på undervisningsmetoder o. s. v. hade mycket att lära af svenskarna.

Bokanmälan.

(De här anmälda böcker, som finnas tillgängliga i *Pedagogiska biblioteket* i Stockholm, äro vid titeln utmärkta med en *.)

***C. Sallustii Crispi de bello Jugurthino liber** med förklarande anmärkningar utgifven af *Vilhelm Hedqvist*. Sthm 1895. 117 s.

***Terentius' Phormio** med förklaringar utgifven af *Hilding Andersson*. Sthm 1896. 88 s.

Valet af passande texter är för latinläraren en viktig sak och blir viktigare, i samma mån som det gäller att genom undervisningens intensitet söka ersätta hvad som förloras genom undervisningstidens afknappning. Det är därför i och för sig ett glädjande förhållande, att förrådet af skolupplagor alltjämt ökas; vi ha nu ett helt annat utrymme vid latinläsningen än man hade för ett par decennier sedan. Vi erinra exempelvis om de allmänt lästa separatupplagorna ur Livii tredje dekad; äfven för öfrigt har läraren numera ökad möjlighet att tillgodose så väl sin öfvertygelse om det pedagogiskt lämpliga som sitt eget behof af omväxling i arbetet.

Sallustius är en författare, som efter anmälares mening aldrig borde utestängas från skolans läsplan. Den senaste läroverksstadgan medgifver för öfre sjette klassen val mellan Cæsar och Bellum Jugurthinum. Det senare arbetet är genom sin djupare historiska uppfattning, sitt omväxlande innehåll och sin pointerade stil långt mera fängslande än Cæsars annalistiska framställning. Då härjämte Sallustii satsbyggnad är klarare, mera logisk och följaktligen lättfattligare än Livii, lämpa sig hans arbeten särdeles väl som en öfvergång från den enklare historiska stilen till den mera invecklade. Den nya upplagan af Bellum Jugurthinum, på hvilken vi här fästa uppmärksamheten, är också af utgifvaren afsedd för öfre sjette klassen och den därpå följande feriekursen.

Enligt meddelande i företalet vill lektor Hedqvist lämna en för lärjungarnas nuvarande ståndpunkt bättre lämpad kommentar än den i Törnebladhs upplaga befintliga, hvilken han finner alltför knapp och därför mindre tidsenlig. Hans anmärkningar äro också delvis mera rikhaltiga än Törnebladhs; särskildt meddelas, åtminstone i

början, flera anvisningar till öfversättning. Utgifvaren anmärker riktigt, att en god öfversättning numera bör anses vara af största vikt. Men häraf synes oss dock icke följa, att kommentaren måste lämna ett stort förråd af öfversättningsprof. Den slutliga försvenskningen af texten bör vara resultatet af ett samarbete mellan lärjungen och läraren, hvilken vid detta arbete helst bör kunna operera fritt med utgångspunkt från ordens grundbetydelse. Huru man från denna lämpligast skall komma till en verkligt svensk tolkning, måste dock i hvarje fall öfverlämnas åt lärarens individualitet att finna. Anvisningar till fri öfversättning synas oss därför i skolupplagorna böra förekomma sparsamt och helst inskränkas till typiska fall. Eljest kan det hända, att man från början i lärjungen har en motståndare i stället för en medarbetare.

Förklaringarna äro för öfrigt ymnigare i kommentarens början än i dess senare del, som icke innehåller mer, snarare mindre än Törnebladhs. Särskildt gäller detta historiska notiser, hvilka synas oss just hafva sin plats i kommentaren. Äfven saknas en historisk inledning.

Texten ansluter sig till Eussner och Jordan, dock skrifver utgifvaren *artes, pravum* o. s. v. i stället för *arto, pravom* »för att icke bereda lärjungarna onödiga svårigheter». Detta är för stor ömsinnet. För öfrigt, om det för lärjungen är någon svårighet att inhämta dessa former — hvilket vi aldrig funnit — är det säkerligen bättre att han möter desamma under lektionerna än t. ex. i maturitetsexamen.

Dessa anmärkningar hindra oss icke att anse boken mycket användbar. De delar vi närmare granskat vittna om god urskillning och ett samvetsgrant arbete, hvilket utan tvifvel bör vinna sitt mål, att gagna latinundervisningen.

Om man icke gärna kan vara af olika meningar rörande Sallustii lämplighet för skolundervisningen, så torde det vara mera tvifvelaktigt hvad man i detta afseende skall säga om Terentius. Då kommedien hittills legat utom skolans område, är det väl föga antagligt, att den numera skall kunna bereda sig en plats därstädes. Frånsedt att dess sedliga ton gör den mindre lämplig till skolestudium, vållar den metriska formen för nybörjaren icke ringa svårigheter. Phormios utgifvare föreslår, att den, som ej vill spela tid på metriken, låter lärjungen läsa texten som prosa, och säger sig ha funnit stycket lämpligt till läsning *ex tempore*. Med hänsyn till innehållets stötestenar torde också ett flyktigare *percurrerande* vara mest att anbefalla. Emellertid är den nya upplagan omsorgsfullt inrättad för ett grundligare studium. För åskådliggörandet af versbyggnaden an-

vänder utgifvaren ett ytterst sorgfälligt beteckningssätt, förträffligt då det gäller att metriskt analysera versen, men alltför inveckladt för att gifva ledning vid första ögonkastet. Ett blott angifvande af hufvudictus synes oss snabbare leda till en föreställning om versens byggnad än dessa många tecken öfver och under texten. Men måhända beror detta tycke på vanan vid ett annat beteckningssätt.

Kommentaren är mycket rikhaltig, och det förtjänstfulla arbetet bör bli välkommet för alla, som vilja göra närmare bekantskap med en latinsk komedi. För öfrigt hänvisa vi intresserade till en utförlig anmälan af professor Persson i tidskr. *Eranos* h. 2.

H. B.

*Lärobok i räkning för småskolor af Anna Rönström.

Oftvanstående lilla arbete förtjänar närmare uppmärksamhet såsom ett särdeles intressant inlägg i fråga om räkneundervisningen. De sista åren ha visserligen frambragt en rik lärobokslitteratur, och äfven nya räkneböcker ha utgifvits. Ingen af dessa har dock utförligare sysselsatt sig med den grundläggande undervisningen i räkning, den som bedrifves i småskolan. Vi hoppas, att det arbete, som nu framträdt, endast utgör första delen af eller, rättare sagdt, inledningen till en fullständig räknelära af samma författarinna. Hennes föregående verksamhet som lärarinna i ämnet och som läroboksförfattarinna borgar för att därigenom en god insats komme att göras på det ifrågavarande området. På språkundervisningens fält trängas metoderna med hvarandra, och det torde vara orättvist att förneka, att genom den nya lifaktigheten mycket godt blifvit uträttadt. Äfven i fråga om räkneundervisningen torde nya uppslag kunna gifvas. Äfven där behöfves större enkelhet och klarhet, mindre formalism och större praktiska resultat. Äfven torde denna undervisning kunna göras åtskilligt mera intressant, än hvad den nu i allmänhet är, och detta vore helt visst af icke ringa betydelse.

Anna Rönströms *Lärobok i räkning för småskolor* synes oss vara ett förträffligt uppslag i ofvan antydda riktning. Planen för dess utarbetande framträder tydligt. Den är strängt progressivt uppställd. Detta angifves äfven klart genom anordningen af innehålllet. Förebilden tyckes vara hämtad från språkundervisningen. På elementarboksmånér är den indelad i lektioner. Hvarje lektion innehåller något nytt framsteg. Därigenom eggas själfverksamheten, och intresset får ej tid att slappas.

Boken har äfven en annan förtjänst, som bör göra den intressant för de små, och som springer i ögonen äfven vid ett flyktigt ögnande i densamma. Vi mena det goda urvalet af exempel. Att

det afven vid räkneundervisningen är en viktig regel att utgå från bekanta, nära liggande förhållanden, ligger i öppen dag. Uppgifterna få därigenom ett verkligt intresse, och tanken anstränger sig själfmant att lösa dem. Undervisningen blir också därigenom i bästa mening praktisk genom att inverka ordnande och redande på de smås uppfattning af sin yttre värld. I det nu nämnda afseendet är den lilla boken helt enkelt förträfflig. Barnens hela värld är med: från kamrater, syskon, pepparkakor och karameller till sådana för både smått och stort folk intressanta utredningar som beräkning af torguppköp, järnvägsresors längd, biljettpris m. m. Utan tvifvel skola de små finna sin bok rolig och gärna lösa de uppgifter den förelägger dem.

Mot bokens sista del torde möjligen kunna invändas, att ett och annat exempel och kanske afven en och annan afdelning äro väl svåra för det afsedda stadiet. Man kan t. ex. sätta i fråga, huruvida det ej är för tidigt att redan då syssla med beräkning af ytor och rymder, låt vara på ett enkelt och åskådligt sätt. Detta utgör dock ej något hinder för bokens användning, då läraren ju lätt kan utesluta hvad som möjligen synes honom för svårt. De benämnda exemplen äro jämförelsevis få och behöfva nog fullständigas af läraren, hvilket förmodligen också är författarinnans afsikt.

Utom för småskolan torde den lilla boken med fördel kunna användas vid öfvingen i hufvudräkning i de närmast följande klasserna. Den ger godt stoff för bildande af tilltalande och för denna öfning lämpliga exempel.

Det lilla arbetet bör sålunda enligt vårt förmenande kunna få en vidsträckt användning. Ur denna synpunkt måste vi beklaga det jämförelsevis höga priset — 1 kr. Dess användning vid de offentliga småskolorna omöjliggöres nästan därigenom. För de privata skolorna är det i alla händelser en välkommen hjälp, och på samma gång som vi till förf. frambära vårt tack, uttala vi till sist ännu en gång vår förhoppning, att hon måtte bygga vidare på den lagda grunden och fullfölja det uppslag hon gifvit.

A. B.

*** Geometrisk anteckningar för realläroverkens högsta klasser**
af *Gustav Cassel*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Sthlm 1896.
24 sidor. 60 öre.

Undervisningen i geometrisk problemlösning har i många fall varit ganska primitiv vid våra läroverk och detta i trots af nämnda ämnes stora betydelse för studentskrifningarna på reallinjen, numera afven latinlinjen. Någon egentlig lärobok har vanligen ej användts, fastän utmärkta sådana funnits, t. ex. Hellgrens »Anvis-

ningar» och Petersens »Methoder», detta kanske på grund dels af deras vidlyftighet dels deras relativa dyrhet. Föreliggande arbete tror jag kan hälsas välkommet, därför att det i en sammanträngd form (24 sidor) lämnar de viktigaste metoderna för plangeometriska problems lösning. Arbetet framträder tydligen utan andra anspråk än att ersätta de anteckningar, som eleverna måste göra vid en väl skött undervisning, och detta kan försvara dess något koncentrerade form. Ett eller annat typiskt problem vid de olika metoderna kunde t. ex. ha förhöjt bokens värde högst betydligt utan att dock i nämnvärd grad öka dess omfång. Gd.

***Fyrställiga logaritmtabeller** utgifna af *C. A. Mebius*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Sthlm 1895. 8 sidor. 50 öre.

De vanligast i skolorna använda tabellerna äro Wackerbarth's eller Vega's. Den förra, som är femställig, torde vara den efter behovet bäst afpassade (den innehåller dessutom *de sjuställiga logaritmer* som behövas vid ränteräkning jämte diverse hjälptabeller). Föreliggande arbete utgör en billig och lätthanterlig hjälpreda vid t. ex. fysikaliska laborationer men kan ej *ensam* anses såsom tillräcklig i skolorna, hvarför den ej *där* torde få någon användning. Gd.

***Lösningar af uppgifter i aritmetik och algebra** till ledning vid uppsatsskrifning af *K. P. Nordlund*. Utgifvarens förlag. Gefle 1896. 40 sidor. 40 öre.

Bokens första aritmetiska afdelning kan göra den användbar vid en handelsskola. De tre senare algebraiska afdelningarna kunna möjligtvis blifva af nytta för elever, som på egen hand vilja förkofra sig i ämnet. Gd.

***Pedagogikens historia** i förebilder och bilder af *Aug. Schorn* och *Herm. Reimecke*. Från tyska originalets 15:e upplaga öfversatt af *Karl Heden*. Albert Bonniers förlag. Stockholm. Pris 3,75.

Med äkta tysk grundlighet går förf. i sin framställning af pedagogikens historia tillbaka ända till en tid, som i pedagogiskt hänseende väl kan kallas förhistorisk — han börjar nämligen sitt arbete med en öfversikt af »pedagogiken hos Israels folk». Därefter följa i kronologisk ordning redogörelser för grekernas och romarnas pedagogik, för den kristliga uppfostrans förebilder och mål samt för medeltidens skolväsen. En af skildringarna från sistnämnda tidskede är särdeles liflig och målade. Den handlar om de för medeltidens samhällsförhållanden mycket karakteristiska vandrande skolarerna och är till största delen hämtad ur en självbiografi af *Thomas Platter*, en medlem af de kringvandrande pedagogernas egen-

domliga skrå. Framställningen af de många olika slags skolor, som uppstodo under medeltiden, är äfvenledes mycket åskådlig och intressant.

Pedagogikens historia under nya tiden är hufvudsakligen framställd genom biografier af de pedagogiska idéernas förnämsta målsmän och genom smärre utdrag ur deras skrifter. Främst i ledet af dessa stormän finna vi, som sig bör, Luther och de öfriga reformatorerna. Bland de många andra framstående skolmän och pedagogiska skriftställare, hvilkas biografier förekomma här, vilja vi särskildt nämna: Comenius, Francke, Rousseau, Basedow, Pestalozzi, Fröbel, Herbert och Spencer. — De ofvannämnda utdragen äro i allmänhet mycket väl valda. Man erhåller genom dem ej blott en klar föreställning om deras författares syften och skaplynne, utan äfven en god öfersikt af utvecklingsarbetet på det pedagogiska området under de tre sista seklen. Hvad som mycket bidrager till att höja det intresse man erfar vid genomläsningen af dessa profbitar är, att man i dem finner många tankar uttalade, hvilka vår tids pedagoger sträfva — men ännu ej till fullo lyckats — att verkliggöra. Först i våra dagar tycks man lärt sig att fullt uppskatta det rika arf, som de gamla mästarna i undervisningskonsten lämnat åt sina efterkommande.

Förf. slutar vanligen sin framställning af de stora pedagogernas lif och verksamhet med ett enligt vår åsikt något för pedantiskt hopsummerande af deras förtjänster och fel. Dessa betyg lyda med några få variationer så här: »Såsom förtjänster hos Francke äro att anföras» — och så uppräknas förtjänsterna i två, tre eller flera punkter. »Å andra sidan ha följande brister visat sig i Pestalozzis verksamhet» etc. En sådan sammanfattning kan stundom vara till gagn, men i de flesta fall skulle framställningen vunnit på utelämnandet af dessa slutomdömen. Vi skulle vilja göra ännu en anmärkning, nämligen den, att de många biografierna äro väl mycket fristående. Innehållet skulle blifvit mera öfersiktligt och åskådligt, om de blifvit ställda i något närmare samband med hvarandra.

Oafsedt detta är arbetet mycket förtjänstfullt och synnerligen instruktivt. Den som uppmärksamt läser igenom detsamma skall otvifvelaktigt erhålla en klar öfverblick af de många olika strömningar, som under olika tider gjort sig gällande på pedagogikens område.

Öfersättningen vittnar om sakkännedom och är omsorgsfullt gjord.

Läx- och betygsbok upprättad af *J. R. L-r* och *A. H. F-r*.
Folkskollärare. Varberg 1896.

Föreliggande lilla betygsbok har blifvit utarbetad i syfte att om möjligt åstadkomma större samverkan mellan skola och hem, än

hvad man hittills lyckats att få till stånd. För att t. ex. läxöfverläsningen må lättare kunna öfvervakas i hemmen uppskrivas läxornas antal och innehåll vid hvarje veckas början i det lilla häftet af läraren. För omdömen rörande barnens flit och uppförande i skolan samt för allt hvad lärarna för öfrigt önska meddela hemmet finnas tryckta formulär. Dessutom innehåller boken tryckta »vitsord», hvilka böra ifyllas vid slutet af hvarje termin. De utgöras ej af vanliga betygsformulär utan lämna lärarna tillfälle att inskrifva ett motiveradt omdöme öfver barnens uppförande, flit och framsteg m. m. Uppställningen är enkel och redig.

***Fortegnelse over Dansk pædagogisk Literatur** ved *Fr. Thomassen*. Udgivet af Dansk Skolemuseum. Kjöbenhavn 1895. 143 sid.

Uti utställningen vid sjunde nordiska skolmötet i Stockholm 1895 förekom bl. a. en specialutställning af pedagogisk litteratur, afsedd att innehålla den viktigaste litteratur af detta slag, som hittills utkommit i Sverige, Norge och Danmark. Öfver denna litteraturutställning hade en särskild förteckning blifvit tryckt. Den danska afdelningen här af var utarbetad af seminarieföreståndaren F. Thomassen, som äfven torde haft uppdraget att afgöra, hvilka danska arbeten som skulle medtagas i den ifrågavarande utställningen. — Den nämnda förteckningen innehåller sålunda blott ett urval af den hittills utkomna pedagogiska litteraturen, och i det hela blott en ringa del däraf. Under utarbetande af förteckningens danska afdelning samlade emellertid herr Thomassen ett omfattande material till en fullständig förteckning öfver dansk pedagogisk litteratur. Detta material är det som i den nu anmälda skriften föreligger, utgifvet på »Dansk Skolemuseums» bekostnad. Säkerligen är förteckningen att anse som en i det närmaste fullständig sådan öfver den danska pedagogiska litteraturen. Det stora värdet af en förteckning af detta slag är lätt att inse. Det har påtagligen kräft mycken tid och möda för utgifvaren att få detta arbete till stånd, så mycket mera som hela arbetet ger intrycket af stor noggrannhet och tillförlitlighet i enskildheter. Om en motsvarande förteckning öfver den svenska pedagogiska litteraturen funnes, skulle vara synnerligen godt. — Till sist må nämnas, att den, som önskar, kan erhålla ett exemplar af förteckningen *gratis*, om han hänvänder sig till utgifvaren under adress: Köpenhamn, Nörre Allé 11, 2. N. Ldt.

Manuel Français af *Thalia Schoug*. Andra, tillökta upplagan. Stockholm. Beijers förlag. Pris 2 kr. 50 öre.

Öfvanstående lärobok, som är ämnad att utgöra en öfverbyggnad på Herdings »Petit à Petit», framträder nu i ny, delvis om-

arbetad och, som det vill synas, väsentligen förbättrad upplaga. Bland vidtagna förändringar påpeka vi, att den arbetet åtföljande lilla formläran, såsom företalet upplyser på grund af trägna uppmaningar från medlärare, öfverflyttats till franska språket samt ej obetydligt tillökats. Vidare har arbetet försetts med en allmän ordlista, afdelningen om adjektivet har omarbetats, en öfningstabell, afsedd att kontrollera inhämtandet af de regelbundna verbens och hjälperbens böjningsformer, har införts, en del nya öfningar öfver de oregelbundna verben hafva tillagts o. s. v. Dessa förändringar torde dock ej vara af den beskaffenhet, att de i väsentlig mån försvåra den nya upplagans användande vid sidan af den gamla.

Äfven det för de undervisande afsedda häftet »*Livre du Maître*», som meddelar detaljerade anvisningar för bokens användande, synes hafva vunnit mycket på den omredigering det underkastats och har liksom själfva läroboken betydligt utvidgats.

E. H.

***Fransk grammatik** af *Jenny Wallerstedt*, lärarinna vid Linköpings elementarläroverk för flickor. I. Formlära. Stockholm 1896. P. A. Norstedt & söners förlag. Pris 1 kr. 60 öre.

Behovet af en på franska språket affattad skolgrammatik har på senare tider lifligt gjort sig känt särskildt inom flickskolorna, där man ju numera vill undervisningen i franska språket låter modermålet alltmer träda tillbaka för nämnda språk. Ofvanstående arbete kommer därför säkerligen att hälsas med glädje af många lärare och lärarinnor.

Fröken Wallerstedts grammatik förutsätter ett kunskapsmått motsvarande det, som inhämtas genom fröken Thalia Schougs mycket använda *Manuel Français*, och är affattad i fullständig, stundom ordagrann öfverensstämmelse med den grammatiska afdelningen af denna lärobok samt försedd med talrika hänvisningar till öfningsstycken däri. En lärjunge, som undervisats efter *Manuel Français*, bör sålunda redan från början känna sig hemmastadd i sin franska språklära och får jämsides med sitt studium af systematisk grammatik repetera en del af de föregående läsarens kurs efter sin förut använda lärobok. Det torde vara att hoppas, att genom denna anordning den förvirring och osäkerhet, som efter hvad hvarje lärare nogsammanterfarit brukar åtfölja öfvergången till ny lärobok, i väsentlig mån skall vara förebyggd. Det finns emellertid intet, som hindrar, att föreliggande arbete begagnas äfven af lärjungar, som ej förut använt *Manuel Français*.

Förf. säger sig med utgifvandet af denna språklära ej göra anspråk på att erbjuda något i grammatiskt afseende nytt, utan hennes mål har varit att söka åstadkomma en efter skolundervisningens behof afpassad, lättfattlig och praktisk skolgrammatik på franska språket. Beträffande den nu utkomna första delen, formläran, synes denna uppgift på ett lyckligt sätt hafva blifvit löst. Uppställningen utmärker sig för en hög grad af reda och åskådlighet. Reglerna, som i allmänhet förefalla klart gifna, äro inskränkta till ett för elementarundervisningen lämpligt antal, och exemplen äro talrika och väl valda samt stå, som sig bör, framför de tillhörande reglerna. Trycket är mönstergillt spatiöst och tydligt.

Återstoden af arbetet, omfattande syntax och ljudlära m. m., utkommer i början af nästa år, sedan förf. hunnit vid undervisningen af sina egna elever pröfva dess ändamålsenlighet. E. H.

Deutsches Lesebuch für die Mittelschule. Mit Anmerkungen und Worterklärungen herausgegeben von *P. Voss*. Kristiania. Verlag von H. Aschehoug & C:o. 1896.

Detta arbete utgör så tillvida en bok för dagen, som det är affattadt i enlighet med de principer med afseende på språkundervisningen, hvilka komma att göras gällande vid den förestående ombildningen af de norska »middelskolorna». Då dessa skolor af mången anses böra utgöra förebilden för den avslutningskurs vid åldern 15—16 år, för hvilken sympatierna f. n. synas vara så starka i vårt fädernesland, torde en granskning af den plan, efter hvilka boken blifvit utarbetad, ej sakna intresse.

Man behöfver ej bläddra länge i arbetet för att finna, att utgifvaren lyckats i långt högre grad, än vanligen är fallet med läseböcker, göra den till en underhållande, stundom t. o. m. spännande, och på samma gång instruktiv läsning. Detta torde till stor del bero därpå, att här i allmänhet ej stycken af olikartadt innehåll följa hvarandra i tröttsamt brokig omväxling, utan att de fristående skildringarna inom vissa partier af boken bilda ett sammanhängande helt, hvarigenom ämnena komma att erhålla en mångsidigare belysning och lärjungen får tid att fördjupa sig i desamma tillräckligt länge, för att ett verkligt intresse skall kunna uppstå. Som sig bör, är lejonparten af boken ägnad åt skildringar af Tysklands natur, folklif och historia. Så innehåller arbetet skildringar från Rhenfloden och trakten däromkring, från Steiermarkska alperna (tecknade genom berättelser af den berömde novellisten P. Rosegger) och från några af Tysklands större städer samt bilder ur landtlifvet i olika delar af Tyskland o. s. v., omväxlande med poetiska

stycken, som stå i samband med de i läsestyckena behandlade ämnen och mestadels tillhöra den tyska poesins yppersta skatter, på samma gång de förträffligt lämpa sig för bokens publik och genom sin enkla och melodiosa form liksom locka till utanoläsning. Såsom ett synnerligen lyckligt grepp måste vi beteckna den utförliga, ej mindre än 48 sidor omfattande framställningen af Tysklands resning mot Napoleon I med de däruti inströdda populära och sköna sångerna af befrielsekrigets skalder, en Körner, en Arndt och en Rückert. Ty få ämnen äro väl mera ägnade att införa de unga i Tysklands litteratur och göra dem förtrogna med tysk odling och tysk folkanda, än en skildring af denna väldigt upprörda tid, då frihetskänslan på en gång grep tyska nationen med, såsom Göthe uttryckte det, demonisk makt, då landets sociala och kulturella förhållanden i så många afseenden undergingo en omdaning, hvars verkningar ännu i dag bestå, och då det för första gången ej mer talades om något Österrike, Preussen eller Bayern, utan blott om ett gemensamt tyskt fädernesland. På visst sätt kunna dessa skildringar anses motsvaras af några i slutet af boken befintliga stycken behandlande krigsåren 1870—1871 och det slutliga genomförandet af Tysklands politiska enhet.

I företalet anbefaller utgifvaren flitig kursivläsning, och boken innehåller äfven rikt material därtill — den är nära 400 sidor stark — från tämligen lätta, kortare stycken och poem, ämnade att genomgås, så snart elementarboken afslutats, till jämförelsevis ganska svåra läsestycken. Till underlättande af kursivläsningen äro de så ofta som möjligt på tyska språket affattade ordförklaringarna och anmärkningarna anbragta under texten på den sida, hvartill de höra. Framför en stor del af poemen och läsestyckena stå notiser öfver deras tillkomst och historia eller korta biografier öfver deras författare, hvilket utan tvifvel skall i sin mån bidraga till att hos lärjungen framkalla en riktig uppfattning af dikterna och försätta honom i den rätta stämningen.

Såsom öfningar i språkmaterialets praktiska användning rekommenderar utg. utom samtal på tyska språket öfver genomgångna läsestycken flitig utanoläsning, särskildt af därtill lämpliga dikter; på ett högre stadium anser han öfversättningen kunna bortfalla och ersättas af en efter omständigheterna kortare eller utförligare innehållsöfversikt. Till exemplifikation af denna metod finnas bland anmärkningarna under vissa stycken s. k. repetitionsfrågor samt prosaomskrifningar af poetiska stycken. En beaktansvärd nyhet utgör äfven den i arbetet förekommande goda öfversättningen af stycken ur Fridtjof Nansens »Paa Ski over Grønland» (36 sidor), efter

hvars genomgående en jämförelse med det norska originalet är afsedd att anställas.

Man lägger ifrån sig denna bok med en viss känsla af saknad att ej kunna få använda den i en svensk skola, hvilket emellertid torde omöjliggöras af de — visserligen ej så synnerligen talrika — norska glosorna. Ett svenskt arbete, uppställt efter samma grunder som det föreliggande norska, skulle sannolikt erhålla vidsträckt spridning och blifva till större fromma för ungdomens tyska bildning än de moderna noveller, skådespel etc., som numera anses så godt som obligatoriska på skolans högre stadier.

E. H.

Engelsk språklära (Organiska metoden I) af *O. L. Löfgren*. Göteborg, Wettergren & Kerber.

Detta arbete är ganska märkligt och skulle nog förtjäna ett utförligare omnämnande, än utrymmet här medgifver. Planen är följande. Hufvudvikten lägges på exemplen, som äro mycket talrika och i stället för regler föregås af korta men klargörande rubriker. Under strecket förekommer på hvarje sida den *förklarande* delen, d. v. s. regler och anmärkningar såsom i en vanlig grammatik. Idén är så ny, att det är svårt att yttra sig därom, men vi få för vår del bekänna, att boken gjort ett mycket gynnsamt intryck på oss. Det är nämligen så mycket af grammatikens som lärjungens endast bör förstå, ett minimum åter, som han bör kunna: dessa två saker ha här för första gången blifvit skilda åt. Man kan ej undgå att göra den reflexionen, att arbetet, ej minst som öfningsbok (se företalet), skulle varit ännu mera tilltalande, om exemplen varit sammanhängande. — Tryck, papper och band äro synnerligen vackra. —

Nft.

Fransk läsebok för nybörjare, af *A. J. Ling*. Göteborg, N. P. Pehrsson. Pris 1 kr. 25 öre.

Detta arbete är, trots sitt ringa omfång och enkla utseende, af mindre vanlig betydelse. Det torde för många, kanske för de flesta, lärare i franska utgöra hvad man fåfängt längtat efter: en öfningsbok på lägre stadiet, hvilken tagit vederbörlig hänsyn till de nya idéerna utan att behäftas af dess öfverdrifter, med andra ord: en användbar elementarbok i franska. Till uppnående af det mål, som i och med denna boks utgifvande synes vara vunnet, ha flere aktningvärda ansträngningar gjorts förut — vi vilja särskildt erinra om A. Bergströms förtjänstfulla elementarbok — men felet har varit, att de förf., som vinnlagt sig om ett genuint franskt språk, presterat en alldeles för svår text, under det de, som varit

mest angelägna om materialets pedagogiska uppställning, vanligen åstadkommit ett skäligen intresselöst innehåll. Vi nödgas öfverlämna åt hrr språklärare själfva att förvissa sig om, på hvilket förträffligt sätt lektor Ling löst dessa svårigheter; säkert är, att förf. därvid måste hafva nedlagt ett arbete, som varit både mödosamt och brydsamt, men som också i hvarje detalj förråder den rutinerade pedagogen. Med särskild tillfredsställelse hafva vi konstaterat befintligheten af lätta, skickligt hopsatta svenska öfningsstycken såsom en särskild afdelning *efter* (ej emellan) den franska texten. Klarhet, korthet (36 sid. fransk text) och pedagogisk precision tyckas hafva varit de ledande principerna vid utförandet af detta arbete, som väl näppeligen skall undgå att slå an på alla för franskans studium intresserade.

Nft.

Luthers lilla katekes, etiskt belyst af *Carl Roland Martin*.
Uppsala 1896. 211 sid. 8:o.

Det är en verklig glädje att få läsa en sådan bok.

I det korta förordet yttrar förf.: »Kristendomen är icke lära blott, utan lära och lif i oupplöslig och oskiljaktig förening. — Att framställa kristendomens innehåll så, att hvarje dess lära visas vara ett uttryck af personlig lifserfarenhet och fullkomlig troviss-het, mäktigt ingripande i lifvet, till att förnya och omgestalta det, detta måste anses vara den kristligt etiska undervisningens uppgift. — Detta lilla arbete ville föreslå en delvis ny metod till fullföljande af detta syftemål».

Detta är anspråkslöst sagdt. I själfva verket möta oss i denna bok både en *delvis ny uppgift* för kristendomsundervisningen och en ny väg till målet. »Ändamålet» — fortsätter förf. — »är här icke att gifva — — ett system af abstrakta begrepp angående det kristliga tros-lifvet, ej heller något schema eller en blott allmänföreställning därom. Ändamålet är fastmera att i anslutning till de urkunder, med hvilka läsaren redan börjat göra sig förtrogen, med tillhjälp af hans egen eftertanke framkalla hos honom en i möjligaste måtto klar, lefvande, tilldragande och själfmotsägelse-lös bild af det kristliga tros-lifvet, sådant han, under sina säregna inre och yttre förhållanden, har att förverkliga det.» —

Vi ha icke förut sett kristendomsundervisningens problem *så-lunda* och *så klart* formuleradt. Och nu vet en-hvar, att det är åtskilligt vunnet för en vetenskap, när dess uppgift blifvit rätt och klart formulerad.

Hur går nu förf. till väga för att lösa problemet? — Han sammanställer yttranden af Jesus, af hans apostlar, af evangelisterna

och af Martin Luther samt lämnar dessutom egna utredningar och förklaringar af somliga bibelställen. Allt detta: citat och utredningar få »gemensamt belysa» undervisningens föremål — det kristliga tros-lifvet.

Att låta *Luther* — genom utdrag ur hans större katekes och andra skrifter — *själf få förklara* sin lilla katekes är tilltalande. Ehuru nära till hands liggande, har det förut icke blifvit mycket försökt. (Ett undantag bildar dock Fredrik Fehrs intressanta och i många afseenden lärorika bok: *Undervisning i kristendomen*, Stockh. 1894). Genom dessa Luthercitats framgår, dels i huru hög grad lilla katekesen var en frukt af Luthers egna kristliga lifserfarenheter, dels att den sökte fylla ett bestämdt behof, som Luthers praktiska blick upptäckt hos hans samtid.

Bibelcitaten äro, jämförda med dem i vår n. v. katekes, mer tagna ur nya testamentet, mer sammanhängande, mindre stympade. Detta är naturligt och konsekvent, då bokens syfte är att *framkalla en bild*, icke att *bevisa* en mängd trossatser genom vädjande till enskilda bibelord såsom till ett slags axiomer.

De *egna utvecklingarna* utmärka sig i allmänhet för klarhet och åskådlighet. Ett par mindre anmärkningar skulle vi vilja göra: Är icke motsatsen mellan tro och erfarenhet väl starkt betonad (sid. 25)? — Skulle icke sammanhanget på sid. 76 bli klarare, om rad. 4—5 finge byta plats med rad. 2—3?

Förklaringarna af bibelställen äro träffande, starkt etiskt belysta, originella — stundom så originella, att det blyertsstreck man sätter i kanten innebär en blandning af beundran och undran. Vare detta sagdt utan allt klander af förf:s exegetiska eller dogmatiska ståndpunkt! — En anmälare i »Folkskolans Vän» tror sig i M:s bok finna en halft reformert uppfattning i sakramentsläran. Vi kunna förstå, hvad det är, som framkallat detta omdöme, men vi kunna ej underskrifva det. Tvärtom skulle vi vilja våga det påståendet, att förf. till denna bok visar sig *så alltigenom luthersk*, att han t. o. m. på ett ställe (sid. 203—204), uppvisar fel i Luthers bevisföring.

Att boken är ett beaktansvärdt steg i rätt riktning synes oss vara höjdt öfver allt tvifvel, och vi uppmana kristendomslärare och föräldrar att göra bokens bekantskap och att taga i allvarsamt öfvervägande, om den icke kunde sättas i stället för den nu begagnade läroboken. Till slut vilja vi uttala den önskan och förhoppning, att förf. måtte offentliggöra sina tankar om bokens användning och plats i undervisningen.

L. Rbg.

* *Richert v. Koch*, **Stats-, finans- och rättslärans enklaste grunder.** För skolan och hemmet. Stockholm 1895.

René Descartes, **Betragninger over filosofiens grundlag.** Paa norsk ved H. C. Hansen. Kristiania 1894.

Harald Hoffding, **Jean Jaques Rousseau og hans filosofi.** København 1896.

Johannes Rehmke, **Vor vished om udenverdenen.** Oversat af H. C. Hansen. Kristiania 1895.

* *Carl Landtmanson*, **Exempel till logiken.** Stockholm 1895.

Herr redaktör!

Ni ber mig yttra några ord om ofvan angifna böcker. Jag äger ingen kompetens att *bedöma* dem, skall därför inskränka mig att utan anspråk yttra min subjektiva mening.

Richert von Kochs lilla bok har tillkommit på grund af insikt om nödvändigheten att gifva de unge hvad man med en viss företrädesrätt skulle kunna kalla »medborgerlig bildning» eller, med förf:s egna ord, »kunskap huru de skola fylla sina plikter som medborgare, huru de skola sköta sina affärer samt hvilka gärningar lagen belägger med straff». Det lider heller intet tvifvel, att äfven den ungdom, som genomgått våra allmänna läroverk, skulle hafva nytta af att läsa och begrunda det lilla arbetet, som åtminstone i de två senare afdelningarna innehåller åtskilligt, hvarom mången student är okunnig. Och önskligt vore, att detta *Richert von Kochs* försök följdes af andra. Hvad vi behöfva, är en lärobok afsedd för de allmänna läroverken, som med mera utförlighet och efter en mera planmässig metod behandlar hithörande frågor. Kanske skulle då inom en ej alltför aflägsen framtid det blifva en jämförelsevis sällsynt företeelse att påträffa en ung man eller ung kvinna, som saknade insikt i betydelsen af en växel, en inteckning eller om hufvudgrunderna för arfs- och testamentsrätten.

Så hafva vi trenne filosofiska arbeten: ett af en filosofiens storman, *Descartes*, öfversatt till norska, ett annat *öfver* en dylik storman, *Rousseau*, och ett tredje ett själfständigt tankeförsök af en modern tysk tänkare. — *Descartes* viktiga arbete behöfver ej rekommenderas åt den, som tror på det filosofiska tänkandets uppgift och nödvändighet. Men jag vet, att de, som det göra, äro få. Filosofien trivdes ej i en positiv tidsålder, då man ej tror på möjligheten att inifrån och genom anden upptäcka lagarna för värl-

den. Om den ändå lefver, så beror detta ej på seg motståndskraft, utan på omöjligheten att dö: filosofien är en ursprunglig kraft hos människan och torde först med människan dö. Men, som sagdt, den kan lefva ett svagt lif, och det är hvad den nu gör. Descartes får då vänta sin tid. När filosofien åter sitter — ej i högsätet, men på bänken jämlik med andra, då — läsa flera än nu Descartes' »Meditationes de prima philosophia».

Rousseau är först och främst skalden och samhällsförbättraren eller — förstöraren. Hans historiska verkan är känd. Den var väldig. Men väldig verkan väldig kraft — däraf det ständigt lefvande intresset för honom. En monografi öfver honom och hans filosofi behöfver sålunda ej hos allmänheten anbefallas, allra minst då professor Høffdings kända och värderade namn står på titelbladet. Litet hvar skulle vi önska känna djupet af och grunden för Rousseaus lära äfvensom djupet af hans personlighet, det ena genom det andra. Det är denna uppgift Høffding ställt sig, i förra delen af detta arbete redogörande för R:s lif och verksamhet, i den senare för sammanhanget inom hans tänkande.

Professor Rehmkes lilla bok bör läsas i sammanhang med Descartes' »Betragtninger». Kanske går det då läsaren som mig, att han styrkes i sin öfvertygelse, att icke allt gammalt är urmodigt och icke allt nytt utgånget ur nya tankar. Kanske får han af boken ej denna lärdom. Jag öfverlämnar åt hvar och en att göra försöket.

Landtmansons exempelsamling till logiken bör vara välkommen för lärarne i filosofisk propedeutik. Den sparar dem mödan att själfva hopsamla exempel, hvilka säkert ofta nog ej blifva lika lyckligt valda eller lika noggranna som de, hvilka här äro samlade. X...

Meddelanden från Sveriges högre flickskolor.

Då *Sundsvalls läroverk för flickor* hösten 1893 inflyttade i sitt nya hus och fick en ovanligt stor och vacker samlingssal, infördes den ordningen, att alla skolans lärjungar samlas i stora salen på lördagarna kl. 2. Föreståndarinnan gör då först likasom en återblick på den förflutna veckan och tillägger de förmaningar och varningar, hvilka med anledning af hvad som tilldragit sig kunna behöfvas, och sedan avslutas med bön och psalmsång. De minsta barnen, som endast denna gång få komma upp i stora salen, tycka detta vara en riktig högtid, och mödrarna säga, att det är rätt svårt att hålla dem hemma, om de på lördagarna äro illamående, eftersom de då gå miste om att »få gå upp i stora salen». Hafva de då fått sjunga någon sång extra, såsom fallet varit före högtiderna eller på kungens namnsdag, hafva de kommit hem och berättat, att det »i dag varit fest i skolan».

Dels denna de små barnens glädje öfver att få sjunga i stora salen och dels de störres behof af öfning i att yttra sig inför flere än sina klasskamrater utan alltför stor häpenhet kom föreståndarinnan att tänka på att det möjligen skulle vara nyttigt att efter en bestämd plan då och då hafva högtidligare avslutningar med uppläsning, föredrag och sång.

Efter samråd med lärarinnorna på ett »månadssamkväm» sattes planen i verket lördagen före tacksägelsedagen, då föreståndarinnan först talade om sin plan och sedan påpekade den följande högtidsdagens betydelse och huru många anledningar vårt svenska folk har att tacka Gud. En lärjunge ur kl. V uppläste ett poem om hösten, och alla sjöngo unisont sv. ps. 271 jämte den efter bönen vanliga psalmversen.

Nästa gång var den 6 nov., då skolans rektor först talade om betydelsen för ett folk af att hafva stora och goda minnen; en lärjunge ur kl. VI läste upp Tegnér's sång vid Gustaf Adolfs-festen, och en ur kl. III Biskop Tomas' frihetssång. Sångarna ur kl. II—I sjöngo Körners stridsbön tvåstämmigt, till bön användes sv. ps. 385 v. 5—7, och till sist sjöngo alla »Förfäras ej, du lilla hop». Den 30 nov. börjades med »Viken, tidens flyktiga minnen», som af

sjöngs tvåstämmigt, hvarefter en lärjunge ur kl. VII höll föredrag om Karl XII, en lärjunge ur kl. IV läste upp »Kung Karl, den unge hjälte», och en annan »Vårt land»; småklasserna sjöngo »Barnens bön för fäderneslandet» och alla slutligen sv. ps. 305 enligt ny sättning af Richard Noréen.

Sista lördagen före jul läste flickor ur 3:dje förb. och kl. I och II upp »En julvisa» och »Ödemarkens jul» af Topelius samt »Betlehems stjärna» af Viktor Rydberg, hvarefter samme författares saga om »Lille Viggs äfventyr på julafton» berättades af en flicka i kl. V i något förkortad form, men på ett sådant sätt, att äfven de små, som ej förr hört berättelsen, mycket bra uppfattade den. Emellan uppläsningarna sjöngos flera julpsalmer och sånger af både små och stora barn.

Den första högtidligare avslutningen under vårterminen hölls dagen före botdagen. Föreståndarinnan uppläste först ett stycke af böndagsplakatet och fäste i sammanhang därmed barnens uppmärksamhet på huru vissa af svenska folkets national-synder, särskildt njutningslystnaden, börjar visa sig redan hos barnen, bland annat såsom ett omåttligt begär efter sötsaker, och att det därför gällde äfven för barnen att göra bättring. Alla sjöngo därefter »Ur svenska hjärtans djup», en lärjunge ur 3:dje förb. läste upp »Saul och David» af Topelius, och till sist sjöngs sv. ps. 304.

Onsdagen före påsk var åter programmet längre. En lärjunge ur kl. VI höll föredrag om Bernhard af Clairvaux, »Påskmorgonen» och »Det våras» af Daniel Björk samt »Vänta litet» af Topelius upplästes af lärjungar ur 3:dje förb., V:te och VII:de kl., och mellan uppläsningarna sjöngos vår- och påsksånger samt till sist sv. ps. 102 v. 1—2. Dagen före reformationsdagen upplästes en af Luthers psalmer och »Martin Luther» af Tegnér af flickor ur kl. VI och VII, vidare »Frälsta värld» och en reformationssång samt till sist sv. ps. 124 v. 1—2 sjöngos.

För att firandet af Gustaf Vasas fyrahundraårsfest skulle något skilja sig från de öfriga avslutningarna, vidtogos några anordningar, som mycket intresserade barnen. Flickorna i kl. VII fingo med växter och blommor dekorera absisen i stora salen, och gossarna i 3:dje förb., 21 till antalet, hade fått skaffa sig små svenska flaggor, med hvilka de fingo tåga upp i absisen, där de stodo med flaggnora höjda, under det alla sjöngo »Upp med fanan» af Frithiof Holmgren, med hvilken sång festen inleddes. Skolans rektor höll därefter ett kort föredrag om Gustaf Vasa. Af flickor ur kl. IV och VII upplästes Snoilskys »Gamla kung Gösta» och ett stycke ur Tegnér's »Svea»; en liten gosse uppläste Ekborns »Rida, rida ranka»,

och unisont sjöngos »Hell dig, du höga nord», »Dalkullans visa» och sv. ps. 305.

Till denna fest hade lärjungarnas föräldrar inbjudits, men de öfriga avslutningarna hafva icke på något sätt tillkännagifvits. En och annan, som genom barnen hört, att något »högtidligt» varit å färde, har dock infunnit sig, och de som sålunda kommit att deltaga i festen hafva uttryckt sin stora belåtenhet. Inom skolan har man funnit sig mycket, nöjd med detta försök, som beredt både de undervisande och barnen ett vederkvickande afbrott i den hvardagliga arbetsordningen, på samma gång det för barnen gifvit ett visst sammanhang mellan å ena sidan undervisningen i kristendom, modersmålet, historia och sång och å den andra församlingens och fosterlandets lif i forntid och nutid.

Under sist förflytna läsår har ock inom skolan bildats en liten förening för understödjande af skolans lärjungebibliotek samt för sällskapliga sammankomster. Denna förening omfattar flickor inom kl. VI — fortsättningsklassen, skolans föreståndarinna är själfskrifven ordförande och flertalet af lärarinnorna hedersledamöter. Sammankomsterna hållas i skolans handarbets- och sångsal första lördagen i hvarje månad utom i september och maj, då utfärder skola företagas.

Vid sammankomsterna sysselsätta sig föreningens medlemmar med handarbeten, ämnade att i sinom tid försäljas till förmån för biblioteket, samt med uppläsning af poesi (vid första sammankomsten föredrogs ett hälsningspoem, författadt af en bland medlemmarna); stycken på landsmål och andra roliga berättelser, musik både för piano och fiol, sång och, ej minst, muntert samspråk.

Skoltvånget har varit för tillfället aflagdt och glädjen har stått högt i tak, ehuru ej heller nu friheten fått urarta till själfsväld.

Tredje dag pingst företogs en utfärd till den vackra Vifsta Varfs-parken med »egen» ångbåt, d. v. s. med en ångbåt, som för tillfället gratis blifvit ställd till föreningens förfogande af en pappa. Det vackraste väder rådde, och hela dagen tillbragtes i det fria med lekar m. m. Mycket rolig och uppfriskande var särskildt återfärden i den ljusa, nordiska våraftonen, då den glada skaran lät sång efter sång ljuda ut öfver vattnet.

Åtskilliga af barnens föräldrar hafva genom gåfvor visat sitt intresse för den lilla föreningen, och torde äfven detta anspråkslösa lilla förbund i sin mån få blifva ett litet band mellan hem och skola.

För ökandet af samförståndet mellan hem och skola har äfven i år ett föräldramöte hållits, nämligen d. 23 sistl. mars.

De frågor inbjudarna uppställt till besvarande voro »Om behovet och anordningen af fortsättningsskolor för flickor, som genomgått flickskolan» samt »När och huru man vid barns uppfostran bör säga nej». Den förra frågan inleddes af skolans rektor, som redogjorde för den ledande tankegången vid de försök till fortsättningskurser, som skolan gjort under de tre sista arbetsåren. Man hade tänkt sig dessa kurser ej som en vanlig skolklass utan som ett tillfälle för flickorna att vidmakthålla intresset för studier. Då ämnena varit få, hade meningen varit, att flickorna borde få mycken tid att deltaga i hemmens sysselsättningar. Denna termin hade emellertid ingen enda anmält sig till deltagande i någon kurs, hvarför skolan önskade höra föräldrarnas tanke i saken för att möjligen till hösten på annat sätt anordna en fortsättningsklass, som bättre kunde motsvara samhällets behof, än hvad den förut anordnade tycktes hafva gjort.

Diskussionen blef ej särdeles liflig. En talare framhöll världsspråken såsom framför allt viktiga för flickorna, en annan fysiologi och hälsolära, en tredje hvardagslifvets kemi och varukänedom. Det påpekades äfven, att en dylik fortsättningskurs borde meddela någon kunskap i lag och rätt, hvilket kvinnorna behöfva för att kunna tillvarataga sina rättigheter. De äro nu ofta — och detta utan sitt eget förvällande — sorgligt bortkomna i nämnda afseende.

Så mycket lifigare blef samtalet öfver den andra frågan, hvilken inleddes af skolans föreståndarinna, som besvarade frågan så, att man alltid skall säga nej, när barnets bästa kräfver det, och då kärleksfullt men bestämdt. Diskussionen blef mycket liflig och äfven rolig, ehuru den, såsom ju ofta är fallet med diskussioner, gick på sidan om frågan. En far uttalade t. ex. den äsikten, att man aldrig bör säga nej till ett barn, om man ej fullt kan motivera sitt förbud, utan helst låta barnen få allt hvad de begära(!). Härutinnan blef han visserligen motsagd, men ej kraftigare, än att en af stadens tidningar sedermera i sitt referat sade, att denne talares mening hade biträdts af de flesta. Så förhöll det sig dock icke, ehuru det mångenstädes torde vara så i praktiken.

Efter ömsesidiga tacksägelser skildes deltagarna åt, synbarligen nöjda med sin afton. Den omtalade fortsättningsklassen kommer till stånd instundande hösttermin under namn af åttonde klassen. Skolans kurs kommer dock att fortfarande avslutas med sjunde klassen, och komma i denna klass att upptagas de ämnen, hvarom önskan uttalades vid föräldramötet, och därjämte äfven andra läsåmnen. De s. k. öfningsämnen torde däremot komma att uteslutas.

Tabell

utvisande procenten af icke-läskunniga i Europa och Nordamerikas
Förenta stater, utarbetad af Dr G. R. Klemm.

Stater	Proc.	År	Befolknings- kategori	Funnet genom	Enligt uppgift från
Tyska kejsardömet	0,24	1894	Män	{ Inskrifningen af värnpliktiga	Kejsrerliga statistiska byrån, Berlin
Sverige o. Norge	0,12	1890	»	»	Hübner's årstabeller
Danmark	0,54	1891	»	»	»
Finland	1,62	1892	{Män o. kvinnor öfver 10 år	{Folkräkningsupp- gif- terna	»
Schweiz	2,10	1890	Män	{ Inskrifningen af värnpliktiga	Schweizisk lärare- tädning
Skottland	5,17	1891	Män o. kvinnor	{ Undertecknande af { äktenskapskontrakt	Statesman's årsbok
Nederländerna ...	6,50	1891	Män	{ Inskrifningen af värnpliktiga	Hübner's årstabeller
England.....	7,00	1891	Män o. kvinnor	{ Undertecknande af { äktenskapskontrakt	Statesman's årsbok
Frankrike	7,40	1891	Män	{ Inskrifningen af värnpliktiga	Levasseur's statistik
Belgien	14,80	1892	»	»	Hübner's årsböcker
Österrike	15,40	1892	»	»	Arméns statistiska tabeller
Irland	19,40	1891	Män o. kvinnor	{ Undertecknande af { äktenskapskontrakt	Statesman's årsbok
Ungern	31,50	1892	Män	{ Inskrifningen af värnpliktiga	Arméns statistiska tabeller
Italien	40,30	1885	»	»	Hübner's årstabeller
Portugal	62,60	1878	Män o. kvinnor	{Folkräkningsupp- gif- terna	Mischler's öfersikt
Spanien	62,66	1877	Män	»	»
Ryssland	70,80	1882	»	{ Inskrifningen af värnpliktiga	Hübner's årstabeller
Serbien	79,31	1882	»	»	»
Rumänien	79,60	1862	»	»	Mischler's öfersikt
Förenta Staterna	13,30	1890	{Män o. kvinnor öfver 10 år	{Folkräkningsupp- gif- terna	Report of the commis- sioner of Education

Tidskrifter.

- Pedagogisk tidskrift, utg. af *Enar Sahlén*. 1896. Häft. 7—10.
Finsk tidskrift, utg. af *M. G. Schybergson* och *R. F. von Willebrand*.
1896. Sept., Okt.
Dagny, utg. af *Fredrika Bremer-förbundet*. 1896. Häft. 6.
Slöjdundervisningsblad från Nääs, utg. af *Otto Salomon*. 1895. Nr 6—10.
Tidskrift för folkskolan och folkhögskolan, utg. af *P. Nordmann*. Häft. 7—11.
Tidskrift, utg. af *Pedagogiska Föreningen i Finland*, 1896. Häft. 4, 5.
Bibelforskaren, utg. af *O. F. Myrberg*. 1896. Häft. 3.
Svensk läraretidning, utg. af *E. Hammarlund*. 1896. Nr 38—47.
Höjskolebladet, udg. af *Konrad Jörgensen*. Kolding. 1896. Nr 21—46.
Bog og Naal, redigeret af skolebestyrerinde *Th. Lang*. 1896. Oct., Nov.
Kvinden og Samfundet, udg. af *Dansk Kvindesamfund*. 1896. Häft. 9—11.
The journal of education. 1896. Oct., Nov.
Le magazin international. Organe de la société internationale artistique. 1896.
Nr 8.
Le Maître phonétique. 1896. Sept.—Nov.
-

På C. E. Fritzes k. hofbokhandels förlag har i dag utkommit:

D:r J. O. Ekmarks Läsebok till Allmänna historien.

Med illustrationer. Fjärde (sista) delen. Nyare tiden II. Den oinskränkta furstemaktens tidevarf och revolutionstidevarfvet af

D:r A. RYDFORS,

v. Adjunkt vid Nya elementarskolan i Stockholm.

Pris häftad 3 kr.; inb. 3: 50.

Moderne deutsche Schriftsteller VI.

Erinnerungen eines Ordnonanzoffiziers im Jahre 1870—71 von
Karl Tanera. Auswahl mit Anmerkungen von **Otto Hoppe**.

Pris häftad 1: 25; inb. 1: 50.

På undertecknades förlag har utkommit:

Tysk Ordböjning

af

A. KLINT.

Pris 50 öre.

På nämnda lilla arbete af en framstående skolman tillåta vi oss fästa Hrr Lärares uppmärksamhet.

F. & G. Beijers Bokförlagsaktiebolag

Stockholm.

På C. E. Fritz's k. höfbokhandels förslag har i dag utkommit

Talöfningar i tyska Talöfningar i engelska

De fyra årstiderna

I. Våren. * II. Sommaren. * III. Hösten. * IV. Vintern.

Praktisk hjälpreda vid undervisning i

tyska talöfningar

engelska talöfningar

efter **Hölzels väggplanscher**

af

Emil Rodhe och Moritz Weinberg

Adj. vid Lunds
h. a. läroverk

Lektor vid Uppsala
universitet

Emil Rodhe och W. E. Harlöck

Adj. vid Lunds
h. a. läroverk

Lektor vid Uppsala
universitet

Pris för hvarje årstid häftad **40 öre.**

Talöfningar i engelska och tyska efter Hölzels väggtaflor
äro införda i

Tyskland

Österrike

England

Danmark

Norge

Holland

Italien

Frankrike

Ryssland

Sibirien

Förenata Staterna

Brasilien

Chile

m. fl.

äfvensom i Sverige.

De i Tyskland utkomna originalarbeten, som ligga till grund för dessa svenska bearbetningar, ha trots åtskilliga brister, hvilka onekligen vidlåda dem **och hvilka de svenska bearbetarna sökt undanröjda**, dock mottagits med det lifigaste bifall i en mängd länder, såväl inom som utom Europa. Exempelvis må ur den utländska pressen anföras:

»Föreliggande samling kan anbefallas åt alla skolor såsom ett godt hjälpmedel vid talöfningar. Ordförrådet är så rikt, att det fullkomligt räcker till ända upp i de öfversta klasserna, så länge talöfningarna röra sig om det dagliga lifvets företeelser.»

(Pädagogischer Jahresbericht. Leipzig, Band 47, 1894).

I lika berömande ordalag uttala sig:

Jahresbericht über das höhere Schulwesen 1895; Neuere Sprachen, Band III, Heft 6, 1895; Süddeutsche Blätter für höhere Unterrichtsanstalten, Stuttgart 1895, nr 18; Blätter für höheres Schulwesen, 1895, nr 9; Zeitschrift für französische Sprache, XVI, 8; Franco-Gallia, 1895, nr 2; Handels-Akademie, Leipzig; Englische Studien XIX, 8; Centralorgan für die Interessen des Realschulwesens, 1895, 6; Die Lehrerin, 1895, 19, 1896, 1; Dr. Ph. Hagen, ord. Prof. an der Techn. Hochschule in Darmstadt; Oberlehrer Dr. Wolter i Berlin; Dr. K. Deutschbein i Zwickau; Realschuldirektor Dr. Quehl i Kassel; Professor Wagner i Reutlingen; Real-Gymnasialdirektor Walter i Frankfurt a. M.; Rektor Wolter i Charlottenburg; Professor Penco i Luino; Oberstlieutenant Jecinae i Omsk; Dr. E. Suchier i Höchst; Fru A. Kippenberg, Schulvorsteherin i Bremen; Herr Direktor Kind, Handelsschule, Annaberg; Herr Reallehrer Ackerknecht, Stuttgart; Herr Generalsekretär Rauber, Société pour la propagation des langues étrangères en France i Paris; Herr Professor Thymann i Darmstadt; Herr Direktor Esser i Liebau; Herr Dr. Axel Romdahl, Rektor i Linköping; Herr Prof. Dr. Vietor i Marburg; Herr Dr. Landman, Direktor der Victoriaschule in Darmstadt; Neues Korrespondenzblatt für Gelehrten- und Realschulen, Stuttgart, 1894, 5; K. Wilhelm i Franco-Gallia; Dr. B. Carstens, Hamburg; Dr. J. Reber, Aschaffenburg; etc. etc.

Årspris (för 6 häften) 37 75. Lösa häften: 7 50 öre

VERDANDI

TIDSKRIFT

FÖR

UNGDOMENS MÅLSMÄN OCH VÄNNER

HEM OCH SKOLA

FJORTONDE ÅRGÅNGEN

1896

Sjette häftet.

Häftets innehåll:

	Sid.
Böra flickskolorna blifva kommunalskolor: Af <i>m</i>	273
Om de sammansatta verben i svenskan: Af <i>Bore</i>	276
Ett och annat från Paris folkskolor: Af <i>V. O.</i>	288
Svensk uppsatsskrifning på skolans lägre och mellersta stadier. Referat af dis- kussioner vid Pedagog. Sällskapets sammanträde i Stockholm d. 14 nov. 1896	302
<i>Bokanmälan.</i>	
Cederschöld o. Olander, Svensk uppsatsskrifning, anm. af <i>E. H.</i>	309
La Cour o. Appel, Historisk tysk, anm. af <i>Hj. B.</i>	313
r. Essen und Jacobsson, Deutsche Grammatik; Hoppe, Tyska synonymer; Hjorth und Landhagen, Kleine Schuler-Bibliothek IV; Kämt, Tysk ordbö- ning; Carlberg, Fransk elementarbok; Anm. af <i>Nit</i>	317

STOCKHOLM 1896

LARS HOKERBERG'S BOKFÖRLAG

Utgifvare: UFFE och LARS HOKERBERG

Pris för detta häfte: Kr. 0. 75

Prenumeration i närmaste bokhandel eller å närmaste postanstalt.

Prenumeration i närmaste bokhandel eller å närmaste postanstalt.

Böra flickskolorna blifva kommunal- skolor?

År 1896 är ett viktigt år i den svenska flickskolans historia. Med stor spänning och väl äfven stora förhoppningar afvaktades å många håll riksdagens beslut angående den kungliga propositionen om förhöjning i anslaget åt högre skolor för kvinnlig ungdom med ett belopp af 150,000 kronor. Då sedermera två tredjedelar af det begärda anslaget beviljades, hvarigenom flickskolornas förutvarande understödsbelopp från staten i ett slag fördubblades, var väl glädjen bland den kvinnliga bildningens vänner stor och allmän, ty anslaget beviljande var ju ett bevis på att statsmakterna uppskatta flickskolans verksamhet och behjarta hennes svåra ställning. Men glädjen var icke oblandad. För många var riksdagens beslut, oaktadt den välvilja, som förestafvat det, en anledning till bekymmer. Väl hade inom flickskolevärlden en viss oro försports angående de villkor, som kunde blifva förknippade med det förhöjda anslaget; att de skulle te sig i den form, som skedde, var dock en fara, som få torde ha anat.

Enligt de af riksdagen i samband med det förhöjda anslaget fastställda villkoren kan en skola icke erhålla förhöjdt statsbidrag utan att åtnjuta lika stort understöd från kommun eller enskild person. Efter en öfvergångstid af sex år kan intet understöd erhållas af staten, utan att ett lika stort kommunalt eller privat understöd garanteras. Enligt de nya bestämmelserna *twingas* sålunda flickskolorna att söka kommunernas understöd. De måste uppträda som supplikanter och hafva i själfva verket intet annat att göra än att gå in på de villkor, som föreskrifvas dem, till och med om dessa villkor skulle gå ut på upphäfvandet af deras existens som själfständiga företag. I våra båda största städer, där en mängd flickläroverk finnas, är ej faran för beroende af kommunen så stor, men i våra medelstora och mindre städer kan ett sådant beroende blifva ödesdigert för flickskolornas sunda utveckling.

Liksom andra skolor behöfva äfven flickskolorna intaga en

oberoende ställning gent emot allmänheten för att kunna hafva de principer, på hvilka de grunda sitt uppfostringsarbete. Deras ställning till allmänheten är emellertid särskildt ömtålig. Vi vilja litet närmare utreda hvar på detta beror. Flickskoleundervisningen är stadd i en lifvig utveckling och söker ännu såväl sitt mål som medlen att nå det. Vid det sista flickskolemötet tillsattes en kommitté för att utreda flickskolans mål. Ej under då, om formerna inom flickskolan icke äro fastslagna. Men just detta, att flickskolorna icke hafva en bestämd, för dem och allmänheten bindande ordning att hålla sig till och åberopa sig på, har till följd, att enhvar af föräldrar och målsmän anser sig ha rätt att reformera dessa läroverk och ingripa i deras anordningar. Blevne nu dessa skolor i enlighet med mångas och tydligen också riksdagen innersta önskan förvandlade till kommunalskolor, så skulle deras ledning, i stället för att som nu ligga i händerna på visserligen ofta under tryck arbetande, men den kvinnliga bildningen varmt hängifna personer, som ägnat hela sin verksamhet åt uppfostran, komma att öfverflyttas på en styrelse, bestående af män som äro upptagna af helt andra värf och endast flyktigt kunna ägna en sådan sak som undervisning och uppfostran någon uppmärksamhet. Utan att vilja gå så långt som en lärare, som en gång ironiskt yttrade, att ingen man anser sig så obetydlig, att han ej tror sig förstå hur en flickskola bör skötas, våga vi dock påstå, att en sådan åtgärd som den nyss nämnda ej skulle vara gynnsam för flickskolornas utveckling. Om man redan nu anklagar de kvinnliga läroverken för att vara osjälfständiga kopior af de manliga, en beskyllning, som enligt de flesta flickskolors redogörelser med fog kan tillbakavisas, så torde man i de ofvan antydda kommunalskolorna få mera skäl därtill, såvida ej deras verksamhet komme att inrättas efter det kvinnoidal, som ännu torde hägra för många och särskildt för många män. Man skulle då vara nöjd med att utdana en varelse, som i naiv hjälplöshet ej behöfver eller ens bör veta eller förstå något grundligt, som icke håller så strängt på $2 + 2 = 4$, som icke tar parti för vare sig turkar eller armenier, socialister eller agrarer, som kanske för skens skull fått en smula intellektuell undervisning med en och annan gnista verklig kunskap, men hvars viktigaste egenskap dock till sist är att kunna laga god mat och vara en man underdånig. Ett sådant ideal torde dock vara alltför otidsenligt för att i längden kunna göra sig gällande. Kampen för tillvaron frikallar icke längre kvinnorna

från att söka vinna en allsidig utveckling af sina förmögenheter. Faran åt det andra hållet, ett okritiskt härmande af de manliga läroverken, är nog större och måste vara så mycket mer betänkelig, som man för närvarande har ganska mycket att invända mot dessa sistnämnda. Om man nu, hvilket på den sista tiden rätt kraftigt skett, vill häfda betydelsen af den väsensolikhet, som förefinnes mellan mannens och kvinnans personligheter, så bör man ej prisgifva flickskolornas utveckling genom att lägga deras ledning i händerna på män, som jämte mångabanda andra bestyr, på lediga stunder sitta i en flickskolestyrelse. Det vore bestämdt att kväfva det goda, som håller på att spira upp inom flickskolan under hennes låt vara famlande försök att finna sitt mål. Den erfarenhet, som vunnits angående flickskolestyrelser på de platser, där sådana finnas, torde i allmänhet ej vara ägnad att bryta udden af detta påstående. Hvarför skulle man för öfrigt äfven på flickskolans område döda det enskilda, fria, personliga initiativet, som annars tillerkännes så stor betydelse, utom af socialisterna? Uppkomme ej därigenom en förlust för undervisningen i vårt land i dess helhet? Eller är tillståndet inom de allmänna manliga läroverken med deras stereotypa oföränderlighet och deras oförmåga af afpassning efter omständigheternas kraf verkligen en så lockande förebild? Är ej en öppen och ärlig täflan gagnelig äfven på undervisningens område? Vore det verkligen ur denna synpunkt en fördel att å de orter, där nu flera flickskolor finnas, sammanslå dessa till en enda stor anstalt med öfverbefolkade klasser? Under debatten om skolfrågan i andra kammaren vid innevarande års riksdag yttrade professor Boethius bl. a.: »Göra vi folkskolan till bottenskola, sätta de rike ej sina barn i denna, utan i privatskolor. Dessa blifva utmärkt ändamålsenligt inrättade och komma att gifva sina lärjungar en betydligt bättre undervisning — — —.» Föreligger ej här ett glänsande intyg om det privata initiativets stora betydelse. Hvad gosskolorna beträffar, har detta ej där kunnat göra sig gällande, emedan dessa skolor äro så starkt understödda af staten, att privata skolor i större antal ej kunnat uppstå vid sidan af dem.

Frågan om den privata verksamhetens betydelse på undervisningens område är af stort intresse och vore värd att särskildt behandlas. I detta sammanhang vilja vi blott som ett konstateradt faktum påpeka, att de reformer inom undervisningen, som på senare tider påyrkats, i största omfattningen blifvit genomförda inom flickskolorna. Det torde hufvudsakligen

vara angående historie- och geografi- samt språkundervisningen, som nya idéer framträdt, och att därvid å flickskolans mark och af dess lärarekrafter betydande insatser, ofta under stora uppoffringar, blifvit gjorda, kan ej rättvisligen förnekas. Den skenbart så enkla, men i praktiken så litet beaktade satsen, att undervisningen skall rätta sig efter barnets natur för att blifva rätt fruktbarande i fråga om verklig kunskap, har inom flickskolan sina talangfullaste målsmän och befordrare. Den obundenhet i flickskolornas organisation, som är en stor fara, om de råka i omilda händer, är därför af den största betydelse icke blott för dem själfva, utan äfven för undervisningens utveckling i det hela i vårt land.

Att regeringen i motsats mot riksdagen har öppet öga för faran af att monopolisera äfven flickskoleundervisningen framgår med all önskvärd tydlighet af ecklesiastikministerns anförande i konseljen vid föredragandet af frågan om förhöjning i anslaget åt högre skolor för kvinnlig ungdom. Tanken att döda de privata flickskolorna och ersätta dem med kommunalskolor är icke ny. Däri utmynnade det förslag, som flickskolekommittén framställde i sitt utlåtande af år 1888. Att detta förslag icke å den fria utvecklingens väg kommit till utförande förtjänar att beaktas. Det talar ett tydligt språk, och ecklesiastikministern har träffande tolkat dess innebörd i sitt nyss nämnda anförande, ur hvilket vi till afslutning och sammanfattning af vår föregående framställning återgifva följande.

Efter att hafva nämnt, att de förslag, som flickskolekommittén framställt till förbättring af flickskolornas ekonomiska ställning, icke vunnit allmännares tillslutning, fortsätter ecklesiastikministern: »Hufvudsakliga orsaken härtill har utan tvifvel varit, att dessa förslag i själfva verket gingo ut på att upphäfva de nu befintliga privata flickskolorna och ersätta dem dels med samskolor, som underhöllas af staten under förutsättning af vissa bidrag från kommunerna, dels med högre flickskolor, som upprättades af kommun eller af ett utaf kommun understödt och därför i beroende af denna stående bolag samt erhöles bidrag af staten. Den omstörtning af hittills bestående förhållanden, som på många ställen måste blifva följden af genomförandet af ett dylikt förslag, har synts mången lika obillig som farlig. De nuvarande högre flickskolorna hafva i hög grad vunnit allmänhetens förtroende och sträfva kraftigt till högre utveckling så väl i afseende å lärjungarnes sedliga och hygieniska vård som beträffande valet och anordningen af lärostoffet

samt dettas metodiska behandling vid undervisningen. Det skulle, menar man, å ena sidan vara högst obilligt att neka så lifskraftiga anstalter rätten att existera samt å andra sidan innebära en icke ringa fara att inskränka den fria självbestämningens rätten för en så ung och i så liflig utveckling stadd anstalt som den högre flickskolan, hvilken ännu måste söka sin rätta form.»

Regeringen behjartar de enskilda skolornas betydelse. Riksdagen beviljar dem sex års frist. Hvilken ställning intaga de, som makten hafva i våra mindre och medelstora stadssamhällen?

Mer än förut är flickskolans framtid hölj'd i dunkel. Skall det förunnas henne att på den lugna och själfständiga utvecklingens väg söka sig fram till sitt mål?

—m.

Om de sammansatta verben i svenskan.

De sammansatta verben skilja sig från sammansatta ord af annan ordklass däri, att hos ett flertal af desamma bestämningsordet kan skiljas från grundordet, hvadan hithörande ord förekomma under tvenne former: med förenadt eller skildt bestämningsord. Hos en del af dessa verb är bestämningsordet alltid skildt från verbet, hos en annan alltid förenadt med detsamma, medan hos ett tredje slag så väl den förenade som den skilda formen kan användas. Hithörande verb äro alltså af tre slag: 1) verb med *fast* sammansättning, hos hvilka bestämningsordet alltid är förenadt med verbet, t. ex. *omvända* = *förändra tänkesättet*; 2) verb med *lös* sammansättning, hos hvilka bestämningsordet kan så väl sammanskrivas med verbet som skiljas från detsamma, t. ex. *omvända* eller *vända om* = *gifva ett motsatt läge*; 3) verb med *upplöst* sammansättning, hos hvilka bestämningsordet alltid är skildt från verbet, t. ex. *vända om* = *vända tillbaka*.

Att hos det sist nämnda slaget af verb, de med upplöst sammansättning, de båda delarna måste betraktas såsom utgörande en enhet och att ett dylikt verb utgör ett verkligt sammansatt verb torde svärligen kunna förnekas. Om ock sammansättningen hos dem icke har den vanliga formen för ögat, framstår den dock klar för örat och för tanken.

Sambandet mellan det fränskilda bestämningsordet och verbet röjer sig för örat därigenom, att det förra i den fränskilda ställningen bibehåller samma ljudvikt och accent, som det har, då det är sammanskrifvet med verbet. Det fränskilda bestämningsordet har sålunda kvar hufvudtonen och gravis. I *hvad står på?* = *hvad är på färde?* har *på* samma betoning som i *påstår* = *försäkrar*. Jämför vidare *han går af (sönder)* med *han åfgår (från tjänsten)*; *han gifver efter (gifver vika)* med *han eftergifver (sin fordran)*. Hvad verbet angår, så råder den olikheten mellan den sammanskrifna och den skilda formen, att medan verbet i den förra har biton, blir det i den senare tonlöst. Men i den omständigheten,

att verbet i den upplösta sammansättningen helt och hållet öfverflyttar sin ton på partikeln, ligger helt visst ett tydligt bevis på det innerliga sammanhanget mellan båda.

Sambandet mellan den efterstående partikeln och verbet visar sig för tanken däri, att antingen verbet eller partikeln genom denna förbindelse erhåller en betydelse, som de ensamma för sig icke hafva. Sålunda får verbet *hålla* i förbindelserna *hålla af* och *hålla till* en betydelse, som afviker från detta verbs vanliga, och prepositionen *till* i uttrycken *hoppa till* och *blifva till* likaledes en betydelse, som icke tillkommer denna partikel ensam. Partikeln och verbet utöfva sålunda på hvarandra i detta fall samma inflytande, som de göra i de vanliga sammansättningarna, hvadan man må vara berättigad till den åsikten, att de i nu nämnda slag af förbindelse stå i verkligt sammansättningsförhållande till hvarandra.

Då man ej kan förneka, att i ett verb med lös sammansättning den fränskilda partikeln tillhör verbet och bildar en enhet med detta, så bör det ej heller möta någon svårighet att erkänna en likadan samhörighet mellan partikeln och verbet i det fall, att deras sammansättning är upplöst. I båda fallen har ock partikeln samma betoning: i *han tager af* = *aftager* har *af* hufvudton och gravis på samma sätt som i *han tager af* = *viker af*. Enda skillnaden är ju blott den, att i det ena fallet den fränskilda ställningen är tillfällig, i den andra permanent.

Att ett dylikt samband mellan ett föregående verb och en efterstående preposition kan ega rum bör så mycket lättare kunna medgifvas, som prepositionen ofta i svenskan kan i andra fall intaga en postpositiv ställning till det ord, som den bestämmer. Så ofta vid relativet *som* eller vid utelämnadt relativ, t. ex. *den saken som du talade om* eller *den saken du talade om*; vid interrogativt pronomen, t. ex. *hvad tänker du på?* och i allmänhet då man i satsens början sätter det af prepositionen styrda ordet, t. ex. *ingen-ting duger han till*; *den mannen litar jag på*.

Ifrågavarande samhörighet röjer sig ock däri, att af många verb med upplöst sammansättning bildas verbala nomen, hos hvilka prepositionen intager sin vanliga plats, t. ex. *medhåll af hålla med*, *påhälsning af hälsa på* (= *besöka*), *omslag af slå om* (= *förändras*), *påpasslig af passa på*. Om nu partikeln i ett dylikt nomen oförnekligen är en preposition, så måste han ju ock som sådan erkännas, då han står i postpositiv förbindelse med ett verb, af hvilket ifrågavarande nomen afledes och från hvilket det med afseende på betydelsen blott skiljer sig därigenom, att det tillhör en annan ordklass.

Genom betoningen skiljes ett verb med upplöst sammansättning lätt ifrån ett verb, som åtföljes af en vanlig prepositionsbestämning, då ju prepositionen i det senare fallet efter regeln är tonlös, så framt han icke tillhör det antal prepositioner, som äro betonade. *Han sjöng om sången = er sang vom Gesang* skiljes sålunda lätt genom betoningen från *han sjöng om sången = er wiederholte den Gesang*. Det senare verbet är en upplöst sammansättning, ej det förra. Jämför vidare *han hälsade på honom = er grüsstete ihn* med *han hälsade på honom = er besuchte ihn*.

Härvid är att anmärka, att det gifves fall, då verbet blir tonlöst och en efterstående preposition erhåller betoning, utan att en dylik förbindelse må anses som en upplöst sammansättning. Om nämligen verbet är enstafvigt och den följande prepositionen tvåstafvigt och betecknar ett läge i rummet, såsom *före, efter, öfver, under, utom, inom* m. fl., blir verbet ofta tonlöst och prepositionen erhåller hufvudton med gravis, t. ex. *han gick före honom, spräng öfver bron, stöd utom huset*. En dylik förbindelse skiljes dock från den upplösta sammansättningen först därigenom, att verbet i densamma icke behöfver förlora tonen, utan kan uttalas betonadt, och för det andra därigenom, att både verb och partikel bibehålla sin ursprungliga betydelse.

Man plägar såsom adverb bestämma prepositionen i den förbindelse, som ofvan benämnts upplöst sammansättning. En dylik förklaring kan dock svårligen vara tillfredsställande, om man betraktar saken ur syntaktisk synpunkt. Om nämligen den fränskilda partikeln bestämmes såsom adverb, så måste den ock intaga den plats i satsen, som tillkommer adverbiallet. I de flesta fall hindras man dock från att anvisa honom denna plats, emedan det är omöjligt att bestämma hvad slags adverbial prepositionen skulle utgöra. Man må till exempel göra ett försök med prepositionen i sådana sammansättningar som *hålla af, tycka om, hälsa på, sprätta till, bära åt*, och man skall snart inse det fruktlösa i försöket. Nu gifves det visserligen fall, då en dylik fränskild preposition till betydelsen sammanfaller med ett adverb, t. ex. *sjunga om = sjunga å nyo*; men dessa fall äro få och böra endast betraktas som tillfälligheter.

Hvad nu sagts om den upplösta sammansättningen gäller med nödvändighet endast för det fall, att den fränskilda partikeln är en preposition. Är den åter ett adverb, så behöfver förbindelsen med ett föregående verb icke anses såsom en upplöst sammansättning. Visserligen inträffar med en dylik förbindelse, att verbet alltid blir tonlöst och att detsamma eller adverbet ofta erhåller en afvikande betydelse; men då man i ett dylikt fall alltid kan bestämma det

frånskilda adverbet som ett adverbial, föreligger icke ur syntaktisk synpunkt något tvång att anse denna förbindelse som en upplöst sammansättning. Likheten med en sådan är dock omiskännlig.

På grund af föregående utredning torde det ifrågavarande slaget af sammansättning kunna bestämmas sålunda: med upplöst sammansättning menas en sådan förbindelse mellan ett verb och en därifrån skild preposition, i hvilken verbet alltid är tonlöst och prepositionen betonad och endera af de båda erhåller en från den vanliga afvikande betydelse.

Af de bestämningsord, hvarmed verb sammansätts, särskiljer man för det första med afseende på sammansättningens natur: 1) sådana, som alltid bilda fast sammansättning och 2) sådana, som nyttjas så väl i förenad som i skild form; för det andra med afseende på den ordklass bestämningsordet tillhör: 1) de som utgöras af substantiv, adjektiv eller prepositionsadverbial och 2) adverb eller prepositioner.

De nomen, hvilka som bestämningsord förenas med verb, bilda i allmänhet blott ett ringa antal sammansättningar, flertalet blott en eller tvenne. Ett större antal sammansättningar ingå endast några adjektiv, såsom *fast, fri, full, färdig, grof, hvit, lös, små* och *stor*.

De nominala bestämningsorden bilda alltid fasta sammansättningar; endast *fast, fel* och *lös* kunna ingå lösa föreningar. Några adjektiv kunna visserligen skiljas från verbet. Så kan man i stället för *djupplöja jorden* säga *plöja jorden djupt*; men då bestämningsordet därvid förändrar sin form, måste det betraktas som ett själfständigt adverbial. Hit höra sammansättningarna mellan färgnamnen och verben *måla* eller *färga*, t. ex. *rödmåla, grönfärga*, vid hvilka det frånskilda bestämningsordet är att anse som predikatsfyllnad, t. ex. *måla husen röda, färga tygen gröna*.

Af de sammansättningar, i hvilka bestämningsordet är ett prepositionsadverbial, träffar man så väl fasta som lösa. Fasta föreningar bilda till exempel: om händer, tillfreds, till intet, till rygga, till väga, till ända, ur akt, å daga, å sido, å väga; lösa däremot: af daga, i akt, i stånd, om intet, tillbaka, till fyllest, till fånga, till godo (utom tillgodogöra) till handa, till känna, till rätta (utom tillrättvisa), till vara, öfverens, öfver ända.

De sammansatta verb, i hvilka bestämningsordet är ett nomen eller ett prepositionsadverbial, äro jämförelsevis få och mindre ofta förekommande. Så mycket talrikare äro de med partiklar sammansatta verben. Det är också de, hvilkas kännedom erbjuder svårigheter, så stora, att hitills, så vidt författaren känner, inga regler

för deras begagnande blifvit uppställda och efter hans erfarenhet icke heller låta uppställa sig, för så vidt nämligen det skall vara regler, omfattande större grupper och icke blott förteckningar.

Det gifves dock ett antal sammansättningspartiklar, hvilka gifvetvis icke erbjuda några svårigheter, och det är de, som bilda fasta sammansättningar. Vi särskilja af dessa tvenne slag: 1) det ena, som alltid bildar fasta sammansättningar, 2) det andra, som i de flesta fall bildar dylika. Till det förra slaget höra: *be, ent, er, gen, hädan, hän, här, miss, mol, o, sam, van, um, und, veder, väl, å*; till det senare: *an, bi, fort, för, före, inne, ute*.

Alla, här ofvan ej uppräknade partiklar, som ingå sammansättningar med verb, bilda så väl lösa som fasta föreningar. Ehuru väl det icke gifves i vårt språk, såsom exempelvis i det tyska, bestämda regler, som föreskrifva, när af ett med en skiljbar partikel sammansatt verb den sammanskrifna eller isärskrifna formen skall brukas, kan man dock afskilja några grupper, i hvilka det ena eller andra sammansättningsättet är det öfvervägande. Följande må anföras.

Om både verbet och partikeln bibehålla sin ursprungliga betydelse, är sammansättningen lös. Man säger både *aftaga* och *taga af*, *påtaga* och *taga på*, *upptaga* och *taga upp*.

Om däremot antingen verbet eller partikeln eller ock båda nyttjas i en öfverflyttad betydelse, blir sammansättningen antingen fast eller upplöst. Exempel: *hästen afkastade* eller *kastade af ryttaren*, där *kasta* har sin ursprungliga betydelse, men *egendomen afkastade 1,000 kronor*, där verbet har en figurlig betydelse. Jämför *domaren framkallade* eller *kallade fram fången med talet framkallade allmänt bifall*. Såsom exempel på upplöst sammansättning: *hålla med, slå om (förändras), bjuda till*.

Ehuru väl i de flesta fall ofvanstående regler äro gällande, äro dock undantagen så talrika, att man har föga nytta af desamma, i synnerhet som för de fall, då sammansättningen har öfverflyttad betydelse, några regler icke kunna uppställas, som angifva, när den fasta eller upplösta sammansättningsformen bör nyttjas. De talrika undantagen gälla båda reglerna. Sålunda ha många verb, som beteckna en yttre handling och alltså nyttjas i sin ursprungliga betydelse, fast sammansättning, t. ex. *afskilja, invreda, omfamna*, medan verb med öfverflyttad betydelse ofta få lös sammansättning. Detta senare är i synnerhet fallet, då det enkla verbet är allmänt förekommande. Sålunda har man *upptaga* eller *taga upp* (en psalm), *uppgöra* eller *göra upp* (ett förslag), *uppgå* eller *gå upp* (stiga till).

Bland de verb, som fordra fast sammansättning, har man vidare

att anteckna dem, i hvilka grundordet är ett verb med fast förbindelse, t. ex. *inberäkna, öfverbevisa*; vidare sådana, hvilkas enkla verb äro obrukliga eller sällan förekommande, t. ex. *afdanka, öfverflygla, aftvä* (men *aftvätta* med lös). Från den förstnämnda regeln anmärkas undantagen *betala* med bestämningsorden *af, in* och *ut* samt *ombestyrja* och *ombesörja*.

Att finna några allmänna regler för de fall, då den upplösta sammansättningsformen bör nyttjas, torde icke vara möjligt. Man kan endast påpeka några fall, då språket har en viss benägenhet för den nämnda formen. Bland dessa fall märkas:

1) då ett intransitivt verb i förbindelse med en efterstående partikel nyttjas reflexivt, t. ex. *komma sig af, komma af sig, ligga till sig, bry sig om*;

2) då ett transitivt, som i enkel form ej användes reflexivt, blir i förbindelse med en efterstående preposition begagnadt såsom sådant, t. ex. *göra ifrån sig, gräfva sig igenom, få i sig, truga sig till*.

Äfven transitiva, hvilka som enkla kunna nyttjas reflexivt, få, då de i reflexiv ställning förenas med en efterstående partikel, ofta den upplösta sammansättnings form, t. ex. *vända sig om, lägga sig till*. Men om verbet såsom icke-reflexivt har fast sammansättning, bibehåller det denna i reflexiv ställning, t. ex. *påminna sig, tilltro sig*.

För öfrigt torde beträffande de upplösta sammansättningarna anmärkas, att sådana bildas så godt som uteslutande af verb, hvilka äro allmänt förekommande, samt att de enstafviga verben i synnerhet visa benägenhet för denna förbindelseform.

Ehuru de sammansatta verben för utläningen erbjuder mycket stora svårigheter, så kan dock den någorlunda språkbildade infödingen i allmänhet veta, huru han skall behandla desamma. Det sades »i allmänhet», ty fall finnas, då ovisshet kan inträda. Sålunda kan det stundom vara svårt nog att bestämma, om ett verb är sammansatt eller icke. Man träffar någon gång i ordböcker sammansättningar, beträffande hvilkas rätt att såsom sådana anses man kan hysa berättigade tvifvelsmål. Sålunda händer det ej sällan, att såsom sammansatta verb anföras sådana, hvilka endast förekomma i den participiala formen, vanligen i perf. part., stundom i presens, någon gång i båda formerna. Man finner exempelvis verbet *efterblifva*. Af detta verb har man *efterblifvande* och *efterblifven*, men inga andra former. Man torde då icke vara berättigad att i lexikon upptaga en infinitiv *efterblifva*, utan endast de ännu existerande formerna, hvilka för öfrigt förlorat sin participiala betydelse och

nu nyttjas som adjektiv och benämnas därför med rätta participiala adjektiv.

Någon gång kan man af betoningen hafva gagn vid bedömandet af hithörande frågor. Om nämligen partikeln vid ett som sammansatt upptaget ord ej har hufvudton och gravis, är verbet ej att anse som sammansatt. Om man icke kan säga *han har återbörjat*, utan säger *han har åter* börjat*, är detta ett bevis på att verbet *återbörja* ej finnes till. Å andra sidan, om man på den grund, att *man har participen efterlängtd* och *eftersökt*, anser sig böra anföra verben *eftersöka* och *efterlängta*, så torde man dessförinnan böra upplösa dessa sammansättningar och sätta prepositionen *efter*; om då denna i den postpositiva ställningen ej får gravis, såsom fallet är med *längta efter* och *söka efter*, så torde vara rättast att utmönstra dessa verb från de sammansatta verbens antal. Äfven torde uttalet kunna begagnas som korrektiv. Det är ju möjligt, att man kan säga *han har återinträdt*, *återuppbyggt* eller *återinträdt*, *återuppbyggt*, men då uttalet i båda fallen är förknippadt med svårigheter och man mycket lättare och naturligare säger *återinträdt*, *åter uppbyggt*, så bör *åter* i dessa ord anses och skrivas som ett särskildt ord.

Någon gång kan äfven en inföding få svårt att bestämma sammansättningens form i synnerhet för mindre ofta förekommande ord. I så fall torde analogien få afgöra frågan. Så träffar man i ordböcker t. ex. verbet *nedbläcka* upptaget såsom *fast* sammansättning; men då de till betydelsen närbesläktade verben *nedbloda*, *nedfläcka*, *nedklottra*, *nedsöla* ha lös sammansättning, har man anledning att tro, det äfven i *nedbläcka* partikelns fränskiljande är *tillåtet*.

Beträffande de sammansatta verbens böjning torde följande böra anföras.

Verb med fast sammansättning böjas som enkla verb.

Verb med upplöst sammansättning böjas också på samma sätt, i det verbet bibehåller det enkla verbets böjning och partikeln bibehåller sin postpositiva ställning, t. ex. *hålla af*, *håller af*, *höll af*, *håll af*, *hållit af*, *hållande af*. Den passiva formen af dylika verb är obruklig; man säger således icke *han hålles af* etc. Endast undantagsvis förekomma några dylika verb i passiv form, såsom *sjungas om*, *skrifvas om*, *skickas efter*, äfvensom enstaka participformer, t. ex. *afhållen*, *efterhållen*, *hopkommen*, *islagen*, *omtyckt*, *öfverstånden*. Anmärkas bör, att det aktiva participet blott kan

* Tecknet (´) akut utmärker hög ton, liksom (˘) grav utmärker låg.

begagnas i attr. satsförkortning, ej såsom adjektiv-attribut, t. ex. *hållande af honom som en vän, sörjde jag honom länge.*

Såsom allmän regel för de lösa sammansättningarna gäller, att man i allmänhet af ett sådant verb kan nyttja så väl den förenade som den skilda formen. Man säger lika väl *han aftager hatten* som *han tager af hatten*. Härvid måste man dock anmärka följande undantag och modifikationer. Perfekt particip har alltid den sammanskrifna formen, vare sig att verbet är transitivt såsom i *den aftagna hatten* eller intransitivt såsom i *den bortgångne gossen*. I presens particip är förbindelsen fast, om participet står som adjektiv-attribut, medan båda formerna kunna nyttjas, om detsamma förekommer i attributiv satsförkortning, t. ex. *den nedgående solen*, men *solen nedgående* eller *gående ned bakom kullarna*. I imperativ har partikeln en så afgjord benägenhet att skilja sig från verbet, att man icke kan tveka att uppställa ett dylikt fränskiljande som regel, om ock äfven den sammanskrifna formen någon gång, i synnerhet då bestämningsordet är en preposition, kan i detta modus användas. Jag kan visserligen säga *pådrag stöflarna, påknyt snöret, afryck bandet*, men säger dock hellre *drag på, knyt på, ryck af*; medan jag icke kan begagna de sammanskrifna formerna *bortgå, uppstig, utspring*, utan måste säga *gå bort, stig upp, spring ut*.

Beträffande de öfriga formerna, presens, imperfekt, supin och infinitiv, så bero dessa verbdelars sammansättningsform i väsentlig mån af verbets betydelse. Är nämligen verbet transitivt, så torde i aktivum de båda formerna vara lika användbara. Man säger således både *afhugger* och *hugger af*, *afhög* och *hög af*, *afhuggit* och *huggit af*, att *afhugga* och *hugga af*. I passivum ha de sammanskrifna formerna företräde, i synnerhet i supin och infinitiv; således helst: *grenen afhugges, afhöggs, har afhuggits* och *måste afhuggas*. Är åter verbet intransitivt, så torde de båda formerna vara lika brukliga, om bestämningsordet är en preposition, t. ex. *han afsmalnade* och *smalnade af*, *det tillgick så* och *det gick så till*; men om bestämningsordet är ett adverb, så har den isärskrifna formen afgjort företräde, t. ex. *han går in* i st. f. *han ingår*, *han sprang fram*, *han har gått upp*, *han fruktade att klättra upp*.

För öfrigt torde man böra påpeka en omständighet, som påminner om vårt språks släktskap med tyskan, och det är, att i sådana fall, då den skilda formen är vanligare än den förenade, detta gäller i synnerhet, då verbet står i en hufvudsats, under det att i bisatsen den förenade formen torde vara lika användbar. Man säger hellre *han gick bort* än *han bortgick*, men *då gossen bortgick* säges lika väl som *då g. gick bort*.

Anmärkningsvärdt är, att i hvardagsspråket den isärskrifna formen användes oftare än i det högtidligare talet och i skriftspråket. Måhända beror detta därpå, att genom partikelns frånskiljande dess betydelse mera framhäfves, hvarigenom, då i hvardagsspråket talet vanligen är om en handlande verksamhet, de olika rörelsernas genom partikeln angifna riktning bättre framhålles. Å andra sidan verkar splittringen i alltför många korta ord menligt på talets rytm och minskar därigenom dess stadga och värdighet. I V. Rydbergs *Römerska dagar* ha af 52 sammansatta verb, af hvilka så väl den förenade som den skilda formen kunnat användas, 43 den förra och 9 den senare. I E. Tegnér's *Ninives* och *Babylons* kilskrifver träffar man respektive siffrorna 56 och 17.

Ville man försöka att göra en uttömmande framställning af de sammansatta verben i svenskan, blefve man nödsakad att särskildt redogöra för hvarje enskild partikels verbförbindelser; men oaktadt en dylik detaljerad behandling skulle man icke kunna undgå att nödgas medtaga långa förteckningar på ord, som utgöra undantag eller icke kunna sammanföras under några regler. För att visa huru dylika monografiska framställningar skulle te sig, meddelas här exempel på tvenne. I desamma ha icke föråldrade former och ord, som endast äro yrkestermer, blifvit upptagna.

Såsom allmän regel uppställes den, att verb förenade med skiljbar partikel bilda lösa sammansättningar. De i nedanstående regler upptagna äro således att anse som undantag.

Sammansättningar med *in*.

Fast sammansättning bildar *in* i följande fall: 1) några, som genom sammansättningen fått en öfverflyttad betydelse: *infria*, *inrota sig*, *inrätta*, *inskräpa*, *invända*; 2) följande, så snart de nyttjas i öfverflyttad betydelse: *indrifva* (*infordra*), *infalla* (*inträffa*), *ingå* (*meddelas*), *inflyta*, *injaga*, *inkalla*, *inleda*, *inlägga*, *inlöpa*, *inskrifva*, *insätta*, *intaga*, *intrycka*, *inträda*, *inträffa*, *inveckla*, *inviga*; 3) de verb, i hvilka grundordet har fast sammansättning: *inbegripa*, *inberäkna*, *inberätta*, *inbespara*, *införlifva*, *införpassa*, *införskrifva*; 4) sådana, i hvilka det enkla verbet är obrukligt eller sällsynt: *inbilla*, *inhändig*, *inhösta*, *inkräkta*, *inlulla*, *inmundiga*, *inmänga*, *inplanta*, *instränka*, *inspektera*, *instruera*, *intyga*; 5) följande enskilda: *infatta*, *infinna*, *infordra*, *ingärda*, *inlåta sig*, *inreda*, *inregistrera*, *inrymma*, *instunda*, *intala*, *inteckna*, *inverka*, *invänja*, samt *därjämte*: *inbringa*, *indränka*, *inmana*, *inse*, *inskeppa*, *insmickra sig*, *invagga*, *inypa*. De sistnämnda åtta få lös sammansättning, om de åtföljas af prepos. *i*.

Andra, som eljest ha fast sammansättning, få postpositiv för-

bindelse i den angifna betydelsen; hit höra: bjuda in = bedja att stiga in, ställa sig in (i någons gäst), stämma in = sjunga med. Åter träffas andra, som ha lös sammansättning, men hos hvilka partikeln får postpositiv ställning i den angifna betydelsen: falla in = komma i tankarna, slå in = inträffa, intränga. Uteslutande postpositiv ställning får partikeln i: få in och lägga in om samt i reflexiverna: arbeta sig in, bita sig in, fräta sig in, gifva sig in vid, hyra in sig, kasta sig in. Ehuru *in* i allmänhet bildar sammansättningar med intransitiva rörelseverb, finnas dock några, vid hvilka han alltid intar skild ställning: fara, hoppa, krypa, slippa, springa, åka.

Sammansättningar med *på*.

På har fast sammansättning i: 1) verb med öfverflyttad betydelse: påbörda, pådikta; 2) följande, då de nyttjas i öfverflyttad betydelse: påföra, påkalla, påropa, påskina; 3) sådana, hvilkas enkla verb äro obrukliga: påbrå, pådyfla, påminna; 4) följande enskilda: påfordra, påmönstra, påtvinga.

På bildar upplöst sammansättning i: 1) verb, som beteckna en liffigare rörelse: hasta, raska, ro, skynda; 2) som betyda *anfälla* eller *slå*: dänga, fara, flyga, gifva, klappa, klå, packa, ramla, rusa m. fl.; 3) oförmodadt anträffa: hitta, komma, råka, stöta; 4) svekfullt förmå någon till köp: lura, narra, pluttra, pracka; 5) följande enskilda: fresta, hålla, hälsa = besöka, höra, kosta, känna, ligga (om vind), mana, passa, rå, se (i inf. finnes påse), sitta, skicka, skjuta, skrifva, stiga, samt reflexiverna: bära på sig, få på sig, ha på sig, samla på sig, slå sig på.

Påbjuda har fast sammansättning, utom i betydelsen *öka ett arbud*, då den blir upplöst; pågå fast i betydelsen *vara*, eljest upplöst; pålägga lös utom när det betyder *uppföda kreatur*, påstå fast i betydelsen *försäkra*, eljest upplöst.

Bore.

Ett och annat från Paris folkskolor.

»Om ni ämnar skrifva något om våra skolor, så kom ihåg, att ni måste tala väl om dem, ty det förtjäna de verkligen», sade mig i afskedets stund en entusiastisk fransk lärarinna.

Att redogöra för den franska folkundervisningen i dess helhet vore emellertid föga lämpligt, då den nyligen på ett allsidigt sätt blifvit skildrad af en framstående skolman.* Jag skall därför inskränka mig till att meddela några iakttagelser vid besök i Paris folkskolor för flickor sislidna vinter.

Först några orienterande anmärkningar.

Enligt lagar af 1881 och 1882 äro alla franska barn af 6—13 års ålder skolpliktiga. Offentlig folkskola (*école primaire élémentaire*) måste finnas i hvarje kommun. En fullständig sådan skola består af tre 2-åriga afdelningar, lägsta, mellersta och högsta (*cours élémentaire, c. moyen, c. supérieur*), för de respektive åldersklasserna 7—9, 9—11 och 11—13 år. Barn från och med 2 års ålder mottagas i moderskolan (*école maternelle*), i hvars högsta klass (*classe enfantine*) 6-åringarna undervisas. I de kommuner, där moderskola saknas, är en förberedande afdelning förenad med den egentliga folkskolan. I flickskolorna undervisa endast kyinnor, och hvarje flerklassig har en föreståndarinna (*directrice*). — För utbildande af lärarekrafter finnas numera i hvar och ett af de 86 departementen 2 statens folkskoleseminarier (*écoles normales primaires*), ett manligt och ett kvinnligt. Dessutom har staten en högre normalskola (*école normale supérieure*) för utbildande af seminarielärare i St Cloud och en dylik för seminarielärarinnor i Fontenay-aux-Roses vid Paris.**

* Rektor C. O. Arcadius. Se Tidskrift för Folkundervisningen 1896, h. 2.

** Att vinna tillträde till den franska statens läroverk utan särskild s. k. »autorisation» torde knappast vara möjligt. Det lär i själfva verket vara lättare för utländingar att få åhöra undervisningen än för fransmännen själfva. För besök i Paris' skolor fordras tillstånd af vicechefen för dess undervisningsområde (*académie de Paris*), f. n. M. Octave Gréard.

Det är staten, som betalar folkskolläraernas löner. När man vidare besinnar, att så godt som alla dessa seminarier äro internat, där eleverna utom fri undervisning och rikhaltig undervisningsmateriel åtnjuta fördelen bl. a. af fri bostad och fritt vivre, så måste man beundra det myckna, som inom loppet af c:a 15 år blifvit gjordt för folkundervisningen. Man kan icke annat än önska, att landet i en snar framtid måtte skörda frukten af dessa storartade uppoffringar.

* * *

Den, som väntar att i Paris flickskolor finna en exposition af små modedockor, blir storligen bedragen. Nej, då ha vi här hemma mera lyx och grannlåter. I alla skolor, så väl för fattig mans barn som för den rikes, ja, till och med på seminarierna, ser man ungdomen iklädd en enkel svart dräkt. Denna består ytterst af ett hederligt ärmförkläde, lika långt som klädningen. Mer eller mindre smakfullt med afseende på snitt kan det vara och af olika fint tyg (ylle eller bomullssatin); men hvad som döljes därunder, om sidenblus eller halsband och klockkedja, det får ägarinnan icke visa.

Och dessa franska flickor, hvilken oerhörd arbetsförmåga de ha! — Efter att ha setat på skolbänken från $\frac{1}{2}$,9 till $\frac{1}{2}$,12 och 1—4 (i folkskolorna) hafva de vanligtvis två skriftliga hemarbeten och 2 à 3 läxor på aftonen. Ändå lära föräldrarna stundom klaga, att deras barn ha för litet att göra. Naturligtvis är det oförståndiga mödrar, som så göra, men jag får medgifva, att barnen för det mesta sågo vakna och krya ut. »De kunna promenera mellan 4 och 5 hvar dag, och torsdag och söndag äro fria», sade lärarinnorna.

Sorgligt nog är det icke af omedelbart intresse, som all denna flit ägnas åt studierna. Vid läsårets slut väntar prisutdelningen — så kallas alltid afslutningen — och med detta mål i sikte gäller det att göra sitt bästa. Lärarinnan annoterar betyg med siffror (10 högst) för hvar gång en elev fått svara, ja, för alla dennas prestationer, och *emulationen* (täflan) lämnar icke ett ögonblick de små aspiranterna i ro. »Det var bra, Louise, 8.» — »Du kan icke få mer än 1, Sophie.» — »Det var en slarfvig flicka — jag måste sätta en *nolla*.» — Mera tänkande lärare anse med rätta denna täflan som ett fördärf, ett ondt, som borde afskaffas; men andra förklara, att man utan densamma ej skulle kunna förmå barnen att arbeta.

Jag nämnde skriftliga hemarbeten. Af sådana har man en mångfald. Utom med uppsatser (*rédaction de style*) en gång i veckan, af ungefär samma art som hos oss, och med aritmetiska problem öfvas ungdomen på alla områden att i skrift uttrycka sina tankar och visa sitt vetande. Efter ett föredrag i t. ex. moral, historia eller hälsolära fordrar läraren allt emellanåt till nästa dag en skriftlig redogörelse för hvad han sagt. För att pröfva elevernas kunskaper dikterar han andra dagar en rad frågor ur geografin, aritmetiken, geometrien, ja, t. o. m. statskunskapen, dem barnen skriva rent och förse med svar till följande dag. Af sådan art som dessa sist omnämnda, d. v. s. ett räkneproblem, ett referat eller skriftliga svar på frågor, är den ena hemuppgiften till hvar dag, åtminstone i de mellersta och högsta klasserna. Den andra rör endast modersmålet och består i allehanda språköfningar. Samtliga hemuppgifter, med undantag stundom för de egentliga uppsatserna, skrivas i samma bok.

Till mig utlånades benäget en s. k. »vandringbok» (*cahier de roulement*), hvilken var alldeles lik de vanliga skrifböckerna utom i det afseendet, att dess innehåll förskref sig från klassens samtliga lärjungar. De hade i tur och ordning däri infört de vanliga hemuppgifterna hvar sin dag. Somliga inspektörer använda detta sätt att kontrollera klassens ståndpunkt och framsteg. Boken förvaras i katedern och förevisas vid inspektionen. — En annan skrifbok, prydligt inbunden, fick jag äfven studera: det var »hedersboken» (*cahier d'honneur*), i hvilken de lyckliga författarinnorna af de bästa uppsatserna själfva få till belöning inskriva sina alster, dock med rättelserna i rödt bläck.

På tal om dessa skrifningar bör nämnas, att barnen i de mellersta och högsta klasserna använda följande 4 slags skrifböcker: en för uppsatser i vanlig mening (*composition, rédaction de style*), en annan för öfriga hemuppgifter af alla slag (*cahier pour les devoirs*), så väl kartritning som räkneproblem, vidare en s. k. anteckningsbok (*c. pour prendre des notes*), däri endast får skrivas efter diktamen på lärorummet och med bläck. I denna senare finnas rättstafningsöfningar, regler och satser ur *aritmetiken*, stamtaflor och öfversikter ur *historien*, system från *zoologien*, namn ur *geografin*, geometriska figurer o. s. v. (I högsta klassen [*première année*] af seminarieskolan i Paris hade flickorna dock särskilda skrifböcker för vissa ämnen, såsom moral och naturkunnighet. Anteckningarna i zoo-

logi voro illustrerade af prydliga teckningar.) Den fjärde boken är en »kladd» (*brouillon*), i hvilken eleven med blyerts antecknar t. ex. allt, som rör hemuppgifter för nästa dag: plan för uppsatser, text till räkneproblem o. d. Man ser, att de franska barnen få öfva sig att använda pennan. Alla dessa skrifböcker, så väl som läro- och läseböcker, erhålla lärjungarna gratis — »det är ju naturligt, när undervisningen är obligatorisk», lät det på ett ställe.

De läroböcker, som barnen få, användas icke alltid. Hvad metoden för undervisningen beträffar, så är det sällsynt att få iakttaga någon annan än den *föredragande* formen, t. o. m. i moral och aritmetik. Läraren föredrager, hvad han vill ha sagdt, och dikterar till anteckningsboken samt uppskrifver på svarta taflan det viktigaste eller en »plan», några namn el. d., hvilket blir läxa till nästa gång. — En lärarinna i matematik, som lät anteckna en lång sats, ansåg lärobokens studium för abstrakt och svårt för barn; en annan klagade, att den antagna läroboken i naturkunnighet vore dålig; i allmänhet förklarades, att man ansåg sig vinna större själfständigt inlägg i arbetet från barnens sida genom användande af teckningar i jämbredd med eller i stället för lärobok. Frågar man sig nu, huru det lyckas att hålla de små barnens uppmärksamhet vid lif, då högst få frågor utdelas, så ligger orsaken, enligt mitt förmenande, dels i de franska lärarnas briljanta sätt att föreläsa, dels i barnens genom »emulationen» starkt uppdrifna ambition.

Som bekant ha de ledande männen i Frankrike ansett det som ett livsvillkor för folkupplysningen att emancipera skolorna från det katolska prästerskapets förmynderskap. Både verkligt religiösa personligheter och de mera indifferentia ha enats om att det under de gifna förhållandena vore gagnlöst att försöka välja en medelväg. Då nu undervisning i den katolska religionen ej får meddelas af lekmän, har man alltså skilt all religionsundervisning, på samma gång som jesuiterna, från den franska statens läroanstalter och gjort den till hemmens sak. — Torsdagarna, som äro fria, och söndagarna äro beräknade att användas för denna undervisning, som åt katolska barn mestadels meddelas i kyrkorna. Ännu visas stor fientlighet från prästernas sida mot de förvärldsligade skolorna, och det berättades, hurusom förra vintern en präst från predikstolen i en landskyrka utfarit i de gröfsta beskyllningar mot byns lärarinna, som satt där närvarande med sina elever, samt

huru eviga straff utlovas åt de nya skolornas lärare och lärjungar.

Ett egendomligt intryck gör det att bevittna, huru de små barnen börja sin skoldag utan morgonbön, stundom utan en sång. Den undervisning i *moral*, som skall ersätta religionsundervisningens praktiska del, blir naturligtvis i hög grad beroende på lärarens begåfning. I inspektörernas berättelser läser man det omdömet, att i detta fall lärarinnorna lyckas bättre än männen. Man får höra både torrt rabbel af utanläxor och meddelande af sederegler i sammanhang med läseboksstycken, men äfven förträffliga lektioner öfver förhållanden, som, efter hvad jag tror, icke alltid hinna belysas vid kristendomsundervisningen hos oss. Så t. ex. genomgingos med högsta klassen af sem.-skolan i Paris under en lektion om »plikter inom familjen» på ett tilltalande sätt *syskons* skyldigheter mot hvarandra, såsom äldres plikt att vara exempel för småsyskon, att söka skaffa sig gehör hos dem för att sålunda kunna bli föräldrarna till nytta. Vidare påmintes barnen om huru man vanligen väntade sig mera stöd af *sönerna* i familjen och lifligare gladdes, då den förstfödde vore en *gosse*, men huru erfarenheten visar, att mången syster gjort det omöjliga för att ersätta föräldrarna vid deras frånfälle. »Jag vet intet mera rörande», sade lärarinnan, »än när en bror eller syster uppgifver egna drömmar och framtidsplaner för att vara sina syskon i föräldrars ställe.» Hon öfvergick sedan till förpliktelser mot mera aflägsna släktingar (onklar, tanter, kusiner), hvilka plikter kunde bestå i att åtminstone skriva nyårs- eller födelsedagsbref; skildrade lifligt och anslående, hvilken glädje ett dylikt tecken till hägkomst skulle kunna bereda en ensam gammal person. Vidare betonades hela släktens solidaritet och framställdes, hvilken gemensam glädje eller förstämning en familjemedlems framgång eller olycka brukar väcka, samt huru, i fall af någons förolyckande, det vore en plikt att söka rädda honom ej blott af människokärlek utan för familjens anseende. Denna afdelning illustrerades med allusion på den just i dagarna från Madagaskar hemkomne general Duchesne och den glans, hans ära på sätt och vis kunde kasta öfver äfven den obetydligaste lilla släkting. Detta exempel togs också som öfvergång till tal om *nepotism*. »Om nu denne general D. blefve krigsminister, vore det ej rätt, om han begagnade sin ställning till att gynna sin familj» o. s. v. Därpå behandlades *vänners* förhållande till hvarandra, på tal om hvilket upplästes

en skildring af författarna La Boéties och Montaignes vänskap. — Denna lärarinna var öfvertygad om moralens nödvändighet som läroämne. Hon påstod, att prästerna bruka uppehålla sig nästan uteslutande vid *dogmerna* och endast sparsamt meddela s. k. andliga råd (*conseils religieux*).

En mera varmt fosterländsk anda, än hvad en främling troligen skulle märka hos oss, är ett genomgående drag i de franska skolorna. Detta gäller i synnerhet franska språket, hvilket är enheten, det hufvudämne, kring hvilket de öfriga gruppera sig, och i hvilket äfven folkskolans barn få en betydande färdighet. Vidare studeras Frankrikes geografi och historia mera intensivt, än hvad i den svenska folkskolan i allmänhet torde göras med vårt lands. Till och med statskunskap förekommer i folkskolan (enligt programmet redan i lägsta afdelningen i sammanhang med läseboken för att uppväcka nationalitetskänslan). Ur de ofvan omtalade »heders-» och »vandringböckerna» må här meddelas några utdrag som prof härå. Böckerna tillhörde en klass af 12-, 13-åringar uti en skola med ganska medelmåttiga lärare.

A. Fransk uppsats.

(Skrifven på lärorummet.)

Plan. Olika styrelseformer. Visa noggrant genom exempel ur Frankrikes historia skillnaden mellan den absoluta monarkien, den konstitutionella monarkien och republiken!

Från äldsta tider intill våra dagar ha styrelseformerna varit följande: den absoluta monarkien, den konstitutionella monarkien och republiken. En absolut monarki är ett lands styrande genom en enda chef. Denna chef bär namnet kejsare eller konung. Monarkien är ärftlig. Konungen är den högste styresmannen, hans handlingar äro utan kontroll, och flere millioner medborgare böja sig för en enda mans vilja. Hans vilja blir lag. Under Frans I och Ludvig XIV var monarkien absolut. Frans I satte under sina befallningar dessa ord: »Sådant är vårt goda behag.» Ensamt hans vilja bestämde skatternas storlek.

— — — Efter år 1789 ha åtta konstitutioner följt på hvarandra: 1) — — 8) Författningen af 1875. Enligt den sistnämnda är Frankrike en konstitutionell republik. Den verkställande makten utöfvas af en president, som väljes på 7 år. Då hans mandat är utlupet, gifver man honom en efterträdare, eller, om man vill belöna honom för hans tjänster, kan han omväljas. Han har vid sin sida ministerrådet. Han är oansvarig. Den lagstiftande makten är anförtrodd åt två församlingar: senaten och deputerade kamraren.

Republiken är den styrelseform, som bäst motsvarar ett fritt folks önsknigar. Vi böra älska republiken, emedan den gifvit oss våra fri- och rättigheter.

B. Fransk uppsats.

(På lärorummet.)

Plan. Berätta för en vän, som är bosatt i landsorten, det föredrag, som hölls för er den 20 januari 1896 om 1870 års krig!

Min kära M.!

I går, den 20 jan., sammankallades eleverna i alla Paris folkskolor af sina lärare, som påmint dem, att det var 25 år, sedan striden vid Buzenval ägde rum. Kl. 3 samlades vi på skolgården. Ett särskildt utsedt ombud för distriktet åhörde det föredrag, som hölls för oss. Lärarinnan i lägsta afdelningen hade fått i uppdrag att hålla detta föredrag. Hon började med dessa ord: »Mina kära barn! Det är i dag 25 år, sedan slaget vid Buzenval ägde rum. Medan preussarne fira årsdagen af de segrar, som de vunno under det olyckliga kriget, ha fransmännen velat ägna en stilla och tacksam hyllning åt de tappra, som föllo för fosterlandets försvar. — — — —

Du ser således, min kära M., att detta krig var mycket olyckligt för Frankrike. Kvinnorna spelade därunder en stor roll. Icke som om de gripit till vapen för att strida mot fienden, men de lifvade mängen gång upp de stridandes mod. Jag hoppas, att vi, om det en dag yppar sig tillfälle därtill, skola visa lika mycken energi, lika mycket mod som våra mödrar och mormödrar.

C. Hemuppgift.

(Statskunskap.)

1. Ha fransmännen några plikter att uppfylla mot staten och hvilka?
— De böra lyda lagarna, deltaga i statens utgifter och göra krigstjänst.
2. Hvad innefatta dessa plikter?
— De ällägga oss att betala skatt, att göra krigstjänst, att uppträda inför rätta som vittne, mottaga förmynderskap i vissa fall, att underkasta oss expropriation, att gå i skola, att mottaga inkvartering af trupper.
3. Hvad är det som bestämmer dessa plikter?
— Lagarna.
4. Hvad äro lagarna?
— De äro stadgar, som utfärdas af den högsta myndigheten, och som äro gällande för alla.
5. Hvem stiftar lagarna? . . .
6. Hvem skall tillämpa lagarna? . . .
7. När skall en lag tillämpas?
— När den blifvit promulgerad.
8. Hvad är att promulgera en lag? . . .
9. Hvar kunna fransmännen taga kännedom om lagarna?
— På rådhusets port eller i den officiella tidningen.
10. Huru snart skola lagarna tillämpas?
— I Paris en dag efter promulgationen och i landsorten en dag efter sedan den anländt dit.

Mycket har man att lära af undervisningen i *modersmålet*. Naturligtvis passar icke allt att inplantera i germanisk jordmån, men många väckelser och idéer måste åhöraren få genom dessa talrika muntliga och skriftliga öfningar.

På alla stadier förekommer utanläsning af valda stycken, bl. a. en mängd af Lafontaines fabler. Visserligen kunde man i somliga klasser få höra rabblande uppläsning, men ofta märkte man, att lärarinnorna voro medvetna om den stora betydelsen af dessa uppgifter och sökte göra dem fruktbarande i så väl språkligt som estetiskt och moraliskt afseende. Enligt programmet föreläser läraren två gånger i veckan för klassen något anslående stycke, som barnen ej blott få höra en gång, utan hvilket noga genomgås och förklaras. — Jag var närvarande, då på detta sätt med 12-åringar behandlades ett poem af Victor Hugo, »Skalden och barnen». Strof för strof förklarades mycket stämmingsfullt. En flicka gissade genast, att författaren vore V. Hugo, »som så mycket älskade sin lilla Jeanne». Ett uttryck: »drömmaren förspiller sin dag», blef anledning till definition af *drömma* i motsats till *tänka*, hvarvid en liten flicka frågade, om man icke kunde taga vara på de sväfvande drömmarna och lägga dem till grund för ett ordnad tankande. Till sist påpekade lärarinnan, huru mycket de haft att tala om (hela timmen hade åtgått), med anledning af detta korta poem. Men så vore det ju författadt af en stor skald. »Skalden har till uppgift att öppna människornas ögon för det sköna i världen». Efteråt bådo barnen att få höra stycket ännu en gång. — Vid kursivläsningen användes några prisbelönta böcker, t. ex. i en klass staden Paris historia, illustrerad, och i en annan en barnbok, däri en liten flicka från landet beskriver sina intryck och erfarenheter från hufvudstaden.

För *rättstafningen* är påbjudet, att de stycken, som dikteras, skola så mycket som möjligt hämtas ur stora författares skrifter. Vid genombläddrandet af en skrifbok träffade jag på bl. a. namnen Rousseau, Buffon, Fénelon, Loti, Musset. Dessa stycken användas ofta som underlag för språköfningar af annat slag. Antingen få barnen till hemuppgift att analysera delar däraf från en eller annan synpunkt, eller ock kan innehållet blifva ämne för en liten uppsats. Läraren låter t. ex. barnen stryka under vissa ord eller uttryck i det nedskrifna stycket, hvilkas betydelse de ha att *skriffligen* angifva, eller uppmanar han dem att skriva en analys af en viss mening eller redogöra för ett bestämdt antal ord o. s. v. Exempel:

- a. *Förklara betydelsen af följande (7) ord och sats!*
<i>Charançon</i>	en mycket liten insekt, som gnager på sådeskornen.
<i>imperceptible</i>	svår att se, som icke kan ses.
<i>avoir beau jeu</i>	göra en sak utan att låta sig störas, bekymmerslöst som en spelande.
-

b. Förklara i korthet betydelsen af följande (6) talesätt!

Köpa grisen i säcken. (<i>Acheter chat en sac.</i>)	Köpa en sak på god tro, utan att ha sett den, och bedragas af säljaren.
Efter mig syndafloden. (<i>Après moi le déluge.</i>)	Det gör detsamma, hvad som händer efter min död.

c. Uppdela följande (15) ord i deras enklaste beståndsdelar!

	Förstafvelse	Stam	Ändelse
<i>apanage</i>	a	pan	age
<i>délibérer</i>	dé	liber	er
<i>amour</i>	—	am	our

d. Grammatisk analys.

Les enfants bien élevés témoignent leur reconnaissance par leur empressement et leur docilité.

<i>Les</i>	best. art., mask. plur., angifver, att <i>enfants</i> har best. form.
<i>enfants</i>	subst., mask. plur., subjekt till <i>témoignent</i> .
<i>bien</i>	adv. till sättet, oböjligt ord, bestämmer <i>élevés</i> .
<i>élevés</i>	part. adj., rättar sig till gen. o. num. efter det ord, som det best., här <i>enfants</i> , mask. plur. o. s. v.

e. Sök synonymer till följande verb! Bilda meningar, innehållande hvar och en af de funna synonymerna i umpfkt. ind.

Verb	Synonymer
<i>sembler</i>	<i>paraître</i>
<i>vêtir</i>	<i>habiller</i>

f. Satsanalys.

(Den skriftliga analysen var i allmänhet uppställd efter följande schema.)

Text: — — —

Denna mening innehåller (t. ex. 2) satser, emedan det finnes (t. ex. 2) verb i personlig modus.

Första satsen: — — —

Hufvuddelar:	
Bestämningar:	Till subj.
	» pred.
	o. s. v.

Andra satsen: — — —

Efter diktamen af en Fénélons fabel gafs till hemuppgift att närmare utreda fabelns innehåll samt förklara vissa (understrukna) uttryck däri. — På följande sätt lydte uppgiften efter en annan rättstafningsöfning:

Skrif af den dikterade berättelsen, angif, hvilken lärdom man kan hämta af detta stycke, upprepa de råd, I fått angående berättande!

I »vandringboken» lästes följande svar på den sista af dessa uppgifter:

Regel för berättande. När man skrifer en berättelse, bör man så ofta som möjligt öfvergå från den berättande formen till samtal. Man bör låta personerna *tala* i stället för att *berätta* hvad de sagt, emedan detta ger mera lif och färg åt berättelsen.

Samtliga dessa uppgifter voro gifna åt 11 å 12 års folkskolebarn.

Diktamensskrifningen rättades på så sätt, att barnen i viss, af läraren angifven ordning bytte böcker, hvarpå ett barn i sänder långsamt angaf ordens bokstafvering äfvensom interpunktionen. Med blyerts satte barnen vissa märken i marginalen (betydande hela, halfva och kvarts fel) och ströko under de felaktiga orden i den bok, hvar och en erhållit. Sedan detta var gjordt, skrefvo de betygssumman underst och införde lärarinnan siffrorna på sin lista. Hon genomsåg naturligtvis böckerna efteråt.

Hvad för öfrigt *rättelser* angår, så utskrifvas ej många sådana i uppsatserna. Betyg gifvas, särskilda för behandlingen af språket och för innehållet, samt dessutom ett detaljeradt omdöme öfver uppsatsen. I marginalen skrivas omdömen om särskilda afdelningar eller meningar. Sådana uttryck, som *möjligen*, men ej gärna, kunna användas, understrykas. Man öfver korsar endast det, som omöjligt låter säga sig. Icke alltid låter man barnen skriva in en bättre form efteråt. En mycket skicklig lärarinna vid seminarieskolan i Paris sade mig, att det för henne vore omöjligt *hinna* verkställa alla omskrifningar, då c. 50 uppsatser måste rättas på 5 dagar hvar vecka, och för öfrigt ansåg hon dylikt onödigt, då barnen efter ett muntligt påpekande vanligtvis mycket väl insågo det felaktiga.

I allmänhet prepareras uppsatserna föga. En plan gifves — det är allt. Men så torde den ständiga öfningen att uttrycka sig i skrift, som gifves i alla klasser, bidra att undanröjda en del svårigheter. När därtill hvarje vecka de rättade uppsatserna gifva anledning till en grundlig utredning af det gifna ämnet och eleverna i regeln ha att skriva nästa uppsats redan samma dag, bör ju mycket af lärarens råd vara i friskt minne.

Stor vikt lägges på *brefskrifning*. Man befinner sig ju i Frankrike på ett öfvergångsstadium: den äldre generationen har ej fått undervisning i skrifkonsten, och lärarna inpränta hos barnen, att det blir deras åliggande att i framtiden sköta föräldrarnas korrespondens. Uti en klass af 10-åringar hörde jag en lärarinna genomgå ett föregående vecka skrifvet bref,

innehållande tacksägelse till en tant för en julgåfva. — På en lista voro samtliga de fel, hvilka skulle bli föremål för utredning, uppskrifna. Först påminde lärarinnan om att brefstilen skulle närma sig talspråket, endast vara artigare. Framför allt borde uttrycken vara enkla och osökta. »Jag skrifer för att tacka dig» ändrades till »Jag tackar dig» etc. Participialkonstruktioner finge ej gärna användas, ej heller imp. du subjunctif. Allmän regel: barnen borde göra det till en vana att först tänka efter, *hvad som* skulle stå i brefvet, och sedan uppgöra en liten *plan*, hvilken noga måste följas. I det ifrågavarande brefvet finge utom tacksägelser endast meddelas notiser om familjens hälsotillstånd. — Efter denna inledning genomgingos, med anlitande af svarta taflan, fel med afseende på stafning, ändelser, upprepanden o. s. v. Därpå framdrog lärarinnan olämpliga uttryck ur de särskilda böckerna, lät den skyldiga utfundera en bättre form, hvilket alltid lyckades, och slutligen läste hon upp ett par af de bästa uppsatserna.

Särdeles tilltalade var resonemanget angående brevrens afslutning. Bland det antal fraser för dylikt ändamål, hvarpå franska språket är så rikt, hade barnen gjort ett mer eller mindre lyckligt val. Alltför starka uttryck, som »Tants hängifna» (*ta nièce dévouée*) eller »med min hjärtligaste omfamning» (*je t'embrasse de tout mon coeur*) kritiserades lika väl som fraser, olämpliga i något annat afseende. Därpå måste barnen söka, hvilka afslutningsformler som passade att använda till åtskilliga personer, såsom skolans föreståndarinna, lärarinnan själf, en väninna o. s. v. — »Föreståndarinna träffar ni så litet, till henne kan ni ej sända en omfamning eller uttryck af er tillgifvenhet: därtill känner ni henne icke tillräckligt. Henne bör ni lyda och visa vördnad, så att ett bref till er föreståndarinna borde sluta med en försäkran om er lydnad och vördnad. Edra lärarinnor känner ni mera — kanske ej i början af läsåret, men sedan brukar ni väl hålla af dem, och äfven lär ni väl vara tacksamma mot dem — så att till dem kan ni skriva om er tacksamhet och tillgifvenhet» etc.

Det hade varit fritt val af det föremål, för hvilket tacksägelse skulle afläggas. Beröm gafs åt dem, som valt nyttiga saker, klander för lyxföremål. Den flicka, som haft den sant barnsliga smaken att glädjas åt en docka, fick särskildt erkännande — hennes nätta bref upplästes i sin helhet. Mottagarinnan af en fotografiapparat berömdes, emedan hon skildrat sina känslor vid det stora paketets ankomst och öppnande samt

sin ifver att börja använda instrumentet. »Det var en god idé af dig — det är ju naturligt, att den, som sändt en så dyrbar gåfva, är angelägen att få veta, om den var välkommen och användbar.» — Andra klandrades för »fraser», onödig vidlyftighet, illa uppställd plan m. m. I marginalen lästes bredvid de särskilda styckena omväxlande: »b.» (bien, bra), »fraser», »god idé», »otydligt» etc.

Denna lektion hölls en lördag, till måndagen skulle samma klass ha färdig *Ett brefs historia*. Fritt val af adressort, men barnen hade att taga reda på genom hvilkas händer och på hvilken väg deras bref befordrades.

Hvad beträffar förmåga att uttrycka sig *mundligt* i sammanhängande framställning, må omnämnas, att de franska barnen äga stor färdighet därutinnan. Lärarna hålla visserligen sina föredrag, men vid examinationen går det icke så lätt för eleverna att slippa undan. Icke alla bli förhörda på samma timme, emedan frågorna merendels göras mycket omfattande. Lärjungarna måste svara utförligt, och den ständiga vanan därvid lämnar utmärkta resultat.

Ett annat ämne, hvori de franska barnen äro mycket duktiga, är *räkning*. Men så ha de, utom i de lägsta klasserna, hemuppgifter hvarje dag. Oftast är det problem att lösa, men äfven kan det hända, att läraren dikterar ett antal frågor öfver »teorien», hvilka måste skriftligen besvaras. Stundom blir det rent af redogörelser för ett räknesätt. Ur en tolfårig flickas skrifbok annoterade jag följande uppgifter.

- a. *Hvad menas med en enhet? Hvilket är det enklaste hela tal? Hvad menas med grunden för ett talsystem? o. s. v.*
- b. *Förklara regeln om tals delbarhet med 2 och 5!*
- c. *Teori. Division. 1. Allmän definition. 2. Division i inskränkt betydelse. 3. Olika fall af division.*

Jag undrar, hvad en liten svensk tolfåring skulle säga om att tillbringa sin afton med att samvetsgrant uppteckna de regler, hon kunde, samt söka exempel på alla olika fall af division, hvilket de franska flickorna så tåligt hade gjort. Deras skrifböcker, hvori samtliga hemuppgifter införas, voro särdeles prydligt hållna. Efter problemens text kommo afdelningar med tydliga rubriker, såsom: *lösning, operationer* (uträkning), *svar* o. s. v.

Inom aritmetiken gör man i Frankrike sträng skillnad på teorem och problem. I början af terminen bruka somliga lärare genomgå ett antal problem af de olika slag, som höra

Hvarje tal, som består af en värdesiffrå, åtföljd af en eller flera nollor, betecknar en mångfald af 9 + värdesiffran.

(Skref:)

$$\begin{array}{l}
 300 \left\{ \begin{array}{l} 100 = \text{mångfald af } 9 + 1 \\ 100 = \text{ » } \text{ » } + 1 \\ 100 = \text{ » } \text{ » } + 1 \\ \hline 300 = \text{mångfald af } 9 + 3 \end{array} \right. \\
 \\
 4581 \left\{ \begin{array}{l} 4000 = \text{mångfald af } 9 + 4 \\ 500 = \text{ » } \text{ » } + 5 \\ 80 = \text{ » } \text{ » } + 8 \\ 1 = \text{ » } \text{ » } + 1 \\ \hline 4581 = \text{mångfald af } 9 + 18 \end{array} \right.
 \end{array}$$

4581 är jämnt delbart med 9. H. S. B.»

Gällde det åter att uträkna ett praktiskt exempel, visade barnen vana både vid att själfva angifva lösningens gång samt vid att väl ställa upp allt på svarta taflan. Lärarinnorna sade, att de franska barnen ha en mycket snabb uppfattning men ty värr i regeln glömma lika fort, som de lära.

* * *

Det utbyte, en nordbo har af sitt besök i de franska skolorna, är nog icke alltid af *positiv* art. Folkskolan är en ung institution i Frankrike. »Allt detta har blifvit på de sista 15 åren», heter det. Det var 1870 års krig med dess sorgliga erfarenheter i fråga om folkets okunnighet, låga moraliska ståndpunkt och blinda national-fäfånga, som blef en väckelse i många afseenden. De ledande männen ha gjort sina experiment, inspirerade af brinnande kärlek till fosterlandet och nit för nationens framåtskridande, men vissa institutioner äro nog tills vidare — experiment. Dock är det ju icke endast det fullt mogna och färdiga, som vinner vårt intresse; man kan också glädjas åt att gifva akt på det, som spirar och växer.

V. O.

Svensk uppsatsskrifning på skolans lägre och mellersta stadier.

Öfvanstående ämne utgjorde föremål för öfverläggning vid Pedagogiska sällskapet i Stockholm sammantråde lördagen den 14 november. Diskussionen inleddes af skolföreståndarinnan *Anna Danielsson* med ett referat öfver fru H. Andersons »Svenska språk-öfningar» samt den af professor G. Cederschiöld och seminarieadjunkten V. Olander nyligen utgifna metodiken i svensk uppsatsskrifning, af hvilka arbeten det förstnämnda finnes utförligt anmaldt i »Verdandi» för 1895, h. IV, och det senare i föreliggande häfte.

Inl. anställde en jämförelse mellan dessa båda arbeten och påpekade, att de öfverensstämma i åtskilliga hufvuddrag, såsom att uppsatsskrifningen bör begynna tidigare, än hos oss hittills varit fallet, redan under barnets andra eller tredje skolår, samt att öfningarna skola vara enkla, omväxlande och så själfständiga som möjligt, men att dessa grundsatser i de olika arbetena tillämpas på mycket olika sätt, särskildt hvad det lägsta stadiet beträffar.

Cederschiöld och Olander lägga stor vikt vid att barnen från början använda ett fullt korrekt uttryckssätt; deras bok börjar med grammatik, och skriföfningarna erfordra mycken preparation. Fru Anderson utgår från barnets ståndpunkt och söker tala dess språk, hon kommer först i andra kursen fram till de grammatiska begreppen, som då meddelas på ett enkelt och roande sätt, och hennes öfningar äro ej svårare, än att barnen i de flesta fall kunna reda sig med dem nästan utan hjälp. Det har också visat sig, att fru Andersons bok i hög grad äger förmåga att väcka barnens intresse. Hvad motsvarande del af Cederschiöld-Olanders bok beträffar, ägde inl. ingen erfarenhet men höll före, att det däri föreslagna tidiga grammatiserandet icke vore fullt naturligt utan lärde barnen att röra sig med uttryck, som de i själfva verket icke förstå.

Bland det i metodiskt afseende nya den följande, uteslutande åt uppsatsskrifningen ägnade delen af Cederschiöld-Olanders bok innehåller ville inl. särskildt fästa uppmärksamheten vid de s. k.

läxreferaten, d. v. s. skriftliga redogörelser för sådant, som vid undervisningen i historia, geografi, naturkunnighet m. fl. ämnen genomgått i skolan eller blifvit öfverläst i hemmet. Inl. hade själf använt detta slags öfningar vid repetitionsförhör och funnit dem vara ett godt medel att förvissa sig om hur pass grundligt och själfständigt barnen tillägnat sig det meddelade.

Med afseende på nyttan af de i handboken föreslagna stilistiska öfningar, som bestå däri, att lärjungen ledes att muntligen korrigera styckena med felaktigt konstruerade meningar, hyste inl. vissa tvifvelsmål. Förf. anse visserligen, att de i meningarna förekommande felen ej kunna mana till efterföljd, emedan de äro så hopade, att styckena måste förefalla barnen löjlige; men man kan med skäl frukta, att sysslandet med dylika felaktiga konstruktioner, hvaraf alltid någon del fastnar i minnet, skall för mindre begåfvade barn innebära en fara.

Såsom synnerligen läsvärdt framhölls kapitlet *Om uppsatserns rättande*, hvori en stor mängd goda råd och anvisningar lämnas. Så påpekas, hurusom både lärarens och lärjungens arbete med uppsatserna kan ej obetydligt underlättas genom att preparationen göres tillräckligt grundlig och upplysande, att man söker förmå lärjungen till uppmärksam läsning af goda teratur o. s. v. För uppsatsernas korrigerig gifvas de tre kardinalreglerna: *Rätta ej för mycket! Bedöm felen efter lärjungarnas förkunskaper! Sök att göra rättelserna fruktbarande!* — föreskrifter, som visserligen ej äro nya men tåla vid att ofta upprepas.

Inl:s föredrag följdes af en liflig diskussion.

Rektor S. Almqvist höll före, att den i Cederschiöld-Olanders metodik föreslagna grammatiska förkursen vore fransk till sitt ursprung, emedan den för fransmännen utmärkande fordran på korrekthet i uttrycket nödvändiggör tidig undervisning i grammatik; man kan också med franska barn drifva förståndsanalys i större utsträckning än med andra. I själfva verket torde denna fordran på korrekthet i barnens språkbehandling finna stöd i något nationellt egenomligt äfven hos oss, på samma gång som svenska lärare hysa en berättigad rädsla för det *obarnsliga*, hvilken ej finnes utvecklade hos andra folk.

Doktor N. G. W. Lagerstedt ansåg, att grammatikundervisning på så tidigt stadium, som här föreslås, knappt kan gifva annat resultat än en skenkunskap. Lärjungen ledes visserligen genom

frågor fram till de grammatiska definitionerna, men det är bekant, att läraren genom ett skickligt utfrågande kan få barnen att säga nästan hvad han vill.

Fröken Maria Aspman hade användt fru Andersons bok och funnit, att den i hög grad tilltalar barnen, hvilka känna igen sig i de däri förekommande små berättelserna och samtalen. Hade flerårig erfarenhet af läxreferat i form af svar på frågor, en öfning, som visat sig vara af stor nytta; en god sak därvid är, att barnen i lämpliga fall, t. ex. vid undervisningen i naturkunnighet, få tillfälle att rita. Framhöll, att uppsatsskrifning borde förbindas med ritning mycket oftare, än hittills varit förhållandet.

Folkskolläraren J. Dalström framhöll, att uppsatsämnena böra hämtas direkt från barnens egen erfarenhet och vara starkt begränsade. Så t. ex. böra barnen ej få till uppgift att skildra julhelgen i dess helhet, utan någon episod, såsom julgranens plundrande, julottan e. d. Därigenom vinner man, att barnens uppmärksamhet riktas mot en viss punkt och att uppsatserna bli korta, hvilket är af stor vikt. För de s. k. läxreferaten bör man välja någon *del* af ämnet, som särskildt väckt barnets uppmärksamhet, och kan då finna lämpliga uppgifter för denna öfning inom nästan hvilket undervisningsämne som helst. Korrigeringen bör så vidt möjligt försiggå under barnens ögon.

Lektor A. Bendixon hade i Cederschiöld-Olanders bok saknat något — de poetiska försöken, ty dit kunde man ej räkna återberättande af poem, hvilket vore en ganska prosaisk sysselsättning. Det vore dock en af uppsatsskrifningens viktigaste uppgifter att sätta fantasien i rörelse, och talaren hade alltid funnit, att hans lärjungars uppsatser öfver poetiska ämnen varit öfverlägsna deras uppsatser af andra slag. Det talas mycket om att barnen skola återgifva hvad de erfarit, men sådana uppgifter utföras väl endast af barn, som äga liflig fantasi, ty det är på fantasien det beror, om en människa kan aflocka verkligheten något intresse och behandla ett erfaret faktum väl. I rena beskrifningar är förståndsverksamheten hufvudsaken, men med afseende på nyssnämnda slag af uppsatser gäller det att finna nya synpunkter, och det är då fantasien, som skall eggas. Äfven relativt fantasilösa barn torde kunna i detta afseende utvecklas, om man från början väljer ämnen, som tilltala inbillningskraften, såsom en pennas, ett armbands historia o. s. v. Kunde man lära barnen att komponera väl, så hade man utfört ett stort verk.

Skolföreståndarinnan Hilda Myhrberg hade vid de öfningar i återberättande, hvarmed uppsatsskrifningen i flickskolorna vanligen

inledes, låtit de elever, som så önskat, i stället få själfva komponera små berättelser, och af denna tillåtelse hade ej så få brukat begagna sig.

Fröken S. Rogberg: Det hade yttrats, att prosaomskrifningar af poetiska stycken vore olämpliga ämnen, och lärjungarna anse dem också ofta som de tråkigaste och svåraste af alla uppgifter, kanske emedan de känna med sig, att de förstöra en poetisk skapelse. Det torde dock ej vara omöjligt att anordna dessa öfningar så, att de både bli tilltalande för barnen och lämna godt resultat. Tal. hade i klass V en gång valt Rydbergs »Tomten» till ämne och efter skaldens framställning utförligt beskrifvit hufvudpersonen i dikten samt sökt framhålla grundtanken i poemet. Därpå hade detta upplästs, och då voro barnen redan intresserade, tomten var dem en liten vän. Nästa lektion hade stycket skriftligen återberättats, och uppsatserna hade varit ganska poetiskt skrifna.

Lektor A. Bendixson ville med anledning af fröken Rogbergs anförande anmärka, att han ej ansåg återgifvandet af ett lyriskt stycke såsom »Tomten» behöfva bli tråkigt eller prosaiskt; dylika ämnen äro tvärtom synnerligen lämpliga. Man bör dock ej tro, att de fostra barnens poetiska sinne.

Folkskolläraren K. Liedholm meddelade några erfarenheter från undervisning i uppsatsskrifning efter Parkers metod. Enligt denna låter man barnen beskrifva gifna situationer, bilder o. s. v., som de just hafva för ögonen och som man finner intressera dem, men inga särskilda föreskrifter för arbetet meddelas. Uppsatserna hade med detta tillvägagående blifvit allt bättre och bättre.

Folkskolläraren J. Dalström instämde med d:r Bendixson däri, att fantasien bör odlas genom uppsatsskrifningen, men hvad smärre barn beträffar, måste man komma ihåg, att en stor del af dem ej äga förmåga att på ett tillfredsställande sätt behandla fantasiämnen och det arbete de nedlägga på dylika uppgifter blir då till ingen nytta. En oeftergiflig fordran är, att uppgifterna skola väcka *alla* barnens intresse, och detta torde ernås genom den af hr Liedholm förordade metoden. Om man griper tillfället, är det ganska lätt att finna uppgifter, hvilka anknyta sig till hvad som sysselsätter barnens tankar. Man kan t. ex. låta dem redogöra för hvarför svenska flaggan hissas den 6 november, skildra någon episod från en utfärd de företagit, beskrifva någon del af undervisningsmaterielen o. s. v.

Skolföreståndarinnan Anna Sandström hade med glädje hört, att fantasiens betydelse vid uppsatsskrifningen här framhållits, ty den blir ofta mer än tillbörligt förbisedd. Det var äfven tal:s er-

farenhet, att uppsatser öfver fantasiämnen ofta bli bättre än andra, och att man kan få se verkligt vackra och poetiska saker skrifna af barn, som man aldrig tilltrott något sådant. Men man bör skilja mellan olika slag af uppsatser. Ett slag har till ändamål att öfva barnet i *korrekt språkbehandling*, i kommatering, användandet af stor begynnelsebokstaf o. s. v., och för detta slags öfningar hade talaren funnit fru Andersons bok vara särdeles lämplig, ty med dess tillhjälp kan man på ett roligt sätt inlära allt detta, som eljest blir så tråkigt. Men det bör dessutom finnas ett annat slags öfningar, sådana som utgöra ett naturligt aflopp för barnets *produktionsförmåga*. Dylika skrifningar kunna och böra förekomma redan från första början; i de förberedande klasserna är det mycket lämpligt att låta dem taga formen af bref, hvori barnen få säga hvad helst de vilja. För att göra illusionen fullständig kan man låta dem lägga in brevet i ett kuvert och adressera det t. ex. till föreståndarinnan. Ett tredje slags uppsatser äro de s. k. läxreferaten. Vid dessa är *innehållet* hufvudsak, där gäller det framför allt: är det sant, det som du skrifvit? Det är i högsta grad viktigt, att det innehåll, som skall behandlas i läxreferaten — ett olämpligt namn för öfrigt — är till sitt omfång begränsadt och väl preparerad. Man bör ej välja t. ex. ett helt krig eller beskrifning öfver ett helt land; mer om det är någon viss del af ett ämne, som barnen alltid ha svårt att minnas och som förefaller dem trasslig, lägger man an på att riktigt grundligt utreda och inlära detta och låter barnen sedan skriftligen redogöra därför. Man kan då lita på att just denna del sitter fast i minnet, fastare än något annat. Tal. ville för öfrigt betona, att en af de förnämsta orsakerna till att vi svenskar så ofta sakna förmåga att skriva med klarhet och ledighet ligger däri, att vi alldeles för litet studera vår egen klassiska litteratur.

Rektor S. Almquist ville med anledning af Cederschiöld-Olanders förslag om konceptens rättande anmärka, att detta sätt många gånger försökts, men att man vanligtvis snart upphört därmed, kanske till en del därför att barnens intresse slappas genom att uppsatserna måste skrivas om och läraren tröttnar att rätta för andra gången. Dock bör man i regeln rätta koncepten, när man fört lärjungarna fram till någon ny art af uppsatsskrifning, t. ex. en genomförd jämförelse. I allmänhet skrives det för mycket koncept i skolorna, och barnen få därigenom vana att skriva dåligt.

Såsom blifvit nämndt, börjar uppsatsskrifningen vanligen med återberättande. Nyttan af denna öfning är ej stor och minskas ofta ytterligare genom att man låter en lärjunge, kanske två,

upprepa berättelsen, innan den nedskrifves; härigenom trötts barnen, hvarjämte språkformen blir sämre och sämre. Berättelsen bör föredragas af läraren själf, i en god form och blott en gång: kunna barnen ej komma ihåg alla detaljer, så får deras fantasi ifylla luckorna.

Läxreferatens införande torde komma att bli af stort gagn för uppsatsskrifningen, men den oerhörda tid korrigerandet af dessa öfningar erfordrar kommer nog alltid att vålla svårigheter. Tror man sig förbunden att rätta läxreferaten lika noggrant som vanliga uppsatser, så blir man snart nödsakad att upphöra med dem. Talaren ansåg, att man i stora klasser och i vissa fall, t. ex. när dessa skrifningar användas som ett sätt att tentera, ej behöfver rätta alla skrifningar, ej ens alltid genomläsa uppsatser af sådana elever, som bruka skriva korrekt. Lärjungarna inse, att själfva arbetet med nedskrifvandet stundom är hufvudsaken, och de fordra ej att få en tentamen rättad. Om man kan förmå äldre lärjungar att skriva s. k. dubbelkrior, hvilket är en synnerligen god sak, böra dessa ej rättas lika minutiöst som andra uppsatser, utan blott i stora drag. All uppsatsskrifning får ej gå in i de gamla kriaformerna, utan det gäller att finna nya former för öfningarna i skriftlig framställning.

Ingenjör H. Berwald ville framhålla, att gossar och flickor stundom böra erhålla olika uppsatsämnen. I flickskolor hade talaren ofta sett fantasiuppgifter utföras väl, medan gossarnas prestationer af detta slag ej sällan bli mycket underhaltiga. Att tidigt söka uppodla fantasien torde nog vara att förorda. Med afseende på behöfligheten af konceptskrifning ville talaren fästa uppmärksamheten på att de flesta lärjungar skriva sina koncept mer eller mindre oredigt, allt efter som tankarna föra dem framåt, och att man således måste låta dem omordna det första utkastet, om man vill, att deras uppsatser skola bli öfversiktliga. Underlåtenhet att korrigera läxreferat skulle nog alltid komma att betraktas som slarf af läraren. Om läxreferat, använda som skriftlig tentamen, ej korrigeras, komma de misstag lärjungarna nedskrifva att fastslås i deras minnen; dessutom se de ej någon frukt af sitt arbete, och detta gör dem modfällna.

Skolföreståndarinnan Anna Sandström ansåg, att läxreferaten måste rättas, men på ett helt annat sätt än de egentliga uppsatserna, hvilka höra till modersmålsundervisningen. På ett par minuter bör man kunna genomläsa ett läxreferat och rätta de mest i ögonen fallande misstagen däri, medan korrigerandet af en enda kria kan erfordra flere timmar. Dessa läxreferat äro ju ej en *ersättning*

för de vanliga kriorna, utan en extra öfning, hvarigenom lärarna i de andra ämnena understödja läraren i modersmålet.

Skolföreståndarinnan Anna Danielsson: Att läxreferaten ej rättas lika fullständigt som andra uppsatser är till fördel äfven för lärjungarna, ty dessa tycka om att det de producerat stundom får förbli ett helt och ej sönderplockas genom ymniga rättelser, något som ofta betager dem hägen till nya försök.

Fröken Mathilda Widegren: Om en inskränkning i det hittills vanliga minutiösa kriarättandet kunde ävägbringas, vore det en verklig lycka för de under nuvarande förhållanden mer än tillbörligt ansträngda lärarna i modersmålet och medelbart äfven för barnen. Det kan ej nekas, att man ofta rättar uppsatserna med tanke på utomstående personer, som möjligen kunna komma att läsa dem. Från denna ängsliga omsorg om sitt eget anseende borde man söka frigöra sig och lita mera på sina elevers redbarhet och omdöme.

Ordföranden, *rektor S. Almquist*, gjorde till sist en sammanfattning af hvad som under diskussionen yttrats samt påpekade, att de reformer man nu vill genomföra innebära en verklig revolution inom uppsatsskrifningen. Hittills har man begått ett stort fel genom att införa denna vid en synnerligen olämplig tidpunkt, nämligen i öfvergångsålderns början, då inom barnet försiggår en våldsam omhvälfning, som medför att naiviteten försvinner och fantasi-lifvet aftager, medan förståndsmässighet och kriticism tillväxa. Det är därför man måst tillgripa nödfallsutvägen och börja med återberättande. Det väsentligaste och gemensamma för de refererade reformförslagen är, att de vilja för uppsatsskrifningen tillgodogöra den tidigare, produktiva åldern. Af största betydelse är äfven den föreslagna vidsträckt användningen af skrifningar såsom hjälpmedel vid lektionerna, och läxreferaten torde, om de införas i åsyftad omfattning, komma att bilda uttrycket för den mera själfverksamma sidan af lärjungens skollif.

Bokanmälan.

Svensk uppsatsskrifning på skolans lägre och mellersta stadier af *G. Cederschiöld* och *V. Olander*. Med teckningar af *Jenny Nyström*. I. Handbok för läraren. Pris 2 kr. 50 öre. II. Öfningsbok för lärjungan. Pris 25 öre. Ludv. Gleerups förlag 1896.

Under de senaste åren hafva inom den svenska skolvärlden ofta framkommit yrkanden på reformer inom undervisningen i modersmålet i afsikt att göra densamma mera praktisk och af större nytta för lärjungens framtida lif. Den, som haft tillfälle att iakttaga, med hvilken lätthet, reda och oförsagdhet lärjungarna i utlandets skolor, exempelvis de franska och engelska, muntligen och skriftligen uttrycka sig, måste medgifva, att de svenska skolbarnen i detta afseende äro betydligt underlägsna, och särskildt nedslående är det att se, huru hvarje uppgift att skriftligen uttrycka sina tankar förorsakar dem bryderi och bekymmer. Det torde knappast vara tvifvel underkastadt, att nämnda förhållande till en stor del är att skriva på räkningen af vår ofta opraktiska och ej nog planmässigt ordnade undervisning i modersmålet, och man bör därför kunna hoppas att, när, förbättrade metoder och läroböcker en gång blifvit allmänt införda, en förändring till det bättre så småningom kommer att inträda. Under det emellertid en verkligen praktiskt inrättad språklära — ungefärligen i den riktning, hvari lektor Linder inslagit genom sina *Råd och regler för svenska språkets användning i tal och skrift* — förunderligt länge låter vänta på sig, hafva redan tvenne förtjänstfulla försök till praktiska läroböcker i skriftlig framställning, båda utarbetade på grundvalen af metoder, som länge och med framgång tillämpats i Nordamerika, England och Frankrike, hos oss utkommit, nämligen fru Hedda Andersons *Svenska Språköfningar* och nu senaste ofvanstående metodik för uppsatsskrifningen på skolans lägre och mellersta stadier.

Sistnämnda arbete är företrädesvis afsedt att utgöra en ledning vid undervisningen i folkskolorna, de högre flickskolorna och de fem lägre klasserna af de allmänna läroverken, således vid sådana skolor, som afse att meddela ej s. k. lärd, utan allmänt medborgerlig bildning. Inom sådana läroverk torde modersmålsundervis-

ningen böra hafva till uppgift att bibringa lärjungarna förmåga att lätt och säkert läsa och uppfatta en svensk text, som ej erbjuder några särskilda svårigheter med afseende på innehåll eller form, samt färdighet att muntligen och skriftligen klart, redigt och i en i det stora hela korrekt språkform uttrycka sina tankar. För detta ändamåls vinnande måste man enligt förf:s åsikt låta tal-, läs- och skrif- öfningar stå i nära sammanhang med och stödja hvarandra, och föreliggande arbete utgör just ett försök till ävägbringandet af ett sådant samband mellan det som barnet inhämtat i skolan samt öfningarna i skriftlig framställning.

Till följd af den stora olikheten i modersmålets ställning inom de olika svenska skolorna har man ej ansett lämpligt att uppdelade lärostoffet i bestämdt begränsade årskurser och lektioner, men däremot meddelas ett så stort antal af så väl lättare som svårare öfningar, att det för hvarje lärare bör utgöra ett tillräckligt förråd, hvarur han kan utvälja det han finner för sitt ändamål lämpligast.

Boken består af en lägre och en högre kurs. Den förstnämnda är ämnad att användas redan under barnets andra eller tredje skolår, och uppsatsskrifningen kommer således att taga sin början, innan barnens naturliga lust att vara produktivt verksamma hunnit slappas genom bristande tillfällen därtill, och innan de förstå att generasig för sina små försök till själfständigt författande. Man bör således kunna hoppas, att de, när deras själfkritik sedermera vaknar, redan skola hafva förvärfvat vana att uttrycka sig skriftligen och öfvervunnit en del af de tekniska svårigheterna vid uppsatsskrifningen, och det torde då ej blifva så svårt att hos dem vidmakthålla det i början så lifliga intresset för öfningarna i skriftlig framställning, hvarförutan arbetet ju icke kan blifva rätt fruktbarande.

En stor del af öfningarna i den lägre kursen hafva till ändamål att lära barnet användningen af stor begynnelsebokstaf, skiljetecken (i enkla fall) och flertalsformer af verb; under preparationen till dessa öfningar meddelas det mått af grammatik, som för desamma oundgängligen erfordras. Ganska snart öfvergår man till framkallande af själfständiga små uppsatser genom att låta barnen redogöra för egna erfarenheter och egna iakttagelser, och uppsatserna erhålla ofta brefform, på det de små själfva må inse nyttan af öfningarna och erinras om att de lära ej blott för skolan utan för lifvet. För att undanröjda det hinder för all uppsatsskrifning på de lägre stadierna, som ligger i barnets brist på rent mekanisk skriffärdighet, rekommendera förf. flitig afskrifning efter tryckt bok en öfning, hvarigenom lärjungarna tillika få skriftspråkets ortografi, grammatik och ordförråd inpräglade i minnet och som kan göras

ännu nyttigare, om man låter barnen enligt i handboken meddelade anvisningar företaga själfständiga förändringar i texten.

Den högre kursen är egentligen afsedd för folkskolans tredje och fjärde klasser samt fortsättningsklasserna äfvensom för tredje, fjärde och femte klasserna af de allmänna läroverken och med dem likställda skolor, men torde dessutom kunna tjäna till ledning vid undervisningen i seminarier och folkhögskolor samt vissa lägre tekniska skolor. Bland de i denna afdelning förekommande nyheterna i metodiskt afseende framhålla vi anvisningarna till *läxreferat*. Sådana öfningar spela som bekant en betydande roll i franska, engelska och nordamerikanska högre och lägre skolor, i det lärjungarna därstädes mycket ofta, somligstades hvarje dag, få använda någon lektion till skriftlig redogörelse för ämnen, som förut i skolan blifvit genomgångna eller som utgjort föremål för öfverläsning i hemmet, eller ock afgifva skriftliga svar på frågor, som af läraren uppskrivas på svarta taflan. Det är naturligt, att barnets förmåga att skriftligen uttrycka sig härigenom på det verksamaste befordras, och då hvarje lärjunge nedskriver dessa små redogörelser i en och samma bok, får han så småningom i sin hand ett synbart resultat af sitt arbete, hvilket utan tvifvel måste verka uppmuntrande och lifvande.

Dylika läxreferat torde med fördel kunna användas såsom s. k. tysta öfningar, då läraren har att samtidigt sysselsätta tvenne klasser, men förf. förorda varmt, att äfven i andra fall försök därmed anställas. I de länder, där läxreferaten flitigt brukas, hafva de nämligen befunnits i så hög grad bidra till säkerheten i lärjungarnas kunskaper, att de respektive ämneslärarna anse sig ej förlora utan tvärtom kunna vinna på att några timmar i t. ex. historia och geografi, naturkunnighet och matematik hvarje termin afsättas för dessa öfningar.

Bland öfriga i denna högre kurs upptagna uppgifter nämna vi såsom hittills mindre ofta förekommande författandet af annonser och bref af olika slag samt uppgifter passande till feriearbete (t. ex. svar på frågor sådana som *Huru utvecklas den vanliga grodan? Beskrif, huru du i en blomkruka från frö uppdragit någon växt!* o. s. v.). Ett särskildt kapitel ägnas åt behandlingen af vissa stilistiska fel, hvartill barnen ofta göra sig skyldiga och hvarifrån de endast småningom kunna frigöra sig, såsom onödigt uppreparande af samma ord och uttryck, enformighet i bruket af konjunktioner och adverb, oriktig användning af förbindelseord m. m.; härtill sluta sig öfningar i detaljering och motivering samt olika anföringssätt o. s. v.

Äfven med afseende på den lika svåra som viktiga frågan om dispositionsöfningarnas rätta anordnande innehåller arbetet åtskilligt

nytt. Så meddelas anvisningar, huru dessa öfningar kunna i betydlig mån underlättas dels därigenom att lärjungarnas egna försök till planbyggnad förbindas med ett ingående studium af gifna förebilder och dels genom att man i tid börjar låta lärjungarna efter genomgående af stycken ur läseboken uppgöra korta innehållsöfversikter eller planer eller omredigera små scripta (t. ex. bref), i hvilka erforderlig reda och sammanhang i tankegången saknas. För de två eller tre sista åren af den period, för hvilken boken är beräknad, meddelas i sista kapitlet förslag till uppsatsämnen, progressivt ordnade med hänsyn till lärjungens utvecklingsgång och uppställda med iakttagande af behöfzig omväxling; i de flesta fall lämnas två eller flere alternativa ämnen.

Ett supplement till handboken bildas af *Öfningsbok för lärjungan*, hvilken innehåller en mängd öfningar, som lärjungan kan efter lärarens anvisningar på egen hand utföra, såsom ifyllnadsuppgifter, stycken till afskrifning med eller utan bearbetning, uppgifter bestående af frågor att besvara samt träsnitt, afsedda att af barnen beskrivas. Boken synes förträffligt lämpa sig så väl till bruk under lektionstimmarna (för »tysta öfningar») som för hemuppgifter.

Förf. omnämna, att de själfva för några år sedan i en flickskola tillämpat en del af de metodiska förslag, som handboken innehåller. Vi skulle vilja tillägga, att mycket af de senare ej torde vara så alldeles nytt för vårt land, som man kunde vara benägen att tro. Mången svensk lärare eller lärarinna har helt säkert, drifven af känslan att något måste göras för att undervisningen i uppsatsskrifning må gifva bättre resultat än hvad hittills varit förhållandet, själf uttänkt och i all stillhet med sina elever pröfvat ej så litet af det som i ofvannämnda arbete framställes såsom förordadt i utlandets pedagogiskt-stilistiska litteratur. Så t. ex. har anmälaren sig bekant, att s. k. läxreferat sedan flere år tillbaka i stor utsträckning användts i en skola i hufvudstaden och gifvit mycket goda resultat så väl med afseende på lärjungarnas kunskaper som beträffande deras förnäga att med tillbörlig klarhet och i en ledig form framföra hvad de hafva att säga.

Vi hålla före, att ingen lärare i modersmålet på skolans lägre och mellersta stadier bör underlåta att taga kännedom om det här ofvan anmälda om vidsträckt erfarenhet och fin pedagogisk takt vittnande arbetet, och särskildt för nybörjare i uppsatsrättandets svåra konst tro vi, att det skall visa sig vara af största värde.

E. H.

Historisk fysik. Af Poul La Cour og Jacob Appel. Det nordiske Forlag. Köbenhavn.

Ett af de föredrag vid det senaste nordiska skolmötet, hvilka i särskild grad slogo an på åhörarna och lyckades tillvinna sig deras bifall, hölls af läraren vid Askovs folkhögskola professor La Cour öfver ämnet: Om en historisk tråd i undervisningen. Talaren framhöll däri såsom en stor brist vid vår undervisning, att de flesta af skolans ämnen behandlas hvar för sig utan att sättas i samband med hyarandra. Det skulle vara af den allra största betydelse, om man kunde samla hela undervisningen kring ett enda hufvudämne. Såsom ett sådant centralt ämne är historien det enda lämpliga. Till den kunna nästan alla de öfriga på ett naturligt sätt anknytas. Vid en närmare undersökning af vetandets olika områden visar det sig nämligen, att det mest intressanta och fruktbarande alltid framkommit i samband med något af de betydelsefullare framstegen i mänsklighetens hela utveckling, vare sig det är en framstående historisk personlighet eller ett helt folk, som frambragt något nytt. Om man nu uti de såsom ohistoriska ansedda ämnena utstakar vägen genom dessa mänsklighetens stora framsteg, så erhåller man en läro gång, hvilken är på en gång *systematisk*, eftersom det efterföljande alltid är byggt på och växer fram ur det föregående, och *naturlig*, enär lärjungen ledes fram på den väg, som mänskligheten själf gått.

Inom skolvärlden voro dessa La Cours idéer ingalunda obekanta. Han har förut vid flere tillfällen tagit till orda för dem. Men han har icke nöjt sig med att endast framkasta lösa förslag och blotta antydningar om sin historiska metod. Under 18 års arbete i skolans tjänst har han pröfvat och utbildat densamma. Resultatet af sina erfarenheter inom ett område, kanske det svåraste af alla, har han framlagt uti sitt tidigare utgifna mycket intressanta och värdefulla arbete: Historisk matematik.

Sedan många år tillbaka har han äfven sysslat med att framställa *naturläran* i dess historiska utveckling. Hans medlärare vid Askovs folkhögskola Jacob Appel har däruti biträdt honom. Frukten af deras arbete föreligger uti det nu utgifna verket: Historisk fysik. Det utgör ett försök att framställa fysikens hufvudresultat i en *historiskt berättande* form. I likhet med de vanliga framställningarna meddelar äfven denna fysikens allmänna satsar och lagar samt de praktiska tillämpningarna af dem. Men dessa framställas icke såsom torra, nakna fakta utan inpassas på sin historiskt gifna plats i sammanhang med de synpunkter och de yttre omständigheter, som betingat deras framträdande. Det sakliga fy-

sikaliska innehållet förlorar icke härpå, det tvärtom vinner i exakt uppfattning.

Uppgörandet af själfva planen till en historisk framställning af fysiken erbjuder gifvetvis många svårigheter. Grupperas innehållet efter de olika tidsåldrarna, så blir redogörelsen för i fysikaliskt afseende sammanhörande ämnen mycket splittrad. Vill man åter undvika denna olägenhet, så nödgas man oupphörligen bryta den historiska tidsföljden. Författarna hafva valt den senare utvägen.

Uti de hittills utgifna sju häftena lämnas först en redogörelse för, huru föreställningen om världsbyggnaden utvecklades hos grekerna, araberna och Västeuropas folk intill Kepler. Därefter följer en framställning af upptäckterna inom ljuslärans område samt af mekanikens utveckling genom Arkimedes, italienarne, holländarne, fransmännen och engelsmännen. Uti fortsättningen kommer på liknande sätt att behandlas kemiens ursprung och de upptäckter, som hafva ledt till nutidens kännedom om tingens inre byggnad, om värme, magnetism och elektricitet.

Tydligt är, att den historiska lärogång, som detta arbete anvisar, icke under nuvarande förhållanden låter sig i våra skolor genomföras. I *vissa delar* kan den dock mycket väl tillämpas, särskildt i sådana skolor, där man vid undervisningens anordnande icke är så strängt bunden af bestämda kurser och examensfordringar. Det vore önskvärdt, att man på dessa håll ville efterkomma den uppmaning, hvarmed La Cour avslutade sitt ofvan nämnda föredrag, och inom mindre områden af undervisningen pröfva den af honom framställda metoden. Helt säkert skulle man komma att blifva belåten med densamma.

Det säger sig nämligen själf, att undervisningen i ämnet måste bli på ett helt annat sätt intresseväckande och uppfostrande, då lärjungarna icke erhålla vetenskapens resultat fullfärdiga utan få steg för steg följa forskningens utveckling och kamp genom århundradena fram till dess nuvarande ståndpunkt. En sådan undervisning låter lärjungarna smaka något af uppfinnarens och upptäckarens glädje, och den äggar dem att intressera sig för och följa med nutidens sträfvanden och arbete på hithörande områden.

Försök i denna riktning hafva redan gjorts i vårt land, alldeles själfständigt och utan kännedom om, att man äfven på annat håll kommit på samma tanke. Den första undervisning i naturkunnet, som anmälaren af detta arbete i sin barndom erhö, var uti de delar, hvilka alldeles särskildt inbjuda därtill, nämligen astronomen och geologien, anordnad efter en historisk plan. Och att den undervisningen icke blott gaf oss de kunskaper, som den åsyftade

att meddela, utan ock hos oss väckte ett varmt intresse för dessa ämnen och lust till fortsatt studium af dem, är alldeles visst.

Äfven för de lärare, hvilka icke vid sin undervisning kunna tillämpa metoden, utgör arbetet dock ett mycket värdefullt supplement till de vanliga framställningarna af fysiken. En mängd förträffliga illustrationer, dels af rent instruktiv art, dels porträtt samt återgifvanden af teckningar ur äldre skrifter höja dess värde. Det utgifves i c:a 30 häften, hvart och ett på två ark i stort oktavformat. Priset är 65 öre pr häfte.

Hj. B.

Deutsche Grammatik. I. Formenlehre, von *J. von Essen*. II. Syntax, von *J. von Essen* und *V. Jacobsson*. Norstedt & Söner. Stockholm. Pris inb. 2,50. Formläran är mera lik en annan tysk grammatik (Calwagens), än som brukar vara fallet ens vid så likformiga arbeten. Syntaxens behandling däremot är mera själfständig och synes vara ett aktningvärdt arbete. Intrycket störes i viss mån af den för svenska ögon obehagliga frakturstilen.

Nft.

Tyska synonymer, af *Otto Hoppe*. Norstedt & Söner. Stockholm. Pris 1,25. Ett efterlängtadt arbete. Förf. anger redan i företalet, att absolut fullständighet ej är att vänta af boken, utan att företrädesvis de ordgrupper upptagits, som vid undervisning visat sig svåra, och han har därvid enligt vårt förmenande följt en förträfflig princip. Boken utmärker sig för stor åskådlighet, precision och pålitlighet.

Nft.

Kleine Schüler-Bibliothek, von *Hjorth* und *Lindhagen*. IV. W. Bille. Stockholm. Pris 60 öre. Härmed föreligger fjärde häftet af denna omtyckta serie, som särskildt visat sig lämplig till ferieläsning. Häftet innehåller äfven ett par gamla bekanta sagor, och dessa te sig synnerligen solida bland det myckna nya, som denna serie innehåller.

Nft.

Tysk ordböjning, af *A. Klint*. F. & G. Beijer. Pris 50 öre. Ett med omtanke och fyndighet uppgjort schema öfver deklinationer och konjugationer i tyskan. Substantivens böjning är i synnerhet uppställd på ett originellt och tilltalande sätt.

Nft.

Fransk elementarbok, af *A. E. Carlberg*. Andra, fullständigt omarbetade upplagan. Wettergren & Kerber. Göteborg. Pris 1,50. Detta omfångsrika arbete upptager Förberedande läsöfningar,

Läsebok (prosa och vers), Ljudlära, Formlära, Skriföfningar (från svenskan), Ordförteckning till de förberedande läsöfningarna samt Ordregister (franskt-svenskt och svenskt-franskt). Den gör ett godt och treffigt intryck samt är försedd med många vackra illustrationer och har en typografisk utstyrsel som få. Några af läsöfningarna uppgifvas vara hämtade ur Knudsen och Wallem, men det ser i stället ut, som om de vore tagna ur Edströms bearbetning af nämnda arbete.

Nft.

INBJUDNING

till det sjette allmänna flickskolemötet i Sundsvall.

Som enligt beslut af det femte allmänna flickskolemötet i Lund år 1893 nästa allmänna flickskolemöte skall hållas under juni månad år 1897 i den stad i Norrland, som af centralkommittén bestämmes, och som till medlemmar i nämnda kommitté utsetts undertecknade G. W. Bucht, K. Brundell, L. Engström, E. Fries och rektor L. M. Wærn, och sedan rektor Wærn afsagt sig uppdraget att vara medlem i kommittén, undertecknad E. Schwartz, förste suppleant, inträd i densamma, samt öfriga suppleanter, undertecknade A. Sandström, H. Sjöberg och K. Sjaländer, anmodats att i kommitténs arbeten deltaga, få vi härmed äran inbjuda föreståndare och föreståndarinnor, lärare och lärarinnor vid Sveriges högre flickskolor, äfvensom medlemmar af sådana skolors styrelser samt skolornas inspektorer och läkare att den 12 nästkommande juni sammanträda till ett allmänt möte i Sundsvall.

De mötesdeltagare, som vilja åtaga sig att hålla föredrag öfver något pedagogiskt ämne eller inlämna förslag till öfverläggningsämnen vid mötet, böra därom göra anmälan hos centralkommitténs sekreterare, fröken **Emma Mattsson, Stockholm, före den 1** nästkommande *februari*. Önskligt vore, att sådana förslag åtföljdes af uppgift därom, huruvida förslagsställaren är villig att inleda öfverläggningen öfver den fråga han (hon) föreslagit till behandling.

Förslag till öfverläggningsämnen vid det enskilda sammanträde af föreståndare och föreståndarinnor, som kommer att anordnas i sammanhang med flickskolemötet, torde insändas till centralkommitténs ordförande.

Centralkommittén skall vidtaga alla på densamma ankommande åtgärder för att bereda nedsättning i omkostnaderna för mötets besökande.

Stockholm den 15 december 1896.

Eugène Schwartz. G. W. Bucht. Karin Brundell
Lilly Engström. Ellen Fries. Anna Sandström
Hanna Sjöberg. Karolina Sjaländer.

Rättelse.

Å sid. 256 i nästföreg. häfte af Verdandi står på rad 22 nedifrån *benämnda*, hvilket bör vara *obenämnda*.

ANMÄLAN.

Verdandi, främgent som hittills ett frisinnadt organ för undervisning och uppfostran, anmäler härmed sin 15:e ärgång för år 1897.

Det skall fortfarande vara utgifvarna angeläget att följa och till behandling i tidskriften upptaga alla de pedagogiska spörsmål af vikt, som framträda på dagordningen, liksom att därvid söka förmedla en *saklig* och *fruktbarande* diskussion genom att opartiskt inrymma uttalanden ur **skilda** pedagogiska läger.

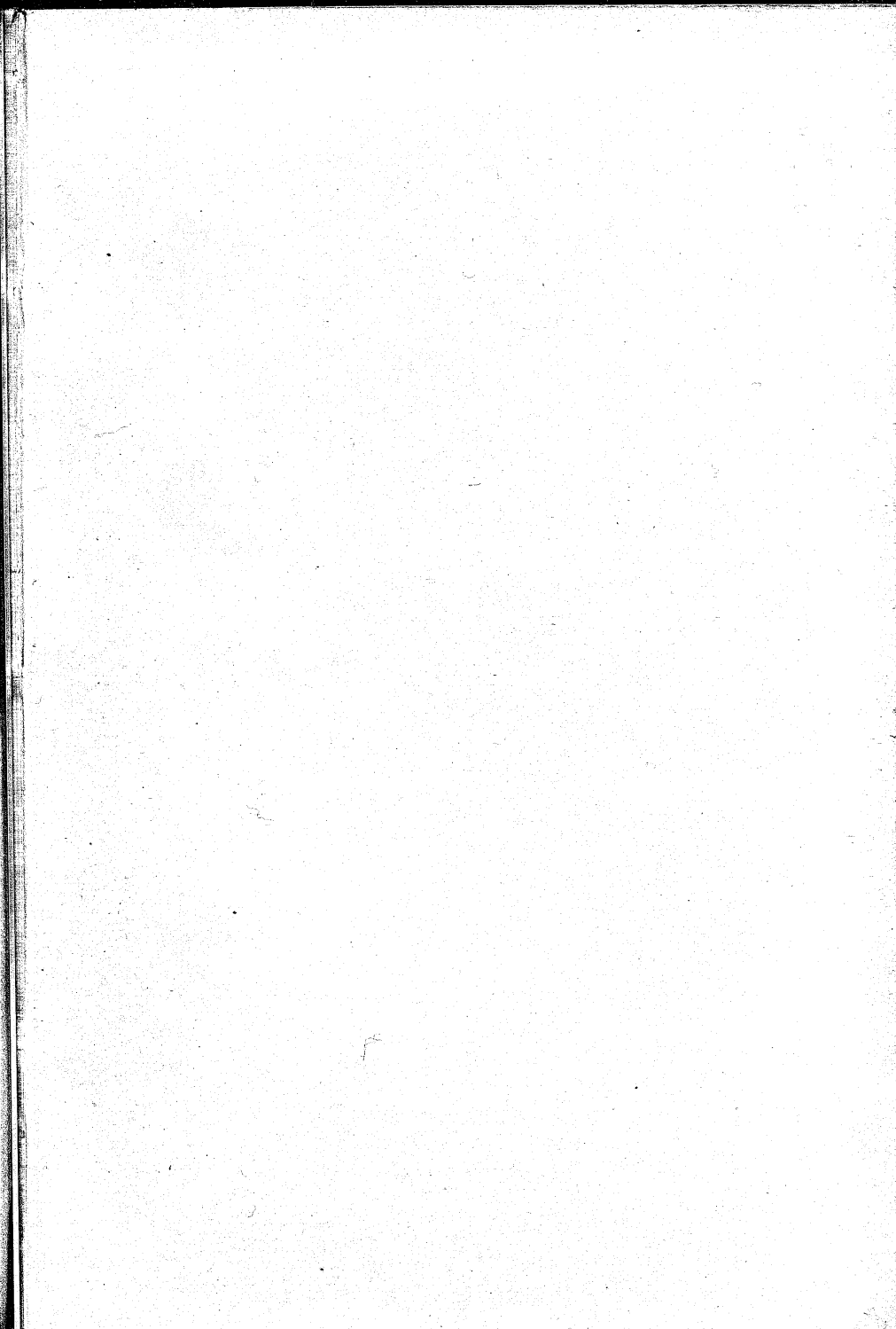
Bland kända målsmän för olika arter af undervisningsanstalter i vårt land, hvilkas stöd och medverkan tidskriften sedan länge haft förmanen påräkna, må särskildt nämnas hrr professor **J. A. Lundell** vid universitetet i Uppsala, rektor **Sigfrid Almquist** vid Stockholms högre realläroverk, lektorn vid samma läroverk **Sixten von Friesen**, doktor **Leonard Holmström**, föreståndare för folkskolan å Hvilan, samt folkskolläraren **Fridtjuv Berg**.

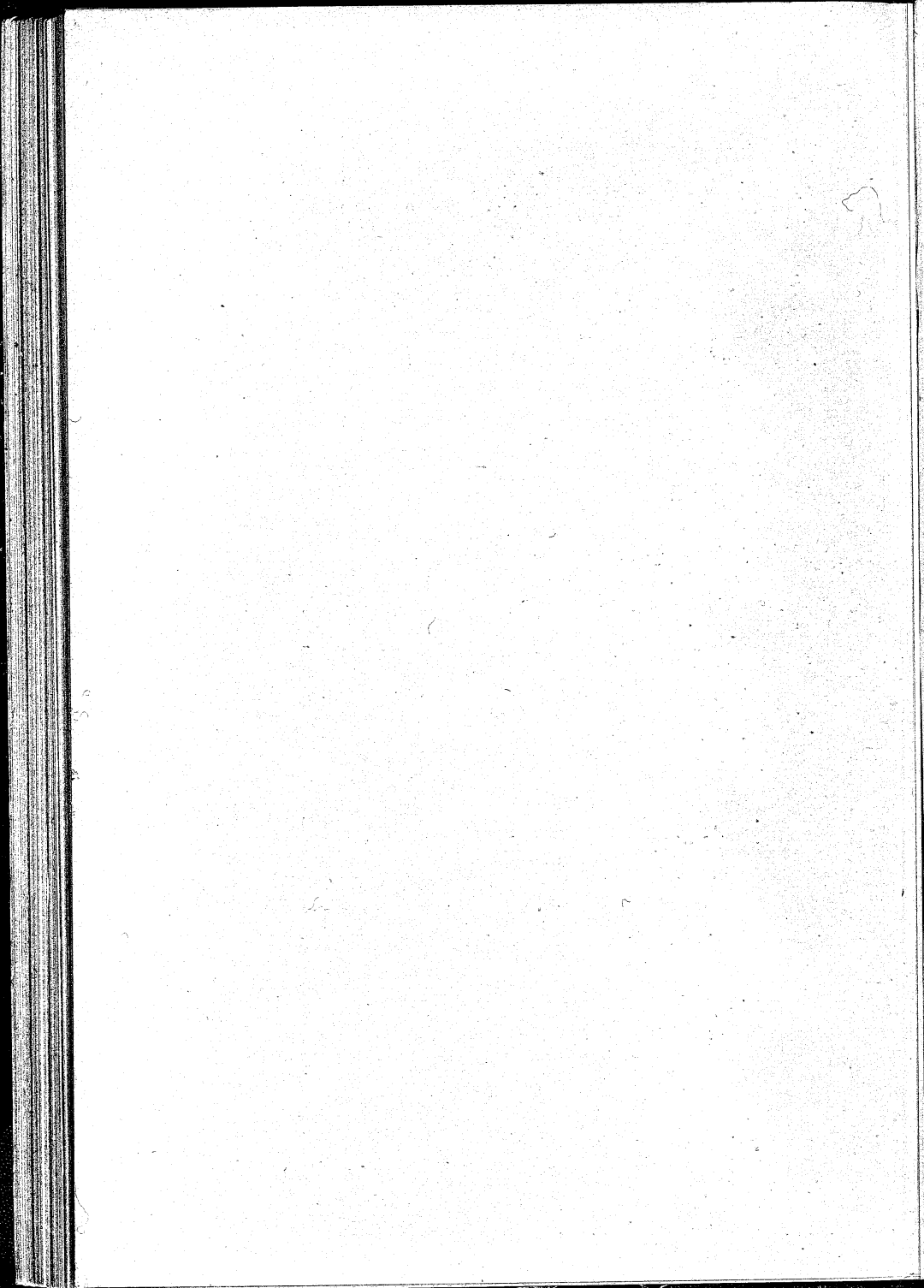
För meddelanden från rikets undervisningsanstalter för **kvinnlig ungdom** står tidskriften fortfarande öppen, och torde här böra särskildt påpekas betydelsen af att dessa anstalter sålunda hafva sig ett tillfälle öppnadt att till ömsesidig båtнад träda i en liffigare förbindelse med hvarandra.

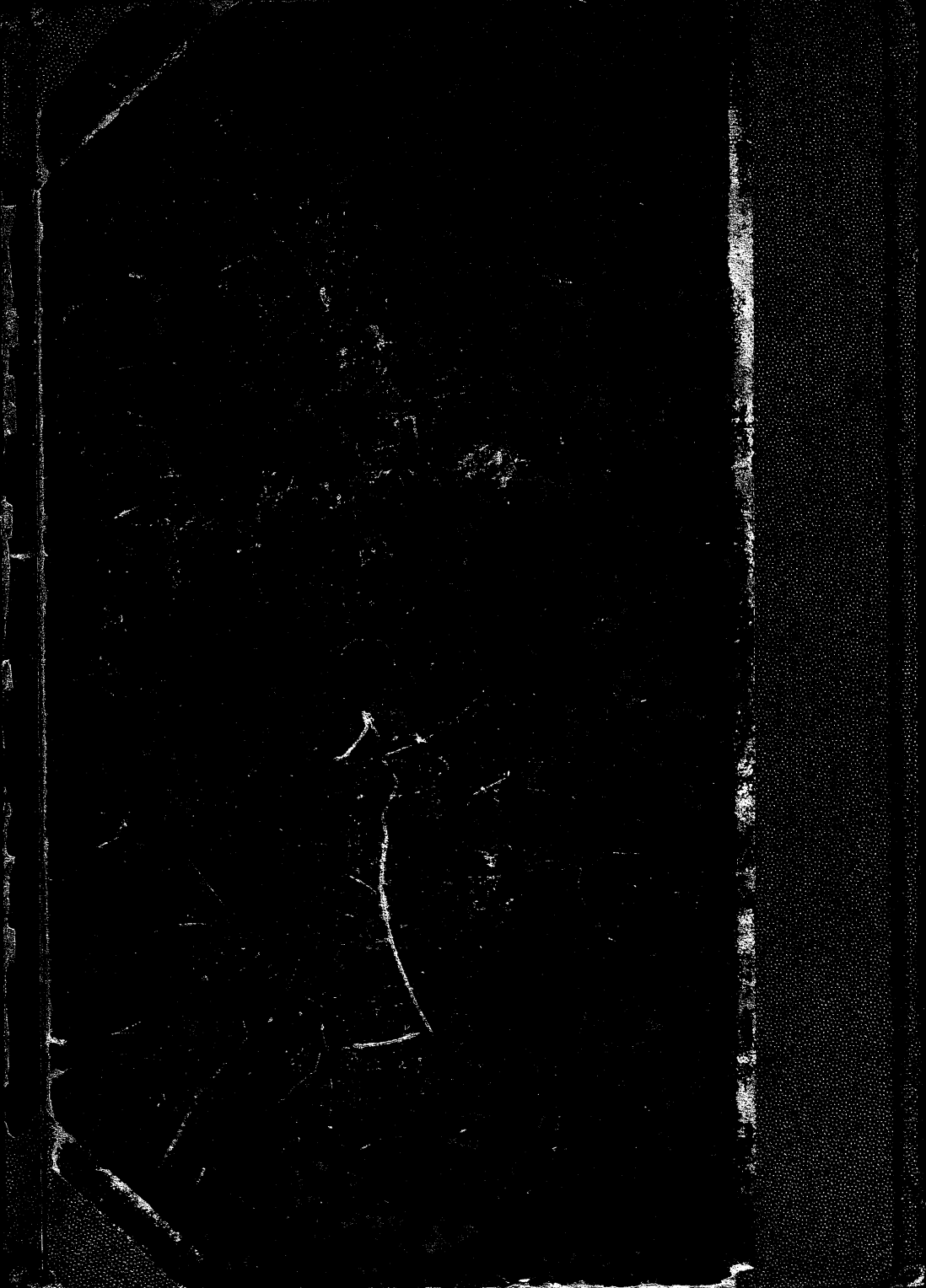
Prenumerationspriset är för 1897 oförändradt som hittills. Med **3 kr. 75 öre** för hel ärgång om **6** häften, hvilka skola utkomma i midten af månaderna *januari*, *mars* och *maj* samt *september*, *november* och *december*, prenumereras i hvilken **bokhandel** eller å hvilken **postanstalt** som helst; men så snart ett flertal [minst 5] exemplar bestalles direkt hos utgifvaren Hökerberg (Klara södra kyrkog. 5 i Stockholm), nedsättes priset till 3. 25 pr ex.; hvarjämte porto fri försändelse till landsorten erbjüdes.

Stockholm i december 1896.

Utgifvarna.

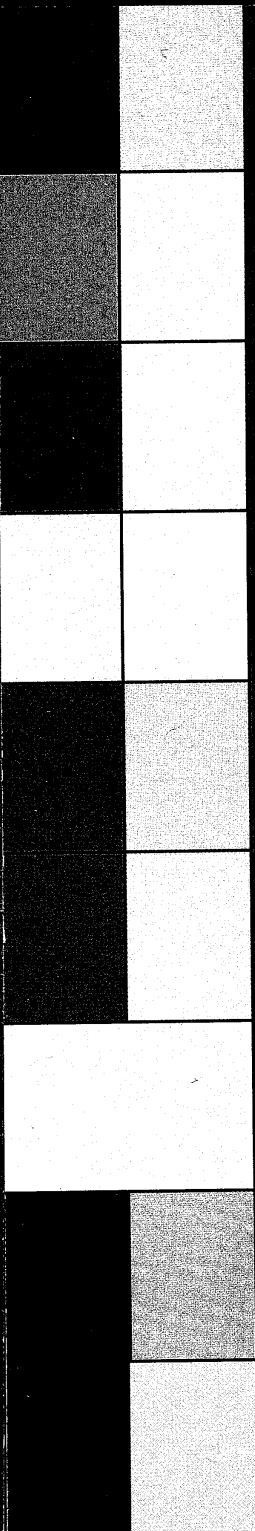

Farbkarte #13

B.I.G.

Grauskala #13

B.I.G.

